

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת ויחי תשפ"ד

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת ויחי תשפ"ד..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 2
וזהיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ' - גוונים..... 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים 3
התפילה לא-ל עליון..... 3

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים 4
"שומר ישראל כו' ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל". (מי אומר למי שמע ישראל, הקב"ה אלינו, או אנחנו ליעקב אבינו?)..... 4

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד 5
יש תקוה! וסיפור נפלא!!..... 5

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק 6
שמע ישראל - לאביהם היו אומרים..... 6
שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה..... 6

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון' 7
העברת הבכורה ליוסף..... 7

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר 8
ברכת הייזן..... 8

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה 9
ברכת הבנים בליל שבת ביד אחת או בשתי ידים..... 9

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' מד פניני עיון בפרשת ויחי 10
פניני עיון בפרשת ויחי..... 10

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב 11
אפרים ומנשה במשנת הגר"א זי"ע..... 11

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס 'זיען יוסף', 'שלחן מלכים' ושא"ס 12
בכי יוסף בעת פיוס אחיו..... 12
ברכת יוסף על הנס במקום הבור..... 12

האם התקיימה ביוסף ברכת יעקב.....נג

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק .....נה

מדוע נהרגו עשרה הרוגי מלכות וכי יוסף לא מחל להם. וכן ז' פירושים
בביאור "אל תיראו כי התחת אלהים אני" "והאלהים חשבה לטובה".....נה

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה.....נט

בענין אמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.....נט

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים .....סא

כח "הארי" שבשבטי יהודה ודן, "שומרי גבולות" הארץ, והמדבר, בוני
משכן ה'.....סא

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) ..סו

תודה אברהמי! תודה "דרשו"!.....סו

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר', 'כבוד וידידות - משנת רבי גרשון' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים [ארגון 'והשיב'], ועוד חיבורים .....סט

פרשת ויחי 'למה פרשה זו סתומה' | שובבי"ם - תרבות מצרים.....סט

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית .....עג

חביבות התורה על לומדיה.....עג

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד .....עה

ביחד ננצח.....עה

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית .....פד

קשר של משפחה.....פד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית .....צג

קבורת יעקב במצרים.....צג

קבורת יוסף בשכם שהפכה לעיר מקלט.....צג

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס 'יאמר ישראל (רחובות) .....צה

כוחו של מלך.....צה

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... צח
מה שנראה הסבל - הוא המנוחה ..... צח

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס
'תורת אמך' ..... קא
ביאור בתרגום יונתן שברכת ישימך אלקים כאפרים וכמנשה הוא ביום
המילה, ומדוע מצרפים לברכת הבנים גם ברכת כהנים ..... קא

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון
המשפט', אלעד ..... קה
בדין שבע ברכות לנישואין ללא קידושין ..... קה

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ..... קז
תוכחת יעקב - לקחים ותובנות / מתי מוכיחין? / כיצד מוכיחין? ..... קז
מטרת תוכחת יעקב ..... קט

פתחי הלכה - בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה
'נאות שמחה', מודיעין עילית ..... קי
בענין בחורי ישיבות בהדלקת נר שבת ..... קי

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער ..... קטז
לאחל שנה טובה בראשון לינואר, והמלחמה בארץ ישראל ..... קטז

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה ..... קכג
מתי מפרש אונקלוס ב' וג' פירושים שונים בפסוק אחד ..... קכג

חינוך ..... קכז

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
..... קכח
'החרש' חכם מכולם ..... קכח

חידות ..... קל

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' ..... קלא
חידה בפרשת השבוע! ..... קלא
פתרון חידת 'פתשגן הכתב' ..... קלא

אספקלריא לדרך היומי.....קלב

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת ..... קלג
[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.....קלג](#)

סיפור ..... קלח

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק
קלט.....
[פרק ל"ח "זממו אל תפק".....קלט](#)

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחי ..... קמח
[כך ניצול ר' חיים ממשפט הנאצים.....קמח](#)

אספקלריא לפרשת ויחי תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ'
- גוונים

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוֹלַע פְּלִיגֵי מַיִם אֲשֶׁר
פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (תהלים א, ב-ג)

*

במדרשי חז"ל^א מבואר מה שהפסוקים מדמים את התורה הקדושה לעץ:
התורה היא "עץ חיים" שאם עבר אדם עבירה אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף
לקרוא דברי תורה אין יכול, "יחזיק" בעץ התורה ויחיה.
וכעין זה בזהר הקדוש^ב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק.

*

לשון ה"חרדים" (רבי אלעזר אזכריני) ברוח זו: העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו,
הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר
באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן
ישטפו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'.

וכלפי ההחזקה בעץ התורה היה אומר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל^ד: "עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר": נאמר למחזיקים "בה" - התורה היא עץ חיים למי שיודע שהוא
מחזיק "את עצמו" בתורה, אבל "ותומכיה" מי שחושב שהוא מחזיק את התורה בתמיכתו,
הוא אמנם "מאושר", אבל עבורו התורה אינה "עץ חיים".

*

עוד כתב ה"חרדים" בדימוי התורה לעץ:

על האדם לבחור מצוה אחת שבה יחזיק במיוחד בכל הכח. שכללות התורה, שהם תרי"ג
מצוות, נקראים עץ חיים - ככתוב 'עץ חיים היא', והאוחז ענף אחד מן האילן היטב, אוחז
בכולם, שכולם גוף אחד.

^א מדרש תנחומא, וישלח ט, ובדומה בויקרא רבה [קדושים] ריש פרשה כה.

^ב ויקרא נג, ב, תרגום.

^ג פרק סו (עח).

^ד לב אליהו, שביבי לב, אות מג.

מה שאין כן אם יבוא לתפוס בכל הענפים יחד שלא יתפוס כלום [על דרך תפסת מרובה לא תפסת].

*

בעל ההפלאה^ה מפרש את דימוי התלמיד חכם לעץ:

והיה כעץ - שגדל והולך.

שהפסוק מציין את התקדמותו, כמו שאמר "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ודרשו חז"ל (ע"ז יט,א) שקודם שעמל בה נקראת "תורת ה'", ואחר שעמל בה נקראת על שמו - "תורתו". ובא לומר שגם כאשר עולה לו קושיא בלימודו נועדה קושיא זו רק כדי שיתגבר עליה ויחכים יותר. עד כאן דבריו.

יש להטעים שכך היא הדרך, שהשגת חידושי התורה באים על ידי הקדמת קושיא, ועל דרך דברי הזוהר הקדוש (שמות קפד ע"א, תרגום): שלא מתישבים דברי תורה אלא שם, שאין אור אלא אותו היוצא מתוך החשך.

*

ומבאר בעל ההפלאה את המשך הפסוקים: **לא כן הרשעים - הרשעים הם להפך, כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח - שה' מעלה להם קושיות במטרה הפוכה, כדי לדחותם ולהפילם, על כן לא יקומו רשעים במשפט - שלעולם מטעהו השי"ת בספקות, ולא יקומו חטאים - חסרונות וספקות - בעדת צדיקים, [יא"ק: שאם יש להם קושיא אין לה "תקומה", כי היא ניתנה להם כדי שיתגברו עליה, כנ"ל] כי יודע ה' דרך צדיקים - ללמד ענוים דרכו, להביאם לידיעת המשפטים, ודרך רשעים תאבד - כדי להאבידם.**

ונראה לבאר על פי דבריו גם את תחילת המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים - לשמוע בקול יצרו שמפתהו (כמו שכתב שם): "למה תבלה את זמנך, הרי במה שאתה מחפש תירוץ אין כוונתך אלא ליישב את דעתך מן הקושיא, וביכולתך לומר איזה דוחק ולהמשיך הלאה", ובדרך חטאים - "חסרונות", כלומר קושיות - לא עמד - אינו מניח לעצמו להתעכב, אלא מתאמץ למצוא תירוץ אמיתי, ובמושב לצים לא ישב - להתבטל מן התורה בכך שיתרשל מלחפש תירוץ (על דרך דברי חז"ל במסכת אבות פ"ג מ"ב)**

*

ורבי ירוחם זצ"ל היה אומר^י בדימוי תלמידי החכמים לעצים:

כשם שיש להעריך עצים 'צומחים' ולא עצים 'גדולים' שכומשים והולכים, כך יש להעריך את החותרים לגדול יותר מהגדולים שאינם חותרים.

^ה פתחא זעירא לכתובות, אות כו.

^י וראה עוד בזה"ק בראשית קסה ע"ב ושמות יב ע"ב: חכמה מתוך טפשות.

^י רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ ראש ישיבת מיר, דעת תורה, פרשת דברים - ביאורים, עמ' צב. ע"ש מיסוד דברי ר' ישראל מסלנט.

אאזרך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

התפילה לא-ל עליון

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ (מא, א)

הברכה בקריאה לעליון

בתנחומא 'ויקרא יעקב אל בניו', זה שאמר הכתוב 'אקרא לאלהים עליון' (תהלים נו). ובהמשך 'אקרא לאלהים עליון', מדבר ביעקב בשעה שנכנסו בניו לברכן, התחיל מחלק להן פרוקפאות. ומנין שהסכים הקב"ה עמו, את מוצא כל ברכה וברכה שברך יעקב את השבט כך ברכן משה'.

מבואר שברכת יעקב לבניו היתה בקריאה אל השי"ת, להמשיך לכל אחד אות של כבוד, והיינו להעמידו על תפקידו המתאים למעלתו, וכיון שברכות יעקב ומשה היו שתיהן בעת סילוקם לעולם עליון, שאז הגיעו לשלימותם, ובהשגתם זו יכלו לברר את המעלה הראויה לכל שבט, ובזה ברכת משה מוכיחה על קבלת תפילת יעקב מאל עליון, כאמור 'אקרא לאלהים עליון'.

ובמדרש רבה (צח ב) דרשו את תיבות 'ויקרא אל' בכמה אופנים, 'רבי יודן אמר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו' [והקריאה מלשון בקשה], רב פנחס אמר זימנו לבניו [והקריאה מלשון הזמנה, שיהיה מזומן להם בכל עת]. ורבי אבון אמר עשאו אפוטרופוס על בניו' [והקריאה מלשון מינוי, כמו 'קריאי מועד']. והנידון הוא על דרגת ואופן ההשגחה שהשיג יעקב לבניו.

ויש להתבונן בדרשות אלו, כי בפשוטו של מקרא תיבת 'ויקרא' נסובה אל בניו, וכיצד נדרשה כקריאה אל הקב"ה, וביותר, כי אם היא קריאה אל העליון, איך נמשכת ממנה האמירה 'האספו'.

אסיפת הבנים

הנה יעקב אמר לבניו 'האספו ואגידה לכם, הקבצו ושמעו בני יעקב', וכפל הלשון ביאר הגר"א (ישעיה יא יב, חבקוק ב ה), שיש הפרש בין אסיפה לקיבוץ, כי האסיפה היא מן החוץ אל תוך הבית, והקיבוץ הוא בתוך הבית אל מקום אחד, ולכן בתחילה אמר להם רק 'האספו', אך כיון שאמרו לו בניו 'אין בלבנו אלא אחד', אמר להם הקבצו, בתוך הבית פנימה, ואמנם גם בתוך הבית יש חילוקי מדרגות, כאמור 'הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם', לאמור שהם 'בני יעקב', שהרי נולדו לו בהיותו במדרגת 'יעקב', אך הוא 'ישראל אביכם', וזאת כי אחר הקבצם כבני 'יעקב', אמרו לו 'שמע ישראל', והיינו שהכירו בשלימות מדרגתו היא 'ישראל', עליה השראת השכינה.

ויש בנותן טעם להוסיף בזה, כי בעוד ה'אסיפה' עניינה הוא חיבור לדבר קיים, כאמור 'האסף אל עמך', 'האסף מרים' אל המחנה, והיא נותנת כח להגיד ולהמשיך, הרי ה'קיבוץ'

הוא ליכוד הפרטים, והעמדתם ככלי אחד לשמוע ולקבל, ובימי האבות כאשר שם הוי"ה לא נודע, היתה עבודת ה' נחלת יחידים, שהם רצו לפני הקב"ה כסוסים בבצעי המים, כל אחד ביחודו עם הקב"ה, ולא הוצרכו לקיום מצוות אלא כאשר נפרדו ונעשו 'בני יעקב', ויעקב רצה לאחדם לעבודת ציבור, הכוללת כל פרטי העבודה יחד, ולכך 'ויקרא אל בניו', דהיינו שבא לקיים את החיבור אל השורש, והוא ב'האספו ואגידה', כי רק על ידי צירוף אל השורש ניתן להשיג את הייחוד בדרגת האבות, אך כאשר הסתלקה ממנו שכינה, אמר להם 'הקבצו ושמעו בני יעקב', כי אף בקיבוץ כל החלקים של כנסת ישראל, כוחם מוגבל לשמוע כפי מעלתם מצד עצמם.^ח

אולם לענין המשכת הברכה, הרי בקיבוץ כל חלקי כנסת ישראל, יש בו אחדות המצרפת אל כל כוחותיהם יחד, ובצירופם אל שורש הקודש, הרי הם ממשיכים ממנו ברכה לכל אחד. ומטעם זה קרא לכולם יחד, אף שברכם על אחד איש כברכתו, כי המשכת הברכה תלויה באחדותם.

מעלת האסיפה סביב השורש

בשלהי תענית אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר, עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר 'ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו'. וכתב מהרש"א שזהו ענין סודי. ובפרי צדיק (קרח א, ובתקנת השבים ד) ביאר, שלעתיד לבוא יהיה גילוי ה' למעלה מהשגת בני אדם, ולכך יהיו הכל שוים במיעוט השגה זו, ודרגת כולם תשתווה כעיגול, שכל צדדיו במרחק שווה מהנקודה האמצעית.

אכן, מימרא זו נסובה על המשנה שם שעוסקת בריקוד של שמחה^ט, ולא התבאר מה היא שמחת העומדים ב'מחול'. ועוד כי רבינו גרשום שם כתב 'ומראין זה לזה באצבע ואומרים הנה אלקינו, ולכאורה אם הכל ישיגו בשוה, מה יראו זה לזה.

ומהר"ל (שם) כתב 'שההולך בסיבוב הוא כנגד ה' יתברך בכל החלקים אשר הם נוכח נקודה האמצעית'. והיינו, שכל צדיק שהתרומם והשלים עצמו במעלה אחת, לפי כליו והשגותיו, הרי הוא כלול בכל השלימויות שהשיגו שאר הצדיקים במעלותיהם. ונמצא שבסיבוב המחול כולם משלימים זה את זה, שכל אחד נכנס תחת מקום חבירו וחוזר חלילה, וכל הפרטים נחשבים ככלל אחד המורכב מפרטים שלמים, וכל פרט הוא חלק המשלים את הכלל.

---

^ח ואמנם בצאתם ממצרים, נמשכה להם מעלת יעקב מכח יוסף, כי ברית וגוף חד הם, אך מצד העמדת המלכות ככלי לקבץ, עדיף יהודה על יוסף, ולכן בברכות יעקב ניתנה המלכות ליהודה, כי הקיבוץ הוא רק בכוחות ה'שמיעה' של המקבלים, ואילו ה'איסוף' להצטרף אל השפע העליון, יבא רק אחר העמדת הכלי לקבל. והרחבנו בזה בספר התורה פרשת ויחי.

^ט כי שנינו שם שלא היו ימים טובים כט"ו באב ויום הכפורים, בהם שנות ישראל יוצאות ו'חולות' בכרמים, ואך שלא היו מזמרות בחוץ, אלא 'אומרות', הרי היו עושות מחולות דרך שמחה, כאמור בתרגום (איכה א ד) 'בתולותיה נוגות, על די פסקי למיפק בט"ו ימים באב וביומא דכיפוריא לחינגא בחנגין', ואילו מחול הצדיקים אינו אלא היקף בצורת עיגול גרידא.

ולביאור זה מובן למה במחול הצדיקים 'מראים זה לזה באצבע', כי כל אחד מצרף את חברו להכיר גם בצד השגתו ושלימותו במדתו, ועל כך השמחה, כי היא תולדת השלימות, ומתבטאת בריקוד המחול, כי העיגול הוא חוזר חלילה, ומצרף הכל אליו ללא סוף, כאשר כתב רבינו בחיי (בסוף שלחן של ארבע) 'והמשיל השגת התענוג אשר לנפשות למחול שהוא אין לו סוף ותכלית'. ומענין זה הוא גם קיבוץ כל בני יעקב סביבו, לצרף כל כוחותיהם להתברך יחד.

התפילה אל 'אל עליון'

מעתה יבואר איך נדרשה פנימיות קריאת יעקב 'אל בניו', כקריאה 'לאלהים עליון', כי הנה התפילה מזכירים תחילה 'הגדול הגיבור והנורא', שהן מידותיו ית' חסד גבורה ותפארת, בהם נקרא שמו על שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב [כמבואר לעיל], ואחר כך אומרים 'אל עליון', שהיא הדעת העוברת כבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, ומחברת את כל המידות משורש הרחמים הגמורים בכתר עליון עד קצה השפעת יסוד אל המלכות.

והיינו, כי א"ל הוא חוזק מדת החסד, ואילו 'אל עליון' הוא שרשה העליון (הגר"א תיקו"ז ע, ד"ה ואיהו על)י, וכאשר ביאר הרמח"ל (תפילה שפד) ש'אל עליון' כולל ג' אבות, והוא 'גומל חסדים טובים' כי בו מתגלה הנהגת ההטבה השלימה ביחוד שלו, לאמור, שהנהגת הייחוד של הקב"ה כולה מצד רצונו בטובת ישראל, אף שאינם ראויים על פי הנהגת המשפטי.

מעתה נמצאו הדברים מכוונים, כי קריאת יעקב נסובה הן אל הקב"ה, והן אל בניו, כי הקריאה היא ל'אל עליון' שזו היא מידתו, להמשיך טובה משורשה במדת הייחוד אל הנבראים. ולכך אמר לבניו 'האספו', כי האסיפה היא הצירוף אל מידה זו, שהיא העמוד האמצעי הממשיך כל טובה משורשה.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

---

¹ וזה הוא גם ענין מחול בנות ישראל והבלטת שבח עצמן, כיפיפיות וכדו', שלא מגרעת אחת ממעלת חברתה, אלא ביו"כ שהוא יום הטהרה מעוון ושימת אחווה ורעות, הוא זמן הראוי להשלים את הכלל בפרטים, וכל אחת אומרת מעלותיה, וזוהי מעלת היופי שהוא מכח השלימות.

² כמו כן מטו משמיה דהגרי"ז שביאר כי שירת הים חוזרת בסופה לתחילת הענין "כי בא סוס פרעה" משום ששירה היא מגורת שירים ונומים, והיינו שהשיר העולה משלימות ההשגה, אינו בא מהתעלות חד פעמית, ולפיכך תחילתו נערץ בסופו, ואין לו סוף הנגמר בהשגתו הפרטית, אלא שב וחוזר חלילה, ומצטרף לכל השלמויות יחד.

³ וראה בשערי אורה (ש"ה) שאברהם אבינו השתלם במדת החסד, עליה נאמר 'עולם חסד יבנה', ובוה קיים (בראשית כב לג) 'ויקרא שם בשם ה' אל עולם', והתברך (שם יד כ) 'ברוך אברם לאל עליון', כי ממדה זו הושפע שפע חסד ל'אל עולם'.

⁴ והגר"א (יהל אור ח"ג כב:) כתב ש'אל עליון' האמור אחר 'הגדול הגבור והנורא' הוא ה' אחרונה בשם הוי"ה, בסוד כתר ש'שניהם משתמשים בכתר אחד', והיינו ששרשו בבינה, בה הנהגת הייחוד, אך היא בכתר אחד עם המלכות, בה הנהגת המשפט.

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"שומר ישראל כו' ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל".
(מי אומר למי שמע ישראל, הקב"ה אלינו, או אנחנו ליעקב
אבינו?)

הַקְּבָצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם (מט, ב)
"האומרים שמע ישראל"

א] בנוסח נפילת אפיים אומרים: "שומר ישראל, שמור שארית ישראל, ואל יאבד ישראל,
האומרים שמע ישראל". ושוב אומרים: "שומר גוי אחד, שמור שארית עם אחד, ואל יאבד
גוי אחד, המייחדים שמך ה' אלוקינו ה' אחד".

מבואר, שמלבד הענין של יחוד שם שמים "ה' אלוקינו ה' אחד", יש גם ענין של "האומרים
שמע ישראל". ובפשטות "שמע ישראל" הוא רק הקדמה גרידא ותו לא, ואילו מנוסח
התפילה הנ"ל מבואר בהכרח שאי"ז רק הקדמה גרידא^י.

וכך כותב הגר"י הוטנר (פחד יצחק חנוכה יג, ג): "הנה כל ישראל מקבלים עליהם עול
מלכות שמים על ידי פסוק ראשון דקריאת שמע, ההשקפה הראשונה תופסת, כי עצם
קבלת מלכות שמים של פסוק זה כלול הוא בהמשפט "ה' אלוקינו ה' אחד", ואילו המילים
"שמע ישראל" אינן אלא הקדמה לגופא דעובדא של קבלת עול מלכות שמים. אמנם
לקושטא דמילתא השקפה זו מוטעית היא, כי המלים "שמע ישראל" אינם משמשות
פתיחה והתעוררות לקבלת עול מלכות שמים, אלא שהן מהוות חלק פנימי בתוך הקבלה
עצמה".

נוסמך לזה, ממה שאמרו בגמ' בסוטה (מב, א) עה"פ (דברים כ, ג) שאומר הכהן לעם בעת
היציאה למלחמה: "וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל אֲבִיכֶם אֶל
יְרֵךְ לְבַבְכֶם כו'", ובגמרא: "מאי שנא שמע ישראל (למה מתחיל בלשון זה, רש"י). אמר רבי
יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, אמר להן הקב"ה לישראל, אפילו לא קיימתם אלא קריאת
שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם".

ומדוקדק, שהענין הזה נרמז בתיבות של "שמע ישראל" בלחוד].

^י יש לצרף בזה מה שכותב הגר"א חבר (בסוף ספר סדר זמנים) בשם הגר"א, שה' תיבות הראשונות שבפסוק "שמע
ישראל", הם כנגד ה' חומשים שבתורה שבכתב. והו' תיבות של "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הם כנגד ו'
סדרים של תורה שבע"פ. ותיבת "אחד" באמצע, הוא י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, שבוה מתחבר התורה שבכתב
עם התורה שבע"פ (עכ"ד). הרי מבואר ש"שמע ישראל" הוא חלק מהתיבות הנמנות.

"להודות לך ולייחדך באהבה"

בן ושאלתי את מו"ר הגאון הגדר"כ שליט"א לביאור הדבר, ואמר כדלהלן.
דהנה האבודרהם כותב על נוסח התפילה בברכת אהבה רבה "וקרבתנו לשמך הגדול כו'
להודות לך ולייחדך באהבה": "זו היא קריאת שמע, שיש בה יחודו של הקב"ה, וכתוב בה
ואהבת את ה' אלהיך".

ועפ"ז הוסיף, ש"לייחדך" זה כנגד "ה' אלוקינו ה' אחד", וכנגד זה אומרים בנוסח תחנון
"ואל יאבד גוי אחד המייחדים שמך ה' אלוקינו ה' אחד". אך קודם לכן אומרים "להודות
לך", וזה כנגד אמירת ה"שמע ישראל".

וביאר זאת ע"פ המבואר באבודרהם, ש"הודאה" זה קבלת עול מלכות שמים.
כי הנה האבודרהם כותב לגבי "מודים דרבנן": "וכשיגיע ש"ץ למודים וכורע, כל העם
שוחין ואומרים הודאה קטנה המתחלת כמו כן במודים, שאין דרך העבד להודות לרבו
ולומר לו אדוני אתה על ידי שליח, אלא כל אדם צריך לקבל בפיו עול מלכות שמים כו',
אבל בשאר התפלה שהיא בקשה, יכול לתבוע צרכיו על ידי שליח כו'".

הנה מבואר מדבריו, ש"מודים" שזה הודאה הרי זה קבלת עול מלכות שמים.
והדבר מתבאר היטב ע"פ יסודו הנודע של הפחד יצחק (חנוכה מאמר ב) שכותב: שלשון
'הודאה' על טובה שהטיב הזולת עמך, ולשון של 'הודאת בעל דין' על איזה תביעה, המה
שני לשונות בלשון הקודש שנפגשו לפונדק אחד, ויש שייכות ביניהם מצד ענין ה"הכרה",
שהודאת בעל דין הוא הכרה בזה שמסכים לתביעת חברו, וגם הודאה לחבירו הוא הכרה
שמכיר בטובה שהיה נצרך לו.

וממילא מלבד יחוד ה' בפועל, מקדימים תחילה על עצם ההכרה במלכות שמים, וזהו
"קבלת עול מלכות שמים". וזהו הכונה ב"להודות לך" עוד לפני ה"לייחדך באהבה", וכנגד
זה אומרים עוד לפני "המייחדים שמך ה' אלוקינו ה' אחד", ש"אל יאבד ישראל האומרים
שמע ישראל" (עכ"ד).

והטעם ש"שמע ישראל" כולל הכרה, הגם שלכאורה זה רק הקדמה גרידא לשמוע את
ההמשך "ה' אלוקינו ה' אחד". כי "שמע" אינו שמיעת רק האוזן גרידא, אלא גם קבלת
דברים, ולכן עצם ה"שמע ישראל" כולל הכרה.

וכפי שכותב הבן איש חי (פר' וארא): "כי 'שמע' פירושו קבלה, כמו 'שמור ושמעת'
תרגומו טר ותקבל. וגם הוא לשון הבנה 'שמע' כלומר הבן. וכן הוא כאן אומר 'שמע
ישראל' כלומר קבל דברים אלו והבינם ותדעם שתאמין בהם"^{טו}.

^{טו} וכ"כ המפרשים (רבינו בחיי, חוקוני, ספורנו) עה"פ "שמע ישראל" (דברים ו, ד), שהפירוש במילת "שמע" אינו
שמיעת האוזן, אלא הבנת הלב, והכונה לקבלת דברים. וכ"ה בשו"ת הרשב"א (החדשות מכת"י סי' שסח): "אמרתי
נתבאר זה ביאור אמיתי באמרו 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". כאן העמידנו על היחוד והזהירנו לשמוע ולהבין

ומצאתי מקור להבנת מו"ר שליט"א, בדברי רבינו יונה (שערי העבודה אות כה) שכותב:
"ואמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, כלומר קבלו עליהם עול מלכות שמים, והעידו על
הייחוד. ואמרו לו "שמע ישראל" כלומר, אתה אבינו ששמך ישראל שמע, שאנו מקבלין
עלינו עול מלכות שמים, ושאונו מייחדים "ה' אלהינו ה' אחד", כלומר כשם שאין בלבך
אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד".

ומפורש בדבריו ששני ענינים יש כאן: [א] קבלת עול מלכות שמים - שזה כנגד ה"שמע
ישראל". [ב] יחוד שמו - שזה כנגד "ה' אלוקינו ה' אחד".^{טו}

שמע ישראל

[ג] אך מצינו בזה מהלך נוסף, בביאור הענין של "שמע ישראל" בנפרד מ"ה' אלוקינו ה'
אחד".

דהנה ביסוד ושורש העבודה כותב, שהכונה הפשוטה ב"שמע ישראל" זה כדברי
האבודרהם שכותב: "וזהו דרך עדות כאילו כל אחד אומר לחבירו "שמע שאני מאמין שה'
אלוקינו" הוא יחיד בעולמו. לכן תמצא ע' של שמע וד' דאחד אותיות גדולים, שהוא סימן
עד רמז לעדות".

ומבואר שהענין של "שמע ישראל" הוא פניה לשני כמו עדות.

ואף מצינו שיש ענין בהלכה לומר קריאת שמיעת יחד, והוא בשו"ע (סב, ה): "צריך שליח
צבור להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד".

ומקור הדברים בכל בו בשם המדרש (שה"ש רבה ח, יח) שאמרו: "היושבת בגנים חברים
מקשיבים, כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקורין קריאת שמע בכיוון הדעת בקול אחד
בדעה וטעם אחד, הקב"ה אומר להם, היושבת בגנים כשאתם קורין חברים אני ופמליא
שלי מקשיבים לקולך השמיעני, אבל כשישראל קורין קריאת שמע בטירוף הדעת, זה
מקדים וזה מאחר, ואינם מכוונין דעתם בקריאת שמע, רוח הקדש צווחת ואומרת כו'. א"ר
זירא, בשעה שישראל קורין את שמע, בפה אחד, בקול אחד, בנעימה אחת "קולך
השמיעני", ואם לאו "ברח דודי ברח דודי".

ועד"ז מצינו בדברי הגר"א (אד"א בראשית ב, ד) שכותב: "ושם הוי"ה ברוך הוא, מורה
על שם שהוא נותן חיות לכל, ואינו שורה אלא על עולם מלא, כשאה"כ (איוב כג, יג) "והוא
באחד ומי ישיבנו", פירוש "באחד" שאינו שורה אפס כשהעולם אחד באחדות. וכן "שמע
ישראל" כו' שיהיו ישראל מיחדים עצמם ומחברים עצמם במחשבה. "ה" מורה על קדמות

מצד החקירה האמיתית ונקבל להאמין, כי מלת "שמע" כוללת שלשה ענינים אלה, שמיעת האזן שנאמר "אזן שמעה
ותאשרני". והבנת הלב שנאמר "ונתת לעבדך לב שומע", וקבלת הדבר והאמנתו שנאמר "אם שמוע תשמעו אל
מצותי". ותכלית כל זה שתשמע ותבינהו ותזכרהו, ואחר החקירה וההבנה נאמין כי הוא יתברך אחד כו".
^{טו} ולפי"ז מה שאמרו בירושלמי (ברכות פ"א) שבק"ש נכלל עשרת הדברות, ואמרו שם: "אנכי ה' אלהיך - שמע ישראל
ה' אלהינו. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני - ה' אחד". לפי האמור, עיקר היחוד הוא שלא לעבוד לא-ל אחר, וזה
"לא יהיה לך אלוהים אחרים", אבל "אנכי ה' אלוקיך" כולל גם את עצם ה"שמע ישראל" ודו"ק.

קודם בריאתה עולם. "אלוקינו" מורה על זמן ההווה כו'. ו"ה" השני מודה על זמן העתיד.
"אחד" הוא שורה כשהעולם מאוחד ושלם אז מייחד את שמו עליו".

וכ"ה ביהל אור (ל, א): "וזה היחוד בק"ש שאנו אומרים "שמע ישראל" היינו כל ישראל
ביחד, "ה' אלוקינו ה' אחד" היינו התפשטות רצונו שהוא רצון התפשטות. ואח"ז אנו
מיחדים שאומרים "ברוך שם" היינו שיכירו הכל כבודו יתברך שם כבוד מלכותו כנ"ל. וזהו
"ומה תעשה לשמך הגדול". ולכן פירש הזוהר ישראל סבא ואבהן זהו סוד היחוד וענין
הנהגת העולם".

ומבואר מדבריו ש"שמע ישראל" זה כל ישראל יחד, וזה הכונה הקודמת ל"ה' אלוקינו ה'
אחד". וכמובן הדברים טעונים ביאור.

"שמע ישראל", הקב"ה לישראל או אנחנו ליעקב

דן ולצורך ביאור הדברים נקדים תחילה, דהנה בפשטות "שמע ישראל" זה דיבור של
הקב"ה (דהיינו משה בתורה) אל ישראל.

והרמב"ן (דברים ו, ד) כבר מתקשה, מדוע לא נאמר בפסוק "ה' אלוקיכם ה' אחד" כפי
שנאמר תמיד, וכפי שגם נאמר מיד לאחר מכן בפסוק הבא "ואהבת את ה' אלוקיך".

וכותב הנצי"ב (שם), שהנה המקור של "שמע ישראל" הוא מבני יעקב. וכפי שמובא בגמ'
בפסחים (נו, א) עה"פ בפרשת ויחי (מט, א) "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה
לכם": ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה, אמר, שמא חס ושלום יש
במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו:
"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", אמרו, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא
אחד".

ופירש רש"י: "שמע ישראל" - לאביהם [יעקב] היו אומרים. וכ"ה ברבינו יונה (שהבאנו
לעיל): "אמרו לו 'שמע ישראל' כלומר, אתה אבינו ששמך ישראל שמע, שאנו מקבלין
עלינו עול מלכות שמים, ושאונו מייחדים "ה' אלהינו ה' אחד".

וכ"ה ברמב"ם (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ד): "ענו כולם ואמרו 'שמע ישראל ה' אלהינו
ה' אחד", כלומר שמע ממנו אבינו ישראל ה' אלהינו ה' אחד". פתח הזקן ואמר "ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד". לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששבח בו ישראל הזקן אחר
פסוק זה".

ועפ"ז כותב הנצי"ב, שמאחר שכך אמרו השבטים ליעקב אבינו, לכן כך העמידו משה
בתורה. ומוסיף שכיוצא בזה יש הרבה מקראות בנביאים וכתובים שהיו ידועים עוד לפני
אותו הנביא, והנביא ברוח הקודש ע"פ ה' העמידו בספרו, ובלא"ה שתי הפרשיות של
"שמע" "והיה אם שמוע" היו ידועות בישראל עד שלא באו לערבות מואב, שהרי נתחייבו
כבר בתפילין (עכ"ד).

דהיינו, אחרי שהשבטים אמרו את הלשון הזה ליעקב "שמע ישראל ה' אלוקינו", ממילא כך זה הוקבע בתורה.

אך עלינו להבין, מה הכונה שלנו באמירה זו, למי אנחנו פונים כשאנו אומרים "שמע ישראל"?

ועמד בזה כבר הזוהר (זוה"ח רות כח, א): "אמר רבי יצחק, לימא מר מאינן מילין דמעלייתא דבקריאת שמע. פתח ואמר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", האי קרא, תינח בשעתא דאמרו בנין דיעקב לאבוהון, או משה לישראל, אבל השתא כולי עלמא אמרי "שמע ישראל", למאן ישראל אמרין?"

ותירץ הזוהר: "אלא הא תנינא, יעקב אבינו לא מת, והקב"ה חתים ליה גו כורסא יקריה, למהוי תדיר סהדא על בנוי, דקא מייחדי שמייה דקב"ה דכחזי בכל יומא תרין זמני. וכד אינון מייחדין שמייה דקב"ה, אמרי שמע ישראל, הוי סהיד עלן דאנן מייחדי שמייה דקב"ה כדקא חזי"י.

ומבואר מדברי הזוהר, שגם אנחנו פונים באמירת "שמע ישראל" ליעקב אבינו. וכ"ה במדרש (דברים רבה ב, לד): "אמר רבי לוי, ומה ישראל אומרים עכשיו? שמע אבינו ישראל, אותו הדבר שצויתנו נוהג בנו, ה' אלהינו ה' אחד."

ונבוא לבאר את הדברים, מה הכונה שאנחנו פונים ליעקב אבינו, כפי פשוטן של דברים לפי השגתינו.

איך קראו השבטים ליעקב בשמו

הן ולצורך זה נקדים בעוד הערה, שעומד השל"ה הקדוש (ויחי דרך חיים אות כה). לאור מה שהבאנו לעיל דמברי רש"י ר"י והרמב"ם, ש"שמע ישראל" הכונה לאביהם ששמו ישראל, היאך קראו השבטים ליעקב בשמו, הרי מהלכות כיבוד אב ואם (קידושין לא, ב) ש"לא יקראנו בשמו.

ותירץ השל"ה: "ואין זה קושיא, כי שם "ישראל" מורה על גדולה ושררה, וכשקראו אותו "ישראל" הוא כאילו קראו אותו אדוננו."

ומכח זה יצא השל"ה לחדש לדינא: "ומכאן נראה, למי שיש לו אב והוא רבו, יותר מעלה שיקראנו בשם רבי ממה שיקראנו בשם אבא, וגם כי כבוד רבו קודם לכבוד אביו, על כן יקראנו בשם רבי."

---

¹ הזוהר ממשיך: "בההוא שעתא, נטלי ליה ליעקב בארבע גדיפין פרישן לארבע סיטרי עלמא, וסלקי ליה לקמי קדישא עילאה, ומברך ליה בשבע ברכאן. פתח הקב"ה ואמר, זכאה איהו אבא דזרעא דא אוליד בארעא, זכאין אינון בנין דקא מעטרין לאבוהון הכי. בההיא שעתא, כל אינון חילי דשמיא פתחי ואמרי "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ויעקב מתעטר בתליסר נהרא אפרסמונא דכיא, וקאים תדיר בקרתא מקפא שור על בנוי קמיה דקב"ה, ולא שבק דינא תקיפא לשלטא עליהו, וכל בני עלמא לא יכלין לשצאה להון הה"ד אל תירא עבדי יעקב."

והנה מדברי השל"ה, נראה הענין פשוט, שאם קוראים לו בשם השררה שמורה על שם הכבוד, אין בכך חיסרון.

אך מצינו בדברי הכתב והקבלה בפרשה, שהעמיק בזה טפי. וכך הוא כותב על קושית השל"ה: "וקרוב לומר, דשאני שמות שלשת האבות מכל שמות בני אדם, כי כל שאר השמות, אינם רק מקריים לפי מה שיזדמן בפי האבות לקרות שם בניהם, וכל עוד שלא ישתדל הבן להכין נפשו אל אחת מן המעלות האמיתיות לקנות לו אחת מן השמות התוארים המשובחים, להיקרא "חכם" או "נבון" "צדיק" או "עני" וכדומה, פחיתות גדולה הוא לו, אם ישאר כל ימיו בשם תולדתו לבד, ולזה הקורא את אביו בשם תולדתו, יורה בו פחיתת מעלה והעדר כבודו. אבל שם שלשת האבות אברהם יצחק יעקב, הם שמות אשר פי השם נקבם להקרא כן, וכי יש לך חשיבות גדולה מזו אשר טרם נוצרו בבטן וקודם הולדם היתה עין ה' עליהם להודיעם בשם, אשר יורה בלי ספק על יתרון מעלות נפשותיהם, ולזה כבוד גדול הוא להם, אם יקראום זרעם אחריהם בשם הנכבד, אשר מפי השם יצא לקרותם בו. דוגמא לזה דביומא ל"ח אמרי' דלא מסקינן בשמייהו דרשיעי, וכתב הריטב"א ומ"מ מסקינן בשמי' דישמעאל כיון שהקב"ה קראו באותו השם".

ומבואר מדבריו, שהאיסור לקרוא לאב בשמו, זה משום שזה פחיות אם הוא נשאר בשם הפרטי שלו, ולכן היה אסור להם לקרוא לו "יעקב". אבל השם "ישראל" אין זה שם פרטי אלא שם השררה שלו, והיה מותר להם לקרוא בשם זה, באשר זה היעוד שלו, והוא עומד ביעוד הזה.

ועפ"ז נראה, שלא סתם בחרו לקרוא לו בשם השררה שלו (כדי לחפש היתר איך לקרוא לו), אלא שכל פנייתם הוא לשם שררה שלו.

וסמך לזה ממה שנאמר (מט, ב) "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵיכֶם", וכותב רבינו בחיי: "הזכיר להם ב' שמותיו יעקב וישראל, והזכיר הבנים אצל יעקב, כי בזמן שהיה שמו יעקב היו לו הבנים, ואח"כ נקרא בשם ישראל ואמר לו (לב, כט) "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל". גם יתכן לפרש "הקבצו ושמעו לדברי בני יעקב", ומה הם כלל דברי, שתשמעו להקב"ה, זהו ושמעו אל ישראל אביכם שבשמים, ישראל סבא, ועל כן כפל השמיעה".

ומבואר שהפניה לשם "ישראל" הוא במכוון^{י"ח}.

ואיתא במדרש (רבה ב, לה): "מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע? משעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להן, שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחווים לאלוה אחר, מנין שכך? כתיב "הקבצו ושמעו בני יעקב וגו'" מהו "ושמעו אל ישראל אביכם"? אמר להן, אל ישראל אביכם הוא, אמרו לו "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", והוא אומר

^{י"ח} ואמנם מבואר בדבריו שפונים לקב"ה, אך נראה שבעומק הענין הכל עולה למקום אחד ודו"ק (ועי' היטב ביסוד ושורש העבודה מש"כ בזה).

בלחישה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". אמר רבי לוי, ומה ישראל אומרים עכשיו, שמע אבינו ישראל, אותו הדבר שצויתנו נוהג בנו ה' אלהינו ה' אחד".

וא"כ מבואר, שאותה הפניה שהם פנו לשם "ישראל", כך אנחנו פונים לשם "ישראל".
ונבוא לבאר הדברים.

ביאור "שמע ישראל"

וְ הַנָּה כָּבֵד הַבְּאֵנוּ לְעֵיל מִשׁ"כ הַפָּחַד יִצְחָק (חנוכה יג, ג) שהתיבות "שמע ישראל", אינם משמשות רק כפתיחה והתעוררות לקבלת עול מלכות שמים, אלא שהן מהוות חלק פנימי בתוך הקבלה עצמה.

וכך הוא מבאר: "אנו טועמים בהתיבות "שמע ישראל" טעם של גופא דעבודה של קבלת עול, ולא רק פתיחה והתעוררות לקבלת עול, דתיבות הללו של "שמע ישראל" נתפסות בקרבנו כהכרזה על היות ענין דקבלת מלכות שמים עצם דרכי צבור של כנסת ישראל, שמע ישראל משמש פירוש למהותה של קבלת עול, שמלבד שם מצוה שבה, יש בה משום הכנסת עצמו לכלל ישראל, מפני שקבלת עול היא דרך הצבור, מלבד שם מצוה שבה".

ויסוד הדברים מבוארים כבר במהר"ל (נתיב העבודה פרק ז), ואלו דבריו:

"ומה שהיה קבלת מלכות שמים בלשון "שמע ישראל" ולא בלשון זה "ה' אלהינו ה' אחד", מפני כי נקרא קבלת מלכותו, וכאשר ממליכים אותו על אומה כי הוא יתברך מלך על עם לא על יחיד בלבד, והנה הוא מלך ישראל שהם אומה אחת והם ממליכים השי"ת שהוא יתברך אחד, וא"כ לא שייך לומר רק "שמע ישראל ה' אלהינו" שבזה ממליך הקב"ה על ישראל שהם אומה אחת. ומ"מ אין לומר ג"כ "ה' אלהי ישראל אחד", כי יש לקבל האדם עליו מלכותו, ולא די רק אם אמר "ה' אלהינו" שבזה הוא מכניס עצמו לעם ישראל שעליהם מלכות הקב"ה, ואף שאין כל ישראל לפניו, שייך לומר "שמע ישראל" לדבר כנגד ישראל ולומר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". ובזה יתבאר לך, כי במה שהקורא ק"ש הוא יחיד ואין מלכותו רק על כלל האומה, אי אפשר לומר רק כך "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" כאילו מדבר היחיד הזה שקורא ק"ש עם ישראל ומעיד כי השי"ת אלהינו ה' אחד" וממשיך המהר"ל: "וכן מה שאנו אומרים "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", היינו שכל אחד מישראל מקבל מלכותו יתברך עליו באמצעות כלל ישראל, אשר הכלל מלכותו יתברך עליו, ויש לומר "שמע ישראל ה' אלהינו וגו'" כאילו הוא מדבר אל הכלל, ודברים אלו עמוקים מאוד".

ומקור כל הדברים בחרדים (מצות התלויות בארץ פ"ז), שכותב: "יעקב אבינו בעת שנסתלק מן העולם שצונו וזרזנו על יחוד ה' כו', ונרמז בכתוב דכתיב "הקבצו ושמעו בני יעקב וגו'", וקשה מאי "הקבצו" הרי אמר להם "האספו ואגידה לכם" והרי הם לפניו. אלא פרוש "האספו" על הגופות, ואחר שהיו לפניו, צוה אותם שיסירו מלבם קנאה ושנאה ותחרות, כאילו הם איש אחד ונפש אחת, שאם לא יעשו כן אי אפשר לקבל עליהם יחוד כו'".

וממשיך: "זוה לשון "שמע ישראל" שאמרו המקובלים שהוא לשון קיבוץ, כמו (שמואל א טו, ד) "וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל אֶת הָעָם" [כמו "ויאסף", וכן תרגם יונתן "וכנש", רד"ק]. וכל אחד בעת קריאת שמע מיוחד ליבו עם כל עדת ישראל ומדבר אליהם, "שמע ישראל" כולנו באהבה וקשר לב אחד בלי קנאה ושנאה, ועתה אנו מקבלים יחוד אלוקינו עלינו ואומרים ה' אלוקינו ה' אחד".^{יט}

[ויש לצרף לזה מה שכותב החיד"א (פתח עיניים עמ' קעא): "זוהו טעם שקודם קריאת שמע באמירת "וקרבתנו מלכנו", אמר האריז"ל לזכור מעמד הר סיני. והטעם, שבמעמד הר סיני כתיב "ויחן שם ישראל" שהיו כולם בלב אחד כמו שאמרו ז"ל, ובזוכרו זה, יתן אל לבו לאהוב לכל ישראל, ועי"ז יחוד ק"ש יהיה נעשה על ידי כללות ישראל"].

ונמצא לפי זה, שמלבד יחוד שמו שאנו אומרים ב"ה' אלוקינו ה' אחד", יש קודם לכן "שמע ישראל", והוא האיחוד בין ישראל, ורק כך ניתן לייחד שמו.

וא"ש מה שהבאנו לעיל מדברי האבודרהם ש"שמע ישראל" זה בעדות לשני. וכן מה שהבאנו שיש ענין לומר קריאת שמע כולם יחד, מאחר שזה המלכה, וצורת ההמלכה היא כולם יחד.

[ז] ולפי"ז א"ש, ש"שמע ישראל" הוא איחוד ישראל יחד, וזהו הפניה שאנו פונים ל"ישראל", כמו שהשבטים פנו לישראל אביהם.

וכפי שכותב המהר"ל (נצח ישראל פמ"ד): "וכמו ששבטי יעקב היו מקבלים אחדותו על ידי יעקב אביהם כו', כן אנו מקבלים מלכותו על ידי כלל ישראל. שהכלל הוא אחד, והפרטי הוא היחיד, והיחיד מקבל מלכותו על ידי הכלל, אשר אלקותו יתברך הוא על הכלל, שהוא אחד. ועל ידי זה מקבל אחדותו האדם הפרטי, לפי שהפרטי הוא תוך הכלל, ולכך אומרים "שמע ישראל וגו'".

וכמובן הדרך של איחוד ישראל, הוא מכח השם שררה של "ישראל" מלשון "כי שרית עם אלוקים", שעל שם זה נקראו "עם ישראל", שמורה על התפקיד שלהם, שהם מורמים מעל שרים על שרי מעלה (עי' חינוך מצוה תקי).^כ

וזוהו "שמע ישראל", שפונים זה לזה, ומתחברים ומתייחדים זה עם זה, ורק כך ניתן לייחד שמו "ה' אלוקינו ה' אחד" - כי בלי זה אין השכינה שורה וכמש"כ לעיל.

---

^{יט} לעיל הבאנו את סוגית הגמ' בסוטה על מה שאומר הכהן ביציאה למלחמה "שמע ישראל אתם עוברים היום כו'", והמהרש"א שם מבאר, שנידון הגמרא שם הוא מדוע נאמר "שמע ישראל" בלשון יחיד ולא נאמר "שמעו" אחרי שכל הפרשה שם נאמרה בלשון רבים ("ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים"), ועל זה בא הרמז "אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע" (עכ"ד). ולפי האמור בפנים, א"ש שזה נאמר בלשון יחיד, כי זה כל המות "שמע ישראל שמתאגדים יחד כאיש אחד בלב אחד.

^כ הגרי"א"ח (שיח יצחק דרוש לפר' שקלים) כותב: "וידוע כי התקשרות ישראל תלוי בעצם שנשמתו של יעקב אבינו ע"ה אשר הוא מתלבש בנפשות בניו ומאיר בכלם. ולכן נקראת אומה הזאת על שמו "ישראל". ואז כשיש אחדות בישראל, נשמתו מאירה בהם ושכינתו יתברך שורה בהם".

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים
"שומר ישראל כו' ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל". (מי אומר למי שמע
ישראל, הקב"ה אלינו, או אנחנו ליעקב אבינו?)

וא"ש הנוסח של "שומר ישראל כו' האומרים שמע ישראל", כי באמת ג' ענינים נאמרו
כאן: [א] עצם זה שהם "שמע אומרים", דהיינו יחודם יחד לעבודת ה', וזהו "שומר ישראל".
[ב] מה שהם מייחדים את שמו, וזהו "שומר גוי אחד כו' המייחדים ה' אלוקינו ה' אחד".
[ג] ומלבד כל זאת, יש גם את ה"שומר גוי קדוש כו'" המקדישים את שמו בעולם.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

יש תקוה! וסיפור נפלא!!

לישועתך קויתי ה' (מט, יח)

הנה לשון 'קיווי - תקוה' הינו אחד מעשר לשונות של בטחון שמביא החובות הלבבות (סוף שער הבטחון). וענינו - לקוות, לצפות ולייחל לישועת ה'. ובעזרה"ת בהמשך נבאר קצת מן הענין.

הכל בקיווי

איתא במדרש (בראשית רבה פ' צ"ח) וז"ל: "לישועתך קויתי ה' - אמר רבי יצחק הכל בקיווי, יסורין בקיווי, קדושת השם בקיווי, זכות אבות בקיווי, תאותו של עוה"ב בקיווי. יסורין, הה"ד (ישעיהו כו, ח): "אף אורח משפטיך ה' קוינוך", אלו יסורין. "לשמך" זו קדושת השם, "ולזכרך" זו זכות אבות, "תאותו של עוה"ב. חנינה בקיווי (שם לג, ב): "ה' חננו לך קוינו", סליחה בקיווי (תהלים קל, ד): "כי עמך הסליחה", מה כתיב בתריה "קויתי ה'", לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו, כיון שראה שמת מיד אמר לישועתך קויתי ה'", ע"כ.

ופי' העץ יוסף וז"ל: "הכל בקיווי, כלומר שאפילו אין האדם כדאי זוכה לכל המתנות בזכות הקיווי כדמפרש והיינו בזכות האמונה והבטחון. ועל זה אמר: "לישועתך קויתי ה'", שאפילו לא יהיו כדאיים כל כך לגאולה וישועה, מ"מ תהיה הישועה בזכות הקיווי והבטחון. יסורין בקיווי - פי' שעם היות האדם בתוקף הצרה ומדוכא ביסורין יקוה לה' שירחם עליו ויסיר מעליו וכו', עכ"ל, ועיי"ש בכל דבריו הנפלאים בביאור דברי המדרש.

מבואר במדרש, שיכול כל אחד לזכות לכל דבר ע"י הקיווי, ואפילו אם אינו כדאי וראוי. שמה שזוכה ע"י מדת הבטחון אינו תלוי כלל בזכויות, כדאיתא במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשי"ט) ז"ל: "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה - אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו", ע"כ.

יכול לקוות לכל דבר

עוד מקור לכך איתא במדרש (תנחומא) פרשת וזאת הברכה): "אמר דוד: רבש"ע, לכל מדות אדם מקוה, אם הוא עני עד שיעשיר, חלש עד שיהיה גבור, חולה עד שיתרפא, חבוש בבית האסורין עד שיתירוהו וכו'", ע"כ. ומבואר דיכול יהודי לקוות לכל מיני ישועות.

חובה לקוות לישועת ה'

והגם שמבואר מכל הנ"ל דיכול כל אחד לזכות לישועת ה' בכל ענין ע"י הקיווי, מ"מ חובה מוטלת על כל אחד לקוות לישועת ה' בעת צרה. דכתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ג', אות ל"ב) וז"ל, "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם,

לא תירא מהם (דברים ז, יז-יח). כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם (שם כ, א). הוזהרנו בזה, שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה, כענין שנאמר (תהלים פה, י): "אך קרוב ליראיו ישעו", וכן כתוב (ישעיה נא, יב): "מי את ותיראי מאנוש ימות", עכ"ל. מבואר מדבריו, דכשיהודי שרוי בצרה, אין זו רק 'הנהגה טובה' לבטוח בה', אלא מוטלת חובה עליו לבטוח בהשי"ת, ואסור ליהודי החרד לדבר ה' לפחד משום דבר, "כי ה' אלקיך עמך", וצריך לבטוח ולקוות רק לישועת ה' - כי ישועתו קרובה לבא.

צפית לישועה

וזו אחת השאלות ששואלין כל אדם בבית דין של מעלה: "האם צפית לישועה". כדאיתא בגמ' שבת (לא, א): "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר", ע"כ.

וכתב הפלא יועץ (ענין צפוי) וז"ל: "ידוע שאחת מן השאלות ששואלים ליום הדין היא צפית לישועה (שבת לא, א), וזהו דבר המסור ללב, שלא די באמור בפה שהוא מצפה לישועה, אלא צריך להיות מצפה לישועה בלב שלם ואמונה שלמה. שכמו שבכל יום אדם מתקרב אל המיתה כך בכל יום ויום מתקרב הגאולה, ואם יתמהמה, נחכה לו כי בוא יבוא בודאי בלי שום ספק. ולא על הגאולה בלבד צריך להיות יושב ומצפה אלא על כל מין צרה שלא תבוא על האדם צריך להיות מצפה, תשועת ה' כהרף עין", עכ"ל.

מבואר שהחובה לצפות לישועת ה', אינה רק כלפי הגאולה העתידה, אלא גם כלפי כל ישועה שצריך האדם, עתיד ליתן את הדין אם לא קיוה לישועת ה'.

בטחון לשנות גזירה רעה

כתיב (מלכים ב' כ, א): "בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'". ואיתא בגמ' (ברכות י, א): "אמר ליה [ישעיהו לחזקיהו]: כבר נגזרה עליך גזירה [פרש"י: שתמות]. אמר ליה [חזקיהו לישעיהו]: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר נמי, רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרוייהו: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר: הן יקטלני לו איחל", ע"כ.

מבואר בזה דבר נפלא מאוד, שאפילו אם יבא נביא ה' לאדם ויתנבא שדבר ה' הוא שימות - ואין לך גזירה ברורה ומפורשת גדולה מזו - וא"כ בודאי יש לו סיבה גדולה שיתייאש ויאמר שאין שום תקוה, כי כבר נגזרה הגזירה מן השמים שימות. ומ"מ מה אמר חזקיהו?! כך מקובלני מבית אבי אבא - "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים". הרי שאין מצב בעולם שאין לו תקוה, אפילו כנגד גזירת השי"ת שנאמרה בנבואה מפורשת מפי נביא ה' שכך נגזר מן השמים, מ"מ עדיין יש תקוה, ואם

יחזק עצמו לבטוח שהוא ית' ירחם עליו, בודאי ביכלתו לשנות גזירת ה', אפילו אם כבר נמסרה בנבואה לנביא ה'! וכך באמת הוה, שזכה חזקיהו להתרפאות מחליו!

הרחמים תלויים הם בכל אחד "בעצמו"

יש יסוד גדול מבעל השומר אמונים (מאמר הבטחון והתחזקות פרק ב') שהק' על דברי הגמ' (הנ"ל): "לכאורה קשה מאי קאמר "אל ימנע עצמו מן הרחמים", מי זה האיש שמונע עצמו מן הרחמים, ואם הכוונה שיבקש רחמים, הוה ליה למימר אל ימנע עצמו מבקשת רחמים? ועוד, שהגמ' מביאה ראיה מהכתוב "הן יקטלני לו אייחל", והלא אייחל הוא לשון בטחון ולא לשון תפילה?

ותי': על פי מה שכתבנו (במאמר השגחה פרטית פרק ד') בשם הבעש"ט זי"ע **באם אדם הוא בצער או בסכנה ח"ו, אז סגולה שלא יתפלל שום תפלה רק יחזק בטחונו חזק בה', וזה סגולה גדולה, ואם אדם מחזק בטחונו בה' בלי תפילה, מוכח שאין לו עוד שום כח אפילו להתפלל, והוא כמו תינוק קטן שאין לו שום דעת לבקש שום דבר, רק הוא בבחינת (תהלים קלא, ב): "נפשי כגמול עלי אמו", ומעורר בזה שרש אמונת אלקות שהוא (שמות כ, ב): "אנכי ה' אלקיך" שהקב"ה כל יכול להושיע אפילו למעלה מגדר הטבע, ואז נצטרף בזה שלשה בחינות - אמונה, בטחון, ותמימות הלב, ואז נתעורר עליו מדת הרחמים, שהוא כולל כל הספירות וכל המדות עיין בקהלת יעקב (ערך ר"ח), ורחמים שייך אפילו מי שאינו ראוי לישועה. וזה אפשר הכוונה אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו, פירוש - שלא יהיה הוא בעצמו הגורם להמנע ממדת הרחמים, בהסיר בטחונו מאלקיו, רק יחזק בטחונו חזק בה', ועל זה מביא שפיר ראיה מהכתוב לו אייחל דייקא, שהוא מדת הבטחון והבן, עכ"ד. דברים נוראים!**

מבואר מדבריו, שמי שנמצא בצרה וזקוק לרחמי שמים, ישועתו נתונה בידו, שאם יקוה להשי"ת ויבטח בו, בודאי יזכה לישועת ה'. אך אם ח"ו אינו מקוה להשי"ת ומתייאש, זו סיבה שלא יזכה לישועת ה', והוא עצמו מונע את עצמו מלזכות לרחמי ה'. והדברים מדוייקים בלשון הגמ' - "אל ימנע עצמו מן הרחמים", שהוא עצמו מונע את עצמו מלזכות לישועת ה', והבחירה נתונה בידו!

מעשה נפלא:

יש להביא מעשה נפלא שמורה דלעולם יש תקוה אפילו חרב חדה כבר מונחת על צוארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים.

סיפר הרב מנחם שטיין מעשה שסיפר לו אחד מניצולי השואה בשם הרב חיים קייזברנג זצ"ל:

מגיל שבע עשרה הייתי עובד על היסוד באמונה "שאינ עוד מלבדו", ומי שמשריש בעצמו את האמונה שהכל בהשגחה פרטית, בכל מצב שיהיה הבורא מושיע אותו.

בגיל עשרים ושתיים הגיע הזמן לקיים בעצמי את העניין. הנאצים ימש"ו הגיעו לעיירה, אספו את כולנו אל הגבעה והאשימונו באשמת ריגול. עמדנו בתור וה"שופטים" עשו הצגה

כאילו הם דנים, ומצאונו חייבים במיתה, וכיתה של שבעה יורים היתה יורה בכל נאשם לפי תורו, וזורקים אותו בבור.

אני עמדתי למעלה וראיתי איך חבריי אחד אחרי השני נופלים בבור, והתור הולך ומתקרב.

וכשהגיע תורי, אמר לי ה"שופט" אתה מואשם באשמת ריגול, יש לך מה לומר? ידעתי שאין עם מי לדבר, עניתי לא, אמר לי העונש שלך מוות בירייה, אמרתי לשופט בסדר תעשו מה שאתם רוצים, אך אפשר לבקש בקשה אחרונה לפני שאתם יורים בי? אמר לי השופט תבקש.

אמרתי לו אני רוצה לבקש בקשה אחרונה, תנו לי רק חמש דקות שקט, אני יכול לקבלם? אמר לי כן. אז הלכתי אל הצד השני ומבלי להתחשב באף אחד שמסתכל עליי, פרצתי בבכי והתחלתי לדבר עם הבורא בזו הלשון:

"ריבונו של עולם אני לא מפחד מהנאצים האלה, לא מתפעל מהם כלום, אני לא מתלהב מהם כלל "אין עוד מלבדו", "אין עוד מלבדו", אתה מנהל את העולם, אף אחד בעולם לא יכול לעשות נגד רצונך, הנאצים האלה לא נחשבים כלום נגד הכוחות שלך".

"הקב"ה אני רוצה חיים, רוצה חיים, חיים... תושיע אותי, "אין עוד מלבדו"... הייתי בוכה וצועק מכל הלב לבורא שיושיע אותי".

השופט אמר טוב נגמר הזמן, פנים לקיר.

פתאום המפקד הסתכל עלי, התבונן בי כמה פעמים ואמר לי, איך אתה דומה לבן שלי, ממש שתי טיפות מים, אני לא יכול לראות שעוד דקה יורקו אותך לבור, תראה אני אומר לחיילים שיירו לקיר ואתה תברח!! אמרתי לו איך אני אברח?! יש כאן הרבה חיילים ו"שופטים"! הוא אמר לי לא לדאוג הם לא רואים כלום, הם כולם שיכורים וזה בשבילם כמו סרט נע, כמו משחק ילדים, הם לא ירגישו כלום.

וכך היה, החיילים לקחו כלי ירייה וירו לכוון הקיר ואני ברחתי משם וקבלתי עוד ששים ושתיים שנות חיים נוספות מהבורא, וכל זאת רק בזכות האמונה "שאינ עוד מלבדו".

אמר הרב מנחם שטיין, פעם סיפרתי את הסיפור הזה בכנס נשים, ואז קמה אישה אחת ואמרה, הרב חיים, זה אבא שלי! והיא אמרה שאבא זצ"ל, בכל חג סוכות היה מספר לנו זאת בהתלהבות, איך שעל ידי אמונה חזקה בהשגחה פרטית ש"אין עוד מלבדו" ניצל ממוות. ע"כ.

היסוד הזה מאוד עזר לי בשלבי חיים ובמיוחד באחד מהשלבים הכי קשים שעברתי בחיים. [ספר אהללה ה' בחיי אומרה לאלקי בעודי עמ' שי"ט]

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

שמע ישראל - לאביהם היו אומרים

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים
(מט, א)

איתא בפסחים דף נ"ו ע"א: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא ח"ו יש במיטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשיו אמרו לו בניו שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בליבנו אלא אחד. וכן יעוי' במד"ר בראשית (פר' צח, ג): בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמר להם שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה א"ל "שמע ישראל" אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא "ה' אלהינו ה' אחד" וכו' רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים "שמע ישראל" אבינו ממערת המכפלה, אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו "ה' אלוקינו ה' אחד".

ודברי הגמ' צ"ב למה חשב יעקב שהסיבה שנסתלקה ממנו שכינה הוא משום שיש פסול באחד מבניו, וגם מה הוא שהשיבו לו בלישנא דק"ש "שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחד".

ונראה בס"ד, ובהקדם דברי רש"י בפר' ואתחנן דכתי' "שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחד" ופירש"י וז"ל: ד' שהוא אלוקינו עתה ולא אלוקי האומות עובדי אלילים הוא עתיד להיות ד' אחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' ונאמר ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד, עכ"ל. ומבואר שהגילוי של ד' אחד יהיה לע"ל שיהיו כל העמים שפה ברורה לקרוא בשם ד' והמהלך לגילוי של ד' אחד בכל העולם הוא רק מתוך שד' הוא אלוקינו ומתיחדת הארת שכינתו עלינו ואנו מכירים ביחודו ומתוך זה יתגלה יחודו לע"ל לכל העולם ויהיו כל העמים שפה ברורה לקרוא בשם ד' כי הארת יחודו בעולם הוא רק על ישראל שהם גוי אחד בארץ. וכן איתא בספרי (דברים ל"ג, ה) עה"פ "ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" כשישראל שוים בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח למעלה שנאמר ויהי בישרון מלך אימתי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל כשהם עשויים אגודה אחת ולא כשהם עשויים אגודות אגודות.

ומבואר שכל עוד אין האדם מכיר בבוראו הרי שחסר במלכותו ית', וכמו שהאריך הרמח"ל בדרך ה' שהקב"ה כביכול השפיל עצמו שתהא מלכותו שלימה ע"י התחתונים והיינו בנ"א, וכפי שהאריך הגר"א [משלי כ"ז, כ"ז ועוד] שמלך הוא ברצון העם ומשא"כ מושל הוא שלא ברצון העם אלא ששולט עליהם בע"כ, ולכן מלכותו ית' כביכול אינה שלימה עד שכולם יכירו בה וביאר הכתוב "כי לה' המלוכה ומושל בגויים" שאצל בנ"י הוא

בחינת מלך ואצל הגויים הוא בחינת מושל. ובסידור הגר"א באבני אליהו על "טוב יצר כבוד לשמו" כ' וז"ל: שמעתי מאבא מארי הגאון זצלה"ה ע"ד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו' האמנם שמים ושמי השמים לא יכלכלוהו הוא רוצה בכבוד השפלים שבעולם השפל וכל עולמות העליונים משמשים ונותנים מאור ושפע לעולם התחתון בעבור יתנו כבוד לשמו וזהו טוב שאין למעלה ממנו שיצר כבוד לשמו, עכ"ל. ובביאור הגר"א לאגדתות בב"ב אגדתא דרבב"ח ד"ה חיוורתא ברישא כ' וז"ל: וענין כסאו גם כן ידוע כי גדולת הקדוש ברוך הוא ומלכותו עם ישראל הוא, וכשהן בשפלות ובגלות אין מלכותו שלמהו ולכן בים אמרו ה' ימלוך לעולם ועד כי אין מלך בלא צבא ואין נקרא ה' צבאות עד שיגאל את צבאו וימלוך עליהם כמו שכתוב גואלינו ה' צבקות, על שם שאמר גואלם חזק ה' צבאות שמו, וכן כי ה' צבקות מלך, עכ"ל. ובספר אמונה והשגחה לר"י מאלצן זצ"ל (אות י'): אין השם שלם כו' שהוא מורה על ההתגלות, וכן הכסא מלוכה שמתגדל על ידי ישראל שנקראים צבאות ה' כשהם נתונים עליון על כל הגוים, עי"ש.

מעשה נראה דהנה איתא במד"ר (ויקרא פרשה ל"ז): "ולמה נאמר באברהם וביצחק אף וביעקב לא נאמר אף, אלא מלמד שהייתה מיטתו שלאבינו יעקב שלימה. אברהם יצא ממנו פסולת, ישמעאל ובני קטורה. יצחק יצא ממנו פסולת, עשו וכל אלופיו. יעקב הייתה מיטתו שלימה שנולדו לו כל בניו צדיקים"כא. הרי דשלימות מיטתו היתה בזה שהיו כל בניו צדיקים. והנה כתב רש"י לעיל (מ"ז, ל"א) עה"פ וישתחו ישראל על ראש המטה: על שהיתה מטתו שלמה שאין בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו ע"ש. הרי שאף אחר שנולדו כולם מ"מ הודה יעקב על שיוסף נשאר בצידקותו. ובמד"ר ויקרא (ד, ו) איתא: א"ל בעשו כתיב ביה שש נפשות וכתוב בו נפשות הרבה דכתיב (בראשית לו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו וביעקב שבעים נפש וכתוב ביה נפש א' דכתי' ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וגו' אלא עשו שהוא עובד לאלהות הרבה כתיב ביה נפשות הרבה אבל יעקב שהוא עובד לאלוק אחד כתיב בו נפש אחת ויהי כל נפש וגו', עכ"ל. הרי שמחמת שעובדים לא-ל אחד נקראו "נפש אחת". וכ"ז הוא ביעקב ומשא"כ אברהם ויצחק שיצא מהם גם ישמעאל ועשיו וכאן כל בניו היו שבטים, ולכן רק יעקב קרוי "יעקב שלימה".

מעשה נראה שיעקב כשבא לגלות הקץ ונסתלקה שכינה חשב דשמא יש בא' מבניו פסול וממילא לא תתגלה מלכותו לע"ל ולכן הוא שנסתלקה מעמו השכינה וכמו שנתבאר שרק ע"י שכל בני ישראל יכירו בוראם מזה יתגלה לכל העמים כבוד מלכותו ית', וכמו שהבאנו מדברי רש"י. ולכן שאל שמא יש מא' מבני פסול, וע"ז ענו לו אין לנו אלא אלוך אחר אלא

כא וכן אי' במדרש תנחומא פר' ויצא סי' ד', ויקח מאבני המקום, חשב בלבו זקני אברהם משתי נשים הוליד צדיק ורשע, יצחק צדיק וישמעאל רשע, ויצחק אבא מאשה אחת הוליד צדיק ורשע, אני שאטול ארבע נשים, כמה רשעים יהיו ממני, א"ל הקב"ה ח"ו כולך יפה רעיתי ומום אין בך, כיון שהשכים בבקר מצא את האבנים כולם אבן אחת, נתבשר שמטתו שלימה, שנאמר וישכם יעקב בבקר וגו', א"ל הקב"ה חייך כשם שהאבנים הללו נעשו כולן אחת, כך בניך כולם צדיקים, שנאמר כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך, עיי"ש

אחד והיינו שהרי עיקר קריאת שמע היא קבלת עול מלכות שמים וכידוע. וזהו שא"ל כולנו מקבלים עלינו מלכותו ית' ומעתה יתפרסם ע"י כלל ישראל מלכותו בעולם, ודו"ק היטב.

וזה הביאור בדברי רש"י בפסחים הנ"ל שכתב: שמע ישראל - לאביהם היו אומרים. וכ"ה במד"ר כאן (צ"ח, ג): אמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת וכו'. רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלקינו ה' אחד עיי"ש. ועי' ביסוד ושורש העבודה שער הרביעי ק"ש וברכותיה פ"ה שהביא כן מהזוה"ק (זו"ח ס' ע"א) ששמע ישראל היינו ישראל סבא כמו שאמרו בניו לישראל, עיי"ש, וכ"ה לשון הרבינו יונה בשערי העבודה (אות כ"ה) וז"ל: ואמרו לו שמע ישראל כלומר אבינו אתה ששמך ישראל שמע שאנו מקבלין עלינו עול מלכות שמים ושאונו מייחדין ה' אלקינו ה' אחד כלומר כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, עיי"ש. ולהמתבאר מבואר היטב שלכן קרוי כאן "ישראל" כי השם ישראל הוא "ישראל סבא להכלל" ומשא"כ השם יעקב הוא שם פרטי ליעקב בעצמו, וכאן שענו לו על גילוי מלכות ה' אשר באה ע"י כלל זרעו כונה בשם ישראל סבא, ודו"ק היטב.

ובמהר"ל נתיב העבודה פ"ז כ' וז"ל: מפני שאמר יעקב שמא יש פסול בזרעו ובזה יוצא מן האחדות, אמרו כשם שאין בלבך רק אחד כי יעקב הוא אחד בעצמו כך אין בלבנו אלא אחד, כי אלו י"ב שבטים הם כמו יעקב שאין בלבו אלא אחד, כי ע"י יעקב נעשו השבטים ג"כ אחד לגמרי. והוא דבר מופלג כי מספר שלהם כמו מספר אחד, כי היה יעקב נגד האל"ף של אחד וח' בני אמהות וד' בני השפחות הרי מספר שלהם הם אחד במילואו, שהרי יעקב ובניו הם י"ג כמספר אחד במילואו. וזהו שאמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, כי יעקב הוא אחד בעצמו ולפיכך אין בלבו אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד כי אנו מתחברים ביחד עד שאנחנו אחד, וזהו ע"י יעקב כי יעקב הוא אחד לגמרי בעצמו לכך יעקב נגד האל"ף שבמלת אחד, ולכך אמרו כשם שבלבך אינו רק אחד כי יעקב יחיד היה ובודאי אין בלבו אלא אחד, כך אף אם אנו הם יותר מ"מ אנו מצטרפין לאחד כי כך מספר שלנו עם יעקב שאנו מתחברים אליו במספר אחד ולכך אמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, עכ"ל.

וכן יעוי' בלשון הגריא"ח בדרוש לפר' שקלים וז"ל: וידוע כי התקשרות ישראל תלוי בארצם שנשמתו של יעקב אבינו ע"ה אשר הוא מתלבש בנפשות בניו ומאיר בכולם ולכן נקראת אומה הזאת ע"ש "ישראל" ואז כשיש אחדות בישראל נשמתו מאירה בהם ושכינתו ית' שורה בהם וכו', עיי"ש, מבואר שהשראת השכינה היא ע"י נשמת יעקב שמתלבש בנפשות ישראל וזהו רק כאשר יש אחדות, וזהו הלשון "לאביהם היו אומרים" היינו להתקשר עמו בדיעה אחת להיות "גוי אחד", ודו"ק. ובהמש"ד שם ביאר לשון הגמ' בתענית דף ה' ע"ב "יעקב אבינו לא מת וכו'" וביאר ש"כל זמן שזרעו הם ביחוד עצום שזהו חיותם כמו כ"ז שיש שלום באבריו של אדם כמ"ש, ואז השכינה בישראל ע"י נשמת יעקב אבינו ע"ה ולכן אז גם הוא בחיים", עכ"ל. וע"ע בדבריו בדרוש לשבת הגדול שביאר כן. ולדבריו יוטעם הלשון במדרש "שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה" [עי' בסמוך שהבאנו הדברים]

היינו שע"י ה"שמע ישראל" שאומרים ישראל בדרך עדות א' לחבירו והיינו באחדות גמורה ביניהם חשיב עי"ז ל"יעקב לא מת" ע"י נשמת יעקב אבינו, ועי'.

ומוטעם לפי"ז לשון המד"ר בפר' ואתחנן "משעה שנטה יעקב למיתה קרא לכל השבטים וא"ל שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר וכו'" [ועי' בסמוך כל לשון המדרש להלן]. היינו שעיקר חשש יעקב היה על זמן שלאחר פטירתו כי אז לא יהא את יעקב ה"מאחד" ביניהם, וזהו שענו לו כשם וכו' היינו בין עתה בין לאחר פטירתו, ולכך אנו אומרים "שמע ישראל ממערת המכפלה" היינו אף לאחר שמת.

ובדרך זו נראה לפרש מה שיעקב קרא ק"ש כאשר פגש ליוסף. כי הנה כבר נתבאר בדברי רבותינו [עי' בביה"ל ריש וישב ועוד] שעיקר צער יעקב בהיעדר יוסף הוא שאינו מעמיד י"ב שבטים שע"ז טרח כל ימיו להעמיד שבטים שלכל אחד ואחד מהם יש תפקידו המיוחד בהעמדת כלל ישראל ואם חסר אחד מהם הרי שחסר בהכל כי רק ע"י כל הי"ב שבטים יש בנין שלם של כלל ישראל.

שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים
(מט, א)

במד"ר כאן (צ"ח, ג): אמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת וכו'. רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלקינו ה' אחד עיי"ש. יל"ד מהו הלשון "ממערת המכפלה". ועי' לעיל מש"נ עפי"ד הגריא"ח שכאשר ישראל באחדות מתלבשת נשמת יעקב בכלל האומה.

כ" ויש לצרף לכ"ז לדברי החרדים פר' ע"ד בביאור "שמע ישראל" וז"ל: והקנאה רמוזה בפרשה ראשונה בפסוק ראשון דקריאת שמע, מקובלת בידינו מיעקב אבינו בעת שנסתלק מן העולם שצונו וזירנו על יחוד ה', כדאיתא במסכת ברכות וכדכתב הרמב"ם. ונרמז בכתוב דכתיב, הקבצו ושמעו בני יעקב וגו', וקשה מאי הקבצו הרי אמר להם האספו ואגידה לכם והרי הם לפניו, אלא פירוש האספו, על הגופות, ואחר שהיו לפניו צוה אותם שיסירו מלבם קנאה ושנאה ותחרות כאילו הם איש אחד ונפש אחת, שאם לא יעשו כן אי אפשר לקבל עליהם יחוד, שירצה וישרה עליהם כדכתב רשב"י, דהיינו והוא באחד ומי ישיבנו, דהפסוק קשה להבין, דהיה לו לומר והוא אחד מאי באחד, אלא רוצה לומר והוא יתברך אינו שורה כי אם כשישראל ביחוד לב אחד בלי קנאה, דוגמת מלאכי השרת דכתי' בהו כלם אהובים וכו', וכלם מקבלים עליהם עומ"ש. ואמרו באדר"ג דהמלאכים מכבדין זה את זה, וכל אחד אומר פתח אתה שאתה גדול ממני, וכן אי' במדרש. וזה לשון שמע ישראל שאמרו המקובלים שהוא לשון קיבוץ כמו וישמע שאול את העם. וכל אחד בעת קריאת שמע מיחד לבו עם כל עדת ישראל ומדבר אליהם, שמע ישראל, כלנו באהבה וקשר לב אחד בלי קנאה ושנאה, ועתה אנו מקבלים יחוד אלוקינו עלינו ואומרים ה' אלקינו ה' אחד, עכ"ל.

וע"ע במהר"ל נתיב העבודה פי"ז וז"ל: וכן מה שאנו אומרים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, היינו שכל אחד מישראל מקבל מלכותו יתברך עליו באמצעות כלל ישראל אשר הכלל מלכותו יתברך עליו, ויש לומר שמע ישראל ה' אלקינו וגו' כאלו הוא מדבר אל הכלל, עכ"ל. ובש"ה (מס' יומא פ' דרך חיים תוכחת מוסר אות ע) כתב: הוא יתברך אינו שורה כי אם כשישראל ביחוד לב אחד בלי קנאה וכו', וזהו לשון "שמע ישראל", שאמרו המקובלים שהוא לשון קיבוץ כמו "וישמע שאול את העם" (שמ"א טו, ד). וכל אחד בעת קריאת שמע מיחד לבו עם כל עדת ישראל ומדבר עליהם שמע ישראל כולנו באהבה וקשר לב אחד בלי קנאה ושנאה, ועתה אנו מקבלים יחוד אלוקינו ואומרים ה' אלקינו ה' אחד, עכ"ל.

ויתכן, דהנה איתא בתענית דף ה' ע"ב: הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנא' ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, עכ"ל הגמ'. מבואר שכל שזרעו הולכים בדרכו חשיב עי"ז ל"אף הוא בחיים", וי"ל שזהו הלשון "שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלקינו ה' אחד" היינו שהאופן בו חשיב יעקב ל"אף הוא בחיים" אף בהיותו במערת המכפלה הוא ע"י ש"אותו דבר שצויתנו עדין נוהג בנו" וכד' הגמ' "מה זרעו בחיים" היינו ע"י שנוהג בנו ק"ש דיעקב עי"ז יעקב אף שהוא במערת המכפלה חשיב ל"אף הוא בחיים"

שו"מ ביסוד ושורש העבודה שער המזרח פ"ה שהביא לשון הזו"ח דאי: פתח ואמר האי קרא תינח בשעתא דאמרו בנין דיעקב לאבוהון או משה לישראל, אבל השתא כו"ע אמרו שמע ישראל וכו' אלא הא תנינא יעקב אבינו לא מת וכו', עיי"ש דמבואר שע"י אמירת שמע ישראל חשיב שיעקב לא מת, עיי"ש. והוא גם בתולעת יעקב סוד ק"ש ובסדר היום ב"כוונת ק"ש והיחוד", עיי"ש. והוא כמש"נ שע"י שאנו מחזיקים באמונת יעקב ביחוד ה' השלם חשיב "הוא בחיים", דו"ק בזה.

והנה איתא במד"ר פר' במדבר (א, ג): אבל ישראל יש להקב"ה הנייה מהם קורין שמע מתפללין ומברכין שמו של ממ"ה הקב"ה בכל יום לפיכך נמנים בכל שעה לכך נמשלו כחטים שנא' בטנך ערימת חטים, עכ"ל. ועיי"ש בפ"י יפה תואר שהק' מה השייכות של שמע ישראל ש"לפיכך נמנין בכל שעה" וביאר עפ"י הילקוט ואתחנן (רמז תתל"ה) דאי: "ד"א אמר יעקב הקבצו ושמעו בני יעקב אמר להם אני מתירא שמא לאחר מותי תשתחוו לאלילים לפי שאתם בנים של ד' אמהות, א"ל אינו אומר למשפחותם לבית אמותם אלא לבית אבותם, כשם שאתה אחד ועובד לאחד כך אין אנו עובדין אלא לאחד, הדא הוא דכתיב הלוא אב אחד לכלנו הלוא אל אחד בראנו, נענה ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", עכ"ל. מבו' שאם מתייחסים אחר האמהות זה מהווה מכשול לעבודה זרה ח"ו, וכן יעוי' בש"ש בסוף ההקדמה שביאר כיסוד זה.^כ

ועפ"י הנ"ל ש"שמע ישראל" מתפרש אל "יעקב אבינו ממערת המכפלה" ושע"י נחשב הוא ל"בחיים", יבו' היטב שלכך בכל פעם שישראל קורין ק"ש יש לקב"ה הנייה והם "נמנים בכל שעה" והיינו שהם נמנים לבית "אבותם" אל יעקב, וכנ"ל מהיפה תואר, ודו"ק.

^כ וע"ע בחנוכת התורה בפר' אמור שטעות המגדף היתה בענין זה ושאלו היה מקבל שמשפחת אב דוקא קרויה משפחה לא היה בא לכלל טעות זו, עיי"ש. וכן ע"ע בבן איש חי פר' וישלח עה"פ: "מי אלה לך וכו'" מה שביאר עפ"י ד המדרש הנ"ל שכאשר מתייחסים אחר אמהות זה מביא ע"ז.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

העברת הבכורה ליוסף

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל יוֹסֵף אֵל-שׁ-דִּי נִרְאָה אֵלַי בְּלוֹז בְּאָרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי. וַיֹּאמֶר אֵלַי הַנְּנִי מִפְּרֶךְ וְהִרְבִּיתֶךָ וְנִתְתִּיךָ לְקָהֵל עַמִּים וְנָתַתִּיךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אַחֲזֵת עוֹלָם. וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לְךָ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלַיךָ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי (מח, ג-ה)

יש לעיין מדוע הוא צריך להקדים לו את ההקדמה הזו שה' נראה אליו בארץ כנען וברך אותו ואת כל מה שהבטיחו ה', מדוע לא אמר לו מיד שאפרים ומנשה יהיו כראובן ושמעון? רש"י אומר: "ונתתיך לקהל עמים - בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים ואף על פי שאמר לי (לעיל לה יא) גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים הרי שנים לבד בנימין, ושוב לא נולד לי בן, למדני שעתיד אחד משבטי ליחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך", ולפי דבריו מבוארת מאוד ההקדמה שהקדים יעקב למתנה שנתן לו להחשיב את בניו כשבטים, אמנם זו דרשה שדרשו חז"ל מהפסוקים אך עדיין צריך ביאור בפשוטו של מקרא, מדוע הוא היה צריך להקדים את ההקדמה הזו?

ובהמשך הפסוקים אומר יעקב ליוסף: "ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם: ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (מח, כא-כב) השכם הזה הוא החלק הנוסף שהוא נתן לו בכך שעשה את אפרים ומנשה לשני שבטים, ויש לעיין מה הוא בא להוסיף לו באמירה זו, והרי הוא כבר אמר לו שהוא עושה אותם לשני שבטים?

והנה מבואר במקראות בדברי הימים שהבכורה ניטלה מראובן וניתנה ליוסף: "ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתיחש לבכרה: כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכרה ליוסף" (דברי הימים א ה, א-ב), היכן כתוב דבר זה בתורה? כאן בפסוקים אלו בפרשתינו שבהם עושה יעקב את אפרים ומנשה לשני שבטים הוא מעביר לו את הבכורה!

וכך אומרת הגמרא (בבא בתרא קכג, א) ולומדת מכאן שפי שנים האמור בבכור הכוונה היא שני חלקים ולא פי שנים בכל הנכסים נכלומר, שאם יש שני אחים מלבדו לא אומרים שהוא יקבל פי שנים משניהם ביחד, והם יחלקו רק בשליש מהנכסים, אלא הכוונה שהוא מקבל כמו שני אחים], ונמצא שמעיקרא היה אמור להיות שראובן יקבל את הבכורה ושני בניו יהיו לשני שבטים, ומשום שהוא חילל יצועי אביו נלקחה ממנו זכות זו וניתנה ליוסף.

ויש לעיין איך עשה יעקב דבר זה והרי זה סתירה למה שאמרה התורה בדיני בכורה: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשניאה: והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את

בן האהובה על פני בן השנואה הבכור: כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה" (דברים כא, טו-יז) שמבואר שאסור להעביר את הבכורה אף אם הבכור הוא בן השנואה והשני הוא בן האהובה, ומבואר בגמרא ששנואה היינו שהיא שנואה בנישואיה, כלומר, אף אם היא אשה אסורה לו ומשמע שאף אם הולד פגום או ממזר, וכן משמע שגם אם הבכור רשע אסור להעביר ממנו את הבכורה לבן צדיק, ואם כן, איך העביר יעקב את הבכורה מראובן ליוסף?

וקצת קשה כן גם במה שהקדים יעקב את אפרים למנשה והניח את יד ימינו על אפרים, ויוסף אמר לו שאין זה נכון משום שמנשה הוא הבכור, ויעקב ענה לו: "ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים" (מח, יט) ומשמע שגם כאן שינה יעקב את הבכורה ונתנה לאפרים, ובכל אופן הוא הקדים את הקטן לבכור והחשיבו יותר, וזהו לכאורה לא כמו שאמרה התורה שלא לבכר את הקטן על הבכור.

וראיתי בתורה תמימה כאן (מח, כב בהערה יז) שהקשה גם כן מדוע לקח יעקב את הבכורה מראובן והעבירה ליוסף והרי התורה אסרה זאת, וכתב ליישב על פי דברי הרמב"ן בפרשת כי תצא שכתב שממה שאמרה התורה "לא יוכל לבכר וכו'" על פני בן השנואה הבכור" משמע שרק בחיי הבכור אסור לבכרו, אך אחרי מיתת הבכור אף שהוא יורש פי שנים בקבר, אין איסור לבכר את הקטן על פניו.

וחידש התורה תמימה שיש לומר לפי זה שכיון שכל העברת הבכורה היתה רק לגבי חלוקת הארץ והארץ התחלקה אחרי שמתו השבטים, אין זה ביכור 'על פני הבכור' שאסרה התורה, אמנם זהו חידוש גדול כי מסברא היה נראה שרק אם מעשה הביכור נעשה לאחר מותו של הבכור אין בו איסור משום שהבכור עצמו אינו נפגע מכך, אך כאן שכבר מחייו העביר ממנו את זכות הבכורה לענין חלוקת הארץ, היה נראה שזה בכלל ביכור 'על פני הבכור' שאסרה התורה.

ויש ליישב את ביכורו של יעקב ואת העברת הבכורה מראובן שאין היא סותרת לאיסור של 'לא יוכל לבכר' משום שהאיסור של 'לא יוכל לבכר' הוא כשיש בכור וקטן ממנו, והאב מעביר את הממון מהבכור שזכאי בו לקטן משום העדפתו אותו, אך אם היה אפשר להפקיע את שם ה'בכור' מהגדול ולהחילו על הקטן לא היה איסור בדבר, אך באמת אי אפשר לעשות זאת ורק אפשר להעביר את הנכסים וזה אסור.

הבכורה של ראובן שעברה ליוסף היתה לענין חלוקת הארץ, חלוקת הארץ אינה רכוש ממוני בלבד, אלא היא ארץ הקודש שהובטחה ליעקב ולזרעו ולהתחלק לשבטים שהם זרעו של יעקב, ודין הירושה כאן וכן דין הבכורה אינו על זכות ממון אלא על הכח להמשיך את יעקב ולקבל עבורו את הארץ, לולא חללו את יצועי אביו היה ראובן בעל הכח להמשיך את יעקב יותר משאר אחיו ולכן היה הוא מתפצל לשני שבטים ומקבל שני חלקים בארץ כבכור, אך כיון שהוא חילל את יצועו של יעקב אין הוא ראוי להיות הממשיך העיקרי של יעקב ולכן הבכורה עברה לבכור רחל שהוא יוסף.

ובאמת נראה שאם היתה זו ירושת ממון והבכורה היתה עוברת ליוסף לענין הזכות הממונית לירש את הנכסים לא היה צריך לחלק את שבט יוסף לשני שבטים, אלא היה יעקב נותן לבכור שני חלקים בארץ כדין בכור בירושת אביו, אלא מוכח שהירושה כאן אינה ירושת ממון אלא שהארץ מתחלקת לשבטים, ודין הבכורה כאן הוא שהבכור הוא הממשיך העיקרי של אביו, וזה מתבטא בכך שהוא מתחלק לשני שבטים.

ולכן לפני שאמר יעקב ליוסף שאפרים ומנשה יהיו שני שבטים, כלומר, לפני שהוא מעביר את הבכורה מראובן אליו הוא מקדים ואומר לו שירושת הארץ אינה ירושת ממון אלא שה' ברכו ואמר לו שזרעו יירש את הארץ והיא תתחלק לשבטים, ושם ה' בכור' כאן הוא לענין להחשב לשני שבטים ובזה הוא מסביר לו מדוע הוא יכול להעביר את הבכורה מראובן שחילל יצועי אביו ואינו ראוי לה ליוסף שהמשיך את דרכו של יעקב.

ולכן גם הקדים יוסף את אפרים למנשה משום שכל מה שהוא הכניסם להיות 'שבטים' זה משום שהם ראויים להמשיכו מבחינה רוחנית, ובענין זה עדיף אפרים ממנשה משום מעלותיו משום שהוא יגדל ממנו וזרעו יהיה מלוא הגויים כמבואר בפסוק.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

ברכת היין

אֲסֵרִי לְגַפְּנָן (עירה) עִירוּ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנוּ כִּפֵּס בֵּינָן לְבִשׁוּ וּבְדָם עֲנָבִים (סוּתָה) סוּתוּ (מט),
(יא)

בברכות (מא:) אמרו שיין גורם ברכה לעצמו. כמה ביאורים נמצא בזה: רש"י מפרש "בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו, ואע"פ שלא היו צריכין לשתייתו", וכ"כ לעיל (מ: ד"ה חוץ) "גורם ברכות הרבה לעצמו, בקידוש ובהבדלה ובברכת חתנים", וס"ל לרש"י דמה"ט גם מברכין עליו בסעודה. ותוס' מפרשים כפשוטו שתיקנו עליו ברכה בפנ"ע. תר"י (בריי"ף כאן כט:) פירשו שם בשם ר"ח שפוטר שאר משקין, שאם בירך על היין ושתה אח"כ משקין אחרים אין צריך לברך לא לפנייהם ולא לאחרייהם, שברכת היין שבירך ויברך לבסוף פוטר המשקין ששתה בינתים. ועוד הביאו מרבינו שמואל מרומרוג [רשב"ם], שפירש דיין גורם ברכה לעצמו - היינו שעל כל שאר הדברים אין מזכירין בברכה שם האילן עצמו אלא בורא פרי העץ סתם, והיין יש לו זה החשיבות שאנו אומרים בו ברכה פרטית, ומזכירין הגפן בפירוש.

והנה לכאורה דרך התוס' היא פשוטם של דברים, ויש להבין למה שאר מפרשים הלכו למרחוק לבאר חשיבות היין ולא סגי להו בדרך התוס'.

יש להבין בדעת רש"י מה הראיה מקידוש והבדלה וכה"ג, שמברכין אף "שאי"צ לשתייתו", הא בפשטות בלא שמברכין על הכוס ושותין ממנה לא עשה כלום, דבאחיזה בעלמא לא נחשב "על הכוס" ואין כאן "כוס של ברכה". ועל דרך שהטור (סי' תרמג) הביא מהרא"ש, דכיון שהמנהג לברך על סוכה בשעת אכילה אזי קודם יש לברך המוציא ואח"כ ברכת לישב בסוכה - דבהכי הוי "שעת אכילה" טפי, א"כ ה"ה הכא כיון שלברכה צריך כוס הרי שקודם יש לברך הגפן דבכך הוי טפי "כוס של ברכה". אבל מרש"י משמע שגם באחיזה בעלמא נחשב "על הכוס", ומה שמברכין עליו הוא רק מחשיבות היין, וצ"ב עומק דעתו בזה. אך אפשר שאינו, ובודאי אחרי שתיקנו על הכוס צריך לברך עליו ולשתותו, אבל הא גופא שתיקנו להביאו גם היכא שאי"צ ולא רצו לשתותו, זה כוונת רש"י "שלא היו צריכין לשתייתו".

ולכאורה נראה דס"ל דגם בקידוש והבדלה אין העיקר בשתיית הכוס, ולא זה עושה אותם "ברכה על הכוס" אלא ברכת הגפן היא העיקר, וכדנראה דעתו בעירובין (מ:): לגבי כוס דמילה ביוה"כ שהעיקר הוא ברכה על הכוס בלא שתייה, ורק משום "גנאי" דכוס יש לשתותו, וס"ל לרש"י דהנטפלים לברכה לאו היינו שהברכה קאי עליהם, אלא שהם לא צריכים ברכה, ולכך לא שייך זה ביין מדחזינן בשאר דוכתינן דהיכא שבא הוא מחייב ברכה. אך בפשטות אין סברא לומר שהנטפלים לברכה היינו ש"אין צריכים" ברכה, דמה"ת שיפטרו מאיסור הנאה מעוה"ז בלא ברכה, וכ"ת דלאו היינו שנטפלים ל"ברכה" אלא

ברכת היין

נטפלים ל"סעודה", ולכך "אין צריכים" ברכה, דאין להם שם לעצמם אלא הם חלק מהסעודה, כד הא הסעודה הויא בברכה, וא"כ גם לדרך זו נמצא דחלה ברכה עליהם ולא נהנה בלא ברכה. [ובאמת צ"ע אם יש ראיות אחרות מרש"י מה דעתו בנידון זה]. והדרנא לקמייתא שיש להבין למה "הגפן" לא נפטרת בברכה אחרת, ולא נחשב לו ששתה יין בברכה.

וכולי האי נימא, דס"ל לרש"י שברכת הגפן אינה כשאר ברכות הנהנין, אלא היא ברכה לעצמה כעין ברכות השבח, דמהא שהיא לרוב חשיבות הדבר שבאה עליו, הרי שבאו להוסיף בשבח הקל וההודייה לו על תוספת מעלה זו שברא בעולמו. ולכן הוסיפו לתקנה גם אחרי שכבר בלא"ה תיקנו שאר ברכות הנהנין שהם תשלום ופדיון להנאה מעוה"ז, דהיא אינה רק תשלום ופדיון אלא גם תוספת שבח. ולכך העיקר ב"כוס של ברכה" אינה השתייה אלא הברכה, עד שסגי שתינוק בן יומו ישתה שאינו מוציא המברך רק כדי שלא יהיה פגם לכוס, אבל לא שצריך עצם השתייה, ולא שתהיה השתייה להציל מברכה לבטלה, דאין כאן ברכה שהיא תשלום ופדיון על הנאה שממילא אם לא נהנים הויא לבטלה, אלא העיקר בברכות השבח הוא השבח, והא איכא. [וצ"ע דעת רש"י בחקירה הידועה אם תקנת הברכות גורמת איסור הנאה בלא ברכה, או איפכא].

ועפ"ז א"ש הראיה מקידוש והבדלה שהיין גורם ברכה, דהא לא מבעיא שאי"צ לשתיית היין אלא שגם אין עיקר תקנת הברכה להתיר השתייה, ואם אעפ"כ מברכין היכא שאי"צ לה מעצם הדבר, ש"מ שברכת היין באה בכל מקום ואין חשיבות ליין אם לא באה עמו גם ברכתו. ואינה סתירה להבנה דלעיל שסגי לרש"י באחיזת הכוס בעלמא, דמדיני "כוס של ברכה" סגי באחיזת הכוס, ומה שבכ"ז מברכין על הכוס הוא מדיני "ברכת הגפן" שהיא באה בכל מקום שיש יין. וממילא שפיר מוכח מזה ד"יין גורם ברכה לעצמו", היינו דבכך מקום שהוא בא ברכתו עמו, דאי לאו הכי העיקר חסר בתקנה זו שהיא להרבות בשבח הקל על תוספת חשיבות שברא בעולמו ולא כתשלום בעלמא, ואם תהיה גוונא של יין בלא ברכה, הויא ריעותא בעצם התקנה דברכת הגפן.

כד וטפל ל"מאכל" נראה דאליה מטפל ל"ברכה", דהא חזינן הכא שיין אינו טפל לברכת הלחם ועכ"ז לחם טפל אפילו ל"שהכל" היכא שהוא טפל למליח או יין שרף, וכמדומה שגם יין טפל ל"שהכל" היכא שטפל למאכל או משקה.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי

השנה

ברכת הבנים בליל שבת ביד אחת או בשתי ידיים

וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֹר בְּךָ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹקִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם
אֶת אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה (מח, כ)

וברש"י: בך יברך ישראל - הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך
אלוקים כאפרים וכמנשה.

מקור וסגולת ענין ברכת הבנים בליל שבת

ואכן, המנהג שהאב מברך את בניו בליל שבת שמקדים הפסוק "ישמך אלקים כאפרים
וכמנשה", וכמש"כ במקור חיים לחות יאיר (סי' ר"ע), וביעב"ץ (ח"א דף שמד ע"ב), ובנוהג
כצאן יוסף (מנהגי פראנקפורט ואשכנז עמ' קנח), ובמעבר יבק (מאמר שפתי רננות פמ"ג),
ובכה"ח (סי' כ"ח ס"ל), ובמהר"ם שיק השלם (עה"ת בראשית פ' ויחי פמ"ח פ"כ), וכתבו
האחרונים הנ"ל שנהגו לברך הפסוקים של ברכת כהנים, ומנהג זה הוזכר גם ביוסף אומץ
(יוזפא סי' ע), ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' כג ד"ה מתוך), ובפלא יועץ (סוף ערך ברכות).

וכתב במקור חיים לחו"י (שם) שכשמברך את בתו, יקדים לומר בנוסח ישמך אלקים
כשרה רבקה רחל ולאה, יברכך וגו'. וכן הובא בכל סידורי המנהגים הקדומים כמו שאסף
בזה בס' מנהגי מהרי"צ הלוי דינר (שם הע' לז).

והנה מנהג זה בישראל עוד מימי הקדמונים לברך האב את בניו בלילי שבתות אחר
התפילה או בכניסה לבית, ומנהג זה אשר היה נהוג בכל קהילות אשכנז מקורו במהרי"ל
(סוף הלכות שמחות עמוד תרוז), וכן הביאו מנהג זה בספרי האחרונים, במקור חיים לחות
יאיר (סימן רע), ויוסף אומץ (מנהגי פראנקפורט סימן ע), וספר החיים (לרבינו חיים אחי
המהרי"ל מפראג וידידו של הרמ"א בחלק הפרנסה וכלכלה פ"ו), והחתם סופר (שו"ת חת"ס
או"ח סימן כג ד"ה מתוך, ומנהגי החת"ס פ"ה ס"ה), וסידור היעב"ץ (ח"א דף שמד ע"א),
ופלא יועץ (סוף ערך ברכות), ומטה אפרים (סימן תרי"ט באלף למטה ס"ק ה), וחמדת הימים
(ח"א שב"ק פ"ז סק"ז), ומעבר יבוק (מאמר שפתי רננות פרק מ"ג), ועוד חבל של אחרונים
קדומים כמו שאסף והביאו בזה בס' מנהגי מהרי"צ הלוי (על שבת פ"ג הע' כו).

וענין סגולת ברכה זו דוקא בליל שבת, כתבו בס' החיים לאחי המהר"ל מפראג ובחמדת
הימים (שם) שהטעם שמברכים את בניו בליל שבת לפי שצינורי הברכות פתוחים בו, ועי"ש
עוד טעמים. ובמעבר יבוק (שם) כתב הטעם כי אין השטן ופגע רע בשבת שיקטרג על הברכה
שנדרחו מער"ש לנקובא דתהומא וצורך גבוה לברך האדם בניו בשבת, ואם ישלו בת גם
היא יברכנה ובפרט בליל שבת. ובחת"ס (שו"ת חת"ס שם) כתב בשם הגרא"ז מרגליות
הטעם שמברכים ברכת כהנים בחו"ל דוקא בג' רגלים, לפי שהתפלה במקום עבודה ואין

ספק כשאין עבודה רצויה והיא פגול ח"ו גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים אז, והיות בעו"ה כל ימות והיות שבעוזה"ר כל ימות החול טרודים על המחיה והכלכלה ורוב התפלות בלי כוונה וטרדה מרובה ותפלה בלא כוונה כקרבן שאינו רצוי ע"כ מברכים ביו"ט שהעולם פנויים המכוונים בתפלתם, וכתב שכה"ג כ' בפירוש המחזור על המנהג שנוהגים לברך הילדים בשבת וי"ט דוקא. והאמת שטעם זה כתב הגרא"ז מרגליות מפורש בספרו **מט"א** (שם באלף למטה), שהטעם שנהגו לברך הבנים בליל שבת, לברך בניו בליל שבת, לפי שהמחשבה פנויה מעסקים.

ובסידור אוצר התפילות (ח"א סדר ליל שבת דף שי"ב ע"ב) מפליג מאוד בחשיבות המנהג שההורים והסבים מברכים את בניהם ובנותיהם וכל יוצאי חלציהם בליל שב"ק, שהוא עת רצון, וכותב בחריפות על אותם אנשים שמתעצלים ונמנעים ממנהג קדוש זה.

וביוסף אומץ (יוזפא סעי' ע) כתב: "מנהג ותיקין לברך בכניסת שבת ויו"ט, ובשחרית, וביציאתו, את בניו וקרוביו, והטעם נראה לי שענין ברכת הצדיקים הוא כמו שכתוב בספר דברי שלום אצל ברכת יצחק ליעקב, שהמברך הוא כצינור להמשיך הברכה על המתברך, ובהיותו שמח יהיה יותר מוכן להמשיך השפע, כי אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה" עכ"ל בקצרה. ונראה לי שמה שהמנהג הוא לברכם אחר התפילה, לפי שאז בוודאי הוא יותר מוכן להמשיך השפע מתוך קדושתו על ידי התפילה שראויה להיות בהפשטת הגשמיות. והוסיף, שאף כי אין לי עסק בנסתרות, מ"מ נראה לי שטוב לברך בעשר אצבעותיו לרמוז נסתר, ועוד, שהמברך רק בידו אחת נראה שעינו צרה בברכה, וראיה מפורשת ממשנה רבנו ע"ה, במה שפירש רש"י שסמך ליהושע בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש בחכמה ומילאו חוכמתו בעין יפה. ומנהגי לומר בשעת הברכה גם שלושה פסוקים דברכת כהנים, "עכ"ל עי"ש.

ענין הנחת הידים על ראש המתברך

והנה עצם מנהג סמיכת שתי ידיים על ראש המתברך מוזכר כבר בראשונים ובספרי הפוסקים והמנהגים, כמו שכתבו רבינו שמשון **מבעלי התוספות** (בשו"ת שערי תשובה תשובות הגאונים סוס"י מ"ז), ורבינו אביגדור **מבעלי התוספות** (בספר פירושים ופסקים לרבינו אביגדור צרפתי עה"ת פ' נשא עה"פ כה תברכו), ו**הרמב"ן** (בספרו האמונה והבטחון פרק כ"ד) והביא כן גם בשם **האבן עזרא**, ו**תרה"ד** (ח"א הובא בלקט יושר ח"א עמוד 57), ו**מהרי"ל** (סדר פדיון הבן למהרי"ל הובא במוריה שנה ו' גליון ה-ו עמוד ד'), ו**ספר החינוך** (מצוה שצ"ב), ו**מהר"י מינץ** (הובא בסדר אליהו זוטא ח"ב), וכן העתיקו מנהג זה באחרונים, כמובא ב**כתב סופר** (עה"ת במדבר פ' בלק פכ"ב פסו' יב ד"ה ומעתה) ו**בבן איש חי** (פ' ראה סקיי"ז), וכן מובא בעוד חבל של ראשונים ואחרונים המובאים בס' **מנהגי מהרי"צ הלוי דינר** (שבת פ"ג הע' לט).

אמנם כל הראשונים והאחרונים הנ"ל מיירי גבי כהן המברך, וגבי כהן לא שייך לדון מצד איסור של זר הנושא את כפיו, וגם מי מהם שמיירי על ישראל המברך, לא מיירי גבי פסוקי ברכת כהנים של יברכך וגו', אלא ברכות או פסוקים אחרים, ולכן אין מהם ראייה לנידוד, ד,

מלבד היוסף אומץ הנ"ל שכתב במפורש לברך בשתי ידיו ולברך את פסוקי ברכת כהנים, וגם הבן איש חי (פ' ראה סקי"ז) כתב במפורש גבי נער בר מצוה וז"ל: "והגדולים שבקרואים יניחו ידיהם על ראשו ויברכו אותו בברכת כהנים".

אמנם מצינו גם בכמה ראשונים שכתבו המנהג לברך ביד אחת, כמובא בפירוש רבינו אפרים עה"ת (במדבר פרשת נשא פ"ו פכ"ו), ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' ר"ט תשנ"ח) בשם ר"ח, ובמאירי (פסחים קכא:), ובאבודרהם (סדר פדיון הבן), ובכלבו (סוס"י צ"ד) ובאורח"ח (הלכות פדיון בכורות), וכ"כ כמה אחרונים, כמובא בקיצוש"ע (סי' קסד ס"ד), ובחיד"א (בספרו דבש לפי מערכת ב' סק"ט), ובעוד חבל אחרונים המובאים בס' מנהגי מהרי"צ הלוי דינר (שם), וכן בחמדת הימים (ח"א שב"ק פ"ז סק"ז) כתב לברך ביד אחת כי אין שתי ידיים זוכות כאחת.

ויש שרצו להביא ראיה שיש ענין לברך בשתי ידיים, מפרשת השבוע גבי יעקב אבינו ששיכל ידו ויברך את נכדיו בשתי ידיו. אמנם עיקר הטעם לברך ביד אחת כתב בחמדת הימים (ח"א שב"ק פ"ז סק"ז) לפי שאין שתי ידיים זוכות כאחת. וא"כ אין ראיה מיעקב אבינו כי שם הוא הניח יד אחת על כל נכד, וממילא אין הם זוכות כאחת, כי כל נכד קיבל יד אחת ולא שתיים, וממילא אינו ראיה.

ענין הנחת הידים בברכת הבנים ע"פ נסתר

ואכן, גם לגבי המנהג לברך את בניו בליל שבת נחלקו בספרי הקבלה אם לברך בשתי ידיו או ביד ימין בלבד, כי בסידור רבי שבתי ובמעבר יבוק (שם) ובישועות חכמה (סי' עו בחוסן ישועות סק"ו) בשם סידור האריז"ל כתבו לברך ביד אחת, ואולם מלבד היוסף אומץ הנ"ל שכתב לברך בשתי ידיו, גם היעב"ץ בסידורו (הנהגת ליל שבת) יצא בחריפות נגד אלו המונעים עצמם מלברך בשתי הידיים שסודו גדול, וכתב שיש להקפיד לברך בשתי ידיים, ושכן היה נוהג אביו החכם צבי. והובא בדברי הרב השואל בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קכה) שיש טעם לזה ע"פ הנגלה והנסתר, ושלא כמי שמקפיד לברך ביד אחת בלבד.

ועי' גם בפחד יצחק (מערכת ברכה דף נד ע"ג) שכתב: "ראיתי מדקדקים שלא לברך לתלמידיהם בשתי ידיים על ראשם, ואומרים שעושים כן כדי לא לקשר מידת החסד עם מידת הדין (שהימין חסד והשמאל גבורה שהוא מידת הדין), ואני נהגתי לברך את מי שנשוי אשה בשתי ידיים, בעדו ובעד ביתו, ולפנוי ביד אחת, אבל לבחורים העוסקים בתורה בשתי ידיים, כי התורה מסייעתם במקום אשה, כך מצאתי. והנני רואה מנהג טוב שהחכמים יברכו לתלמידיהם והאבות את בניהם בשתי ידיים, כמו שנאמר 'וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם', וכן ראוי לעשות על דרך הסוד, וכמש"כ הראשית חכמה (שער היראה פ"ד), וסמך לזה מהזוהר פ' וארא וכו' הנה מבואר שטוב ויפה לברך בשתי ידיים ע"כ.

והגר"ח פלאגי' בספר נפש כל חי (מערכת ב' אות ל') הביא את דברי החמדת ימים שכתב להקפיד לברך ביד אחת דווקא, ובשל ימין, והביא גם דברי הגאון יעב"ץ שסובר להיפך,

וסיים, שאין להקפיד כ"כ בזה, ומהו טוב אם סומך שתי ידיו על ראש המתברך ולברכו יהיה בזה תוספת ברכה, אבל גם המברך ביד אחת די בזה ע"כ. וראה עוד בספרו כף החיים (סי' כח אות ל').

הנחת הידים בברכת הבנים ביד אחת או בשתיים ע"פ נגלה

והנה כ"ז נראה ע"פ קבלה, אבל גם ע"פ הלכה יל"ד אם מותר לברך בשתי ידיו ע"פ המבואר בגמ' (כתובות כד:), ונפסק ברמ"א (סי' קכח ס"א), דישראל המברך ברכת כהנים עובר בעשה, ובביה"ל (שם ד"ה דזר עובר) כתב די"ל דכל האיסור הוא דוקא אם מברך בפרישת כפיים וכמש"כ הב"ח, וא"כ יל"ד היאך מברכים את הבנים בהנחת שתי הידיים על הראש. [נועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' ח) שהעיר על דברי הב"ח שכתב שפריסת ידים בברכת כהנים מעכבת מה"ת, מדברי הטור (סוס"י קכז) שכתב גבי מנין שאין כהנים שאנשי מערב נהגו שהש"ץ הישראלי אומר ושמו את שמי שאסור להזכיר השם אלא א"כ היה כהן, ומבואר דאף דהש"ץ אינו פורס ידיו, בכל זאת ס"ל לאנשי מערב שאסור להזכיר השם מכיון שאיננו כהן, ואפילו אנשי מזרח המתירין לש"ץ להזכיר השם ודכוותיהו נהגינן, ג"כ כותב שם הטור דהטעם דמתירין הוא מפני שקורין אותה כקורא בתורה, ומשמע הא אם מכוונינן לשם ברכה אסור אפי' בכה"ג דליכא פריסת ידים. ואכן, עי' ברדב"ז (שו"ת שני אלפים קיז) דס"ל דפריסת ידים אינו מעכב].

ובביה"ל (שם) כתב לתרץ, דכיון דתיקנו שלא לישא כפים בלא תפילה, שוב מי שאומר פסוקים אלו של ברכת כהנים בלא תפילה בין כהן בין ישראל הוי כמכוון בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים, ולכן שרי ע"כ. ותירוץ זה מיישב גם מה דנוהגין לברך הבנים בליל שב"ק בפריסת ידיים, והוא דכיון דמברכים כן בלא תפילה הוי כמכוון בפירוש שלא לקיים המצוה. וכעיי"ז תירצו הכתב סופר (סי' יד) והכה"ח (סי' קכח סק"ח).

ועל דרך זה כתב בשו"ת דעת סופר (ח"א סי' יד) על מה שנוהגין לרבנן לברך את הכלה תחת החופה בנשיאת כפיים בב' ידיים שאין בזה איסור, וזאת דאף לשי' דמצוות צריכות כוונה, מ"מ כתב ברבינו יונה דהיפוך כוונה מזיק וכיון שמברכים בלי ברכה ושלא כדרך הכהנים, הוי כעין גילוי דעת שאינו מתכוון למצות ברכת כהנים והוי כעין היפוך כוונה כיון שאינה המצוה כתיקונה, ויסוד הדבר הוא מהמגן גיבורים (סי' סא) שכתב דאפי' למ"ד מצוות אין צריכות כוונה זה דווקא אם עשה את המצוה כתיקונה אז עשייתה היא במקום כוונה אבל אם עשה אותה שלא כתיקונה אז אין המעשה במקום כוונה וצריך כוונה לצאת עיי"ש. ולדבריו גם בנידו"ד דאין מברכים על הברכה אתי שפיר.

ועל אותו דרך שכתב ליישב בביה"ל דכיון שתיקנו רבנן לברך דוקא בתפילה, הרי שאם לא מברך בתפילה הוי כמכוון בפירוש שלא לקיים בזה מצות ברכת כהנים, וזה למרות שברכת כהנים בתפילה זה רק מדרבנן ולא מעכב מה"ת. ולפי"ז על דרך ביאורו של הביה"ל נראה לי ליישב מנהג העולם בעוד כמה אופנים, וכדלהלן.

א. דכיון דאין לברך ברכת כהנים בלילה כמש"כ הרא"ש (ברכות סי' כ) בשם הירושלמי והובא בב"י (סי' תרכג), א"כ ברכת הבנים בליל שב"ק כיון דהוי בלילה הוי ליה כמתכוון בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים.

ב. דכיון דאין נשי"כ אלא בעשרה כמבואר בשו"ע (ריש סי' קכח), א"כ בזה שמברך את בנו שלא בעשרה גדולים, א"כ ברכת הבנים כיון דהוי בפחות מעשרה הו"ל כמתכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים. ושוב ראיתי שכ"כ ליישב הגרמ"מ קארפ שליט"א (הל' תפילה ח"ד פ"א הע' 57) עי"ש מה שהאריך בזה.

ג. דכיון דאין נשי"כ בלי שמקראים לכהנים או שאומרים להם בפירוש לעלות לדוכן כדתכיב "אמור להם" ומתרגמינן כד יימרון להון, ובלא זה אינן מחויבים לעלות כמבואר במשנ"ב (סי' קכח סק"ט), א"כ בברכת הבנים בליל שבת דאין מי שמקרא להאב לברך הו"ל כמתכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים.

ד. דכיון דאין נשי"כ בלי עקירת הרגליים ברצה, ובלא עקירה אינו רשאי לעלות כמבואר בשו"ע (סי' קכח ס"ח), ולדעת המג"א אפי' אם קראו לו לעלות לא יעלה כמבואר במשנ"ב (שם), א"כ בזה שמברך בלא עקירת הרגליים הו"ל כמתכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים.

ה. דכיון דאין נשי"כ בלי נטילת ידיים, ואף אם נטל ידיו שחרית מ"מ אם הסיח דעתו צריך ליטול שוב, ובלא נטילה זה מעכב ואינו נושא כפיו כמבואר בב"י (סי' קכח ס"ו) בשם הרמב"ם (פט"ו ה"א וה"ה), ובשעה"צ (סי' קכח סקכ"ד), א"כ בזה שהסיח דעתו מנטילת שחרית ולא נוטל ידיו לפני ברכת הבנים הו"ל כמתכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים.

ו. דכיון דאין נשי"כ אלא בקול רם כמבואר בשו"ע (סי' קכח ס"ד), ודין זה לעיכובא בברכת כהנים שאם אינו יכול לברך בקול רם לא ישא כפיו כמבואר במשנ"ב (שם סקנ"ג), א"כ בזה שהאב מברך ברכת הבנים בלחש הו"ל כמתכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים.

ז. דכיון דדעת רבינו פרץ המובא בתוס' (מנחות מד.) ברכת כהנים בכהן אחד אינו מה"ת אלא מדרבנן, והובא בטור (סי' קכח ס"ד) ובשעה"צ (סי' קכח סקמ"א), א"כ בזה שמברך לבדו הו"ל כמתכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים, ואף שברכת כהנים ביחיד חיובו מדרבנן כמבואר בשעה"צ שם, מ"מ מסתבר שמדרבנן אין איסור של זר הנושא את כפיו באופן שלא מקיים המצוה מה"ת, ובפרט כשלא מכוין לשם ברכת כהנים, ויל"ע. [אמנם שי' זו אינה מסוכמת, והטור שם חולק וסובר שגם ביחיד חיובו מה"ת].

ח. בספר כה תברכו (מערכת הב' סי' ד') כתב שאם מברך ברכת הבנים בישיבה מותר. וטעמו ע"פ המבואר בשו"ע (סי' קכח ס"ד) שאין מברכים ברכת כהנים אלא בעמידה, ואם אינו יכול לעמוד לא ישא כפיו כמבואר במשנ"ב (שם סקנ"א), ולכן כשהוא מברך את בנו בישיבה לא קיים המצוה וממילא אין איסור.

ט. עוד כתב בס' **כה תברכו** (שם) שכשהאב מברך את בנו שיאמר פסוקי ברכת כהנים כקורא בתורה בניגון ובטעמים, כמו שמצינו ב"ג מדות דכתבו חז"ל דאין היחיד רשאי לאומרם דדבר שבקדושה הם כמ"ש מרן הב"י באו"ח סי' תקס"ה, וכתב הש"ץ ז"ל בדיני ויעבור משם סדר היום שהיחיד מוראם כקורא בתורה בניגון ובטעמים ולא בלשון תחנונים ע"ש, וה"ה בברכת כהנים שהוא דבר שבקדושה וצריכי ציבור יכולים לאומרם שלא בציבור המתפללים בניגון ובטעמים כקורא בתורה, כנלע"ד דעת הדיוט" עכ"ל.

והנה למרות שבעל הספר הנ"ל כתב זאת מסברת עצמו וסיים שכן נלע"ד דעת הדיוט, מ"מ מצינו שכבר קידמו בסברא זו **בטור** (סוס"י קכז) שכתב גבי מנין שאין כהנים שאנשי מערב נהגו שהש"ץ הישראל אומר ושמו את שמי שאסור להזכיר השם אלא א"כ היה כהן, ומבואר דאף דהש"ץ אינו פורס ידיו, בכל זאת ס"ל לאנשי מערב שאסור להזכיר השם מכיון שאיננו כהן, ואפילו אנשי מזרח המתירין לש"ץ להזכיר השם ודכוותיהו נהגינן, ג"כ כותב שם הטור דהטעם דמתירין הוא מפני שקורין אותה כקורא בתורה, עי"ש. ומבואר מדברי הטור דהיכא שקוראים פסוקי ברכת כהנים כקורא בתורה ליכא איסור, ולעיל הבאנו דברי הציץ אליעזר שהוכיח מהטור הזה, שמשמע שאם מכוונין לשם ברכה ולא כקורא בתורה אסור אפי' בכה"ג דליכא פריסת ידיים, שהרי הש"ץ אינו פורס ידיו, ומזה מוכח דלא כהב"ח דס"ל דאין ברכת כהנים אלא בפריסת ידיים ולשיטתו זה מעכב, והבאנו **שברדב"ז** (שו"ת שני אלפים קיז) ס"ל דפריסת ידיים אינו מעכב, ואכן, **במשנ"ב** (סי' קכח סק"ג) כתב בשם **הפמ"ג** שגם כמשברך ברכת כהנים בלא פריסת ידיים עובר באיסור.

דעת הגר"א בענין זה

אמנם ידוע ומפורסם מה שכתב בתורה **תמימה** (במדבר פ"ו הע' קלא) בשם הגר"א ז"ל: "ויש להעיר על מה סמכו העולם לברך איש את אחיו בנשיאת כפים על ראש המתברך וכו' אחרי כי כמבואר הוי סדר ברכה זו מיוחדת רק לכהנים, ולזרים יש בה איסור עשה וכו', ואני שמעתי מאיש אמונים שהגר"א מוילנא בירך את הג"מ רי"ח לנדא מו"ץ דוילנא בשעת חופתו והניח ידו אחת על ראש הגרי"ח בשעת הברכה, ושאלוהו על ככה, והשיב כי לא מצינו ברכה בשתי ידיים רק לכהנים במקדש, וזולת זה לא ראיתי ולא שמעתי מי שיעיר בזה, והיא הערה נפלאה", עכ"ל. והניף ידו שנית בספרו **תוספת ברכה** (פ' נשא עמ' ל') וכתב שנראה לו בכוונת הגר"א הנ"ל שבהנחת שתי ידיים על ראש המתברך יש בזה איסור עשה, שנאמר כה תברכו, אתם ולא זרים, ולא הבא מכלל עשה עשה וכמבואר בכתובות (נד:): אבל כמדומה שהרבה חכמים וצדיקים אינם נזהרים בזה, ובברכותיהם מניחים שתי ידיהם על ראש המתברך" עכת"ד. וכ"כ **בסידור הגר"א** (ח"ב סי' פז) כתב ששמע בשם הגר"א שאסור לברך בשתי ידיים מלבד בכהן.

מאידך, בביאור הגר"א ובספר מעשה רב לא הובא כלל כיצד נהג הגר"א בענין זה, וכתב הגרמ"מ **קארפ שליט"א** (הל' תפילה ח"ג פ"א הע' 57) אחרי שהביא דברי התורה תמימה בשם הגר"א, שיש שהכחישו שמועה זו מהגר"א דהמעשה היה שבן אחיו ביקש ממנו ברכה והוא היה באמצע הסעודה וברכו על השטרימל ולא רצה לטנף הכובע לפיכך בירך ביד א'. והנה חיפשתי מי המקור המכחיש השמועה בשם הגר"א, ומצאתי בס' **מנהגי מהרי"צ הלוי**

דינר (שם) שהביא בשני מקורות גירסה אחרת בעיקר המעשה הנ"ל ולפי דבריהם עולה שאדרבה מנהגו של הגר"א היה לברך בשתי ידיים. א. **בספר מעשה אלפס** (תולדות וזכרונות שכתב הגרב"צ אלפס מווילנא פרק א ד"ה כשהייתי) הובא ששמע מפי הגר"ר יחזקאל לנדא עצמו (בעל הנודע ביהודה) שכאשר הגיע לבית הגר"א להתברך לכבוד נישואיו, היה הגר"א באמצע אכילת הקוגל בסעודת שבת, וכשרצה הגר"א להניח את שתי ידיו על ראש החתן אשר היה חבוש בשטריימל, נרתע החתן לאחוריו בחששו שמא יתלכלך השטריימל מהשומן, ולכן הניח הגר"א רק יד אחת על השטריימל וברכו, כל ימיו היה הגר"י לנדא מצטער על שלא השכיל להבין את גודל הזכות אילו היה השטריימל מתלכלך מידי הטהורות של הגר"א עכ"ד. ולפי גירסה זו אין מקור לכך שע"פ הגר"א אין לברך בשתי ידיים. ב. ובספר גן הדסים (להגר"ר מטה נתנאל מק"ק זיעטיל ליד ווילנא שנת תר"ע הקדמה ד"ה וכן הובא בס' הגאון עמ' 510) הובאה גיוסה דומה לגירסת המעשה אלפס, אלא שלפיו המעשה היה שהגר"א אכן הניח ממש את שתי ידיו על השטריימל שבראשו ובירכו, ונדבק בו השומן שהיה על אצבעות הגר"א, והגר"י לנדא ראה בכך זכות גדולה כל ימיו והיה לובשו פעם אחת בשנה ביום הכיפורים ע"ש. וגם לפי גירסה זו אין מקור לכך שהגר"א הניח רק יד אחת בשעת הברכה אלא אדרבה הוא בירך בשתי ידיים.

ולא זו בלבד, אלא שכתב בס' **מנהגי מהרי"צ הלוי דינר** (שם) ששמע מהגר"ר מאיר הייזלר שליט"א ששאל קמיה רבו המובהק **מרן האבי עזרי זצוק"ל** על גירסת התורה תמימה וגירסת המעשה אלפס איזו מביניהם היא האמת, והשיב מרן בזה"ל: רבי בן ציון אלפס היה מוסמך עכ"ל. ואני שמעתי שגם הגר"ר יוסף הכהן רפפורט שאל את מרן הרב שך זצ"ל והשיב לו כנ"ל.

והוסיף בס' **מנהגי מהרי"צ הלוי דינר** (שם) שאכן כך נהג **מרן האבי עזרי זצוק"ל** הלכה למעשה כשאירע שבירך את צאצאיו בברכת ישימך ויברכך היה מניח שתי ידיו על ראש המתברך, ושכן נהג **מרן הגר"י אברמסקי זצוק"ל** אשר רוב מנהגיו היו ע"פ הגר"א זי"ע (מפי נכדו הגר"י אברמסקי שליט"א), וכתב שכן שמע **ממרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל** בזה"ל: "קבלה בידי שאין לחוש לברך בשתי ידיים, ואין מקור מוסמך לשמועה בשם הגר"א", עכ"ל. ובפרט שבתורה תמימה שם וסידור אשי ישראל שם הביאו גירסתם בשם "שמועה" בלבד.

והוסיף, שכן היה פשוט **למרן המהרי"ל דיסקין זי"ע** בדעת הגר"א שלא חשש כלל לברך בשתי ידיים כמובא באילת השחר (עה"ת בראשית פ' ויחי פמ"ח פי"ד), שסיפר המהרי"ל דיסקין מעשה שהיה באמא שהביאה את שני בניה קמיה דהגר"א מווילנא וסיפרה לו שאחד אינו ישן מספיק והשני אינו אוכל מספיק, הגר"א דיבר על ליבם שישמרו על בריאותם כראוי, ולאחר מכן הניח ידיו עליהם ובירכם שיהיו גדולים בתורה, שאל השומע את המהרי"ל דיסקין האם כשבירכם הניח שתי ידיו או יד אחת ורצה להוכיח מזה את דעת הגר"א האם מותר לזר לברך בהנחת ב' ידיים, הגיב המהרי"ל ואמר: "וכי אתה סבור שביד השניה הוא לקח כסף?". ולפי סיפור זה נמצא שגם **למהרי"ל דיסקין** היה פשוט שהגר"א נהג לברך בהנחת ב' ידיים על ראש המתברך.

דעת ומנהגי גדולי ישראל בענין זה

וגם בס' מאיר עיני ישראל (תולדות והליכות הח"ח ח"ג עמ' 867) הביא מכתב מאחד מרבני ליטא שהעיד שמרן החפץ חיים זי"ע בירך בשתי ידיו. (וא"ש לשיטתו בביה"ל הנ"ל).
וכן נהגו מרנן הג"ר איסר זלמן מלצר (דרך עץ החיים תולדות בעל האבן האזל ח"א עמוד 151), והגר"ד בהר"ן זצ"ל (אורח דוד הל' שבת סעי' קכ"ה) לברך בתי ידים.

וכן מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הורה (הליכו"ש תפילה פ"י הע' 26) שהנוהגים לברך בניהם בשתי ידיהם לא ישנו ממנהגם, שיש להם על מה שיסמכו.

אמנם מרן הג"ר בנימין זילבר זצ"ל (בית ברוך על הח"א כלל לב סק"ח) כתב שנכון שיכוין במפורש שאינו מכויץ לצאת לשם מצות נשיאת כפים.

ובשו"ת באר משה (ח"ד סי' כה) כתב שבבניו ובבנותיו בודאי ליכא חשש לברך בשתי ידיים כי כו"ע יודעים שדרך האב לברך יוצאי חלציו ושום אדם לא יטעה שעשה כן מדין ברכת כהנים, אבל המברך אחרים וחושש כדברי הגר"א יש לו על מי לסמוך, והמברך גם זרים בב' ידיים ג"כ עושה יפה ובלבד שיכוון את ליבו לשמים.

ובשו"ת משנה הלכות להג"ר משנה קליין זצ"ל (חט"ו סי' מו) כתב די"ל דלכו"ע דוקא כשעולה לדוכן שיש בזה מצות עשה מיוחדת לכהנים, אבל המברך ביחיד הרי בכלל כל ברכות שמצוה לברך את ישראל, וכדכתיב בך יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים וגו', ומצות נשי"כ של כהנים הוא מצוה על הכהן לברך את ישראל ויש לזה תנאים, דוקא בציבור ועל הדוכן ודוגמא למקדש, אבל לברך את ישראל בברכה כל שהוא זה דין אחר, עי"ש.

והג"ר יוסף ליברמן זצ"ל (ראש כולל שומרי החומות) בשו"ת משנת יוסף (ח"ו סי' עח) כתב שכן נהג מרן החת"ס ובניו ותלמידיו אחריו לברך בניהם בשתי ידיהם על ראשם, (כן נהגו החת"ס והכת"ס וכנ"ל, וכן נהג בנו של הכת"ס בעל השבט סופר כמובא בהליכות שבט סופר פ"ב ס"ד, וכן נהג בנו בעל הדעת סופר בשו"ת דעת סופרים ח"א סי' יד), ועי"ש מה שהאריך בזה ע"פ נסתר, ובמשנת יוסף ח"ה סי' כג ע"פ נגלה.

אמנם מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ה סי' עב) כתב שכיון שדעת הגר"א (המובא בתורה תמימה) והאריז"ל לברך ביד אחת, ראוי לחשוש ולברך כן, אף שכמדומני יש הרבה שנהו בשתי הידים. (ואפשר שאם היה רואה ההכחשה בשם הגר"א הנ"ל היה חוזר בו). וע"ע מש"כ בתשובות והנהגות (ח"א סי' תרז).

ואחרי הכל יש להעיר, דאלו הנוהגים לברך את בניהם ביד אחת משום שחוששים למובא בתורה תמימה בשם הגר"א לא הרוויחו הרבה, מאחר שבשו"ת אבני נזר (או"ח סי' לא אות יג) מסתפק שמא מספיק בנשי"כ נשיאת יד אחת, כיון שבכתוב "וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם", הכתיב חסר 'ידו' שמשמעה יד אחת, ומסיק "ולדעתי נכון שיישא כפיו בלא ברכה ויסמוך על מה ששומע ברכה מחבירו כהן אחר, וכן יש להורות לכהן זה. וכדבריו

פסק מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ציוני הלכה הל' תפילה עמ' שנט) גבי כהן שיש לו גבס בידו האחת ואינו יכול להגביה ידו השניה, שישא כפיו בלי ברכה וכדברי האר

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת ויחי

מח, א: וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ.
בשאלות פרשת אחרי מות שאילתא צג כתב דכי אזיל [לבקר החולה] לא אזיל לחודיה
אלא בהדי אחריני. וכתב בהעמק שאלה דדברי רבינו אלה לא מצאתים בשום ספר מראשון
ועד אחרון וזה פלא עכ"ד.

וּכְתָב בְּצַפְנַת פְּעֻנַח עֵה"ת כֵּאֵן דְּמָה שְׁלַקַּח בְּנָיו עִמּוֹ הוּא עַל פִּי הַשְּׂאֵלְתוֹת דַּאִין לְבַקֵּר
חֹלָה בִּיחִידִי.

והנה בפשוטו מה שלקח את בניו עמו לא היה לצורך הביקור שלא יבקר ביחידי, אלא
כדי שיברכם כדפרש"י. אולם אפשר דהשאלות דייק מנקט הפסוק הלשון עמו ולא אתו,
וידוע החילוק ביניהן מהגר"א ז"ל ד"אתו" היינו שהוא עיקר והן טפלין אליו, ואילו "עמו"
היינו שהם שווים אליו. וממילא אם רק לצורך כדי שיברכם הוי ליה למימר איתו, אבל אי
אפשר לבקר את החולה בלעדיהן לכך נקט "עמו" דהן שווין אליו בדבר זה. אמנם הסברא
אמאי שלא לבקר ביחידי לא נתפרשה וצ"ב.

*

מח, ב: וַיִּגְדַּל לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנֵךְ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשֶׁב עַל הַמֶּטֶה.

א] בקול אליהו להגר"א פירש על פי רמז דאיתא בנדרים [דף לט, ב] המבקר את החולה
נוטל אחד מס' בחוליו ודוקא בבן גילו. וידוע שיוסף היה בן גילו של יעקב [א"ה כפירוש
הרא"ש שם שנועד במזל] כדאיתא במדרש הובא ברש"י בפרשת וישב על הפסוק כי בן
זקונים הוא לו, והנה מילת "הנה" בגימטריא ס' ומילת "המטה" בגימטריא נ"ט, וזהו שאמר
הנה בנך יוסף בא אליך לבקר אותך והוא יטול אחד מס' בחוליך, כי בכל בני יעקב לא היה
אחד בן גילו רק יוסף, לכן ויתחזק ישראל מעצמו על ידי שנחסר לו אחד מס' בחוליו וישב
על המטה המטה בגימטריא נ"ט, שנשארו רק נ"ט חלקים בחוליו.

ב] בתורת חיים פירש לאו דוקא נקט אחד בשישים אלא כלומר חלק קטן הוא נוטל, ואותו
חלק הוא בטל בכל החולי, ולכך נקט אחד בשישים משום דקיימא לן דאחד בטל בשישים
באיסורין.

ג] בילקוט ראובני [תחילת וירא בשם סודי רזא] כתב ומה שאמר נוטל חלק אחד משישים
בחולה האמת כן הוא, אלא מכל מקום כשנסתלק המבקר יחזור חולי למקומו עכ"ד.

ד] בחידושי אגדות למהר"ל בנדרים כתב דע כי כאשר הוא מבקר את החולה הוא מתחבר
אל החולה ובפרט כאשר הוא בן גילו אז יותר יש לו חיבור אליו וע"י כך החולי מתפשט

פניני עיון בפרשת ויחי

ממנו, ולא שידבק על המבקר החולי רק החולי מתפשט מן החולה כי אין לחולי כל כך תוקף שיפעל כאחד הדבר שהוא מתפשט מן החולי עכ"ל.

[ה] ומה הסיבה המיוחדת שבבן גילו יותר מכל אדם, מבואר בשיטמ"ק בנדרים שם בזה"ל ובבן גילו הוא דנוטל אחד מס' בצערו כלומר בן מזלו שהוא מטבעו ומהנהגתו **כי אז דעתו של חולה נוחה הימנו ומיקל ממנו חוליו**, אבל אם אינו מטבעו והנהגתו יקוץ בו ויכביד עליו חוליו ויזיקנו.

[ו] בויקרא רבה [לד, א] אמר רב הונא כל המבקר את החולה פוחתין לו אחד מס' בחוליו אותביה לרב הונא אם כן יעלו שישים וירד עמהם לשוק, אמר להם שישים ובלבד שיהיו אוהבין אותו כנפשו אעפ"כ מרויחין לו.

ופירש מהרז"ו שאין אוהבין אותו כנפשו אעפ"כ **מי שנכנס לבקר החולה מרויח לו מחוליו**. ולפי המדרש גם באינו בן גילו מרויח לחולה בחוליו דלא כגמ' בנדרים שם.

ויש לכוון בזה דברי הרמב"ם [אבל ד, יד] "וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחוליו והקל מעליו", לא הזכיר אחד מס' בגמ' בנדרים הו"ל וגם כתב **כאילו** נוטל ובגמ' איתא נוטל, משום דסבר כמדרש דגם באינו בן גילו מרויח לו ומקל מעליו.

*

מח, י: וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוּ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לְרְאוֹת.

בתוספות השלם הקשה והכתיב [לעיל פסוק ח] **וירא ישראל את בני יוסף**, וי"ל כדמות אנשים ראה, אבל לא הכיר מי הם, וזהו ענין כבוד עינים לא שהיה סומא לגמרי עכ"ל.

ולפי"ז פירוש הכתוב "לא יוכל לראות", לראות ולהבחין צורתם, ומה שאמר לעיל וירא ישראל את בני יוסף רואה ואינו רואה, אבל לפירש"י לעיל שהיה מכיר אותם היטב בצורתם רק היה אומר "מי אלה" שאינם ראויין לברכה, הקשה הבאר היטב א"כ מהו שנאמר אח"כ לא יוכל לראות.

ותירץ דיש לפרש כמו שכתב בצרור המור דכדי לברך לא מספיק ראייה של הכרה בעלמא, וזה לשונו כלומר **לא יוכל לראותם בטוב עין בעין כדי שתחול הברכה עליהם** ולכן וישק להם ויחבק להם כדי להדביק מחשבתו בהם ולברכם.

*

מח, י: וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַׁק לָהֶם וַיַּחְבֵּק לָהֶם.

מוזכר הנישוק ואח"כ החיבוק, ואילו לעיל [כט, יג] כשיעקב בא אצל לבן כתיב **להיפך ויחבק לו וינשק לו**. [מאחי הרב שמואל שליט"א]

ואולי יש לומר דהדרך הרגילה היא נישוק ולתוספת ידידות ואהבה גדולה ביניהם יש גם חיבוק, ולזה כאן יעקב נישק להם ואח"כ הוסיף לחבק להם, אולם גבי לבן הרשע מה שכתוב "ויחבק לו" "וישק לו" זה לא היה בשביל הקירבה והידידות הגדולה שהיתה לו עם יעקב אבינו אלא להיפך וכדפירש"י ויחבק לו כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים הביא

פניני עיון בפרשת ויחי

והינם בחיקו. וינשק לו, אמר שמא מרגליות הביא והם בפיו", וא"כ זה פשוט שלהחביא זהובים בחיקו הוא דבר היותר מצוי להיות מלהחביא מרגליות בפיו שיש חשש סכנה אם יבלעם ח"ו, והדרך הוא לחפש במטמוניות במקום המצוי ואח"כ במקום הרחוק שימצא, לכן כתיב תחילה ויחבק לו ואח"כ וינשק לו, ואם כנים הדברים אפשר דמהא גופא שזה נכתב בסדר הזה חיבוק ואח"כ נישוק הבינו חז"ל שלא היה זה של קירבה וידידות אלא רק בשביל הממוץ.

*

מח, טו: האלקים אשר התהלכו אבתי לפניו.

צריך ביאור איך מתהלכים לפני הקב"ה. ויש לומר דברמ"א [באו"ח א, א] כתב שיויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני אלקים. וכתב בביאור הגר"א בזה"ל כדכתיב איש צדיק תמים את האלקים התהלך נח, וכן בחנוך, וכן באבות אשר התהלכו אבותי לפניו, וזהו כל מעלת הצדיקים.

ויש בדבריו חידוש דשיויתי ה' לנגדי תמיד לחוש כל רגע ורגע קשר ושייכות עם ריבונו של עולם זהו כל מעלת הצדיקים. וצריך ביאור כוונתו.

והגר"א דיסקין שליט"א אמר העצה איך להגיע למדרגה נעלה זו, שבכל דבר ודבר שעושה עד הפרטים הקטנים ביותר ידבר עם הקב"ה על כך, ולהיות שם שמים שגור על פיו דוגמת יוסף הצדיק, עד שבמשך הזמן מציאות ה' בעולם תהיה כדבר מוחשי לנגד עיניו.

*

מח, יח: ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי פי זה הבכר שים ימיןך על ראשו.

אפשר שיוסף כבר הבין שלדעת יעקב אפרים ראוי לגדולה הניתנת בדרך כלל לבכור יותר ממנשה, והראיה שכבר קודם לכן [לעיל ה] הקדים את אפרים באומרו "אפרים ומנשה כראובן ושמעון לי יהיו", אבל עדיין סבר דמכל מקום לענין ברכה יש להקדים את הבכור דוקא, וכמו שחרד יצחק על שנתן את הברכה ליעקב ולא לעשיו הבכור. [ויש להטעים הדברים שהרי "בכר" ו"ברך" זה אותן אותיות וזה ראוי אליו]. ובזה יש לבאר דכתיב "כי זה הבכר" חסר וי"ו דהגם דאינו בכור לגמרי מכל מקום הברכה בימין ראויה אליו.

ומה שיעקב ענה לו ידעתי בני ידעתי וגו', יש לבאר על פי המלבי"ם דאפרים צריך ברכה באיכות ליהושע שיעשה ניסים למעלה מדרך הטבע, ואילו מנשה צריך ברכה בכמות שיהיה לעם וזה על פי הטבע, וממילא לברכה באיכות למעלה מדרך הטבע ראוי לברך ביד ימין דוקא, ואילו לברכה בכמות בדרך הטבע יש לברך ביד שמאל ולכך הוצרך לשכל את ידיו.

*

מט, א: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

בחיזקוני כתב "ימים" לא נאמר אלא "הימים", הם הימים מבוארים שכבר שקבע הקב"ה לאברהם זקני זמן עבדות ד' מאות שנה בברית בין הבתרים.

ודבריו מתאימים עם דברי המדרש ילמדנו אות קפ"ה שכתב בזה"ל מה עשה [יעקב] השליך מקל לפניו ונעשה נחש ואחז בו ונעשה מקל הוציא ידו לפניו ונעשה כשלג, חזר והכניסה לחיקו ונעשית כבשרו, אמר להם יודע אני שמצרים משעבדין אתכם, ראו שאם יבוא אדם ויטעה אתכם ויאמר לכם הגיע זמן [הגאולה] אל תאמינו בו, ואם יעשה לפניכם באותות האלה [תאמינו], כשבא משה ועשה לישראל אותן אותות מיד האמינו שנאמר [שמות ד, לא] ויעש האותות לעיני העם ויאמן העם.

*

מח, כ: וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר בְּךָ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאֹמֵר יְשָׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה. בתוספות השלם הוסיף דלכך כתיב "בך" לשון יחיד ולא "בכם" לשון רבים, דלא קאי על אפרים ומנשה אלא על כל איש ישראל הבא לברך את בנו, ופירוש שישימך אלקים כאפרים וכמנשה שהם מבורכים עכ"ד. ובתרגום יונתן כתב דהוא ביום המילה, בך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר ישוינך יי כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה. וצריך ביאור הרי יש עוד אנשים צדיקים וכשרים שאפשר לברך שיהא כמותם ולמה לברך באפרים ומנשה דוקא שהם מבורכים. אפשר שיש כאן עומק שלברך תהא כצדיק פלוני זה ברכה משלך, וערך הברכה הוא לפי המברך אותה, כמה הוא גדול ויש בכוחו לפעול, ותמיד יש ירידת הדורות, לכן יעקב אחר שבירך את אפרים ומנשה קבע בנבואה בתורה והסכים הקב"ה על ידו שיש המשך לברכת אפרים ומנשה... שהוא הדין כל מי שיברך את בנו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה גם כן תחול הברכה עליו כמו שחלה הברכה עליהם. וממילא יש כח יותר בברכה לפעול שבאה מכח זה שיעקב אבינו כך אמר שכך יהיה. וזה גופא נכלל בברכת יעקב אבינו לאפרים ולמנשה, שכל מי שיברך את בנו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה יהא מבורך.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

אפרים ומנשה במשנת הגר"א זי"ע

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיִּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֵת שְׂמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה
(מח, יד)

איתא בכמה מקומות בשם הגר"א לבאר מה שאמר משה רבינו בפ' וזאת הברכה "והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה", וצ"ב למה ייחס הרבבות לאפרים והאלפים למנשה, וביאר הגר"א דהוא משום שהאלף שייך לצד שמאל והרבבה לצד ימין כדכתיב בתהילים "יפול מצדך אלף ורבבה מימינך", ולכן הרבבות לאפרים והאלפים למנשה, שהרי יעקב שם את ימינו על אפרים ואת שמאלו על מנשה.

והדברים מבוארים בקצרה בלשון הזהב של רבינו הגר"א באדרת אליהו פ' וזאת הברכה (אופן שני), וז"ל: "ורבבות הוא מימינא ואלפים משמאל כמ"ש יפול מצדך אלף ורבבה מימינך, וז"ש וישת ימינו על ראש וגו'", ועי' במשך חכמה פ' וזאת הברכה (לג יז) שביאר כן מנדפשיה, וע"ש מש"כ בביאור הענין.

ונראה דלפי זה מכוון מה שאמר יעקב אבינו "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", דהיינו אפרים כנגד ראובן ומנשה כנגד שמעון, וכדאיתא בזוהר משפטים ק"ד ע"א דראובן ימינא ושמעון שמאלא.

ויש להוסיף שפשט הפסוק "והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה" הוא על החללים שיפילו במלחמה, כמו שכתוב לפני כן "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ", וכדפירש רש"י שם: "והם רבבות אפרים. אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים. והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין שנאמר וזבח וצלמונע בקרקר וגו'", והוא ממש כעין ענין הפסוק "יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש" (ויש להעיר ששני הפסוקים הללו נאמרו ע"י משה רבינו בעצמו, שהוא אמר את הי"א מזמורים שמתפילה למשה עד מזמור לתודה).

ובפי' באר יצחק להגרי"א חבר על האדרת אליהו פ' וזאת הברכה רמז דהראשי תיבות של י'נגח י'חדיו א'פסי א'רץ הוא שני יודין ושני אלפין כנגד שני רבבות ושני אלפים שינגח יוסף בשני קרניו, קרן ימין של אפרים וקרן שמאל של מנשה, וראשי תיבות אלו רמוזים גם בפסוק י'קום א'לקים י'פוצו א'ויביו וינוסו משנאיו מפניו (תהילים ס"ח), שנראה מלשונו שהוא מכוון כנגד הפסוק שאמר משה בנסוע הארון "קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך", וכנגד זה אמר משה בנוחו של הארון "שובה ה' רבבות אלפי ישראל".

ובגמרא ב"ק פ"ג ע"א איתא: "דריש ר' דוסתאי דמן בירי ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות", וכתב הגר"א בביאורי אגדות שם: "שהן כ"ב אותיות שבתורה... והוא ר"ת ד' שמות של מרכבה

שם מ"ב דאיברי עלמא דמנהון ברחין ונפלין יקום אלקים יפוצו כו' ולכן בנסוע הארון כו' ויפוצו והן ב' ימינים רבבות יודי"ן וב' כו' ולכן והם רבבות אפרים והם אלפי כו'". וכתב בפי' בנו הגאון ר' אברהם: "שהן כ"ב אותיות שבתורה. ובפסוק זה נאמר רבבות אלפי ישראל, וידוע שרבבות אלפי הם כ"ב אלף נגד כ"ב אותיות שבתורה... וכן נאמר כאן יקום אלקים יפוצו א'ויביו ... והן ב' ימינין רבבות יודין. שני יודין של יקום ושל יפוצו הן רבבות, וב' אלפים הן שמאלין כמ"ש יפול מצדך אלף ורבבה מימינך, ולכן והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה".

ובברכות ה' ע"א איתא: "אמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחוז חרב של שתי פיות בידו שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם", ופירש רש"י: "כאילו אוחוז חרב של שתי פיות בידו. להרוג את המזיקין", וכתב תלמיד הגר"א באמרי נועם שם: "ושמעתי מר' זלמן (הוא הגאון ר' זלמן מווילנא אחיו של מרן הגר"ח מוואלוז'ין) דפיפיות הוא להרוג המזיקין של ימין ושל שמאל כמ"ש יפול מצדך אלף וגו'", וכתב המגיה שם (כנראה הוא הגר"ר שלמה הכהן מווילנא בעל שו"ת בנין שלמה): "וזהו שכתוב והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה, אפרים הוא מימין ומנשה הוא משמאל".

וכדבריו כתב כבר רבינו המהר"ל בבאר הגולה באר ב', וז"ל: "גם מה שאמר חרב של שתי פיות, כי הכחות האלו הם מחולקים מתחלפים שאין זה כזה כמו שידוע למבינים, על זה אמר חרב של שתי פיות שהוא חד לימין ולשמאל, כמו שאמר יפול מצדך אלף ורבבה מימינך ועל ידי חרב הזה שיש לו שתי פיות חותך משני צדדין. ודברים אלו הם עמוקים אין כאן מקומם, רק התבאר בזה כי דבריהם הם בנויים על דברי חכמה עליונה".

ובברכות ו' ע"א איתא: "תניא אבא בנימין אומר אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין, אמר אביי אינהו נפישו מינן וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא, אמר רב הונא כל חד וחד מינן אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה", וכתב הגר"א בביאור אגדות שם: "בסוד כתרין ועטרין גליפא די"ה".

וכתב על זה בנו הגאון ר' אברהם בפירושו שם: "ידוע שהמזיקין ונגעי בני אדם הם באים מחמת חטא אדם הראשון ורודפים תמיד אחר בני אדם לחטאי להם בין בחסרון מצות עשה התלויים ביד ימינו של אדם ובין במצות לא תעשה התלויים בשמאלו של אדם בשמירה כנודע, ונודע גם כן שאחיותם בו"ה של השם שמספרם י"א, וב' אותיות הנ"ל מובלעים ומכוסים בב' אותיות י"ה דהיינו מילוי יו"ד הוא י' גם כן, והוא מימינו, ומלוי ה"א הוא אלף והוא משמאלו, שם י"ה, ואותיות י"ה הם מחפים ומכסים עליהם לשומרם ולהציל מהם מימינו ומשמאלו, וזהו יפול מצדך אלף ורבבה י' פעמים אלף מימינו כנ"ל".

ובבבבבר רבה י"ב ג': "רב יצחק אמר היד שהיא שולטת על מצוה אחת זו מצות תפילין כתיב בה יפול מצדך אלף שנמסר לה אלף מלאכים לשומרם אבל הימין שהיא שולטת במצות הרבה ורבבה מימינך רבבות של מלאכים נמסרים לה, א"ר חנינא ב"ר אבהו אינו אומר ימסרו לך אלא יפול אם באים אלף מזיקים הם נופלים מן הצד שהיא שולטת על מצוה אחת ואם באים הם רבוא מזיקין הם נופלין לפני הצד שהיא שולטת במצות הרבה,

בנוהג שבעולם אדם נמסר לאלף איש עליו לזון אותן למה שהן מוסרין לו לשומרו, והקב"ה מוסר לאדם הזה אלף מלאכים משמאלו ורבוז מימינו לטובתו ולשומרו].

ולפי כל זה נמצא שרבבות אפרים הם כנגד המילוי של אות יו"ד שבשם הוי"ה, ואלפי מנשה הם כנגד המילוי של אות ה"א שבשם, ולפי זה י"ל עוד פירוש במה שאמר יעקב אבינו "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", דהנה כתב הגר"א בספר יצירה דראובן שמעון לוי ויהודה הם כנגד הד' חושים, ראייה שמיעה ריח דיבור [ראובן כנגד ראייה כמ"ש ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי, שמעון כנגד שמיעה כמ"ש כי שמע ה' כי שנואה אנכי וגו' ותקרא את שמו שמעון, לוי כנגד ריח כמ"ש ישימו קטורה באפך, יהודה כנגד דיבור כמ"ש הפעם אודה את ה' וגו' על כן קראה שמו יהודה, ואיתא במדרש שלאחזקה בפלך הודיה], והם כנגד שם הוי"ה, נמצא שראובן כנגד י' ושמעון כנגד ה', וכלפי זה אמר יעקב "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", בכ"ף הדמיון, שראובן ושמעון הם כנגד האותיות יו"ד וה"א ואפרים ומנשה הם כנגד המילוי של אותיות אלו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס 'ויען יוסף', 'שלחן מלכים' וש"ס

בכי יוסף בעת פיוס אחיו

וַיִּצְוּ אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צָוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר. פֹּה תֵאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּה שָׂא נָא פֶּשַׁע אֲחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גְּמֻלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפָשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו (ג, טז-יז)

יש להבין, מה פשר בכיית יוסף כאן, הרי כבר נתפייסו ובכו כשהתגלה אליהם, וכבר כמה שנים שהם רואים זה את זה. ואדרבה, אם לבכי, היה לשבטים לבדם לבכות בדברם אליו. ת. אכן, כדי לבאר פשר בכיית יוסף, נאמרו כמה תשובות בחז"ל ובמפרשים, ונביא מדבריהם.

א. במדרש (תנחומא פר' שמות) מובא, בכי יוסף היה על מה שהבין שחשדוהו אחיו על כי הוא שומר להם טינה על מעשיהם ואינו מוחם להם. וז"ל המדרש: "ויבך יוסף בדברם אליו, אמר יוסף כך חשדו אותי אחי" ע"כ.

כעין זה מצאנו במשנה ביומא (י"ח ע"ב), שלאחר שהזהירו את הכה"ג על מצוות יוה"כ, נאמר: "הוא פורש ובוכה", ומבארים שם בגמרא (י"ט ע"ב): "הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין וכו'". הוא פורש ובוכה - שחשדוהו צדוקי, והם פורשין ובוכין - דאמר רבי יהושע בן לוי: כל החושד בכשרים לוקה בגופו" ע"כ. נמצא כי מי שראה כי חושדים בו, מצטער על כדי שמגיע לבכי.

ב. במקום אחר במדרש (בראשית רבתי ויחי עמוד רנ"ט), מבואר שבכיו של יוסף נבע מכך שהבין כי האחים גרמו לו בדבריהם להבין שאביו הוא זה שחשד בו, שמא ינקום מאחיו על מה שעשו לו, אחר שיפטר מן העולם. וז"ל המדרש: "ויבך יוסף בדברם אליו, למה בכה, אמר יוסף, כך היה אבי חושדני בשפיכות דמים שצוה עלי על אחי, לכך בכה" עכ"ל.

ג. הסבר נוסף לבכיו של יוסף, מוצאים אנו בדבריו של רבינו בחיי, המבאר כי היה זה מזכרון אביו שעלה בדבריהם של אחיו. זכרון זה גרם לו געגועים לאביו האהוב, מה שגרם לו גם בכיה. וז"ל: "ויבך יוסף בדברם אליו. תכף שהזכירו לו אביו בכה לגודל האהבה ונכמרו רחמיו" עכ"ל.

ד. בדומה לכך מבאר רבי יצחק עראמה, כי בכיו של יוסף היה מרוב רחמים על אחיו, שנכמרו רחמיו עליהם במה שבאו אליו בגישה של רחמים ותחנונים. וז"ל: "ויבך יוסף בדברם אליו. כי ראה כי מיראה באו על אלו העניינים וירך לבבו עליהם. גם המה נתפעלו לבכיתו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים מכל מקום" עכ"ל.

ה. הצרור המור (בביאורו הראשון), מבאר כי טעם הבכיה של יוסף היה, משום שהתברר לו כי האחים גילו לאביהם את ענין המכירה, והבין אז את הצער שנגרם לאביו מדברים אלו.

וזה לשונו שם: "כה תאמרון ליוסף אנא שא נא, הורה בזה שהם גלו לו דבר במכירה. וזהו כי רעה גמלוך, ולכן: "ויבך יוסף בדברם אליו", לפי שחרה על שגילו הדבר לאביו כפי הנראה" עכ"ל.

ו. פירוש נוסף העולה מדברי המפרשים הוא, כי בכיית יוסף היתה על ענין עשרת הרוגי מלכות שהתגלה לו באותה העת ברוח הקודש.

וז"ל הרב צרור המור שם (בפירושו השני): "והב' שא נא לפשע עבדי אלהי אביך, הם עשרה הרוגי מלכות שהיו עבדי האלהים, ולא היה בכל ישראל כמותם והיו שקולים כנגד עשרה אחי יוסף שהיו במכירה, כאומרם ומימותם לא נמצאו כמותם. ולכן כשהרגיש יוסף דבר זה ונצנצה בו רוח הקדש, בכה בכי גדול על הריגת הצדיקים. וזהו ויבך יוסף בדברם אליו" עכ"ל.

גם רבינו האלשיך פירש את בכיית יוסף בדרך זו, וז"ל: "ועל זה ויבך יוסף בדברם אליו, שהזכירוהו גזרת הרוגי מלכות" עכ"ל.

גם החיד"א בספרו פני דוד דרך בדרך זו, וז"ל: "ויבך יוסף בדברם, והבכיה עליו כי מעתה העשרה הרוגי מלכות ממש, יהיו העשרה טיפין והם יבואו בעיבור" עכ"ל.

*

ברכת יוסף על הנס במקום הבור

לו ישְטַמְנו יוסף (נ, טו)

מבואר במדרש (בראשית רבה ק, ח), שיוסף בירך ברכת "שעשה לי נס במקום הזה" לאחר שחזרו מקבורת יעקב, ואז אמרו האחים "לו ישטמנו יוסף".

ויש להבין, היאך האחים הלכו לבור שזרקו את יוסף, הרי השלכתו לבור היתה בדותן (אשר בשומרון) צפונה מחברון ומערת המכפלה מהלך רב, ולכאורה לאחר קבורת יעקב שבו דרומה. ואף אי נימא שהוא עצמו רצה ללכת לבור.

מלבד שאין זה מסתבר, דלכאורה מלשון המדרש משמע שעברו ליד הבור ולא שהלכו אליו, וכן לא מסתבר שהלכו עמו כ"כ הרבה.

ת. מלשונות המדרשים נראה, כי יוסף הלך בעצמו לכיוון הבור לברך "ברוך שעשה לי נס". שכן לשון המדרש (בר"ר ויחי פר' ק') הוא: "רבי יצחק אמר, הלך והציץ באותו הבור", משמע מלשון זו, כי יוסף הלך בעצמו אחר קבורת אביו לכיוון הבור.

יותר מפורש היא הלשון במדרש (רבי אליעזר פר' ז'): "וכן הוא אומר ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מה ראו, אמר ר' יצחק, ראו את יוסף כשחזר מלקבור אביו, הלך והציץ בתוך הבור, והוא לא נתכוון אלא לשום שמים. אמר, כמה נפלאות עשה לי הקדוש ברוך הוא, שהצילני מן הבור הזה" ע"כ.

וכ"ה הלשון במדרש תנחומא (ורשא): "ומה ראו עתה שפחדו אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו וברך עליו

כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה וכיון שראו כן אמרו עכשיו שמת אבינו לו ישטמנו יוסף" ע"כ. מכל זה משמע שיוסף הלך במיוחד לכיוון דותן ומקום זריקת הבור, כנראה כדי לברך שם ברכת שעשה לי נס.

ומלשון "ובירך" יש לדייק, כי האחים ראו אותו מברך, משמע שהתלוו אליו, אפשר ליווי דרך כבוד, ולא רק שראו אותו הולך לשם.

ויש לעיין בלשון מדרש (שכל טוב ויחי פרק נ"ו) וז"ל: "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. כלומר שניטלה אימתו מעל יוסף: ויאמרו לו ישטמנו יוסף. מה ראו לומר כך, אלא בחזירתן מחברון היו עוברין דרך שכם לדותן, נטה יוסף מעל מרכבתו והציץ בבור שהשליכו בו אחיו ונתאנח, כשראו אחיו את זאת, אמרו עדיין השטמה בלבו" ע"כ.

ויש לעיין בלשון "עוברין דרך שכם לדותן", איזה צורך היה להם אחר קבורת אביהם בחברון, ללכת לעיר שכם?

ואפשר שהלכו לשכם משום חלקת השדה שהיתה בבעלותם, שקנאה אביהם, שנאמר (ל"ג, י"ט): "ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה". ושמה לאחר פטירתו רצו לראות מה לעשות בנכסי אביהם שקנה בחייו, ולייעדם יחד לייעודים שחפץ בהם אביהם. וכעין מה שמובא במדרש (פסיקתא וישלח שם): "יעקב אבינו קנה קבורת יוסף, דכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם (יהושע כ"ד ל"ב), ולמה בשכם, שמשכם נמכר ולשם החזירוהו" ע"כ. וא"כ דרך הליכתם לשכם יחד עברו בדותן, ושם היה המעשה שיוסף עצר מרכבתו לברך ברכת שעשה לי נס.

*

האם התקיימה ביוסף ברכת יעקב

וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרְאוּ בְּנֵי הַחֹלֶתָם (מח, ו)

ופרש"י: "וּמוֹלַדְתְּךָ וּגו' - אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה" ע"כ.

בפסוקים לא מפורש כי יוסף אכן זכה לבנים מלבד מנשה ואפרים, וכבר נחלקו הראשונים האם זכה יוסף לבנים נוספים מלבדם.

ויש להקשות, אם גדול כח דיבורו של יעקב, ולכן כשאמר: "אם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה", התקיימו דבריו, מחמת ש"קללת חכם אפילו על חינם באה", א"כ כיון דקיימא לן כי "מידה טובה מרובה ממידת פורענות", א"כ מדוע כאשר יצא מפיו הטהור של יעקב ענין הבנים הנוספים אשר יהיו ליוסף אחרי אפרים ומנשה, נראה (עכ"פ מפסוקי התורה) שאין ודאות כי התקיימו הדברים, עד שהיו צריכים הראשונים לדון אם בכלל התקיימו דבריו.

ויש ליישב, כי אכן גדול כח הקללה שבדיבור מכח הברכה. כי בקללה מצטרף הכלל של "ברית כרותה לשפתיים" לקיים את דבר הנזק. ואילו בברכה, ובפרט בברכת הבנים, כבר

נאמר (במו"ק כ"ח ע"א), כי הבנים הם מכלל הדברים ש"לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא", ולכן לזכות לבנים זה דבר יותר קשה.

ועוד יש לחלק, כי בדברי הקללה נאמרו דברי יעקב בצורה מוחלטת: "אם אשר תמצא את אלוהיך לא יחיה", אמנם כאן נאמרה הברכה בלשון ספק, ואינה ודאית, וכמו שביארו השפתי חכמים כאן, כי לכך הדגיש רש"י בפירושו שמדובר על לשון ספק, וז"ל: "דמלשון אשר משמע דודאי הוא שיוליד, לכן פירש אם תוליד, דאשר הוא אם, הואיל ומצינו דאם הוא אשר, כדפירש רש"י (ד"ה עד) בפרשת חיי שרה (לעיל כ"ד י"ט) גם אשר הוא אם" ע"כ. וא"כ בלשון שפירושה אינו ודאי, הרי ודאי שצריך זכות גדולה כדי שיתקיימו.

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק

מדוע נהרגו עשרה הרוגי מלכות וכי יוסף לא מחל להם. וכן
ז' פירושים בביאור "אל תיראו כי התחת אלהים אני"
"והאלהים חשבה לטובה"

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל תִּירְאוּ אֵל הַתַּחַת אֱלֹהִים אֲנִי. וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה
לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה פִּיזוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִית עִם רַב (נ, יט-כ)

ביאור המילים בפשטות הוא שאיני השופט אלא האלוקים כי המשפט לאלוקים הוא.
והפסוק הבא הוא עוד טעם ללמד לכף זכות שהאלוקים חשבה לטובה.

אך רש"י פי' כי התחת אלהים אני - שמא במקומו אני, בתמיהה, אם הייתי רוצה להרע
לכם, כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה לטובה, והיאך
אני לבדי יכול להרע לכם: ולפי' הביאור הוא שאיני יכול להענישכם גם אם ארצה והפסוק
הבא הוא ראיה לכך שאיני יכול להענישכם גם אם ארצה כי הרי כולכם יחד חשבתם רעה
ולא הצלחתם כי הקב"ה חשבה לטובה.

ובתרגום אונקלוס ואמר להון יוסף לא תדחלון ארי דחלא דאלוקים אנא: פי' דבריו התחת
אלוקים אני לא בלשון תמיהה כי אם בלשון ניחותא אל תראו שהרי ירא אלוקים אני.
ושמעתי לבאר שאונקלוס תרגם את המילה תחת לשון יראה כמו אל תירא ואל תיחת (וכן
הוא להדיא בדעת זקנים אך הוא הביא לשון שבירה והלשון שבירה הוא בתרגום יונתן).
וברבינו בחיי נראה שפי' בתרגום דהגדרת ירא אלוקים היינו תחת אלוקים שהוא נכנע לו.
ולב' האופנים הפשט הוא שמי שהוא ירא אלוקים אינו נוקם כי האלוקים חשבה לטובה.
וברבינו בחיי הביא עוד מקומות שהלשון התחת אינו בתמיהה.

ובמדרש שכל טוב איתא וז"ל: יעקב אמר לרחל בלשון תימה, התחת אלהים אנכי, אבל
יוסף אמר לאחיו בלשון ודאי, כי התחת, כלומר מעין דרכיו של הקדוש ברוך הוא יש בי,
כשם שהקב"ה עובר על פשע, כך אני עובר על פשע: עכ"ל. מבואר שפי' ג"כ לשון ניחותא
אך פי' תחת היינו שהולך בדרכיו.

ובספורנו ביאר התחת אלהים אני. "האמנם אני דיין תחתיו שאדון אחר גזרותיו ואעניש
מי שהיה שליח מאתו לעשותם כמו בית דין המבטל דברי ב"ד חבירו. כי אמנם הייתם
שלוחיו בזה בלי ספק כענין לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים" והיינו שהאלוקים
חשב שזה טוב והוא שלח אתכם ואם אענישכם זה אומר שאני חושב שזה לא היה טוב

ואיני תחת אלוקים שאני יכול לחלוק עליו ח"ו וכי אני כב"ד שיכול לבטל ב"ד חבירו איני תחת אלוקים. (וכן פי' המלבי"ם).

וצ"ב אמאי לא ביארו כל הני ראשונים כפשוטו דאיני תחת אלוקים להעניש כי המשפט לאלוקים הוא.

ובאמת האור החיים כן מבאר כך, ומיד מקשה קושיא, נראה מבואר בדבריו דזהו הטעם דלא פירשו כן, דז"ל: כי התחת אלהים וגו' פירוש אם אתם חייבים עונש על הדבר, אלהים שופט ולא אקום ולא אטור. וטעם שלא מחל להם, אפשר לצד שבני נח אין הדבר תלוי במחילתם כי יחטא אדם לחבירו כמו שתאמר גזלו ומחל הנגזל אינו פטור הגולן ממיתה, או אפילו ישראל אם גנב ישראל ומכרו אין ביד הנגנב לפוטרו לגנב ממות. ואמר עוד להם כי יש לדון להם משפט זכות: (האלוקים חשבה לטובה).

מבואר בדבריו דאם הפירוש הוא שהאלוקים הוא השופט, היינו שמגיע להם עונש אך האלוקים הוא שיעניש ולא הוא וא"כ מוכח שלא מחל להם ולכן הקשה על עצמו מדוע לא מחל להם, ותי' או שאצל בן נח לא מהני מחילה או דלגבי גניבת איש לא מהני מחילה, אך כל הני ראשונים סברי שבאמת מחל להם וסבר שאין מקום לעונש כלל. ולכן פי' פירושים אחרים.

אמנם ברבינו בחיי פרק נ פסוק י"ז כתב וז"ל: והנה אחיו בקשו ממנו מחילה, ולא באר הכתוב שמחל להם, וכבר בארו רז"ל שכל מי שחטא לחברו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חברו, ואף על פי שהזכיר הכתוב: וינחם אותם וידבר על לבם, שנראה בזה שהיה להם רצוי מיוסף, מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיוודה להם שישא פשעם וחתאתם, ואם כן מתו בענשם בלא מחילת יוסף ואי אפשר להתכפר עונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות. וקרוב אני לומר שיש מזה רמז בכתוב ממה שנכפל הלשון ועשה בזה שני חלקים: פשע אחיך וחתאתם, פשע עבדי אלהי אביך, והיה ראוי הכתוב לומר: ועתה שא נא לפשעם. אבל כיון הכתוב לרמוז: אם תשא פשע אחיך וחתאתם, יהיה פשע עבדי אלהי אביך נמחל, ובאר הכתוב: כי פשע עבדי אלהי אביו הוא פשע אחיו, כי יזכיר להם הש"י עונות ראשונים, והבן זה. עכ"ל.

מבואר בדבריו דלא כהאור החיים שפי' שמחילת יוסף לא היתה מועלת אלא שבאמת יוסף יכל למחול ואם היה מוחל, גם החלק של הבין אדם למקום היה נמחל, אך יוסף באמת לא מחל (ונראה מדבריו דהטעם כי לא ריצוהו מספיק ורק אמרו אביך צוה לאמור וכו') ולכן נהרגו עשרה הרוגי מלכות.

אמנם בגמ' יומא דף פ"ז ע"א יליף מהכא שכל המבקש סליחה מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר אנא שא נא ועתה שא נא. וא"כ משמע שבקשו מחילה באופן מספיק.

ובמהרש"א התם וז"ל: אל יבקש יותר מג"פ שנאמר אנא שא נא גו' ופרש"י אין נא אלא לשון בקשה עכ"ל ר"ל אין נא האמור פה אלא לשון בקשה אבל יש נא שהוא לשון עתה דלפי התרגום גם בכאן הוא מלשון עתה שתרגומו וכען שבוק כען אבל התלמוד ימאן בזה דא"כ היה כפול וכיון דחד מהם ע"כ הוי לשון בקשה אית לן למימר דכולהו מלשון בקשה דצריך ג"פ לבקש (אמנם באונקלוס נוסח דידן איתא בבעו שבוק כען דה"אנא" הראשון פי' בלשון בקשה ורק ה"נא" פי' עכשיו וכן בכל המקומות שיש "אנא" ו"נא") ויש להקשות מנ"ל למילף מהכא דאל יבקש יותר מג"פ ואימא אם לא נתרצה להם יוסף בפעם ג' היו מבקשים ממנו יותר מג"פ וי"ל דהא ודאי יוסף נתרצה להם בפעם אחת וא"כ הא דכתיב הכא בבקשה ג"פ נא על כרחך לא שמועין שאילו לא היה נתרצה בפ"א היו מבקשים ממנו יותר עד ג"פ ומינה לדעלמא שאל יבקש יותר מג"פ. עכ"ל המהרש"א. ומבואר בדבריו דפשיטא דמחל להם.

אמנם לדברי רבינו בחיי צריך ביאור דהרי בקשו שלש פעמים ולא צריך יותר ואמאי נענשו וצריך לומר שלא מחל אע"פ שבקשו שלש פעמים כיון שלא מספיק לבקש אלא צריכים לרצות בכל מיני ריצוי ושמא לא ריצוהו מספיק. וביותר לפי התרגום ע"פ המהרש"א שפי' שתרגם נא עכשיו ולא היה שום בקשת מחילה כי אם ציווי של אביו וכבר כתב רש"י שאביו לא ציוה על כך וא"כ ודאי יש לומר שלא מחל להם.

אמנם במדרש איתא שמחל וכן בזוהר חדש וכן משמע בגמ' וכן נראה דעת הראשונים כפי שנתבאר ולפי"ז צ"ב מדוע נהרגו עשרה הרוגי מלכות ובספר חסידים כתב וז"ל: בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שלם להם גמולם וזה שורש החסידות שצריך לעשות לפני משורת הדין בכל דבר שנאמר וחסיד בכל מעשיו. עכ"ל. וכתב החיד"א בספר ברית עולם על הספר חסידים יש להעיר שאם כבר מחל להם יוסף איך אמרו רז"ל והוא בזהר חדש דגלות מצרים היה בעבור חטא מכירת יוסף וגם גזרת המן אמרו במדרש רבה שהיה בחטא מכירת יוסף ע"ש. עוד אמרו עשרה הרוגי מלוכה באו עשרה שבטים בגלגול וקבלו ענשם וגם לפי מאי דמסיק רבינו מהרח"ו ז"ל דהעשרה הרוגי מלוכה היו עשרה טיפין דאזדריקו מיוסף אלא שהשבטים באו בעיבור, הא מיהא היה להם צער גדול. וכל זה קשה דאין אחר מחילת יוסף כלום וכבר מחל להם מחילה גמורה ולמה נענשו כל כך, ונראה דהשבטים חטאו בשתים חטאו עם יוסף וחטאו גם כן עם ה' במכירת יוסף במה שפגמו ביסוד וא"כ מה שמחל יוסף הצדיק אהני על מה שחטאו לו דוקא אבל אכתי פש גבייהו מה שחטאו לשמים ומשו"ה נענשו כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה והם מפלאות תמים דעים. ע"כ.

ומה שכתב שבמכירת יוסף פגמו במידת היסוד נראה דתליא בפלוגתא, דרש"י פי' וברצונם עקרו שור - רצו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר בכור שורו הדר לו. אמנם האור החיים כתב: שעקרוהו לשור שהוא יוסף שאמרו ז"ל שבאמצעות ירידת מצרים ומקרה רע של אשת פוטיפר נעקרו מיוסף עשרה שבטים שהיה ראוי לילד י"ב ולא נשארו אלא שנים: עכ"ל. ונראה דרש"י לא פי' כהאזה"ח דס"ל דיוסף היה ראוי לילד י"ב שבטים

אם היה עומד בניסיון עד הסוף אך לולא הניסיון לא היה מגיע למדרגה זו (וכן מבואר בשפת אמת דכל מדרגת ה"אב" שהיה ליוסף בא מחמת הניסיון והעמידה בה) וא"כ לא הם גרמו לו להיעקר כי לולא שמכרו אותו גם לא היה זוכה ל"ב שבטים וא"כ במכירתו לא פגמו במידת היסוד ואדרבה בכך שיוסף עמד בניסיון הוא תיקן את מידת היסוד רק שאם היה עומד לגמרי היה זוכה ליותר אך האוה"ח ביאר דבאמת ע"י מכירתו הפסיד וא"כ חשיב שפגמו במידת היסוד וכן נראה בדברי ר' חיים ויטל שהביא שהשבטים נתעברו בטיפין וע"כ זהו משום שהם גרמו לו לזה וחשיב שפגמו.

וברבינו בחיי מדוקדק דאם יוסף היה מוחל גם הבין אדם למקום היה נמחל ומבואר היטב אמאי לא פי' כהחיד"א.

ולפ"ז אתיא לן מחלוקת גדולה, שהרי עשרה הרוגי מלכות וכן הסבל שאנו סובלים בגלות המר הכל ממכירת יוסף כדאיתא בסה"ק, (וידוע מה שכתב הגאון הקדוש ר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד בקובץ מאמרים שהעלילות דם שסובלים בכל הגלויות הם מחמת הדם ששמו על הכתונת פסים להעליל שחיה רעה אכלתהו) ואנו צריכים לתקן החטא של מכירת יוסף, ועולה דנחלקו האם הוא מלתא דבין אדם לחבירו דצריך לתקן הקנאה והשנאת חנם או דהבין אדם לחבירו כבר נמחל ואין אחר מחילה כלום, ונשאר רק הבין אדם למקום וא"כ אנו צריכים לתקן את מידת היסוד. ולהלכה ספק דאורייתא לחומרא לכן צריך לתקן שניהם.

והנה בפסוק לו ישטמנו יוסף פירש"י דהכא הלשון לו ישטמנו אינו הלואי אך הבעל הטורים כתב יש מפרשים "לו ישטמנו יוסף", כלומר הלואי ישטמנו יוסף בלבד ולא יעשה לנו מעשה. ואם חפץ לעשות לנו ישיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו, גרמנו לו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר ונעשה מלך במצרים, כן יעשה לנו:

ולפי דבריו נראה פירוש חדש בדברי יוסף התחת אלוקים אני דאם ארצה להחזיר לכם אצטרך לעשות לכם רעה שתתהפך לטובה כי אחרת אינה חשובה וזה איני יכול כי רק האלוקים יכול וכי התחת אלוקים אני וזהו ההמשך והאלקים חשבה לטובה.

ובהעמק דבר פי' כי התחת אלהים אני. הלא אתם עבדי אלהים, וכאשר תהיו עבדים לי הלא אני מקפח כבוד שמים ומקבל את עבדיו לי לעבדים, והיאך אפשר לעשות כן, הבמקום אלהים אני שאקבל את עבדיו לי לעבדים. ובדרך שאמרה תורה בס' ויקרא כ"ה נ"ה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, ואין רצון הקדוש ברוך הוא ואין כבודו שיהיו נמכרים לעבדים לזולתו: והיינו שענה להם על מה שאמרו לו שנהיה לך לעבדים.

נמצאו שבעה פירושים (על דרך הפשט) לדברי יוסף אל תיראו כי התחת אלוקים אני. פי' רש"י שאיני יכול להרע לכם, פי' התרגום שאני ירא אלוקים, פי' המדרש שכל טוב שאני נוהג בדרכי ה' מעביר על פשע, פי' הספורנו שאיני מבטל את רצון האלוקים ח"ו, פי' האור החיים שהאלוקים הוא המעניש ולא אני, פי' על דרך הבעה"ט שאיני יכול להשיב רעה שיצא מזה טובה, פי' העמק דבר שלא אקח את עבדי האלוקים לי לעבדים.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה

בענין אמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאֶסְפוּ וְגו' (מט, א)

אי' בפסחים נ"ו. אמר רבי שמעון בן לקיש ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי. וברמב"ם פ"א מהל' ק"ש ה"ד פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח שבח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה עכ"ל.

ויש לעיין במה שאמרו "לא נאמרוהו אמרו יעקב" מהיכן נובע החיוב לצרף בשכמל"ו משום שאמר זאת יעקב אבינו הרי הי' בזה משום שבח הודאה על שאחזו השבטים באמונתו. ולמה צריך לעשות זכר לכך באמצע ק"ש. ומה ביאור לא נימרי' הא אמרה יעקב. הרי שיבח בזה הודאה פרטית לכאו' כנ"ל.

והנה אי' בב"י סי' ס"ו מצאתי כתוב [ומצאנו מקורו במהרי"ץ גיאות ובס' האשכול] דבאמצע פסוק ראשון אין להפסיק כלל [לא מפני הכבוד ולא מפני היראה] שאין דבר גדול כקבלת עול מלכות שמים ע"כ ונראה לי דהוא הדין לברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שגם הוא מכלל הייחוד ומטעם זה אין להפסיק בין פסוק שמע ישראל לבשכמל"ו עכ"ל הב"י וכ"פ בשו"ע.

ונמצא לפ"ו שטעם הדבר שאמר יעקב"א בשכמל"ו הי' משום שבח להקב"ה על בניו. אכן עצם השבח בחפצא הוא הוספה לייחוד ד' וקבלת עול מלכות שמים כדמוכח מדברי הב"י. וכ"ה בשו"ע סי' ס"ג ס"ד עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון הלכך אם קרא ולא כיון לבו בפסוק ראשון לא יצא ידי חובתו וכ' הלבוש המג"א דה"ה בשכמל"ו. ובזה מבואר הא דאי' בגמ' "לא נאמרוהו - אמרו יעקב" שהרי יעקב אמרו בתורת הוספה לענין ייחוד ד' וקבלת עומ"ש. [ולדוגמא אם אחד הקדיש קרבן עולה כדורון מאיזה טעם והרגשה שתהי' - הרי הקרבן קדש קדשים ואין למקריב שום ענין לטעם ההקדשה]. ומדויק הדבר במד"ר צ"ח ג' לאחר שאמרו שמע - "אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כלומר אף הוא המשיך בייחוד ד'. ודו"ק.

והרי שבפסוק ראשון תרתי יש כאן חלק ממצוות קריאת שמע וגם קבלת עול מלכות שמים ובצירוף בשכמל"ו יש ענין קבלת עול מלכות שמים וייחוד ד' אע"פ שאינה מעצם פרשת ק"ש.

ובזה יתבאר לנו לכאור' מה שהק' בביאור הלכה סי' ס"ו. על דנפסק התם שלא יפסיק בבשכמל"ו. וז"ל לענ"ד צע"ג בזה לפי מה דביררנו לעיל בסימן ס"א בבה"ל דהדין עם הב"ח ושה"ג דבדיעבד אם לא אמר בשכמל"ו אין צריך לחזור [יעו"ש ראי' נחמדה מהי' קורא בתורה] מנין לנו להשוותו לענין שיהא אסור להפסיק בו לאיש"ר וקדושה וברכו [והראיה שהביא הגר"א לדין הב"י מיעקב אע"ה שלא הפסיק ליוסף בעת שקרא שמע אין ראיה לבשכמל"ו כי לא אמרו יעקב אז כלל רק קודם פטירתו אמרו כדאיתא פסחים נ"ו ע"א] עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר, י"ל שיש דין מיוחד שאין להפסיק כל עוד שעוסק בייחוד ד' וקבלת עול מלכות שמים וכמ"ש הב"י דבאמצע פסוק ראשון אין להפסיק כלל שאין דבר גדול כקבלת עול מלכות שמים. [וסברא היא שבשעה שהוא מתקשר לשמים אינו מפסיק לאדם. [ובכ"מ פ"ב מהל' ק"ש הביא משם הרמך שאינו מפסיק כמו בתפילה].

וכשצירף יעקב אבינו בשכמל"ו והרחיב ענין קבלת עומ"ש הרי גם בזה אסור להפסיק הואיל וגם בבשכמל"ו תורת עומ"ש עליו.. אכן אם לא אמרו כלל הרי מ"מ לא הפסיד קריאת שמע, רק שחיסר וקיצר בעומ"ש שהוסיף יעקב אבינו.

עוד כ' הרמב"ם פ"א מהל' ק"ש ה"ד. ולמה קורין כן מסורת היא בידינו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציום וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו ושאל אותם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי ביחוד השם וכו' ואמרו שמע ישראל וכו' עכ"ל.

במ"ש **שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד** "עמי" ביחוד השם, יש להתבונן בלשון עומד "עמי" למה הדגיש זאת ולמה תלה הקיום ביחס אליו. ואולי יש לבאר זאת ע"פ מ"ש רבינו בפ"א מהל' ע"ז ה"ג בענין פרסום אע"ה את ענין ייחוד השם וז"ל וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד "כפי

דעתו" עד שיחזירהו לדרך האמת וכו' ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו וישב יצחק מלמד ומזהיר ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וכו'. עכ"ל. נמצא שלשאר העם הי' מלמד כפי דעתם, אבל לבנו לימד את הענין לכל פרטיו וכפי כל הספרים שחיבר בזה וכן יצחק ליעקב וכמ"ש ויצחק הודיע ליעקב. ולפ"ז יש לבאר לשון עומד "עמי" ביחוד השם, שעומדים בקיום זה עד תכליתו ולא כשאר ידיעת העם כנ"ל. וז"ל התנחומא בפ' ויחי ח' שאמר אז יעקב לבניו - בבקשה מכם הוו מכבדים להקב"ה **כשם שכבדוהו אני ואבותי.** ויעויין במהרש"א בפסחים שם שכ' וז"ל וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם דהיינו שתקבלו מלכות שמים עליכם "כמו" שקבל ישראל אביכם עכ"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

כח "הארי" שבשבטי יהודה ודן, "שומרי גבולות" הארץ,
והמדבר, בוני משכן ה'

גור אריה יהודה (מט, ט)

בברכות שבירך יעקב את יהודה, אמר: גור אריה יהודה מטרף בני עלית כרע רבץ כאריה
וכלביא מי יקימנו.

הדימוי לאריה לא היה רק על שבת זה, גם על שבת דן נאמר עליו בברכת משה רבינו
(דברים לג כב): ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן:

ומבואר ששני שבטים אלו דווקא נתברכו בגבורת ארי. וצריך ביאור מדוע דווקא הם
ומדוע דווקא בגבורת ארי.

ובאדרת אליהו (דברים שם) ביאר שלכך נתברכו שניהם שבטי יהודה ודן בגבורת ארי
הואיל ושניהם היתה נחלתן על גבול הארץ והיו צריכים להלחם עם האוייבים. משום כן
ניתן בהם כח אריה.

אכן הדמיון בין שני שבטים אלו לאריה לא היה רק בזאת. מצינו בשעת חנית סדר
השבטים במדבר, שבת יהודה היה מקדימה, ואילו שבת דן היה מאחור "מאסף לכל
המחנות".

וביאר בכלי יקר (במדבר ב ג) וז"ל: ויהודה ראש דגל כי הוא מלך ונקרא גור אריה, על כן
דינו לילך בראש במלחמה, וכן דן גור אריה הלך באחרונה כי עיקר המלחמה פנים ואחור.

ומבואר, שאף שצורת סידור השבטים היתה רק במדבר, מ"מ חניתם היתה כמו שנמצאים
במקום קבע, ומשום כן היה צורך להעמיד את עם ישראל באופן השמור. ושבטי יהודה
ושבת דן שניהם "אריות" השומרים על ישראל קדימה ואחור, יהודה מקדימה ושבת דן
מאחור.

ובפשוטו סיבת היות שבת יהודה בראש הוא פשוט, הואיל ונתנה המלכות והשלטון
ליהודה, א"כ הוא זה ההולך בראש העם מתוקף מלכותו ומשום כן היה שבת יהודה
מקדימה ומשום כן היה זקוק לגבורת ארי.

ולפ"ז עולה שאף בשבת דן ניתן לו כח המלכות הואיל והוא המאסף לכל המחנות ומשום
כן הושם אף "אריה" מאחור.

ונמצאנו למדים ששבת יהודה ושבת דן בין במדבר בשעת חניתם מלפנים ומאחור ובין
בארץ בגבולות המה השומרים על ישראל.

והעולה מזה שמלבד שבט יהודה שיש לו תוקף ואחריות על כלל ישראל, גם שבט דן יש בו אחריות על כלל ישראל שניהם מגינים על ישראל ומשום כן נתברכו כאמור בגבורת ארי.

ובזה יבואר עוד דבר, שבפרשתינו בברכת יעקב לשבט דן נאמר (בראשית פרק מט פסוק טז): "דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל". וכתב רש"י: דן ידין עמו - ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו (דברים לב לו) כי ידין ה' עמו:

כאחד שבטי ישראל - כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידין, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה:

ובפרוש הראשון כתב על שמשון שהיה מנהיג ישראל. ובפרוש השני כתב ששבט דן הוא כמיוחד בשבטים דוד שבא מיהודה. והכונה בזה גם על שמשון, והוא על פי המדרש בראשית רבתי: דן ידין עמו [כאחד] כמיוחד שבשבטים שהוא שבט יהודה, מה דוד ושלמה שהיו מיהודה דנו את ישראל ביושר לב, כן שמשון שהיה מדין, שנאמר והוא שפט את ישראל עשרים שנה.

ולשני הפרושים, שוב רואים את החיבור בין שבט יהודה לבין שבט דן לענין ההנהגה של ישראל שמשון מנהיג והוא המושה שמשון לדוד המלך בכח ההנהגת המשפט לישראל.

והביאור בזה שהואיל שניתנה כח אחריות בשבט זה, ממילא זכה מכח זה גם להנהגת כלל ישראל על ידי שמשון, שאף משווה אל דוד המלך במנהיגותו.

אכן לא נתבאר מדוע זכה דווקא שבט דן יותר משאר השבטים לכח מלכות ושררה בדומה יהודה.

ואשר יראה בזה שמלבד כל אלו, מצינו עוד חיבור וזיווג בין שני השבטים הללו וכדלהלן.

*

שבט יהודה ושבט דן הם בוני המשכן ובוני בית המקדש

וכך נאמר במדרש (שמות רבה, פרשה מ סימן ד): א"ר חנינא בן פזי אין לך גדול משבט יהודה ואין לך ירוד משבט דן שהיה מן הלחינות ומה כתיב בו (בראשית מו) ובני דן חושים, אמר הקדוש ברוך הוא יבא ויזדווג לו שלא יהו מבזין אותו ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו לפי שהגדול והקטן שוין לפני המקום, בצלאל משל יהודה ואהליאב מדין והוא מזדווג לו, אמר ר' חנינא הגדול והקטן שוים, לעולם אל יהא אדם מניח בצרו, המשכן בשני שבטים אלו נעשה.

ובדברי המדרש נאמר "אין לך גדול משבט יהודה" הכונה בחשיבות, שהיה החשוב בשבטים, שהוא שבט המלכות. ומאידך "וירוד משבט דן", הכונה מצד חוסר חשיבות של שבט דן.

ופררוש יפה תואר שם ביאר, שהכונה שהיה דן מן הלחינות, היינו שהיה מבני השפחות, ובנוסף לכך בתוך בני השפחות היה דן היחיד שהיה לו בן אחד בלבד חושים. מחמת כן

היה מבוזה, והביאור בזה שבתורת "שבט" היה שבט קטן באותו הזמן ומחמת זה היה שבט מבוזה בכפליים.

ומעתה ביאר המדרש, יבא ויזדווג לו שלא יהו מבזין אותו ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו לפי שהגדול והקטן שוין לפני המקום, בצלאל משל יהודה ואהליאב מדן והוא מזדווג לו.

ומה שהיה ראש בוני המשכן בצלאל שהיה משבט יהודה הוא פשוט וכדלעיל שהואיל והוא שבט המלכות, א"כ הוא זה הדואג והאחראי לישראל בכל דבר, וממילא גם בבנית המשכן הראש הוא משבט יהודה.

ומדברי המדרש מבואר, שלכך צורף שבט דן לעשית המשכן, כדי שלא יהיו השבטים מבזין אותו מחמת שהיה ירוד, וכמתבאר.

ונמצא שהיה ענין לפני ה' להחשיב ולהעריך את שבט דן מחמת היותו מבוזה משום כן נמנה שבט זה מחכמי הלב ומעושי המשכן.

*

חכמי הלב של המשכן עשו כן מכח שהאמינו ביכולתיהם

אכן עוד עומק יש בזה שהנה נתבאר במאמרינו לפרשת ויקהל שנת תשע"ט הובאו דברי הרמב"ן על פסוק זה "ויבאו כל איש אשר נשאו לבו - על החכמים העושים במלאכה יאמר כן, כי לא מצינו על המתנדבים נשיאות לב, אבל יזכיר בהם נדיבות, וטעם אשר נשאו לבו, לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימץ בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדני דובר.

ושם נתבאר בדברי הרמב"ן, שכל אחד מחכמי המשכן אף אחד מהם לא למד או התאמן למלאכות אלו, ומ"מ נגשו אלו אל משה רבינו שיכולים לעשות עבודות אלו.

ומדקדוק לשון הרמב"ן עולה ששני דברים היו כאן. הדבר הראשון שאף שלא למדו כלל לעשות מלאכות אלו, "אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן" ראשית הדברים הינם, אותו אחד מאמין בעצמו "אני" יכול לעשות. ואותה אמונה בכוחות עצמו יש בה עוד נקודה, שהרי לא בקשו מהם להיות מעובדי המשכן, מהיכן כלל עלה בדעתו של אחד מהם "אני יכול לעשות". אלא כשאדם מכיר בערך עצמו ביכולת לעשות למען הכלל, אף שלא נתבקש כלל לעשות, מיד עולה בו הרצון להוציא את כוחותיו מהכח אל הפועל "ויגבה לבו לבא משה"

וא"כ עולה אחר דברי הרמב"ן שיסוד חכמי לב הוא האמונה שיש ביכולת שאדם מאמין שיש ביכולתו לעשות ועל זה בא אל משה רבינו.

ונראה שזאת התכונה היתה בראש חכמי לב, בבצלאל שהיה משבט יהודה שבט המלכות, ממילא באופן הטבעי יש לו לשבט זה מדין השררה והאחריות על כלל ישראל, ממילא היה בשבט זה האמונה ביכולתו לעשות כי זאת תכונה בסיסית מתכונת המלכות.

אכן שבט דן הואיל וכמתבאר היה הירוד שבשבטים, וא"כ לכאורה היו חסרי הערכה עצמית, משום כך בא הקב"ה (שמות לא ו): ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן ובלב כל חכם לב וכו'.

שוב שבט זה מכח הצירוף לעושי המשכן האמין בעצמו וקיבל את מעלת חכמי לב, וממילא גם הם היו בכלל "ויגבה לבו בדרכי ה'" היכולת לעשות אף שלא למד כלל.

ונמצא שצירוף שבט דן לעושי המשכן לא רק היה כדח שלא יהיו מבוזין, אלא ניתנה בהם מעלה של הערכה עצמית אף אני יכול "ויגבה לבו בדרכי ה'", רוממות רוחנית.

ומתוקף זה, לא רק במשכן אלא אף בהקמת בית המקדש אנו מוצאים את החיבור בין שבט יהודה לשבט דן. שבמדרש תנחומא פרשת כי תשא סימן יג א"ר חנינא לעולם אל יגיס אדם בכבודו המשכן נעשה בשני שבטים אלו ואף בהמ"ק = בית המקדש = כן עשוהו שלמה מיהודה וחירם מן שונאמר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי (מלכים א ז), ובדברי הימים כתיב (ב ב) בן אשה מן בנות דן שהיה אביו מנפתלי ואמו מן דן.

*

תכונת הארי שבשבט דן נבעה, שלא יהיו "מבוזים" ולכך קבלו אחריות על ישראל

מעתה נתנה ראש ונשובה כל תחילת דברינו, שמהם נתבאר שנתנה גבורת ארי לשבט דן בדומה ליהודה. ושם הקשנו מדוע דווקא שבט דן זכה לגבורה זו.

אכן נראה ששורש הדברים אחד, והוא נעוץ היה שלפי שהיה שבט דן המבוזה בין השבטים, משום כן הושם על הגבולות, וכן במדבר היה מאסף לכל המחנות כדי להחשיבו, משום כן ניתנה בידו האחריות להיות זה השומר והדואג לכלל ישראל מאחור.

ונמצא שאף ששני שבטים אלו נכוננו בגבורת ארי, היו שונים זה מזה. שבט יהודה היה ארי והרגיש כאריה, ומשום כן היה בראש בתוקף אחרי לכלל ישראל.

משא"כ שבט דן אדרבא היה המבוזה שבטים, וניתנה בהם כח הארי כדי להחשיבו ולהרימו שעל ידי זה כל ישראל צריכים לו, שהוא זה השומר על הגבולות הארץ מאחור. מכח זה קחבך שבט זה אחריות אחריות על כלל ישראל שמגיעה מכח ענוה ושפלות^{כה}.

ולפי זה יבוארו היטב הממשך דברי המדרש שם על צירוף שבט דן לשבט יהודה, יבא ויזדווג לו שלא יהו מבזין אותו ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו לפי שהגדול והקטן שוין לפני המקום, בצלאל משל יהודה ואהליאב מן דן והוא מזדווג לו.

^{כה} וראה עוד תוספות גיטין נה ע"ב ד"ה ביהודה בהרוגי: ביהודה בהרוגי המלחמה - בירושלמי בראשונה גזרו גזרה על יהודה לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג עשו דכתיב (בראשית מט) ידך בעורף אויביך ותניא נמי בספרי ידיו רב לו בשעה שהרג את עשו ובסוף פ"ק דסוטה (דף יג). דאמר חושים בן דן שקל קולפא ומחיייה ארישיה דעשו ונתרו עיניה ונפלו אכרעיה דיעקב שמא לא מת באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו. ומבואר שמבין כל השבטים, חושים החרש וכביכול בזוי, הוא זה היוזם את הריגת עשיו, ויהודה שהוא אחראי והדואג לכלל הוא מסיים את ההריגה.

והביאור בזה מה שנתבאר במאמרים קודמים, שמלכות ושררה עם כל המעלה שבהם יש בהם כח משחית הגורם לאדם להתגאות והוא כח שלילי. משום כן נתבאר שמלך ישראל צריך שיהיה בו מעלת הענוה, שיהיה כח המרסן לכח השררה

ומעתה מלבד שלא יהיה שבט דן מבוזה, היה בחיבור זה עוד ענין, שהרי שיהיה בצלאל לבד ראש העושים במלאכת המשכן, מ"מ כדי ששבט זה לא יגיס לבו, דבר שנובע מכח המלכות שיש בו, משום כן צורף לו שבט דן הירוד שבשבטים, לומר לך וכלשון המדרש ששניהם שווים לפני המקום, וזאת שידע האדם שאף שיש כח השררה בשבט המלכות, לבסוף .

ומשום כן גם בעשית המשכן ובית המקדש, הושוו לדוד, ובטעם לכך וכדברי המדרש לדעת "שהגדול והקטן שוין לפני המקום", "גם קטן ומבוזה יכול ונחשב גדול".

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

תודה אברהמי! תודה "דרשו"!

ביום ראשון של חנוכה שעבר, המגיד מישרים הנודע בשערים הרה"ח ר' יוסף יצחק יעקבזון שליט"א ממונסי יצ"ו הביע ההכרת הטוב שלו שיש לו לילד בן שמונה שנים. וכה סיפר, "אברהמי פיזם" ילד בן שמונה, הגיע לאחרונה מא"י לארה"ב לדבר לפני אלפי אנשים להסביר להם החשיבות של שתיים עשרה שניות! הוא גר בשדרות, ויש לו רק 12 שניות מהרגע שהצפירה דולקת כדי למצוא מחסה - אבל הוא זעזע הקהל האלפים שלו יחד, ובמקום לדבר על הפחד, במקום לדבר על האימת מוות ששורר כאשר נמצאים במצב שיש לך 12 שניות להפריד בין החיים למוות, הוא דיבר על הפוטנציאל שהוא למד שטמון ב-12 שניות, מה ניתן להשיג ב-12 שניות? ו"אברמי" הסביר בשביל לייקר מה יכולים לעשות ב-12 שניות, ב-12 שניות אתה יכול לחייך מאוזן לאוזן אל עבר יהודי אחר! תוך 12 שניות, אתה יכול להרים את הרוח והנשמה של יהודי עם מילה חיובית או מעשה של אהבה! תוך 12 שניות אתה יכול לעשות ברכה עם יהודי! "לחבק יהודי" לגרום לו שמחה להציע תמיכה נפשית ורגשית! תוך 12 שניות אתה יכול להחזיר לו את אמונתו להפיח בו או בה חיים חדשים! תוך 12 שניות אתה יכול להתפלל להשי"ת שהטיל לא ייפול על יהודי! והוסיף הרב יעקבזון, כי בליל ראשון של חנוכה יכולים להוסיף כי בתוך 12 שניות אתה יכול להדליק נר חנוכה, המצוה החביבה היא עד מאד, וכמו כן כל בוקר אומרים הודיה להשי"ת בת 12 מילים "מודה אני לפניך מלך חי וקים.." וסיים דבריו "תודה אברהמי על השיעור משנה חיים".

והנה, באתי להיות "מוסיף והולך" ולילך מלהודות לאברהמי, להודות ל"דרשו" שבזכותם נתעוררתי לייקר לא רק 12 שניות אלא גם 2.5 שניות! ואפרש שיחתי. הנה במסגרת החדשה של "דרשו" זיכו את כלל ישראל להתחיל ש"ס מחדש בלימוד עמוד יומי, באופן שלאחרונה עשרות אלפי ישראל זכו ללמוד העמוד האחרון בפרק "תפלת השחר" במסכת ברכות דף ל: וראיתי שם סוגיא ערוכה שכדאי להעתיק כמה שורות מהגמרא עם פרש"י וללמוד מתוכה דבר נפלא ביותר.

הגמרא מדברת אודות מי שיש עליו לחזור ולהתפלל, או משום דטעה בשמונה עשרה הראשון באופן שחייב לחזור ולהתפלל, או משום שרוצה להתפלל תפלת מוסף מיד אחרי תפלת שחרית (כנראה שמתפלל ביחידות, דאל"ה למה לא קורא קריאת התורה וכו' בין השתי תפילות), והגמ' דן כמה ישהה בין תפלה לתפלה. הגמ' מביא שתי אמוראים רב הונא ורב חסדא חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו. ופרש"י "שתתחונן - שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה". והגמ' ממשכת לבאר "מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב ואתחנן אל ה' ומאן דאמר כדי שתתחולל (-לשון חילוי) דעתו עליו דכתיב ויחל משה. ופרש"י "והיא היא, אלא בלישנא

בעלמא פליגי", זאת אומרת כי אין מחלוקת בין רב הונא ולרב חסדא, אלא בלישנא פליגי, ולשניהם הנקודה הוא שחייב להשהות בין תפלה לתפלה "שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה".

והנה כאשר באים לדעת כמה זמן צריכים "שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה", האם זה לוקח "שעה אחת" כדרך החסידים הראשונים שהיו שוהים שעה אחת לפני התפלה, או לכל הפחות מספיק זמן שיוכל ללמוד גפ"ת או להתבונן מרוממות הא-ל-יתעלה ובשפלות האדם, ולהסיר כל תענוגי האדם מלבו כמש"כ הרמ"א או"ח צ"ח, א'. ולזאת נבוא ונלמוד יחד תוס' קטן ד"ה כדי שתתחולל דעתו עליו, וז"ל "ומפרש בירושלמי דהיינו כשילך ארבע אמות". ונפסק כן לדינא בשו"ע, סימן שלימה שיש בה רק דין המתפלל ב' תפלות" ובו סעיף א' - "המתפלל שתי תפלות, זו אחר זו, צריך להמתין בין זו לזו כדי הילוך ד' אמות, כדי שתהא דעתו מיושבת להתפלל בלשון תחנה".

והנה בידינו לחשב - כפי שהאירני אאמו"ר ר' נחום מרדכי שליט"א - כמה שניות לוקח ה"כדי הילוך ד' אמות", כי הנה שיעור מיל הוא מחלוקת האם הוא 18 דקות או 24 דקות. ולכן אם יכולים ללכת שיעור מיל שהוא 2000 אמות במשך 18 דקות, הרי ד' אמות הוא אחד מחמש מאות של 2000. הרי ב18 דקות כפול 60 שניות, יוצא 1080 שניות, מחולק ל500 = 2.16 שניות. ואם השיעור מיל הוא 24 דקות, הרי 24 כפול 60 שניות, יוצא 1440 שניות, מחולק ל500 = 2.88 שניות.

נמצינו למדים דבר נפלא ביותר, כי מדינא דגמרא ונפסק להלכה בשו"ע, מי שמחוייב להתפלל שמונה עשרה שניה, אסור לו להתפלל עד שתתחונן דעתו, עד שתתחולל דעתו עליו (שתי לשונות בגמ') "שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה" - וסך הכל כמה זמן צריכים להקדיש בכדי שמאשרים אותו להתפלל, מדברים פה או שיעור של 2.16 שניות או 2.88 שניות!! אחרת אסור לו להתפלל, ואם משהה שיעור זה, מותר להתפלל! ואין למתעקש לטעון כי בימי חז"ל היו להם מוחין דגדלות, והיו ביכולתם לזכות ל"ישוב הדעת" בפחות משלש שניות, אבל מה נענה אנן בבלבול הדעת. אמנם, הרי מצינו בחתן בליל הראשון (או"ח ע', ג') מכיון דבין כך לא מכוונים כראוי, הוא מחוייב בקריאת שמע, הרי חזינן דאיפה שיש חילוקים בהיכולת לכוון, יש חילוקים לדינא, וא"כ כל כמה שלא מצינו בשו"ע חילוקים כאלה בהאי סימן, שמע מינה דגם היום סגי בכדי הילוך ד' אמות, בכדי לזכות "שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה"!

זאת ועוד, הרי לא מדברים כאן לצדיקי הדור, אלא למי שטעה בשמונה עשרה ושכח לומר יעלה ויבוא וכדומה באופן שמחוייב מדינא להתפלל שנית, או מי שכנראה מתפלל ביחידות כי אחרת למה מתפלל מוסף מיד אחרי שחרית בלי הלל וקריאת התורה ביניהם.. ובכל זאת אסור לבן-אדם כזה להתפלל מיד השמונה עשרה השניה אחרי התפלה הראשונה - למה - כי חייב להכין עצמו! האיך? ע"י 2.16 שניות של הכנה!!!

ההתעוררות הזו נוקבת ויורדת עד התהום! הרי יכולים לזלזל בקלות לפרק זמן של 2-3 שניות, אבל פה רואים האיך חז"ל התייחסו ל"ישוב הדעת של כדי הילוך ד' אמות"! ודבר

זה מחייב אותנו, לפני כל תפלה, לפני כל מעשה מצוה, לפני לימוד התורה, עשיית חסד, בחוץ או בבית, "ישוב הדעת" וכלשון רש"י "שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה" וכמו כן בכל ענין "שתהא דעתו מיושבת עליו שבא לקיים מצוה "כאשר צוה השם" ולקיים מש"כ בשו"ע (ס', ד') מצות צריכות כוונה וכמש"כ שם המשנה ברורה ס"ק ז' האי לישנא "שיכוין לקיים בזה **כאשר צוה השם**", לייקר לא רק כל 12 שניות, אלא אף כל 2.5 שניות ג"כ.

הנה בפרשת השבוע מלמד אותנו האור החיים הקדוש עה"פ "ויקרבו ימי ישראל מות" גודל החשיבות של כל יום ויום, האיך שכל יום הוא מרגליות בפני עצמה, ע"ש באריכות, וכאן לומדים אודות האלפי פרקי זמן של כל השניות האלו.

והנה אנחנו נקראים בשם "יהודים" וע' בשפת אמת ר"פ ויגש (שנת תרל"א) - "שמעתי מאדוני אבי זקני מו"ר זצלה"ה (-החידושי הרי"ם) **שנקראו יהודים על שם שמודין להשי"ת על כל דבר קטן וגדול..**" מדת ההכרת הטוב הוא ממהות נפשינו, וא"כ הרי מכיון שנתעוררתי לזה מכח הסדר לימוד החדש של "דרשו" והמסגרת ללמוד עמוד ליום, חייבים להכיר בטובתם!

ועל זה נסיים "תודה אברהמי" ללמד אותנו לייקר כל 12 שניות, ותודה "דרשו" ללמד אותנו לייקר כל 2.16 שניות!!

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר', 'כבוד וידידות - משנת רבי גרשון' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים [ארגון 'והשיב'], ועוד חיבורים

פרשת ויחי 'למה פרשה זו סתומה' | שובבי"ם - תרבות מצרים

פרשיות שובבי"ם ת"ת"כו - הם הפרשיות גלות מצרים ויציאת מצרים ועד שחזרו "למעלת אבותם".

הפתיחה לסוגית ה'גלות' מצאנו כבר בפרשת ויחי וז"ל המדרש (ויחי צו א) וז"ל "למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה אלא כיון שנפטר אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל".

ונשאלת השאלה כי שהרי איתא בסדר עולם רבה [ליינר] (פרק ג, הו"ד בילקוט שמות רמז קסב) "וכל זמן שהיה לוי קיים לא נשתעבדו ישראל, למצרים, שנאמר וימת יוסף וכל אחיו וגו', ויקם מלך חדש וגו' (שמות א ח), ומשמת לוי התחילו המצרים לשעבדם" [הו"ד ברש"י (שמות ו טז)]. הרי שהשיעבוד התחיל רק קט"ז שנים קודם שיצאו ממצרים ולא משמת יעקב.

נראה שרש"י (ויחי מז כח) במתק לשונו הוסיף 'ביאור' לדברי המדרש וז"ל "ויחי יעקב - למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם". הרי שרש"י הוסיף כמה מילים שהאופי של 'התחלת השיעבוד' אכן לא היה בעבודה ממשכה אלא חל בעיקר על ה'עינים' וה'לב' כט.

ויש לבאר ענין זה קצת.

איתא במדרש (פסיקתא - לקח טוב - כי תבוא) "וירד מצרימה. אנוס על כרחו ע"פ הדבור שנאמר לאברהם אבינו (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך בארץ". הרי שיעקב לא רצה להיות במצרים.

^{יב} הם עיקר סוגית השובבי"ם, ברוב השנים עוסקים בשובבי"ם ורק בשנה מעוברת עושים עסק גם מת"ת. ואכמ"ל.

^{יג} ע' חת"ס (דרשות ח טבת תקצט) ושפ"א (ויחי).

^{יד} הגם שרש"י מוסיף "מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם", ובפשטות רש"י הביא את 'סתומת העינים והלב' לפרש למה פרשה זו 'סתומה', אבל בכל זאת נראה שאפשר לפרש שיעקב חלות ה'שיעבוד' היה ענין ה'סתומה' ואילו השיעבוד ממש התחיל כשמת לוי.

^{טו} ע' מש"כ במק"א בענין ה'עינים והלב'.

^{טז} וכלשון ההגדה של פסח "וירד מצרימה - אנוס על פי הדיבור".

אולם מעיקרי ההופעות המוזרות בחז"ל על מצרים היא דברי המכילתא^{לא} (פרשת יתרו) וז"ל "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים. עד עכשיו לא הודה לו בדבר כי גדול ה', אמר, מתחלה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים, לכך נאמר כי גדול ה'".

ז"ל הבית יעקב (ספר שמות)^{לב} "שהיה נוח לו להיות שם עבד מלהיות שר בארץ אחרת ... כי כך הורגלו בתאות המותרות שאין ביכלתם לעזוב אותם כי נדמה להם שטוב להם להיות עבדים במצרים מלהיות שר במקום אחר^{לד}. וכמו שנאמר את הגדה אשר נאכל במצרים חנם ... וזה נקרא בכור השבי שכל כך היה נכנעים תחת תשוקותיהם עד שהיו כשבוים שלא היה יכולים לצאת חפשי ... כי עיקר גלות מצרים שהיה ישראל משוקעים בתאות לפי שהיתה הארץ משופעת בטובה ונדמה לו שמוטב לפניו היות עבד במצרים מלהיות שר בארץ אחר ..."^{לה}.

פי' שעיקר השלטון של מצרים על אנשיה היא חוסר הרצון של אנשיה להתנתק מתרבותה. תרבות מצרים היה כ"כ ממכר עד שלא היה שייך להתנתק ממנה^{לה}. [מצרים אינו רק שם של 'אומה' אלא שם של 'מחלה'. חייבים להוציא את 'מצרים' מאיתנו עוד יותר ממה שאנחנו היו צריכים לצאת ממצרים! מחלה של 'מצר ים'].

יש שתי בחינות של 'התמכרות' - ריצה בלתי ניתן לעצירה - אחד מהם הם בחינת 'אבות' שעליהם איתא בגמרא (סנהדרין צו.) "משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו שלשה מילין ביבשה ונלאה אמרו לו ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים על אחת כמה וכמה ומה שלשת מילין כך שלש פרסאות על אחת כמה וכמה ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים על אחת כמה וכמה".

ונראה שהאבות הקדושים רצו לפני כסוסים ומהמשל נראה שהיה 'בין בצעי המים', פי' שרצו כ"כ מהר שגם מקום שעלולים לשקוע בו - בצעי מים - לא שקעו, ונמשכו עד למטרה. האבות היו 'מכורים' להקב"ה. ספר בראשית מלמד אותנו איך להתמכר להקב"ה.

^{לא} ע"ע מש"כ בפניני פסח.

^{לב} יסוד זה חוזר על עצמו הרבה מקומות בספר (שמות יח, כ. וארא בח"ב ה. בא ה, לב. בשלח כד. יתרו קג, ובח"ב יב. כי תשא סד).

^{לד} עד כדי כך שהציאה ממצרים היה נחשב ללידה מתוך תוכיותו של מצרים, בבחינת לידה, ממצב של 'עובר ירך אמור' (יבמות עח. וכ"מ), וכלשון המדרש (שו"ט תהלים קיד): □ מהו מקרב גוי כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הבהמה, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, כענין שנא' (ויקרא א יג) והקרב והכרעיים □.

^{לה} אף שישראל קיימו את מצוות במצרים (ע' רמב"ם מלכים ט א), ולא שינו שמם לשונם ולבושם, אבל כנראה ש'עיניהם' ו'לבם' סטו לכיוון תרבות מצרים.

^{לז} ואולי לכן כתוב שלוש פעמים בתורה (שופטים יז טז, כי תבוא כח סח, מכילתא בשלח ב יג, רמב"ם מלכים ה ז) לא לחזור למצרים, וכן שמוזכר התרבות של מצרים לתאר דברים אסורים היא 'מצרים' 'כמעשה ארץ מצרים' (אחרי מות יח ג).

כל עוד שיעקב אבינו, האחרון שבאבות והמובחר שבאבות (מדרש וישלח עו א) לוי היה חי, עוד היה דוגמא של 'אבות' של ריצה ללא יכולת של כח משיכה לצדדים לסטות את המכוון. אולם מיד שנפטר יעקב אבינו, כבר יכול תרבות מצרים להשפיע על ישראל, ולאט לאט נעקרו מלבם את 'מעלת אבותם' ובמקומה נכנס 'תרבות מצרים'. ורק אחרי פטירת לוי יכלו המצרים להשתלט על ישראל לגמרי.

והוא עומק ענין סתימת העינים והלב שהתחיל עם פטירת יעקב אבינו.

ה'יציאת מצרים' היה הפקעת 'תרבות מצרים' לוי מלבנו עד ש'חזרו למעלת אבותם' (לשון הרמב"ן הקדמה לספר שמות) שכל תשוקתם היה אך ורק 'ריצה' לכיוון הבורא ל"ח.

ובזה יש עומק לדברי חז"ל (תנא דבי אליהו רבא כג) ל"ט שכתבו וז"ל "לפיכך יהיו אומרים כל אחד ואחד, **מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב**, שלא קנו העולם הזה והעולם הבא אלא בשביל מעשיהם הטובים ותלמוד תורה". פי' שאפשר לגעת בנקודה שהוא 'מעשי אבות' מ, ולפחות איזה 'נגיעה' קטנה במעשיהם (קוצקער, הו"ד בשם משמואל חיי שרה ע' ריד, שמות ע' יז, בא ע' קיח) מא.

במתן תורה, היינו חייבים 'להחליף' תרבות מצרים לתורה מ"ב. ולכן הדיברא הראשונה 'אנכי ה' אלקיך' היה התחליף שבכח 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' מ"ג.

ל"ז המדרש (וישלח עו א) "הבחור שבאבות זה יעקב, שנאמר (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה".
ל"ח כל שאר התרבויות של אומות העולם בכלל ובבל, פרס, יון, אדום בפרט מושרשים במצרים, וכידוע ש'גלות מצרים' היה שורש לד' גלויות, והיציאה ממצרים מצביע על הגאולה העתידה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכמרומו בלשון התפלה (מעריב) "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם". אילו היה נשלם היציאה ממצרים ועד בארבעים יום אחרי מ"ת - בהוציאך תעבדון (שמות ג יב) - היה העולם מגיע לתיקון השלם. [והעגל עצמה נעשה ע"י הערב שיצאו ממצרים כמש"כ בזה"ק (כי תשא קצא).] "ת"ח כתיב וירא העם כי בשש משה, מאן העם אינון ערב רב", ומובא בגמרא (סנהדרין קב). "אמר רבי יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון".

שמעתי רמו ש'הבאים' מצרימה, 'באים' ר"ת ב'בל א'דום י'ון מ'די.

ומובן ש'אהיה אשר אהיה" מרומז היציאה מגל שאר הגלויות, די לצרה בשעתה.

ל"ט ע' לשון בגמרא (ברכות כח): "אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת". אין מי שלא רץ' אלא השאלה היא 'לאן רצים'. במצרים רצים אך ורק למצרים בלי שום רצון לצאת ממנה, ואילו בתרבות ה'אבות' רצים רק אליו יתברך. כל אחד מאיתנו נמצא באיזה שהוא מקום באמצע.

ע"ע בהמשך במאמר 'הריצה והקביעות'

עוד יש לציין לדברי הגר"ז (גר"ז ש"ב פמ"ז) וז"ל "והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים. והיא יציאת נפש האלהית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלהינו ה' אחד. וכמש"ל כי אלהינו הוא כמו אלהי אברהם וכו' לפי שהיה בטל ונכלל ביחוד אור א"ס ב"ה רק שאברהם זכה לזה במעשיו והילוכו בקודש ממדרגה למדרגה. כמ"ש ויסע אברם הלך ונסוע וגו'".

ל"ט ע' ילקוט שמעוני (ואתחנן רמוז תתל).

מ ע' בביאורי על אגדות חז"ל לבאר ענין זה יותר.

מ"א "אין אדם תובע אלא אם כן יש לו" (שבועות מ:), אז אם תובעים את זה מאיתנו כנראה שיש בנו את היכולת לעמוד בזה.

מ"ב ענינה של 'אבות', ישבו בישיבות (יומא כח:).

מ"ג במק"א הארכתני בענין ה'עליה' ממצרים ולא רק היציאה ממנה.

אם חשבנו שה'מוח' הוא המחליט הבלעדי על מעשי בני אדם, טעות היא בידינו. איתא בירושלמי (ברכות א ה) "לא תנאף לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם א"ר לוי ליבא ועינא תריין סרסורין דחטאה דכתיב (משלי כג כו) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה אמר הקדוש ברוך הוא אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי"מ^ד.

עיקר ענינם לחזור למעלת האבות ע"י ההפקעה ממצרים, שנוכל לרוץ בבצעי פגעי זמנינו בלי לשקוע.

ומובן שספר שמות אין לה 'שם' כמו שאר בספרים אלא נקרא 'ספר השני' (,), והוא שיש 'ואו החיבור' ו'שמות' היא 'המשך' של 'בראשית'. [נוע' מש"כ בסוד 'מעשה אבות סימן לבנים' שה'בנים' מוציאים מעלת האבות מהכח אל הפועל].

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב זצוק"ל: 0522170522 או com.gmail@haravyew

---

^{מד} ע' רבינו יונה (שע"ת עיקר ד').

עוד יש לציין לדברי הגמרא (נדרים לב): "אמר רמי בר אבא כתיב אברם וכתוב אברהם בתחלה המליכו הקדוש ברוך הוא על מאתים וארבעים ושלושה אברים ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים אלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגוייה".

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

חביבות התורה על לומדיה

וידגו לרוב בקרב הארץ (מח, טז)

איתא במדרש "וידגו לרוב בקרב הארץ" מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון ע"כ.

ויש להבין ענין זה דמשמע שאף כשעדיין אין יודעים את כל התורה כולה מ"מ כיון ששומעים הלכה חדשה שנתחדשה עתה בביהמ"ד הרי הם צמאים דוקא להלכה זו שיש חביבות מיוחדת להלכה חדשה שבאה כעת. וצ"ב מה המעלה המיוחדת בהלכה החדשה.

ובאמת גם במשל עצמו שמדבר על הדגים אין מובן מה פשר טבעם שאף שיש להם מים לשתות ככל שירצו הרי שהם מחבבים ומבקשים דוקא את הטיפה החדשה שבאה זה עתה.

הנה במנחות (יח.) איתא אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי אצל ר' אלעזר בן שמוע וכו' מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב לו ביותר עד לאחת, אמר לו רבי השוחט את הזבח להניח מדמו למחר מהו, שחרית א"ל כשר צהרים א"ל כשר מנחה א"ל כשר ערבית א"ל כשר אלא שר' אליעזר פוסל, צהבו פניו של יוסף הבבלי אמר לו יוסף כמדומה אני שלא כיוננו שמועתינו עד עתה, א"ל רבי הן, אלא שר' יהודה פסול שנה לי וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי עכשיו ששנית לי פסול החזרת לי אבידתי, זלגו עיניו דמעות של ר"א בן שמוע אמר אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבים עליכם ביותר קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי וגו' ע"כ.

ונראה לבאר דההתפעלות של ר"א בן שמוע היה ממה שאמר החזרת לי אבידתי דיוסף הבבלי הרגיש בהלכה שנעלמה שהיא אבידה אישית שלו, דזו מעלת תלמידי חכמים שחשים שהתורה נעשית תורה דיליה [נוכמ"ש על הפסוק "ובתורתו יהגה יומם ולילה" בתחילה תורת ד' ולבסוף בתורתו שנעשית תורה דיליה], ולכן כששמע הלכה מר' יהודה ולא מצא לו חבר הרגיש שנאבדה לו אבידה ומשום כך שאל לר"א בן שמוע וחזר ושאל במנחה ובערבית, דאף שכבר השיב לו ר"א בן שמוע מ"מ כך היא דרך מבקשי אבידה שחזר ומחפש אבידתו עד שימצאנה, ועל כן נתפעל וזלגו עיניו דמעות ואמר אשריכם תלמידי חכמים שד"ת חביבים עליכם ביותר.

ויש לבאר ענין זה דמצאנו בפסוקים שהענין של חביבות התורה אצל לומדיה היא כבקשת הכסף וכמבואר במשלי (ב,ד) "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה", דהנה פשוט שבקשת הכסף אין הכונה למי שמבקש לשם אוכל וכיו"ב דאז אינו בקשת כסף, אלא אוכל. אך ודאי הכונה לביקוש הכסף לשם אגירת ממון מצד עצמו, והיינו שטבע האדם

חביבות התורה על לומדיה

שאוהב לאגור רכוש וכמו שכתוב "אוהב כסף לא ישבע כסף", ועל ענין זה נאמר שאצל הת"ח רכושו היא התורה ובזה מתבטאת בקשת הכסף, כיון שמרגיש שהתורה היא תורה דיליה וזהו רכושו וחפץ להרחיב את רכושו בידיעת עוד הלכה ועוד דבר תורה, ועל כן כששמע יוסף הבבלי הלכה ולא מצא לו חבר הרגיש שנאבדה לו אבידה וביקשה כאדם שאבדה לו אבידה עד שמצאה וצהבו פניו כמוצא אבידה [עייין ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב].

ומתאימים הדברים לדברי המדרש בשיר השירים (א,ט) ר' פנחס בן יאיר פתח "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה" אם אתה מחפש אחר דברי תורה כמטמונים הללו אין הקב"ה מקפח שכרך, משל לאדם אם מאבד סלע או כילרין בתוך ביתו הוא מדליק כמה נרות כמה פתילות עד שיעמוד עליהם, והרי דברים ק"ו ומה אלו שהם חיי שעה של עוה"ז אדם מדליק כמה נרות וכמה פתילות עד שיעמוד עליהם וימצאם, ד"ת שהם חיי העוה"ז והעוה"ב אין אתה צריך לחפש אחריהם כמטמונים הללו הוי אם תבקשנה ככסף וגו'.

ומעתה יתבאר המשל לדגים שבים, שהביאור במה שהם מחפשים דוקא את הטיפה החדשה שבאה עכשיו הוא מכיון שמרגישים שמי הים העומדים לרשותם הם רכושם, ולכן כשבאה טיפה חדשה לים קופצים הם מיד לתופשה כיון שרכושם גדל, וכאדם המבקש ממון ויש ברשותו כבר סכום גדול אך כשהרויח כעת ממון נוסף הרי זהו שמחתו, ודוקא את הממון שהתחדש לו עתה יחזור ויספור לרוב חביבותו, אבל הכסף שהרויח לפני שנים אין לו שמחה בזה כעת אלא דוקא במה שנתחדש כעת, וזו תכונת בקשת הכסף, וכמו"כ בת"ח דאף שכבר יש לרשותו דברי תורה למכביר אך דוקא בהלכה החדשה שנתחדשה כעת בביהמ"ד בה הוא שמח ולהלכה זו הוא צמא דבזה נתרחבה ידיעתו שזהו רכושו דהיא תורה דיליה.

אך בבחינה זו של אבידה ישנם שתי בחינות שיש הלכה שכבר למד ונעשית תורה דיליה ואז כשנאבדה ממנו מרגיש שאבדה לו אבידה אמנם אף בדבר שעדיין לא למד יש בחינה של אבידה וכמו שפי' בספר מעלות התורה על "ותן חלקנו בתורתך" דכל אדם יש לו חלקו בתורה ועובר במעי אמו יודע את כל התורה וממילא על כל דבר מן התורה שעדיין לא למד יש בחינה של אבידה כיון שמחפש את חלקו בתורה.

ומצאנו שתי בחינות אלו בגמ' התם דיש ב' לשונות בדברי רבי במה שאמר כשהלכתי למצות מדותי אצל ר"א בן שמוע, ואמרי לה למצות מדותי של ר"א בן שמוע ופרש"י למצות מדות "לידע מיצוי תלמוד ולשאל ספקותי", ועל למצות מדותי פרש"י "ללמד ולמצות מה שר"א חכם ממני" ומתבאר כאן שני מהלכים בתלמיד ההולך ללמוד תורה מרבו דללישנא קמא פרש"י שהיה לרבי ספקות בלמודו במה שכבר למד ובא לפשוט ספקותיו מר"א בן שמוע וללישנא בתרא פרש"י שבא ללמוד ולמצות מר"א בן שמוע מה שהוא חכם ממנו וללמוד מה שעדיין לא למד.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

ביחד ננצח

בראשית פרק מח (יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיִּנְשֵׂת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֵת שְׂמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֶׁבֶל אֵת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: (טו) וַיְבָרֶךְ אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר וְגו'. (יז) וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי יֹשִׁית אָבִיו יָד יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד אָבִיו לְהִסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה: (יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכֹר שֵׁם יְמִינִךְ עַל רֹאשׁוֹ: (יט) וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדְעֵתִי בְּנֵי יָדְעֵתִי גַם הוּא יִהְיֶה לְעַם וְגַם הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֵא הַגּוֹיִם: (כ) וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בָּרַךְ יְבָרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:

א) יש לשאול על יעקב אבינו מדוע בירך אותם כך יברך ישראל ישמך אלוקים כאפרים וכמנשה, הוריש וציוה לכל הדורות הבאים אחריו כאשר יברך אב את בנו תהיה הברכה שיהיו כדוגמת אפרים ומנשה שהם נכדיו, והלא היה מן הראוי להנציח ברכה זו כדוגמת אחד מבניו יהודה המלך או יששכר עמוד התורה או יוסף הצדיק הלא דבר הוא, או להנציח את האבות שכדוגמתן ישאפו להיות? ב) זאת ועוד מדוע הוסיף בסוף דבריו וישם את אפרים לפני מנשה הרי כבר סופר על ששיכל ידיו ואמר שאפרים יהיה יותר גדול ואף בפועל הקדימו בברכה ומה הצורך בכפל הלשון שנראה מיותר? ג) מהו הלשון שאמר ויברכם ביום ההוא לכאורה מיותר לומר ביום ההוא? ד) מדוע בפסוק כ' אמר פעמיים לאמור ופעם בכתיב מלא ופעם בכתיב חסר? ה) עוד שואל הזוהר הרי פתח ויברך את יוסף ובפועל בירך את אפרים ומנשה ואילו ברכת יוסף לא נאמרה? ז) מדוע פתח ויברכם בלשון רבים ואח"כ אמר כך בלשון יחיד, וכן ישמך? ח) כתיב ויברכם אך לא כתב מה בירכם אלא במה יברכו בני"י את בניהם והיכן ברכתם? ט) מדוע צריכים בני ישראל לברך את בנם כאפרים וכמנשה הרי כיון שאפרים הוא הגדול עדיף שיברך רק כאפרים?

מלחמת מצוה

לאחר יום שמחת תורה השנה תשפ"ד יום הטרגדיה הנוראית והאכזרית יותר מהשואה שבו נרצחו ונטבחו ונשרפו ואנסו ושבּו אנשים נשים וטף, הביאה את מלחמת המצוה להילחם על קיומנו ושמירת ארצנו, דבר שגרם בדיעבד לחשוף ולגלות את היופי של העם היהודי בכל העולם שכל יהודי גם בקצה העולם מזדהה ומשתתף בצער ובכאב הגדול למרות שאין לו שום שייכות וקשר פיזית לו ולבני משפחתו וידידיו, בשונה מכל אומות העולם שאינם מזדהים ומשתתפים בצרות של אחרים שאינו קשור אליהם, וברוך השם נעשה התעוררת גדולה בין כל שכבות הציבור ללא הבדל השקפה מפלגה או עדה איך לעזור ולסייע איש לרעהו מתוך גורל משותף ואהבת ישראל, עד שכל אדם השתתף כפי

יכולתו בגופו או בממונו או בנפשו, ואין ספק שהדבר מעורר השתאות על היופי המיוחד שיש באומתנו הנבדלת מכל אומה ולשון, ובעצם דווקא מתוך מצב כזה אפשר לנצח ולהשמיד ולהרוג את כל אויבנו, כי כוחנו באחדותנו וביחד ננצח, אולם למרות זאת עדיין אחת הבעיות הקיימות בדורנו שראוי לתת עליה את הדעת הוא שמציאות זו יהיה לה קיום והמשך לא רק בזמן צרה ומצוקה המעוררות את לב כלל ישראל, אלא עלינו לתת את הדעת כיצד להתמיד בכל משך החיים השוטפים לאחד את הלבבות ולהסיר את כל המחיצות, מאחר ובני אדם חיים כל אחד עם עצמו ומתמודד עם הבעיות שלו כך שאין כלל חשיבה על השני, אמנם ניתן להבין שהדבר נובע בגלל קושי החיים שכל אחד עליו להתמודד עם הקיום של התא המשפחתי שלו הן בפרנסתם והן בנתינת מענה לכלל צורכיהם בענייני החינוך והמוסדות בענייני הבריאות בהלבשה ובמזון חברה ושכנות וכדומה ולכן כל אחד עושה כל מאמציו להצליח לממש את שאיפותיו ואומר אם אין אני לי מי לי, כתוצאה מכך אין איש שם על לב על מצוקת הזולת והושטת עזרה לנצרך, וכן לפרגן על הצלחת הזולת ולכן אין מספיק אחדות בעם, אולם תורתנו הקדושה מעבירה את המסר של יעקב אבינו מייסד האומה שסוד הברכה וההצלחה לכלל ולפרט לכל אחד ואחד הוא דווקא בזה שיתאחדו כאיש אחד בלב אחד לשמוח בטובת חברו ולסייע כל אשר ניתן ביכולתו ורק אז תשרה הברכה וההצלחה תאיר לכולם להתמודד עם מכלול צרכיו של האדם.

מזלג וכף באורך מטר וחצי

להמחשת העניין נביא את סיפורו המשעשע של הרב יעקב גלינסקי, ("להגיד", שמות-ויקרא, עמוד 363): רבי שמשון ורטהימר שימש כרב בווינה לפני שלוש מאות שנה. והוא נקלע לויכוחים עם הכמרים על "אתה בחרתנו מכל העמים" - עם ישראל לעומת הגויים. הכמרים התלוננו על התחושה הרווחת בקרב היהודים, שהם העם הנבחר, וכפי שאכן כתוב בתורה "ואבדיל אתכם מן העמים, והייתם לי לעם". התווכחו הכמרים עמו רבות עד שהמלך אמר: "כבוד הרב! די לויכוחים. אם הצדק איתך, בבקשה תוכיח בהוכחה מעשית כי קיים הבדל בין גוי ליהודי". "טוב, אדוני המלך", השיב הרב ורטהימר, "אני אראה לכם בצורה מוחשית את ההבדל בין גוי ליהודי. רק תערוך סעודה דשנה, לגויים לבד וליהודים לבד, ובעזרת ה' בסעודה תוכלו להיווכח בהבדל בין העמים". הגויים המוזמנים הגיעו לסעודה. הם מצאו לפנייהם שולחנות מלאים כל טוב. אבל דבר אחד היה חסר - מזלגות וכפות. המשרת יצא לברר את סיבת הדבר, ולאחר כמה רגעים שב והודיע בשם המלך: "לא לגעת באוכל בלי מזלג וכף". טוב, ממתינים. חלפו עוד רגעים ארוכים, והנה נכנסו מלצרים, עם מזלגות וכפות של מטר וחצי כל אחת... "לאכול רק עם כפות ומזלגות!", הכריזו. תחשבו קצת ותבינו, שלא שייך לתפוס בידית המזלג ולהכניס לפה את האוכל התפוס בשיני המזלג, כאשר המזלג ארוך כל כך. הגויים החלו להסתובב סביב עצמם: "איך מגיעים לאוכל? מה, המלך השתגע?". הם ניסו בדרכים שונות. אולי כך? שמא בצורה אחרת? כאשר חלפה שעה, האוכל נשאר כמות שהוא. ואות ניתן לסיום הסעודה. אמרו

הגויים לעצמם אנחנו לא נוזו מכאן, נמתין לראות מה היהודים יעשו. היהודים הלכו ליטול ידיים באולם השני, בו הוכן אוכל בתכלית הכשרות. והנה, גם כן אותו המשחק - מביאים להם מזלגות וכפות באורך מטר וחצי כל אחת. הגויים המתינו בציפייה לראות כיצד ייפול דבר. חייכו היהודים. הרהרו שוב ושוב. ואז... כל יהודי נטל אוכל במזלג והאכיל את חברו היושב מעברו השני של השולחן... חלפה רבע שעה, נגמר האוכל! אמר הרב למלך: "אדוני המלך! אתה רואה את ההבדל בין הגוי ליהודי? מדוע רק ליהודים עלה הרעיון להאכיל את השני? כי רק היהודים הספוגים ב"ואהבת לרעך כמוך", ונחשבים כנשמה אחת, מסוגלים לחשוב בכיוון הזה.

ברכת כהנים:

נקדים שעלינו להתבונן מדוע אהרון ובניו זכו לברך את ישראל כמ"ש במדבר פרק ו (כב) וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כג) דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר פֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: (כד) יְבָרְכֶךָ יְקֹנֶק וַיִּשְׁמְרֶךָ: והשאלה מדוע זכה אהרון ויוצאי חלציו להיות מקור הברכה לדורות לכלל ישראל?

לשמוח בטובת חברו:

אולם התשובה לכך אמר שלמה המלך **במשלי פרק כב (ט)** טוב עין הוא יְבָרְךָ וכו'. ובגמרא דרשו חז"ל **במסכת סוטה דף לח ע"ב** אמר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין, שנאמר [משלי כב] טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל, אל תיקרי יבורך אלא יברך. והנה מצינו אצל אהרון שנאמר בשמות פרק ד (יד) וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְיַתְךָ וְרָאָךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: זאת אומרת הקב"ה גילה למשה רבנו מה שאתה חושש שאחריך הגדול יקנה בך, תדע לך שההפך ישמח בגדולתך ולא יקנה בך. זאת ועוד כבר אמר התנא **במסכת אבות פרק א משנה יב** הלל אומר הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבת לתורה: שזה היה המאפיין של אהרון הכהן עד שאמרו חז"ל שלכן כתוב בפטירתו ויבכו כל ישראל את אהרון שלושים יום מה שלא נאמר אצל משה, כאשר ישנם באדם מידות טובות כאלו שהוא מסוגל לשמוח בגדולת חברו למרות שלמראה עיניו לו מגיע משפט הבכורה רק אדם כזה יכול לברך את כלל ישראל, כיון שלא יתכן שאדם שיברך את חברו שיהיה יותר טוב ממנו או יצליח יותר ממנו כי הקנאה אוכלת את ליבו וממילא הברכה אינה ברכה, נמצא שיסוד ושורש הברכה נעוץ באהבת הזולת אהבה אמיתית ולא בגלל סיבה חיצונית, כי בלעדי זה אינו ראוי לברך וברכתו חסרת ערך, ולכן זכה אהרון ויוצאי חלציו לדורות להיות מקור הברכה לישראל.

אהבה התלויה בדבר בטלה:

עוד נקדים דברי התנא **במסכת אבות פרק ה משנה טז** כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם, איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן: זאת אומרת כאשר האהבה היא אמיתית אין סיבה שתפר את אותה אהבה לעומת אהבה שנובעת מתוך סיבה

וחשבונות הרי בהסתלק הסיבה בטלה האהבה, וממילא גם בזמן שיש אהבה אינו אוהב באמת אלא אוהב את עצמו להשיג את מטרתו והמדד לזה כאשר יראה בגדולת חברו וישמח וזו תכונת אהרון הכהן.

גדולת אפרים ומנשה:

ובזה יובנו הפסוקים בפרשתנו ומעשה יעקב אבינו ואת המסר לדורות הבאים אחריו, ניתן לבאר מה שהתחולל עם אפרים ומנשה בעצם מנשה היה משנה לאביו מלך מצרים וחי בעושר ובכבוד מלכים, לעומת אפרים שישב ולמד עם סבו תורה ולא עסק כלל בענייני המלוכה, ובודאי לא היה לו את המעמד החברתי שהיה למנשה אשר נזקקו לעזרתו, כך שאפרים יש לו מה לקנא מאחיו, אולם מנשה אין לו מה לקנא כי זו הדרך שבחר והוא מרוצה ממצבו הטוב, אך באותו יום שיעקב רוצה לברכם ויעקב שיכל את ידיו בכונה, ואף אמר בפירוש ליוסף ידעתי בני ידעתי שמה שיש לי הוא הבכור אך אחיו הקטן יהיה גדול ממנו, אין ספק שכל המעמד הזה שנעשה באותו יום ראוי לגרום למנשה קנאה גדולה מאחיו הקטן כי ידעו ערכן של ברכת האבות, ולמרות הכל לא התחולל שום שינוי והרגיש יעקב עד כמה גם מנשה יש בו את אותה תכונה שאין בו קנאה, ואדרבא שמח בגדולת אחיו כמעשה אהרון כלפי משה, וכתב רבי עזריה פיג'ו בעל הגדולי תרומה לדייק מתשובת יעקב ליוסף ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, שראה ברוח קודשו שמנשה עצמו יגדל וירומם את אפרים וישמח בהצלחתו, וזו הכוונה **ממנו**, נמצא שלא רק אפרים אשר כבר הכיר וידע יעקב מזמן שיש בו את אותה תכונה שהרי למד איתו וראה שאינו מקנה באחיו כלל, ואדרבא היה שמח בהצלחתו ומעמדו של מנשה, אלא התברר שגם מנשה טבוע בו המידות הטובות האלה, לכן אמר יעקב **ביום ההוא** דוקא שהתברר במעמד הזה את תכונתם, ויברכם את שניהם **בך** יברך ישראל **ישמך** בלשון יחיד, בזכות ששניכם כאיש אחד באהבה ובאחדות ושמחים כל אחד בטובתו של השני, תזכו שכלל ישראל לדורותיו יברכו את בניהם כדוגמתכם במידות טובות כאלה ובאהבת איש את רעהו באחדות, כיון שזה התנאי הבסיסי שתחול הברכה, וברכתם של אפרים ומנשה עצם המציאות הזו אין ברכה גדולה מזו שכולם יתברכו בכם.

וישם את אפרים לפני מנשה:

ובזה יובן כפל הלשון לכן הוסיף יעקב לנמק מדוע הנציח לדורות שכל אדם יברך את בניו דוקא כאפרים ומנשה ולא כיתר השבטים, או האבות, או מספיק שיברכו שיהיה כאפרים הגדול והחשוב, אלא כונתו בהמשך דבריו כאומר ואם תשאל למה דוקא כדוגמתן, הטעם בגלל וישם את אפרים לפני מנשה, ולמרות זאת שררה האהבה בניהם ולשניהם אותן מידות נפלאות של אחדות וראויין שיתברכו בהם, ולכן דווקא שניהם ולא רק אפרים. ואילו אצל האבות היה פילוג יצחק וישמעאל, ויעקב ועשיו, והשבטים עם יוסף, אולם אצל אפרים ומנשה מנציחים את שורש הברכה, וכמאמר התנא **במסכת עוקצין פרק ג** אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

מדוע ברכת כהנים נאמרה בלשון יחיד:

נמצא מחנה משותף בין מעשיהם של אפרים ומנשה לאהרון עם משה, ולכן גם ברכת הכהנים נאמרה בלשון יחיד למרות שמתחילה בלשון רבים כה תברכו אומרים יברכך וישמרך בלשון יחיד, בהיות ואין אפשרות שתשרה הברכה אלא כאשר כל אחד שמח בטובת והצלחת חברו ויש בניהם אהבה ואחדות אמיתית כאיש אחד בלב אחד ורק אז שורה הברכה וההצלחה בכלל ישראל, כי כלל ישראל נשמה אחת כמבואר בחז"ל ובספרים, כדכתיב פרשת שמות פ"א (ה) וַיְהִי כָּל־נַפְשׁ יִצְאֵי יִרְרָ־יַעֲקֹב שְׁבַע־עִים נַפְשׁ, למרות שהן שבעים כתוב נפש בלשון יחיד. וכן ויחן ישראל תחת ההר אמרו חז"ל כאיש אחד בלב אחד, היות וישראל ואורייתא וקב"ה אחד הן לטוב ולמוטב. ולכן לא שייך שתחול הברכה כאשר יש פירוד בעם ישראל. ולכן בתקופתנו אשר עם ישראל נמצא במלחמת קיום סוד ההצלחה ביחד ננצח, למרות שלצערנו ישנם אנשי שוליים שעדיין למרות כל אשר ראו ושמעו עדיין ממשיכים בדרכם הנלוזה ולעשות ולפעול ולדבר נגד הנהגת המדינה ומתעלמים מהסכנה שאופפת עלינו והדם שנשפך כל יום ממש בושה וחרפה שיש כאלה בתוכנו והשם יתברך יחזיר אותם בתשובה שלימה ויפקח עיניהם לראות להבין ולהשכיל כי השלום והאחדות עולה על כל ערך אחר, ואצל בורא עולם הדבר הקשה ביותר הוא קריעת ים סוף 1. מפני שלקרוע את המים שהם מחוברים ולהפריד בין הדבקים אין דבר קשה בעיני השם יתברך יותר ממנו, מאחר וכלי שמחזיק ברכה זה רק השלום וביחד ננצח.

הסיבה למפלתו של נפוליון:

ונספר מעשה המלמד על כך. הדבר קרה בשנת תקע"ב נפוליון הגדול שהכניע לפניו את כל מדינות אירופה נמצא כעת ברוסיה שם ידע כי יוכרע גורלו, באחד מימי החורף הקשים של השנה ההיא עברו גייסותיו של נפוליון דרך העיירה וולוז'ין, לעת ערב הגיע המטה הכללי ובראשו הקיסר בכבודו ובעצמו, הוחלט להחנות את הצבא לכמה ימים בעיירה וולוז'ין כיון שהחיילים עמדו ממש על סף התמוטטות, רוב בתיה של העיירה עמדו עזובים מיושביהם סגורים ומסגורים והרחובות חשוכים רק האוכלסיה היהודית מדלת העם נשארו בעיירה ובתוכם רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל שלא רצה לעזוב את עדתו כצאן ללא רועה, שלישו של נפוליון שחיפש בתים לשכן בהם את חייליו העייפים הבחין בקרן אור קלושה מכיוון בית המדרש ולשם שם פעמיו, בהכנסו מצא את המקום ריק וקודר ורק בפינה הבחין באיש אחד קטן קומה רכון על ספר גדול גמרא כשנר דולק ומטפטף בידו היה זה רבי חיים, משהבחין רני חיים בעומד לפניו במדיו הססגוניים קפץ ממקומו ונבהל לשמע השפה הצרפתית הבלתי מובנת לו, המבין אתה גרמנית שאל הגנרל, אינני בקי ביותר גם בגרמנית אך אשתדל לענות בשפה זו השיב רבי חיים, אז אמור נא לי איפה מקום מגוריו של הרבי שלכם ששמו חיים סיפרו לנו הרבה דברים נפלאים על אותו רב, שתק הגאון רבי חיים ולא השיב, הקיסר עצמו דורש להכירו אישית דרש הגנרל, חיים עומד לפניכם היתה תשובתו של הגאון אולם אינני עושה נפלאות אני יהודי פשוט היושב בלילה ולומד גמרא, הגנרל שוחח עוד מספר דקות עם הרבי ואחר כך נפרד ממנו ברגשי ידידות רבה, כעבור שעה קלה

נמצא רבי חיים באהל הענק של הקיסר נפוליון הגדול שוחח עם רבי חיים בלבביות ובאדיבות ובסוף דבריו פנה אליו בשאלה, רואה אני רבי כי אינך מכשף ועושה נפלאות אולם איש פיקח אתה ובעל ראייה מקיפה, אמור נא לי איך רואה אתה את התוצאות של מסע המלחמה שלי ברוסיה יכול אתה לדבר ללא חשש. הוד מעלתו השיב רבי חיים אענה בדרך רבותינו ע"י סיפור, פעם נסע לדרכו נסיך גדול במרכבה הדורה שהיתה רתומה לארבעה סוסים אבירים פתאום מעד אחד הסוסים ובנפלו משך אחריו גם את יתר הסוסים והמרכבה על נוסעיה התהפכה לתוך ביצה כל מאמציו של הרכב והמשרתים המלווים את הנסיך ושל הנסיך עצמו לחלץ את המרכבה מן הביצה עלו בתוהו הם נשארו תקועים. עבר במקום איכר עני ולעגלתו רתומים היו שלשה סוסים כחושים כשהגיעו לאותו מקום נבהלו ונכשלו ונפלו אף הם לתוך הביצה, אולם האיכר הצליף בשוטו פעם אחת והסוסים אזרו את שארית כוחם והוציאו את העגלה מן הביצה, קרא הנסיך ברוגזה איך יתכן הדבר מה שעשו הסוסים הכחושים הללו לא הצליחו לעשות סוסי האבירים, התרגש האיכר ושאל מאין לקח הוד מעלתו את הסוסים היפים הללו החל הנסיך מונה את שמות הסוסים לפי הגזע ומקום המוצא, האחד מפרס השאח בעצמו רכב עליו, השני מגזע ערבי בעל דם טהור, השלישי בא מאורוות הקיסר בפטרבורג, והרביעי מגזע הונגרי אציל וכל אחד עלה הון תועפות, זהו קרא האיכר זה האסון כל סוס הוא מיוחד בפני עצמו אינם שייכים אחד לשני כשהאחד מושך לפטרבורג מושך השני לפרס והשלישי להונגריה, לגבי הסוסים שלי כולם משפחה אחת אם ושני בניה והאחד חרד לשני אני רק מניף את השוט והם כבר מושכים בכוחות משותפים, אף אחד מהסוסים שלך לא חש את מצוקתו של חברו. הצבא שלך הוד מעלתך הוא גדול מדי ומורכב מכוחות שונים ומגוונים יותר מדי גיבורים נסיכים ומלכים בצבא הזה, אמנם רוסיה היא מדינה כחושה ועניה אבל עם אחד בתוכה תחת מושל אחד, ולכן מטיל אני ספק ביכולתך לנצח אותה, וכידוע בדיוק כפי שחזה בעיני רוחו אותו גאון ישראל ניגף נפוליון הקיסר וצבאו המפואר התפזר לכל עבר בזמן שנס מנוסת חרב מפני החיילים של אמא רוסיה זו כוחה של אחדות.

איך שני חברים התעצמו את מי יתלו בגרדום:

מסופר מעשה בשני אנשים אשר היו ידידים טובים עוד מילדות והיו קשורים אחד לשני בלב ובנפש כל אחד היה מוכן להקריב בשביל השני את כל חייו והפסוק ואהבת לרעך כמוך היה מושג מוחשי אצלניהם, והנה סמוך למקום מגוריהם שכנה מדינה שהיתה עויינת למדינה בה התגוררו ותמיד היתה נטושה ביניהם מלחמה, ומיודענו היהודי היה נוהג להביא סחורות מן המדינה הסמוכה בה היה המאבק בינה לבין מדינתו, והנה באחד הפעמים שהלך למדינה הזרה לרגל עסקיו גילו אנשי העיר שיהודי זה הוא מתושבי המדינה העויינת ומיד גילו את אוזן השלטונות על כך שהאיש חשוד בתור מרגל לטובת מדינתו, וכיון שהיה זה בשעת סכנה שעת מלחמה לכך נאסר האיש מיד והביאוהו לפני השופט והיות ועבירת ריגול היתה עבירה פלילית וחמורה ביותר לכך לא דרשו וחקרו הרבה אלא מיד חרצו את דינו לגזר דין מוות על עמוד התלייה, כל נסיונות היהודי להוכיח את צדקתו

שהוא בא לכאן רק לרגל עסקיו וכי הוא חף מפשע לא הועילו כלל ואנשי השלטון קבעו את היום שלמחרת לביצוע גזר הדין, משראה היהודי שאפסו כל התקוות ואין סיכוי לשכנעם יותר ביקש במר נפשו מן השופט הגוי שלפחות יתן לו אורכה של שבוע ימים שיספיק ללכת לביתו כדי להיפרד מבני ביתו ולומר להם את צוואתו האחרונה, ואולם גם לבקשה זו לא אבה השופט להסכים באומרו ומי יערוב לי שאכן באמת תשוב בתום המועד הנקוב ואולי כל בקשתך אינה אלא תחבולה כדי להתחמק מידי השלטונות, היהודי בשומעו זאת התפרץ בבכי ואמר לשופט הנה מוכן אני להוכיח שנאמנים דברי ידיד נאמן יש לי ויש בינינו ידידות חזקה אשר לא תתואר במילים הוא ודאי יסכים לשבת כערבון עד אשר אשוב בסוף שבעת הימים, השופט לא האמין לדברי היהודי הייתכן שיהיה חבר כזה שמוכן לתת את חייו בתור ערבון עבור טובתו של השני, ואולם משהזמין לפניו את החבר השני ונוכח לדעת שאכן הלה מוכן למשכן את חייו עבור חברו הסכים השופט הנדהם לבקשה והחתים את החבר הנשאר לערבון על שטר בו נכתב שבאים לא יחזור המרגל בסוף השבוע יובל הוא במקומו, אל עמוד התלייה החבר חתם על ההתחייבות והלה נזדרז לנסוע להיפרד מבני ביתו. והנה חלפו ועברו להם שבעת הימים ואולם החבר הנאשם עדיין לא חזר השופטים הגויים שלחו להודיע לחבר שלקח ערבות תחתיו שאם לא יגיע הנאשם עד שעה בערב יאלצו להוביל אותו במקומו אל עמוד התלייה, ואכן החשש נתאמת הנאשם לא חזר בשעה המיועדת והשלטון הוציא כרוז לכל בני העיר להתאסף בכיכר העיר ולחזות בגזר הדין שהוטל על חברו של הנאשם, וכך הובל החבר אל עמוד התלייה לקול צהלתם של המוני הגויים שהתאספו מסביב כדי לצפות במחזה הנדיר, והנה כאשר ניגשו לביצוע גזר הדין עצרו הכל את נשימתם והאווירה היתה מחושמלת מרוב מתח התליין כיסה את פניו וניגש להדק את החבל סביב גרונו של הנאשם ופתאום אז, שמעו כל הקהל צרחות וצעקות איומות מרחוק הם הפנו מבטם אחורה ומה רואות עיניהם את המרגל הנאשם שרץ בכל כוחו וצועק בטירוף לעבר עמוד התלייה עצור עצור, התברר שמיועדנו הנאשם איחר קצת בדרכו והספיק להגיע בדיוק בשניות האחרונות, מיד החלה מהומה גדולה היהודי הנאשם קפץ מיד אל עמוד התלייה והודיע שהוא הנאשם וחברו כבר משוחרר ואולם למרבה הפלא קרה כאן דבר שלא יאומן, גם החבר השני לא רצה לרדת מעמוד התלייה בטענה שכיון שהוא בטוח שחברו חף מפשע א"כ ליבו לא יכול לתת שיהרגוהו והריני מוכן להיתלות במקומו, ואילו חברו צועק לעומתו חלילה וחס עלי הוטל גזר הדין ואתה משוחרר לביתך, התליין ההמום כמעט נפל לאחוריו מרוב שיגעון ויכוח כזה הוא עוד לא ראה מימיו זה מושך את החבל לצידו וזה מושך את החבל לצידו ידידות עמוקה כזו עד כדי למסור נפש למען השני הוא לא ראה מימיו, וגם הציבור הרחב שעמדו שם היו המומים למראה עיניהם ויכוח מסוג זה הם לא שמעו מימיהם וכיון שאף אחד לא ידע מה להכריע בנידון הקריבו את משפטם לפני המלך של אותה מדינה, המלך ששמע את טענות שני הצדדים ג"כ נדהם לא פחות מקודמיו כל אחד מוכן למות בשביל השני, כל אחד אוהב את השני יותר מגופו, המלך התרשם עמוקות מידידות נפלאה זו ודבר זה רק הגביר אצלו את העובדה שבאמת אנשים נפלאים כאלו הם בודאי חפים מפשע ורק עלילה טפילה העלילו עליהם, אי לזאת

לקח המלך את הענין לידיים ופתח שוב את תיק האשמה וחקר ודרש לפרטים עד שהוברר לו שאכן כל העסק פה עלילת שוא ולא היה כאן כלל עבירה של ריגול, המלך ביטל מיד את גזר הדין ושיחררם לחופשי, ואולם קודם לכן ביקש מהם להמתין כי ברצונו לפנות אליהם בבקשה נרגשת מימי לא ראיתי אמר המלך בהתפעלות ידידות אמיתית וכנה כמו שלכם ומימי לא נפגשתי באנשים שיש להם לב זהב כמותכם אנא ממכם צרפו גם אותי לחבורת הידידות שלכם גם אני רוצה להיות החבר השלישי שלכם. ועל זה אומר הכתוב ואהבת לרעך כמוך אני ה' [ויקרא יט יח] כשאתה אוהב באמת את חברך כמוך ממש כביכול גם אני ה' מצטרף לחברות שלכם. הראת לדעת כי רק על ידי אחדות מעשיו רצויים לפני השם יתברך עד שגם הוא מתחבר אליהם.

מעשה שהיה על אתם קרויין אדם:

בלובלין, מחוז במדינת פולין, היה צדיק גדול בשם יעקב יצחק הורוויץ, המוכר בכינויו "החווה מלובלין". הכינוי "חווה" ניתן לו לאור העובדה שבכוח תורתו ועבודת השם שלו ראה דברים שאחרים לא ראו... יום אחד קרא "החווה" לתלמידו וציווה אותו לנסוע לרוסיה הרחוקה כדי להעיד עדות אופי על יהודי שעומד למשפט על לא עוול בכפו. התלמיד לא הסס, ולמרות שלא הכיר את הנאשם נסע בחפץ לב כשלו שלם ובטוח במצוות רבו. לאחר שבועות ארוכים של נסיעה מתישה הגיע סוף סוף לרוסיה, ונכנס לאולם בית המשפט לתת עדות אופי על יהודי שהוא מעולם לא ראה. כשהשופט הרוסי ראה את היהודי, והוא הבין שהוא לא מכיר את הנאשם משום כיוון, החליט להתלוצץ וכך אמר לו: "אני אצטט בפניך קטע מהתלמוד שלכם, אם אתה מצליח להסביר לי את משמעותו - אזכה את הנאשם".

היהודי הסכים והשופט "עט" עליו עם המשפט - "קרויים העולם אומות אדם? פנה היהודי בשלווה ואמר לשופט "וודאי שאתם בני אדם, אבל אתם לא אדם". השופט הרים גבה ושאל "מה כוונתך?". "אענה לך כדרך שיהודי עונה לחברו - בשאלה. תגיד לי, אדוני השופט, אם היה נודע לך שבלובלין הרחוקה עומד רוסי - בן עמך - למשפט, היית נוסע כדי לתת עליו עדות אופי אם אתה לא מכירו?". "וודאי שלא, השיב הפריץ, אני לא מכיר אותו - שיסתדר...". "אה! כעת תבין", אמר היהודי. "רק אצלנו, אצל עם ישראל, כשיהודי אחד בסוף העולם שרוי בצרה, חבריו מרגישים את כאבו ומנסים לעזור לו ככול שביכולתם, הנה, אני באתי מלובלין הרחוקה, בוססתי את רגליי בשלג ובקור כדי להעיד עדות על יהודי שמעולם לא הכרתי... אתם, אומות העולם, אמנם קרויים בני אדם, אבל אינכם אדם אחד, אנחנו - אדם אחד. וכמו בזמן שהאצבע כואבת לאדם כל הגוף משתתף ומזדהה עם הכאב, כך אנחנו עם ישראל כולנו גוף אחד...".

מוסר השכל:

עלה בידנו להבין ולהשכיל כי הברכה אשר כל אדם מישראל צריך לברך את בניו ברוח ישראל סבא הוא שיזכה לבנים עם אהבת ישראל עד אשר שמח בטובת ובהצלחת הזולת ומאידך שותף לכל אשר מתחולל אצל הזולת כאיש אחד בלב אחד, ללא הבדל לא לפי פוליטיקה או השקפה או עדה אלא לכלל ישראל באשר הוא כי זו היא דרכה של תורה

ביחד ננצח

והשקפתה, וכל אחד מאיתנו יפנים הדבר בליבו שאין דרך אחרת להצליח, וזו ההשקפה שצריך להחדיר כל אדם בביתו ולגדל ולחנך את בניו ברוח ישראל סבא, ובפרט בעת הזאת אשר לצערנו קמו אויבנו עלינו ועם ישראל נמצא במלחמת מצוה על קיומנו חובה כפולה ומכופלת על כל אשר לאל ידו לעשות להרבות אהבה ואחדות כי רק ביחד ננצח, ולא נחרב ביהמ"ק אלא בעבור שנאת חנם ויבנה בזכות אהבת חנם ב"ב "אמן".

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

*

1. **דבר זה מתבאר לפי מה שמבואר בחז"ל במסכת חולין דף ז ע"א שרבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך, אמר ליה אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה אמר ליה אם אי אתה חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, חלק ליה. הוה ההוא גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה חלוק ליה נמי להאי דבמצוה עסיק, חלק ליה. הוה ההוא טייעא דלווה בהדייהו, אמר ליה חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא כך עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף כמה נפיש גברא ממשא ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והכא תלתא זימנין. ודלמא הכא נמי חדא זימנא אלא כמשה ושתין רבוון ע"כ. והיינו שהנהר טען כי הוא עושה רצון השי"ת אשר ציוה עליו לזרום ולהיות מחובר וכיצד יעשה הפרדה בין המים, ואילו אתה אמנם עוסק בחדס ובאהבת הזולת שהולך לפדיון שבויים אך ספק אם יצליח במשימתו ולכן לא רצה לחלוק מימיו, ורק מכוח התורה גזר עליו שאם לא יחלוק הוא יתייבש וכיון שצדיק גוזר הקב"ה מקיים נקרע הנהר, ומכאן אנו למדים עד כמה חשוב האחדות אפילו של המים עד שקשה להפרידן וזה הקושי בקריעת ים סוף שמלבד נס שינוי הטבע עוד יותר קשה ההפרדה בין הדבקים.**

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

קשר של משפחה

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עָשָׂר שָׁנָה (מז, כח)
יעקב ובניו יורדים למצרים.

והסיבה - 'אין מרעה לצאן אשר לעבדיך'.
ולמה אין מרעה?

'כי כבד הרעב בארץ כנען'.

יעקב והשבטים, לא ראו סיבה אחרת לדור במצרים. רק - הרעב.

התכנית היתה ברורה: 'לגור בארץ באנו'. להיות 'גרים'. בינתיים. לא 'תושבים'. הם לא
תכננו להשתקע שם.

עד - שהרעב יגמר. אז יהיה אפשר לשוב הביתה, לארץ כנען.

- ואימתי נגמר הרעב?

- תיכף ומיד!

הלא כשיעקב ירד למצרים - אז 'באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע, וכלה הרעב' (רש"י
מז, יט).

- ובכל זאת - הם לא שבו לארץ כנען. הם נשארו 'לדור' במצרים - שנים ארוכות מאוד.

*

מבט מצומצם

מצרים היתה הראשונה שבגלויות.

'גלות', זה יציאה מה'מקום'. האדם 'מתגלגל' למקום אחר, שאינו שלו.

ומה קורה שם - במקום הזה 'שאינו שלו'?

- הוא לא 'בבית'. אין לו מנוחת הנפש.

הכוחות שלו - חסומים. אין לו אפשרות לבטא את עצמו, כי אין לו 'מקום' משלו.

- מישהו אחר שולט עליו. מכוון את חייו. וגם את מותו.

בגלות, יש רגעים קשים יותר - ויש קשים פחות.

פעמים שאדון המקום אינו בסביבה. ובמסגרת ה'מקום שאינו שלו', אפשר קצת 'לנוע'.
יש איזשהו 'מרחב מחיה' אישי.

- זה לא קרוב לתחושת 'בית', וגם לא דומה לה; אבל עדיין - יש 'משהו'.

ויש - שהאדון נמצא. וגם מטיל את מרותו, ואת מוראו.
והתחושה היא, שהוא מחזיק בידו את ה'שאלטר' של העבד. הכל תלוי בו, ורק בו. אין
לעבד חירות כלל, אפילו לא לתנועה אחת.
כך היה בגלות מצרים. לא היה להם אפילו רגע אחד לחשוב. 'אל ישעו בדברי שקר'.
ובסופו של דבר - הגיעה הגאולה.
ותכלית הגאולה היא - איש תחת גפנו. תחת תאנתו. אף אחד לא אומר לי מה לעשות.
אני אחראי לחיים שלי, ו'משוחרר' לגמרי - לעשות מה שאני רוצה.
ה'פוטנציאל' שלי, יכול לצאת אל הפועל.
- עד כאן תיאור של גלות וגאולה במבט 'מצומצם'. האדם - מול עצמו.

*

משל ונמשל

האמת היא, שזה הרבה יותר עמוק.
- הלא יש בורא לעולם!

ויש לו גם מטרה בבריאה הזו שלו.

הוא עצמו, אינו בר השגה. לא בעין גשמית, וגם לא בזו ה'רוחנית'. אין אפשרות להגדיר
אותו בשום אופן.

אבל הוא רצה - להתגלות בבריאה. להיות, איכשהו, בתוך ה'מערכת' של הבריאה. חלק
ממנה. שתהיה לו כאן 'דירה', בה הוא 'ישכון'.

אז הוא התגלה - בשמו הגדול. שם הוי"ה.

שם הוי"ה, כש'ממלאים' אותו, הגימטריא שלו היא - מ"ה (יש עוד אופני מילוי, ואכמ"ל).
גם 'אדם', זה מ"ה. אותו הדבר.

ההתגלות שלו יתברך - היא ב'צורת אדם'.

וכל צורת האדם בכלל זה. אם יש לנו עין - אז גם שם יש 'עין'. וגם אוזן. וגם יד, וגם רגל.

- כל מה שיש באדם - יש בגילוי יתברך. [וזה מתייחס רק לישראל. כי רק 'אתם קרויין
אדם'.]

ועלינו לדעת: אל לנו לחשוב שיש בגילוי יתברך 'עין' כמו שלנו. זהו איסור חמור, עם
'ריח' של עבודה זרה ממש.

- אז מה כן?

- יש שם את כל מה שיש בנו - כ'משל'.

הגילוי שלו, זה ה'נמשל'.

משל, זה 'רעיון'.

כמו משלו הידוע של רבי עקיבא, על השועל והדגים, הנהר ו'מקום חיותנו' (עי' ברכות סא:).

הנמשל, זה עם ישראל - והתורה הקדושה.

אנחנו בני אדם. לא דגים. וגם פפוס בן יהודה לא היה שועל.

והתורה - אינה מים!

- אבל זה אותו ה'רעיון'.

המים, הם מקום החיות של הדגים. והתורה - היא החיות שלנו.

זה גם לא אותו הסוג של 'חיות' בכלל. אבל המשל - אמיתי. אותו הרעיון, נמצא במשל - ובנמשל.

- כך גם גילוי יתברך, אל מול ה'צורת אדם' שלנו.

וכאן, המשל הרבה יותר 'רחוק' מהנמשל - מאשר משל השועל והדגים. כמובן.

*

משפחה

ב'צורת אדם', יש גם צורת 'משפחה': איש, אשה, ילדים.

כך גם בגילוי שלו יתברך. יש 'קודשא בריך הוא', ה'איש'. ויש 'שכינתיה' - ה'אשה'. איש ואשה ביחד, זו צורת אדם שלמה.

והילדים - זה אנחנו. עם ישראל.

נשוב ל'משל':

האיש, 'מוביל' את הבית.

יש לו כוחות. ותכונות. ותפקידו בעולם - זה להוציא אותן אל הפועל, בשירותו של מלך מלכי המלכים.

וזה מתבטא בצורת הבית. לאשה יש כח, וגם תבונה יתירה, להוציא דברים אל הפועל. להגדיר אותם בעולם הזה.

- לממש את הדברים הטובים של האיש. לבטא אותם 'למעשה'.

[הכותב עוסק בייעוץ שלום בית. הביאור הנכתב כאן - אינו בגדר 'הדרכה'. יתכן שזו מטרה שעלינו לשאוף אליה, אבל אין 'לגזור' מכאן התנהגויות מעשיות בלי הדרכה נכונה.] הילדים, הם חלק מכל זה.

ובעיקר - הם חלק מהאמא. חלק מהנפש שלה ממש.

אשה שאין לה בנים, אין לה חיים. 'ואם אין - מתה אנכי' (בראשית ל, א).

וכשהאב כועס על בנו, גם אם זה על מנת לחנכו - האמא מרגישה שהוא כועס עליה. שהוא מתרחק ממנה ממש.

וכשהאבא 'משפיע' לאמא - זה משפיע גם על הילדים. כשהיא מתאחדת איתו, אז גם הילדים 'איתו'.

ניהיה קשה לנו 'לראות' את זה אצלנו, במשל של משפחה שלנו.

מה שכן ידוע לנו, זה שכשהקשר פגום - הילדים סובלים מאוד. גם אם הם לא מעורבים בתוך החיכוכים ממש. והאחדות - נותנת להם 'חיים' ממש. [

האמא והילדים - הם 'ביחד'. הם 'מתאחדים'.

- גם הילדים מממשים את חזונו של האבא. את מטרתו. את שליחותו בעולם.

הילדים, נותנים לאמא את הכח. כשהם מתנהגים כפי שהאבא רוצה, כשהם מוציאים אל הפועל את ה'שליחות' שלו - אז היא באה 'בראשם' אליו. 'ראה גידולים שגידלתי'.

עד כדי כך, שהמעשים הטובים שלהם - 'מקשטים' אותה לפניו (עי' רש"י שיה"ש ד, ט), וכך הוא 'מתעורר' אליה, להשפיע ולתת לה. להתאחד איתה (עי' ספרי עקב מג, אות יז).

*

מאבטח חדש

הקשר הזה מתבטא בצורה נוספת.

עיני האשה והילדים, נשואות - אל האבא.

הוא המפרנס. המשפיע. הוא גם המוביל, המנווט. הוא גם היודע להעניק לכל אחד את המקום הפרטי והאישי שלו, בתוך התפקיד הגדול שהבית הזה מוביל.

והם - בוטחים בו. נשענים עליו. נתונים בתוך ידיו האוהבות, המרגיעות.

וכל אלו, 'טבולים' - בתוך 'ים' של אהבה. בלעדיה, שום דבר לא 'יזוז' כאן.

- היא זו שיוצרת את ה'אחדות' הנפלאה הזו.

נתאר לעצמנו בית, שהאבא הוא 'בוגר יחידה מובחרת'. חזק ועוצמתי.

הוא גם נושא נשק קטלני, ויודע להשתמש בו היטב. אויביו נופלים לפניו כמו זבובים. אין מי שמסוגל לעמוד מולו.

וביום בהיר אחד, הוא מוצא בתוך ביתו - מאבטח.

לא 'בוגר יחידה' כמותו, אלא 'בוגר' - כפשוטו. זקנו כמעט לבן לגמרי. גם הנשק שעל כתפו נראה כבן גילו לערך.

- כל גנב 'מתחיל' - יכריע את המאבטח בשניה.

ההפתעה נוטלת את המילים מפיו. ומה ש'יוצא' לו זה רק - מה זה??

בני הבית מסתכלים עליו בסלחנות. נו, יש לנו מאבטח. הכל בסדר. מהיום והלאה - אתה פטור!

בינתיים, המילים חזרו לו.

- מה קורה כאן? ההגנה שלי לא מספקת אתכם??
הלא אני כאן כבר שנים ארוכות. מגן עליכם בחרוף נפש. בשמש ובשלג, בקור ובשרב.
היו כאן מחבלים, ושוודדים, וגנבים - וכולם הוכרעו על ידי.
למה אתם זקוקים למאבטח?? ועוד כזה שלא יעמוד בפני כל פורץ שהוא!
בני הבית אינם 'שומעים' אותו בכלל. הם עסוקים בעניינם. והוא - בעל הבית, המגן,
החזק, זה שמסר את נפשו - ואת כל כולו - עבורם, עומד שם - ככלי אין חפץ בו.
נדמיין לרגע את המצב שלו. את החרון והזעם. את חוסר האונים. את האכזבה הנוראה
- מאלו שהוא עצמו טיפח וגידל.
נדמיין - את חוסר הכרת הטוב המשווע. את ההתעלמות מכל מה שהוא עשה למענם.
את ההכחשה ואי ההכרה בכוחו ובעוצמתו שלו.
יתכן, שהוא יאמר להם - 'או קיי'. תסתדרו עם המאבטח שלכם. בהצלחה.
- נראה אותו מתמודד לבד מול הסכנות כאן.

*

חיים אמיתיים

ועתה - לנמשל.

היה 'בית מקדש'. בתחילת דרכו, הוא היה 'משכן'.
מי צריך 'לשכון' כאן?
- ה' יתברך, עם השכינה, ועם ה'ילדים'!
זהו ה'בית'. שם 'חיים ביחד', כל ה'משפחה'.
מה ש'מרכיב' את הבית, זה הרצון של האשה והילדים באבא. בחזון שלו. במה שהוא
רוצה 'לגלות', להוציא אל הפועל (עי' ביאודה"ג לשיה"ש א, יז).
- ה'ידבנו ליבו' של כלל ישראל.
ויש שם המון 'אהבה ואחווה ושלוש ורעות'. כמו שצריך להיות בכל בית.
ב'חוויה' שלנו, ה'חיים' - זה ה'שחרור'.
כשאני יכול לעשות 'מה בא לי'. כשאף אחד לא מכריח אותי למשהו. כששום דבר אינו
בגדר 'אסור' עבורי.
- אלו אינם חיים אמיתיים!
בית המקדש, כולל הרבה מאוד 'אסור'. וגם הרבה מאוד דברים ש'חייבים' לעשות. ושם
לא יעשו אותם כמו שצריך - זו סכנת חיים ממשית.
ובחוף לארץ, אתה הרבה יותר 'משוחרר'. חצי מהמצוות לא יכולות להתקיים שם,
ואנחנו 'פטורים' מהם.

ורבותינו מגלים לנו (עי' בליקוטי הגר"א שבסוף ספר"צ ד"ה ידוע שהבדל), שרק כשהיינו עם ה' בבית המקדש - זה היה 'חיים'.
והגלות, היתה 'מיתה'. וחוץ לארץ - זה ה'קבר'.
אז ה'שחרור' הזה, זה 'מוות' מוחלט. ודאי.
[אגב, זה כמו שבת. ה'מקדש' של מערכת הזמן. בה יש הרבה מאוד 'אסור', אבל כל מי ששומר שבת יודע - שהיא מלאת 'חיים'.]
תחושת החיים - זו היציאה אל הפועל. כשאתה מממש את כל מה ש'יש' בתוכך באמת.
- ומה ש'יש' בנו - זה ה' אלוקנו!!
הלא כך נאמר לנו:
- 'כי הוא חייה'!
אז להיות ה'ילדים' שלו, אלו שמקשטים את השכינה לפניו, ובכך מזמינים אותו - זה ה'יכח' שלנו. זה ה'פוטנציאל' הכי אמיתי שלנו.
- זו המהות שלנו.
ואם כן - אלו ה'חיים' האמיתיים שלנו.
*
מהיכן יש לגויים כח לשלוט עלינו?
לא עשינו את זה כראוי.
- לא עמדנו במשימה שלנו.
ה'אבא' - כביכול - לא הרגיש 'בבית'.
- אז הוא יצא מהבית. 'אין האיש בביתו' (משלי ז, יט. ועי' רש"י שם).
מה קרה שם?
אמרנו, שעיני האמא והילדים - נשואות אל האב. הם תולים את תקותם בו, ורק בו. בוטחים בו. נשענים עליו.
- ויעקב, ירד למצרים.
מדוע הוא ירד לשם?
'כי אין מרעה'.
[אין איתנו יודע מדרגתם של אבות. אנו לומדים את הסוגיא כפי שהיא יכולה להצטייר בעין נמוכה כשלנו, ויודעים נאמנה - שיעקב אבינו עצמו היה הרבה מעבר לכל זה].
לכאורה, המחשבה היתה - 'אחות לנו בבית המלך'.
יוסף, נמצא שם. ופרעה - מאוד אוהב אותו. ממש כמו בן (עי' רמב"ן כאן).
- יש לנו 'קשרים' במקום הכי טוב שיש.

אז אם נהיה שם - לא נסבול מרעב, ממחסור. יהיה לנו שפע. מישהו ידאג לנו.
וזה היה 'סימן לבנים':

- הגלות הרביעית, רומי הרשעה. הלא אנחנו 'הבאנו' אותם על עצמנו, כדי שהם 'יגנו'
עלינו!

והלא יש לנו אבא טוב ומיטיב. חזק וגיבור. הוא הגן עלינו, שמר עלינו, האכיל אותנו,
הלביש אותנו. היה איתנו באהבה ובאחווה, בשלום וברעות. הבית שלו היה מלא 'חיים'.
ואנחנו בחרנו במישהו 'אחר'.

- אז הוא נתן אותנו - בידיו.

ובגלות זו אנחנו נתונים עד היום (עיי"ש).

עלינו לדעת ולהפנים:

- יש לנו אבא אוהב! אבא - שהכל הכל שלו!

אז למה לבטוח בפרעה? במלכי רומי? בנשיא ארצות הברית??

כשאנחנו לא נשענים עליו; כשמכניסים הביתה מישהו במקומו חלילה - רק אז יש לאותו
'מישהו' את הכח לשלוט בנו.

- וגם על השכינה הקדושה.

כי היא - איתנו תמיד. היא אמא, ואמא לא נפרדת מבניה. וכפי שביארנו.

וכשהאב מתרחק מבניה - הוא מתרחק גם ממנה!

וזהו צער נורא, כלפי מעלה.

צער של פירוד, צער של געגוע. צער של חוסר אפשרות להתאחד, להתייחד.

*

בורא - או משפחה

'אתם קרויין אדם'.

- רק אנחנו!

הגויים, הם לא בגדר 'אדם'. מקסימום - 'פרא אדם'.

- 'פרא', שיש בו גם 'משהו' של 'אדם'. אבל ה'פרא' זה העיקר. לנו, לא צריך להוכיח את
זה.

וכך, שמו הגדול - 'הוי"ה', ה'יצורת אדם' - מתייחס רק אלינו. לא לגויים.

יש שמות אחרים שמקיימים את הגויים. כי בלי 'שם' עליון - אין קיום לשום דבר. אבל
שם הוי"ה, מיוחד - לעם ישראל.

וכפי שמלמד אותנו רבנו הגר"א (יהל אור פקודי יט ע"א):

- 'כל אמונתנו הוא - בשם הוי"ה. ובוזה אנחנו נבדלים מן האומות'.

בזה אנחנו נבדלים! רק בזה!

ה'משפחה' הזו, דלעיל, שייכת אך ורק - לנו. עם ישראל.

- זה - כשאנחנו מתייחסים אליו בשמו. 'בשם הוי"ה אלוקנו נזכיר'.

אבל אם נתייחס אליו כ'בורא עולם', וכבורא - הוא נבדל ומופשט מכל הגדרה, אז זה שייך לכל המציאות - באותה מידה. זה לא 'אבא' פרטי שלנו.

כי כ'בורא' - הוא ברא את הכל ממש. גם את הגויים. גם את החיות והבהמות, ואת הצומח והדומם.

בחוץ לארץ, התרגלנו לקרוא לו 'בורא עולם'.

- ומדוע?

- כי שם - אין ארמון. אין 'בית'. אין משפחה.

ההבדל המהותי בין עם ישראל לגויים - נסתר. לא מתגלה.

השכינה - ואנחנו איתה, מהווים את ה'תוכן' של הבית, את המהות שלו; ארץ הקודש, היא הבית עצמו.

ולכן בחוץ לארץ - אין טעם להזכיר אותו. כי כל הדר בחוצה לארץ - דומה כמי שאין לו אלוק' (כתובות קי; וע"ע זוה"ק ח"ב עט ע"ב).

והעבודה שם היא רק - על ה'אדם' עצמו. שיהיה לו 'היכי תמצי' לקבל שכר בעולם הבא.

כי כשאנחנו מחוץ ל'בית', אז ב'עולם הזה' - אין אפשרות לפעול משהו אמיתי. אז מה שנותר - זה עולם הבא. 'שכר'. זה הכל.

*

לברוח מהטעות הישנה

כעת, אנחנו נמצאים בארץ ישראל. בארמון המלך.

המשפחה - כאן! השכינה, לא זזה מכאן. ושמו הגדול - מחכה שנזמין אותו! שנקרא לו!

- שנעזוב את הכינויים השייכים לכל העולם בשווה, ונקרא לו בשמו האמיתי, המתייחס אלינו!

ושנדע, שהעבודה כאן היא - להזמין אותו הביתה.

- להתנהג נכון, כדי שהוא 'ירגיש' כביכול - שיש לו בית ראוי כאן. שמישהו כאן מוכן להוציא לפועל את רצונו, את מטרתו שלו.

הבעיה היא - ה'קונספציה'.

- זו ש'סחבנו' אותה איתנו, מחוץ לארץ.

שם, היה ל'שתדלנות' מקום מרכזי. היה עלינו להשתדל לשאת חן בעיני הגויים. הלא ה' נתן להם את הממשלה שם, וצריך 'להתנהל' איתם. זה המצב.

קשר של משפחה

אנחנו הבאנו לכאן את מלכות רומי (עי' רמב"ן כאן). פנינו (לכאורה) מעם ה' אלוקנו, ובטחנו על זרים. וה'זרים' הללו - לא הסתפקו ב'עזרה' גרידא; הם ניצלו את ההזדמנות שאנחנו הענקנו להם, ו'התלבשו' עלינו לגמרי.

ומאז - זו היתה המציאות, והיה עלינו להשלים עימה. 'מן השמים המליכוה' (ע"ז יח.). כעת, משהו השתנה.

אנחנו לא תחת יד אף אחד. חוץ - מה'ערב רב'. ונכון שהם שייכים ליסוד הגרוע ביותר בבריאה - עמלק; אבל בגופם - הם יהודים לכל דבר.

ובכל זאת, אנחנו - לפחות חלק מאיתנו - נושאים את עינינו ל'מדינות העולם'. ל'נשיא ארצות הברית' בעיקר.

- ה'נכד' של אותה רומי הרשעה!

זה משהו כמו - אבא, אתה לא מספיק חזק עבורנו. אנחנו צריכים מישהו חזק ממך, שיגן עלינו.

- עלינו לברוח מהטעות הנוראה ההיא!!

אנחנו - בבית! בארץ הקודש! ביחד - עם השכינה. ויש לנו את האפשרות 'להזמין' לכאן - את שמו הגדול!

כאן, אנחנו מצפים - רק אליו! בוטחים - רק בו!!

- ועושים את הכל - כדי שהוא 'יבוא הביתה'. כדי שהוא יתגלה כאן.

כשהוא ידע, שאנחנו אך ורק - שלו; שאנחנו בוטחים - רק בו; ושכל מעיינינו - לבטא כאן את רצונו, לגלות את שמו, לגלות את מלכותו - אז הוא יבוא.

וכדי שזה יהיה 'כל מעיינינו', מה שעלינו לעשות - זה להבין את הסוגיא הזו. לנסות לקבל בה 'דעת'.

ולהשתדל לגלות אצלנו - רצון. ואפילו אם נתחיל בכך שרק נרצה לרצות, זה כבר טוב.

ולאחר מכן - עלינו לנסות להעביר את זה הלאה. שעם ישראל ידע מי הוא, מה מהותו; מי זה אלוקיו, וכיצד בונים ביחד את ה'משפחה' הזו.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

קבורת יעקב במצרים

וְשִׁכַבְתִּי עִם אָבִי וַיִּנְשָׂאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם וַיִּקְבְּרֵתָנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרֶךָ (מז, ל)
איתא בנזיר דף ס"ה ע"א אמר רב יהודה אמר קרא ונשאתני ממצרים טול עמי וכמה
שיעור תפוסה פירש רבי אלעזר (ברבי צדוק) נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה ג' אצבעות.
ובתוס' יו"ט תמה היכן מצינו שיעקב אבינו נקבר בארץ מצרים שיהיה שייך בו תבוסה.
וכה"ק כבר בהדר זקנים לבעלי התוס' כאן, (ראה בכל המצוטט ומצוין בתורה שלמה הערה
קכ"ה).

ומיישב רבינו בב' אופנים. א. דהגמ' דייקה לשון 'ממצרים' דמשמע מהעפר של אדמתה.
כמו שמצאנו בבכורות דף ז' ע"א לגבי יוצא מן הטמא דדייקינן האי לישנא דיוצא מן הטמא
קאמר ולא יוצא מטמא, דלא בעינן דיצא מגופו של טמא.

ב. עפ"י שיטת הראב"ד ז"ל בפ"ו מטו"מ ה"ח דארון של אבן הוי כקבר. ע"כ י"ל דבמה
שהיה יעקב בארון של אבן נחשב שקבור במצרים. [מקורות: צ"פ עה"ת שו"ת צ"פ החדשות
ח"ד סי' מ"ו שמחת חיים (לרח"ז חאראש ז"ל) וצ"פ נזיר]

*

קבורת יוסף בשכם שהפכה לעיר מקלט

וְהֵעֵלְתָם אֶת עֲצַמְתֵי מֹזֶה (ג, כה)

כתיב וְאֵת עֲצַמֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלָו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם בְּחֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חָמוֹר אָבִי שֶׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׁיטָה וַיְהִי לְבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה (יהושע כד לב).
תמה רבינו הרוגז'ובער זצ"ל הלא שכם היתה עיר מקלט כדכתיב ביהושע (כ ז), ובמכות
דף י"ב ע"א איתא דאין קוברין מתים בעיר מקלט דלחיים ניתנו ולא למתים. ומפנים
הקבורים שם, ואיך קברו את יוסף בשכם. ומיישב רבינו על פי המבואר בתוספתא דמכות
(פ"ב ה"ב) שקדשוה לאחר זמן. וא"כ קברוהו לפני שעשאוה עיר מקלטמה.

מ"ה הנה רבינו בפ' חיי שרה (הובא עם תוספות ב'מתורתו' ח"א) הביא מכות שם ומסוף מסכת שמחות שגם הקבורים
בערי מקלט מפנים אותם חוץ מקבר המלך והנביא. לפי זה יש להוסיף שהטעם שאחר שקדשו את שכם לא פינו אח"כ
את קברו של יוסף זהו משום שהיה מלך. וכיוצא"ב יש ליישב ג"כ לענין אלעזר בן אהרן שגם בענינו תמה רבינו על
המבואר בב"ב דף קי"ג ע"א שנקבר בשכם ות' כנ"ל דנתקדשה שכם אח"כ. וגם בזה י"ל דלכך לא פינוהו משום שהיה
נביא כמו שהראה רבינו (בשו"ת צ"פ החדשות ח"ג גליונות לסדר עולם רבה ובגליונות לתמורה ע"ש) מתמורה דף ט"ז
ע"א.

קבורת יוסף בשכם שהפכה לעיר מקלט

ובאופן נוסף מיישב רבינו על פי דיוק לשון הכתוב כאן ובהקדם יסוד דהאיסור לעשות קבר בעיר מקלט היינו לעשות קבר הקנוי למת דהמת קונה את מקומו. והנה בקרא כתיב והעליתם את 'עצמותי' וגו' (וכן בקרא ביהושע הנ"ל ואת עצמות יוסף), דמבואר דאין כאן מת שלם והוה כהרוג חסר דאין קונה מקומו (עיין נזיר דף ס"ה ע"א וירושלמי פ"ז) על כן אין כאן יצירת קבר בעיר מקלט. [מקורות: צ"פ תרומות עמו' 5 וצ"פ עה"ת]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

---

ויש להוסיף לגבי הא דאלעזר מש"כ רבינו במק"א (שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים אות תי"ב) ליישב למה לא קברו את אלעזר במקום שהיה לו מערי הלויים דזהו משום שלא שהיו ערי מקלט ואין קוברים בהם משא"כ שכם עדיין לא נתקדשה לעיר מקלט. אמנם כבר הובא (שם) שהג"ר אברהם דימאנט ז"ל תמה ע"ז במכתבו לרבינו דהא כשמת אלעזר כבר היה לאחר כבוש וחילוק וכבר נפרשה שכם והיתה קולטת, ועיר שכם נתן יהושע לבני קהת הלויים (ולא לכהנים) ככתוב ביהושע כ"א פ"ב.

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

כוחו של מלך

יְהוּדָה אָתָּה יוֹדוּךָ אַחִיךָ יְדָךְ בְּעֶרְףְּ אִיבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: גִּוַר אַרְיָה יְהוּדָה מְטָרְף בְּנֵי
עֲלִית פָּרַע רָבִץ פְּאֲרִיָּה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֵנוּ (מט, ח-ט)

תמיהה גדולה במה שונה יהודה מהשבטים שקדמו לו

לאחר קודם פטירתו מן העולם, אסף יעקב אבינו את בניו ובירך כל אחד מהם בברכה הראויה לו, ואת חלקם הוכיח. הראשון שעמד לפניו היה ראובן, ויעקב הוכיחו על חטאו במעשה בלהה שבלבל יצועי אביו. לאחר מכן המשיך להוכיח את שמעון ואת לוי על שהרגו את אנשי שכם, ורצו להרוג את יוסף. וכשהגיע אחריהם יהודה נאמר "יהודה, אָתָּה יוֹדוּךָ אַחִיךָ" (פרק מט פס' ח). ודקדקו חז"ל מהי תוספת תיבת 'אתה' (רא"ם וגו"א) ופירשו (ב"ר צט ח והובא ברש"י) שלאחר שהוכיח יעקב את שלשת בניו הראשונים, נרתע יהודה והחל לסגת לאחוריו, כי חשש שאף אותו יוכיח על מעשה תמר, וקרא לו יעקב בדברי ריצוי, ואמר לו שאינו צריך לחשוש, ואדרבה שיבח אותו (פס' ט) "מְטָרְף בְּנֵי עֲלִית", שסילק עצמו ממכירת יוסף באומרו "מָה בָּצַע פִּי נִהְרַג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ" (לז כו), וכן בהריגת תמר הודה שלא חטאה, ואמר "צְדָקָה מִמֶּנִּי" (לח כו).

וצריך להבין, אם היה מה להוכיח את יהודה על מעשה תמר, מדוע לא הוכיחו יעקב, וכי משוא פנים יש בין השבטים שאת חלקם מוכיח וחלקם נמנע. ואם לא היה מה להוכיח, ממה חשש יהודה. והשאלה מתעצמת ביחס למכירת יוסף, שהנה שמעון ולוי רק רצו להרוג את יוסף, ויעקב הוכיחם על כך קשות, ואילו יהודה שמכר בפועל את יוסף לישמעאלים, יעקב משבחו על כך. וביותר קשה, שבגלל מה שמכר יהודה את יוסף, הורידוהו האחים מגדלותו, שאמרו לו האחים, אתה אמרת לנו למוכרו, ואילו היית אומר לנו להשיבו לאביו היינו שומעים לך (רש"י לח א), ובגמ' (סוטה יג ב) מבואר שנענש יהודה על שלא הציל את יוסף, ואילו יעקב אבינו משבחו על כך.

יעקב אבינו לא עסק בחטאים אלא בראוי למלכה

וקודם שנבאר פרשה זו, נקדים את דברי האור החיים (כט יח) שהתורה בַּסְפָּרָה לנו על האבות הקדושים, לא כתבה זאת כתיאור עליהם, אלא "תלמד לאדם דעת", כיצד אנו צריכים לנהוג. וא"כ אף בעסקנו בחוסר שלימות מסוים שאנו מוצאים בשבטי י-ה, זה רק בשביל ללמד אותנו כיצד להתנהג, ולא שחלילה אנו יכולים לבקר את השבטים הקדושים.

והנראה, שיעקב אבינו לא בא להוכיח את השבטים על חטאיהם, לפי שכל אדם קורה וטועה בדרכו, ותמיד ישנה אפשרות לתקן או לשוב בתשובה, אלא תוכחת יעקב נסובה סביב עניין אחר, והוא, עניין ה'נגיעות' שיש לאדם במעשיו, וכפי שיתבאר. כל אדם פועל בחייו מעשים רבים מספור, ועל דרך כלל, הכח המניע את פעולותיו הוא כח האנוכיות,

שחושב האדם מה התועלת האישית שתצמח לי בכל מעשי. ובגמ' (סנהדרין יח ב) מוצאים אנו את גודל כח הנגיעות שיש באדם, שמבואר שאין הכהן גדול יכול לשבת בדיון על עיבור השנה [להוסיף חודש נוסף] כי יש לו נגיעה "משום צינה" וביאר רש"י שהכהן גדול צריך לטבול חמש טבילות ביום הכיפורים, והמים בתקופת תשרי קרים. ואם תתעבר השנה, נמצא שחודש תשרי יהיה בתקופת חשוון, שבה יותר קר, ואם כן יש לו נטייה שלא לעבר את השנה, ולכן הוא פסול מלשבת בדיון על כך. ואם חשש זה הוא בכהן גדול הנכנס לקודש הקודשים, קל וחומר הוא לכל אדם, כמה יש לחשוש לנגיעות במעשיו.

עוד יש לידע מהו תפקידו של 'מלך'. טעות שגורה הוא שמלך מהותו אדם שכל העם חייבים לשרת אותו וליתן לו כסף וכבוד. אולם בחז"ל רואים אנו שההגדרה הפוכה לגמרי. וכך שנינו (נדרים כד א), האומר לחבירו, שאם אינך מהנה אותי במתנות [כשם שאני נתתי לך] אני אוסר אותך מלהנות מנכסי, זהו נדר גמור, שיכול לומר "אינני מלך, שאני מהנה אותך, ואילו אתה לא מהנה אותי" ופירש רבי אברהם מן ההר (שם) שדרכו של מלך לתת, בלי לקבל תמורה.

והנה, אם אצל כל אדם במעשיו, יש לחשוש שלא יהיה נגוע במעשיו, אזי, במקום שאחראי ושולט על אחרים, על אחת כמה וכמה שצריך לעשות מעשיו בלא לחשוב על התועלת האישית שלו, אלא על טובת הכלל, ואילו אותם בעלי שליטה על אחרים, שאין מידותיהם מתוקנות, מגיעים תוך זמן קצר לידי השחתה והסתאבות, כידוע. ולכן, אין ליתן את כח המלוכה, אלא למי שהוכיח שיודע הוא לפעול לטובת הזולת, בלי לחשוב על תועלתו האישית.

מדוע דווקא יהודה הוא שראוי למלוך

ומתחילה היה ראובן בכור השבטים מועמד להיות המלך בישראל, אולם במעשה בלהה איבד את מעלת המלוכה, ולא בגלל עצם המעידה שהייתה לו, אלא שהמניע למעשה לא היה רק לשם שמים לעשיית צדק, אלא "עלבון אמו תבע" (ב"ר צח ד), כלומר שהמעשה נבע מתוך נגיעה, שהרי אם לא הייתה זו אמו, לא היה תובע עלבון זה. כמו כן שמעון ולוי, כאשר הם לקחו את חרבם והרגו את אנשי שכם, והוכיחם יעקב על כך, לא ענו לו, שעשו זאת בגלל עשיית צדק טהור, אלא "וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֵנִים יַעֲשֶׂה אֶת אַחֹתָנוּ" (לד לא), ומשמע שאם לא הייתה זו אחותם, לא היו מקנאים לענין, אע"פ שעשו אותה הפקר. כך גם במכירת יוסף, טעותם לדון אותו כדין רודף, בגלל שהייתה כאן פגיעה בכבודם, ולכן אין המלוכה עוברת מראובן אליהם [ואפשר, שלכן הוסיף יעקב לומר (פס' ו) "בְּסֹדֶם אֶל תָּבֵא נַפְשִׁי" שהכוונה למעשה זמרי, שאף הוא רצה להתיר עריות בישראל והיה נגוע בתאוותו. וכן "בְּקֶהְלֶם אֶל תִּתְחַד כְּבֹדִי" שהכוונה למעשה קורח, שעטף את קנאתו ונגיעתו האישית באצטלה של רוחניות].

לעומת זאת יהודה, הגם שהשתתף עם כולם בתכנון הריגת יוסף, והגם שטעה, אבל הוא הוכיח שבתוך הנפילה הוא יודע לפעול בעבור הזולת בלי כל נגיעה, שהרי אין לו כל רווח אישי ממה שמכרו את יוסף ולא הרגוהו, וכל התועלת הייתה ליוסף, והרי כאן פעולה של

נתינה דאגה ליוסף. ומי שיש לו את כח הנתינה בלי נגיעות, הוא ראוי למלוכה. וכן במעשה תמר, כשיהודה פסק "הוציאוהו ותשקה", ותמר אמרה לו "הפך נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה", אין לו שום תועלת אישית בהודאה, אלא להיפך, עדיף היה לו שלא להודות כדי לא להתבייש. ומה שבכל זאת הכריז קבל עם ועדה שתמר צדקה בדבריה, זה היה אך ורק למען תמר ולא בשביל תועלתו האישית. זהו מלך, המסוגל לתת למען השני, בלא שום נגיעות אישיות. ולכן יהודה, בתוך הטעויות ניכר כח הנתינה שלו ללא נגיעה אישית - זכה למלכות. (קונטרס מעין גנים)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מה שנראה הסבל - הוא המנוחה

וַיֵּרָא מִנְחָה בְּיָטוֹב וְאֵת הָאָרֶץ בִּי נְעֵמָה וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסִבְלָ וַיְהִי לְמִסַּע עֲבָד (מט, טו)
לכאורה קשה, אם יששכר ראה מנוחה כי טוב, מדוע לו לנטות שכמו לסבול בדווקא?
ולמה לא יחפש את המנוחה הטובה והנעימה?

אמנם צריך לומר, - וכך ביאר רבי ירוחם זצ"ל המשגיח דמיר בספרו דעת תורה על התורה - שאדרבה, היא הנותנת... כי הטיית השכם לסבול, הוא תנאי הכרחי להתפתח להתגדל, וממילא למנוחה. כי כל זמן שאדם מחפש רק להקל על עצמו, הוא אינו גדל, הוא לא משקיע את כל המאמצים, והוא לא קוצר את פירות ההצלחה, והוא גם לא יודע אפילו לזהות אותם. ובוודאי שאין לו מנוחה.

משל למה הדבר דומה: חנוני שיושב בחנותו, ואין לו שום קונה - למרות שהוא חפשי מכל צורך לשרת לקוחות - בכל זאת המנוחה ממנו והלאה... כי הוא יודע שהוא מפסיד בכל רגע אפשרות להשתכר, ובסופו של יום הוא עלול לחזור הביתה בידיים ריקות. ואז בוודאי לא יהיה לו, לא מנוחה, ולא שקט.

ואמנם דרכו של כל חנוני, שכאשר איננו עסוק מספיק עם קונים, הוא יוצא ומכריז על סחורתו בקולי קולות, ולא ינוח ולא ישקוט עד אשר תתמלא שוב חנותו בקונים, ותתרוקן מהסחורה. כלומר, חנווני חכם מבין, שככל שיתאמץ יותר כך ירויח, וזאת מנוחתו.

וכך הוא ברוחניות, הדרך היחידה להשיג את התכלית היא על ידי העמל והיגיעה. וזהו - **וַיֵּרָא מִנְחָה בְּיָטוֹב... וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסִבְלָ...** כי כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, צריך להטות שכמו ולסבול.

וכך כתב בספר חובת הלבבות שער התשובה פרק י': **ומי שרוצה להגיע לרצון בוראו, ייכנס מן הפתח הצר, שייכנסו ממנו החסידים הסובלים.** ולכאורה מדוע ולמה בחר לנו הבורא יתברך שמו דרך להיכנס בפתח הצר? והרי בודאי הקדוש ברוך הוא רוצה שבבילינו הטוב ביותר. אמנם זהו באמת הטוב האמיתי, ורק כך מגיעים אל התכלית. ובמסחר הדבר ידוע, ככל שמשקיעים יותר מרוויחים יותר ויותר.

והנה עלינו להתבונן ולערוך מחשבות עם עצמינו בכל מעשה טוב שאנו עושים כגון ללכת לבית כנסת ובית המדרש, ללמוד סוגיא בגמרא, או לכל דבר של מצוה, האם אנו מחפשים להשיג מה שיותר, או להשקיע כמה שפחות?

ויט שכמו לסבול, זהו ביטוי של הרצון להשיג יותר ויותר, וכך עובד יששכר, ויהי למס עובד, משעבדים את לבם לאביהם שבשמים. וכך זוכים למנוחה אמיתית.

וזכינו בדורינו לראות דוגמה מובהקת של ויט שכמו לסבול, הוא ניהו גאון עוזינו ותפארתינו, **מרנא ורבנא רשכבה"ג ראש הישיבה הגראי"ל זצוק"ל**, שכל ימיו הטח שכמו לסבול עול תורה, והלך לו ונכנס בפתח הצר שנכנסו ממנו החסידים הסובלים. וזה הביאו שזכה וזיכה את הרבים באופן שלא יתואר ולא ישוער.

וכן **מרנא ורבנא רבינו ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל**, שכידוע עוד הכין שיעור ביומו האחרון ממש, ונשמתו עלתה לשמי רום באמצע כתיבתו, ובאמצע אשר שרעפיו העמיקו בסוגיא דשיקול הדעת בסנהדרין, המשיך והעפיל לישיבה של מעלה. זהו ויט שכמו לסבול.

וכך כל גדולי ישראל גדלו והצליחו וגם עשו פרי. על ידי שעמלו בכל הכח בכל עניני התורה והעבודה. וזאת היתה מנוחתם, אשר היתה ניכרת על פניהם, שהיו כולם שמחים ונינוחים, ומקבלים כל אדם בסבר פנים יפות.

וַיֵּרָא מְנַחָה פִּי טוֹב. בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה, וִירָא מְנוּחָה כִּי טוֹב, זֹו תוֹרָה, דְּכַתִּיב (משלי ד) כִּי לִקְחַ טוֹב נִתְתִּי לָכֶם. וְלִכְאוּרָה הָרִי אִמְרוּ צְדִיקִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה לֹא בְעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בְעוֹלָם הַבָּא. אִמְנָם יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שְׁחוּסֵר הַמְנוּחָה הִיא הַמְנוּחָה הָאִמִּיתִית, שְׁעֵלִיָּה אִמְרָ שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ בַּחֲכָמָתוֹ, מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד. וְכֹאשֶׁר הָאָדָם זוֹכֵה לְתוֹרָה הָרִי הוּא שְׁמַח שְׁזָכָה לְהַגִּיעַ אֶל הַתְּכֵלִית שְׁלֵשְׁמָה נְבֵרָא, כְּמוֹ שְׁכַתֵּב רַבִּינוּ יוֹנָה בְּאַבּוֹת שְׁהָאָדָם לֹא נְבֵרָא אֶלָּא לְתוֹרָה. וְהָרִי כֵךְ שְׁנִינוּ, אִם לְמַדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה אֶל תְּחִזִּיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ כִּי לִכְךָ נּוֹצֵרָת.

וַיֵּרָא מְנַחָה פִּי טוֹב. פִּירֵשׁ הַסְפּוֹרָנוּ, וְזֵה רֹאָה שְׁהַמְנוּחָה בְּשֵׁלִימוֹת הַמוֹשְׁכָלוֹת אֲשֶׁר בּוֹ תְנוּחַ הַנֶּפֶשׁ, כְּעִנּוּן וּמִצָּאוּ מִרְגּוּעַ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, שְׁהוּא הַטוֹב וְהַתְּכֵלִית הַמְכוּוֹן, ע"ש. וּמַדְבְּרִיו מוֹבֵן הֵיטֵב, שְׁהַמְנוּחָה הָאִמִּיתִית הִיא מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ, וְהִיא בָּאָה עַל יְדֵי שְׁלִימוֹת הַמוֹשְׁכָלוֹת, וְהוּא הַטוֹב וְהַתְּכֵלִית הַמְכוּוֹן. וְכֹאשֶׁר הָאָדָם זוֹכֵה לְרֹאִיָּה נְכוֹנָה לְדַעַת וְלִזְהוּת אֶת הַטוֹב הָאִמִּיתִי, הוּא מִטָּה שְׁכָמוּ לְסָבוֹל. וְהֵבֵן הַדְּבָרִים הַנִּפְלָאִים וְהַמְתּוֹקִים, וְתַמְצָא נּוֹעַם.

וְהִנֵּה אִמְרוּ בְּבִרְכוֹת ד'ו ע"ב, אִמְרָ רַבִּי חֲלָבוּ אִמְרָ רַב הוֹנָא הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אֶל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גָּסָה. וּבִרְש"י, לְפִי שְׁמֵרָאָה בְּעַצְמוֹ שְׁעָכוּב בֵּית הַכְּנֶסֶת דּוֹמָה עֲלָיו כְּמִשׁוּי. וּבִרְבִּינוּ יוֹנָה שֶׁם פִּירֵשׁ הַטַּעַם, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִי שְׁיוֹצָא מִן הַטּוֹרָח אֶל הַמְנוּחָה, וְהוּא הַפֶּךְ שְׁבִית הַכְּנֶסֶת הוּא בֵּית הַתְּפִלָּה, הִיא הַמְנוּחָה וַיֵּשׁ לוֹ לְשִׁמוּחַ בִּישִׁיבָתוֹ בָּהּ, וְכֵן אִמְרוּ ז"ל (מגילה ד' י.) כִּי לֹא בָּאתֶם עַד עֵתָה אֶל הַמְנוּחָה וְאֶל הַנְּחִלָּה, מְנוּחָה זֵה שִׁילָה נְחִלָּה זֵה יְרוּשָׁלַיִם, הִנֵּה שְׁהַמְקוּמוֹת שְׁהָיוּ מְקַרִּיבִין בְּהֵם הַקְּרַבְנוֹת וּמִתְּפַלְלִין בְּהֵם נְקֵרָאִים מְנוּחָה וְנְחִלָּה. ע"כ.

ונמצינו, כי זהו תנאי לעלי, לדעת מהי המנוחה האמיתית, כי אז מטה שכמו לסבול.

ובהמשך הסוגיא ברכות שם, אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט שנאמר נרדפה לדעת את ה'. וכתב על זה רבינו יונה על הרי"ף שם, כלומר כשנרדפה נזכה לידיעה, שכל הדברים צריכין הקדמות - והרדיפה בכאן היא הקדמה - שמתוך חשקו ותאותו הוא הולך במרוצה, ומזה יבוא אל הידיעה. ומדבריו למדנו חידוש גדול בהדרך לעליה בתורה, שכל הדברים צריכים הקדמה, והרדיפה היא ההקדמה, שמתוך חשקו ותאותו הוא הולך במרוצה ומזה יבוא אל הידיעה.

והנה בזמנינו אדם שהוא מובטל הוא ממש מתוסכל לעתים, ומרגיש עצמו ככלי אין חפץ בו. דא עקא, שפעמים רבות אדם חושב עצמו עסוק וכי הוא מנצל את זמנו ביעילות, בו בזמן שאינו פועל כלל בדברים שעבורם נברא. ואשרי מי שיודע מתי הוא בכיוון הנכון, מתי המנוחה היא שלימות ומתי להיפך.

והנה סיפרו על אשת מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שאמרה שכאשר אינה שומעת קול תורה, אינה יכולה לישון... ידוע ידעה הרבנית אשת חבר למרנא הגר"ח מה הכיוון הנכון, ורק אז מצאה מנוח.

והנה אדם שנוסע במכונית ותקוע באמצע הדרך, הוא אינו רגוע כל זמן שהוא נח, והמנוע שקט, ורק כאשר המנוע מתחיל לטרטר, הוא רגוע. וַיֵּרָא מְנַחָה בְּיָטוּב... וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסָבֵל. כי רק זו המנוחה...

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס 'תורת אמך'

ביאור בתרגום יונתן שברכת ישימך אלקים כאפרים וכמנשה
הוא ביום המילה, ומדוע מצרפים לברכת הבנים גם ברכת
כהנים

וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר בְּךָ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹקִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה (מח, כ)
יונתן בן עוזיאל תרגם: וּבְרִיכְיִנּוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּךָ יוֹסֵף בְּרִי יְבָרְכוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְּ
יְנוּקָא בְּיוֹמָא דְמַהוּלְתָא לְמִימַר יְשׁוּיְנָךְ ה' כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה

נשאל מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זללה"ה (ס' דעת נוטה עמ' שפ"א): מה הענין
לברך את הבן דוקא ביום המילה ולא בשאר מצוות. והשיב כמה תשובות בזה: א': הברכה
הראשונה שהתינוק יכול לשמוע. ב': שאז זמן ברכה. ויל"פ את דבריו ע"פ מה שמובא בשם
מהרח"ו שבעת המילה באים כל חלקי נפש רוח ונשמה, ומבארים שהמילה הוא גמר הלידה
ונכנסת בו הנשמה בשלימות [וכפי שידוע שהגר"ח מוולאז'ין מלאו ימיו מיום ליום דנסתלק
ביום שנולד, ואע"פ שנולד בז' לחודש סיון ונסתלק בי"ד לחודש זה, אך כיון שנימול בי"ד
סיון הרי זה חשיב שנולד ביום זה דהמילה היא גמר הלידה], וא"כ ביום זה שהוא גמר
לידתו של הילד ונכנסת בו הנשמה בשלימות, רק מאז יכול לשמוע ולקלוט ברכה זו, ואז
הוא הזמן של ברכה שמברכים אותו.

עוד השיב הגר"ח: מצוה ראשונה. וכוונתו שזו המצוה הראשונה שהתינוק מקיים ועכ"פ
המצוה מתקיימת בגופו, ולכן זה זמן מסוגל לברך אותו.

והנה ז"ל: הנצי"ב בהעמק דבר: באמת היה עוד זרע ברוכי ה' בנכדי יעקב כמו פרץ וזרח
ועוד הרבה, אבל אפרים ומנשה היה כל אחד גדולתו משונה מחבירו, אפרים היה גדול
בתורה ודבק לאלקיו, ומנשה בהליכות עולם ועוסק בצרכי ישראל כמ"ש לעיל י"ד. ובהרחב
דבר הוסיף וז"ל: והנה בת"י איתא ע"ז המקרא שבשעת מילה מברכין ככה, והענין שידוע
שאינו ראוי לברך את האדם אלא מעין ברכותיו שברכו ה' עד כה, לעשיר בעשרו ולחכם
בחכמתו, וכמ"ש בס' דברים ט"ז י"ז, וא"כ אין ראוי לברך למי שאינו עוסק בתורה שיהיה
כאפרים, וכן למי שהוא אינו עוסק בהויות העולם שיהיה כמנשה, אבל בשעת מילה דלא
נודע עדיין את הדרך אשר הילד ילך בה, אז יברך ישראל ישמך אלהים כאפרים, אם יהא
עוסק בתורה יצליח כמוהו, וכמנשה אם יהיה עסוק בהויות העולם יהיו כמנשה. ע"כ.

בדומה לזה כתב הכתב סופר וז"ל: בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה.
ובתרגום יונתן בך יברך ישראל ביומא דמהולתא. והוא תמוה למה דוקא ביומא דמהולתא.
והנה יש לדקדק למה מקדים בברכה כאפרים וכמנשה, הלא סדר הברכה מלמטה למעלה,
וכיון שאמר כאפרים איך יברך אח"כ כמנשה. ונ"ל הנה אפרים היה גדול בתורה, וגדול

שימושו ולימודו לפני יעקב, ומנשה עסק בצרכי הבית כמבואר, והנה שניהם כאחד אי אפשר, אי סייפא לא ספרא וכו', וצריך יששכר וזבולון תמיד, ויששכר בבחינת אפרים ומנשה בבחינת זבולון, והנה מי שאינו כאפרים ולא הצליח בלימודו יכול להיות אח"כ כמנשה, לפרנס עצמו בצדק ולהחזיק עניים ולומדי תורה, אבל מי שהוא כמנשה א"א להיות כאפרים אח"כ, והנה כל איש מישראל מחויב לחנך בנו לתלמוד תורה אולי יצליח ויגדל בתורה, ולא כל אדם זוכה לכך, כי אלף נכנסים לבהמ"ד ואחד יוצא להוראה, עכ"פ יראת ה' על פניו ויעסוק במסחרו בצדק וביושר, וזהו שמברך אב לבנו, ישימך אלקים כאפרים, שיהיה כאפרים, או אם לא יזכה להיות כאפרים יהיה עכ"פ כמנשה עוסק בצרכי העולם ויהיה צדיק כמותו. והנה אחר שכבר גדל הבן אז א"א לברכו להיות או כאפרים או כמנשה מאחר שלא הצליח בתורה אין בחירה על הרוב אלא להיות כמנשה, רק בשעת חינוך יש לברכו כן. והיינו ביומא דמהולתא, אז התחלת החינוך שמכניסו תחת כנפי השכינה, אז יתברך בברכה זו, ונכון, ע"כ.

אלא דיש להעיר מדוע שיברך האב את בנו שאם לא יהיה עסקו בתורה שיהיה עכ"פ כמנשה, ואם יהיה עוסק בצרכי העולם שיהיה צדיק כמנשה, והרי זמן המילה הוא מסוגל מאד להתפלל על הילד, וכמש"כ השל"ה הק' (מס' חולין פרק נר מצוה) וז"ל: ויתפלל להשי"ת תיכף לאחר המילה שיתן לו השי"ת להילד נשמה קדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ויברך את הילד, וכן יתנהו לאחרים לברך אותו. וכן איתא בתרגום יונתן פרשת ויחי בפסוק בך יברך ישראל לאמור וגו', יברכון בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר וכו'. ואם היו אחרים עומדים שם, אומרים כשם שנכנס לברית וכו', ע"כ. וא"כ אדרבה שיתפלל האב מקירות לבו שבנו הנימול יגדל להיות כאפרים שהיה גדול בתורה וכל עסקו יהא בתורה, ולא יהא כמנשה, ובדברי השל"ה הק' נראה שהבין כך מדברי התרגום יונתן גופיה שזו התפילה הנרצית בזמן המילה, ויתפלל שתהיה לו נשמה קדושה שכל עסקו יהא אך ורק בתורה ולא בהויות העולם ולא בעסקים כלל וכלל.

ומצאתי בחתם סופר שביאר את כוונת הברכה שיהא כיוסף שהיתה לו גם גדולה כמנשה וגם תורה כאפרים, וז"ל: בך יברך ישראל, י"ל כי ביוסף היה תורה וגדולה במקום א', והיה מוקדם במעלה ובזמן התורה קודם לגדולה, אך בבניו כבר נתחלקה כי הגדולה והשררה היה במנשה ושמו מורה כי נשני את כל עמלי היינו צרותיו ונתגדל ונתעלה, ואפרים היה גדול בתורה והיינו הפרני בארץ עניי כי פרי צדיק תורתו וצדקתו, אמנם משנתחלקה בעו"ה תורה וגדולה ולא נמצא במקום א' קדמה גדולה לתורה, כמ"ש בבאורי מהרי"א שלעולם שולחן קודם למנורה וזבולון קודם ליששכר, וע"כ אמר יעקב ליוסף בך ולא בבניך יברך ישראל לאמור אדם לבנו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה כמו ביוסף שהוא עצמו היה האפרים והוא עצמו היה המנשה ולא יתחלקו התורה והגדולה לשנים, וע"י שיהיו במקום א' וישם אפרים לפני מנשה התורה קדמה לגדולה. ע"כ.

ולפ"ז יל"פ שזהו שאנו מברכים את הבן "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" ביום המילה דוקא, כיון שהברכה היא שיזכה לגדול ולהיות כיוסף שזכה לתורה כאפרים ולגדולה

כמנשה גם יחד, ומברכים ומתפללים שבכל ימי חייו לא יתחלקו התורה והגדולה, אלא שניהם יהיו עמו תמיד.

עוד ראיתי בס' תפארת יהונתן שביאר באופן אחר, וז"ל: ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישמך אלקים כאפרים וכמנשה. איתא בתרגום יונתן ויברכם ביום ההוא בך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר ישימך ה' כאפרים וכמנשה. נראה הטעם דביום המילה הוא סכנה מעין הרע כמו שרצה לעשות בלעם ע"כ יברכם ביום המילה שיהיו כאפרים ומנשה שאין עין הרע שולט בהם או יש לפרש ביום ההוא אחר שיעמיד יהושע השמש והירח אז יהיה ניכר גדולת הקטן, או י"ל מפני שעתיד ירבעם לצאת ממנו לא היו ראויים לברכה אלא שאין הקב"ה דן רק לפי מעשיו של אותו שעה ולכך נאמר ביום ההוא דייקא, ע"כ.

והנה מנהג העולם לצרף לברכת הבנים ד"ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" גם את ברכת כהנים "יברכך ה' וגו'", ולא ידעתי מדוע מוסיפים ברכה זו, וכי לא די בברכה שבירך יעקב אבינו "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה". ושאלתי זאת את מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זללה"ה, והשיב לי בכתב ב' תשובות, א': ברכה שלמה. ב': לרווחא דמילתא. ובע"פ השיב לי בזה"ל: כשמברכים אז אומרים גם נוסח זה שיהיו עוד ברכות, כיון שזה זמן של ברכה, ע"כ. והיינו דבזמן של ברכה מוסיפים עוד ברכות.

ואפשר לבאר באופן נוסף, והוא עפ"ד החתם סופר שכתב דבר נפלא, וז"ל: בך יברך ישראל לאמר וגו', תרגום יונתן יברכון בית ישראל ביומא דמהולתא, ולע"ד עפ"י דכתיב כה תברכו את בני ישראל, וילפי' בש"ס (סוטה ל"ח ב') דכל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינה עולה, שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים, מה להלן בעבודה [בעוד עבודה בידו בירך], אף כאן בעבודה, וא"כ ה"נ כתיב בך יברך ישראל, ואין עבודה בישראל כ"א בכהנים, וסתם ברכה בשעת עבודה, ע"כ תרגם ביומא דמהולתא שהאב ככהן המקריב בנו למולו כדאי' במדרש רבה ריש פ' וירא ע"ש, ע"כ.

ומעתה שנתבאר דיסוד הברכה דישימך אלקים כאפרים וכמנשה נתקן לומר בשעת המילה, דהאב הוא ככהן המקריב והמילה היא כשעת עבודה, וברכת כהנים היא בשעת העבודה, הרי דברכת האב את בנו בשעת המילה נלמד מברכת כהנים בשעת העבודה, וא"כ אין לך ברכה יפה מברכת יברכך ה' וגו' שהיא ברכת כהנים בשעת ברכת האב לבנו בשעת המילה ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, ומאחר שמברכים גם ברכת כהנים בשעת המילה, יסדו לברך ברכת כהנים גם בכל ליל שבת בברכת האבות לבנים.

עוד יל"פ בזה, דכיון שמברכים את הבנים שיהיו כאפרים וכמנשה מכל סיבה שהיא, אבל סו"ס היא אליה וקוץ בה, דמדוע שלא נברך את הבנים שיהיו כמו האבות הקדושים שהם במעלה עליונה הרבה יותר, ולכן מברכים את הבנים גם בברכת כהנים שבברכה זו רמוזים האבות הקדושים וכפי שכתב הבעל הטורים בפר' נשא, וז"ל: יברכך. בזכות אברהם דכתיב ביה (בראשית כ"ד א') וה' ברך את אברהם בכל (במדב"ר י"א ב'). יאר. כנגד יצחק שראה

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס 'תורת אמך'
ביאור בתרגום יונתן שברכת ישימך אלקים כאפרים וכמנשה הוא ביום המילה, ומדוע
מצרפים לברכת הבנים גם ברכת כהנים

בעקידה ומת והאיר הקב"ה את עיניו והחיהו, כדאיתא בפרקי רבי אליעזר (ל"א). ישא.
כנגד יעקב דכתיב ביה וישא יעקב רגליו (בראשית כ"ט א') וכתוב ביה (שם כ"ח כ"א) ושבת
בשלו.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

בדין שבע ברכות לנישואין ללא קידושין

בְּנֵי הַם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה (מח, ט)

יש רבנים הנוהגים בעת שבאים לסדר קידושין לחתן וכלה שאינם שומרי מצוות, לפעול שהקידושין יהיו שלא כדין. שלא יחולו קידושין. ועושין זאת על ידי שמביאים עדים קרובים זה לזה, והרי זה בגדר נמצא אחד מהם קרוב או פסול. והקידושין לא חלים כלל. ועושים כך כדי למנוע עוון במקרה שיפרדו ללא גט רח"ל.

והנה על עצם הדבר אם ראוי הוא או לאו, רבו הדעות. ויש לשאול לגדולי הפוסקים. ומכל מקום, יש לדון במקרה שנודע שכך היה, ובאו לקיים סעודת שבע ברכות. (והדבר מצוי אם החתן והכלה באו ממשפחות שומרי תורה ומצוות) האם יש לברך ברכות חתנים. או שברכות אלו הם בגדר ברכה לבטלה, כיון שאין כאן קידושין כדין, ממילא אין כאן נישואין כלל. והרי זה כמסיבה בעלמא.

ונראה להוכיח מדברי הרמ"א (אהע"ז סי' סא ס"א) וז"ל, אם קידש בטעות, והיו לו נשואין עמה, ואח"כ נודע שהקדושין היו בטעות, אף על פי שחוזר ומקדש אין צריך לברך שנית שבעה ברכות, וסגי ליה בברכות הראשונות. עכ"ל. ובטעם הדבר, כתב הבית שמואל שהברכות אינם על הקידושין, אלא על הנישואין. ואע"ג שאין כאן גדר נישואין, שהרי לא היו קידושין כדין. מכל מקום יצאו ידי חובת ברכות.

ובספר טיב קידושין כתב וז"ל: אין צריך לברך שנית ז' ברכות. וכתב בקונטרס אחרון דגם ז' ימי משתה אין צריך. ונראה ראיה לזה דהא בתשובת ר"ש בהגהות מרדכי (קידושין אות תקמה) מייתי ראיה מנשואין של קטן, ובתשובת רש"י (שם בהגמ"ר אות תקמו) מנישואין של קטנה, ואם כן קשה אם הגדילה במועד יהיה אסור לבא אליה משום אין מערבין שמחה בשמחה כיון דקידושין קמאי לאו כלום נינהו, אלא נראה שברכת חתנים שנתקן על עיקר שמחת נשואין וכיון דהוה ליה שמחת נשואין כדרך נשואין מקרי נשואין לענין ברכה ושבעת ימי משתה. ולפי זה אם נמצא אחד שכנסה ונודע במועד שהיו קידושין בטעות באופן שצריך לקדשה מחדש מותר לבא אליה במועד דמכל מקום כבר עברה שמחת נשואין. מיהו אם נתוודע ביום טוב אין מקדשין ביום טוב וצריך להפרישה עד המועד. עכ"ל.

ובא לומר שיש לנו ללמוד מדין נישואין של קטן, שנתבאר שם שמעיקר הדין מברכים ברכת חתנים. אע"ג שאין כאן קידושין כדין. והאשה אינה מקודשת ואינה נשואה. (עד שיגדיל. אחר שהגדיל אין צריך קידושין שנית, ואנו אומרים שיש כאן קידושי ביאה אחר שהגדיל). אלא שיש אומרים שאין לברך, כיון שנישואין אלו הם נראין כזנות, שהרי בקטן וקטנה שנישאו זה לזה, יש לחוש שלא ישמרו על גדרי קדושת ישראל וקדושת הבית. אך לולא חשש זה היינו אומרים שיש להם לברך.

וכתב הבאר היטב (סי' לד סק"ט) וז"ל קטן פחות מבן י"ג שנה שקדש או נשא אשה אם מברכין ברכת אירוסין ונישואין. ואם ברכו אם צריך לחזור ולקדש אחר אשר יגדל. תליא בפלוגתא דלהני פוסקים דס"ל שאסור להשיא אשה לקטן דהוי כזנות ה"ה דאין לברך ברכת אירוסין ונישואין. ואם בירך חוזר ומברך כשיגדל. ולמאן דס"ל דמצוה איכא יוכל לברך על קדושי קטן וא"צ לחזור ולברך כשיגדיל. וכתב מהרמ"ט אמנם לבי מגמגם אפילו למאן דס"ל מצוה איכא כיון דבאותה שעה פטור מן המצוה ועדיין לא בא לידי חיוב מצוה שמא אין לברך. וכתב כנה"ג עליו הא דמספקא ליה דוקא בקטן שקדש הקטנה דשניהם לאו בר מצוה ניהו. אבל בקטן שקדש את הגדולה שפיר דמי לברך משום חיוב דידה וה"ה אם הוא גדול והיא קטנה ועיין סימן ס"ב ס"ק א' מש"ש בשם כנה"ג ע"ש וע"ל סי' א' מש"ש. קידושין שנעשה ע"י טעות ולא הועילה וזקוק לקדושין אחרים. אינו זקוק לברכה אחרת. ובכל קדושי ספק שצריך לחזור קדושין גמורים א"צ לחזור ולברך כנה"ג דף ס"ב ע"ב: עכ"ל.

ונראה לומר שיש להוכיח מדין קידושי טעות וקידושי קטן. שדיני ברכת חתנים אינם על עצם היות האשה נשואה לאיש כדין. אלא שבח לבורא עולם על הקמת הבית הזה. גם אם אין כאן קידושין ונישואין כדין. ומכאן יש לומר שאם הקידושין לא היו כדינם, גם אם עשו כן כדי להרחיקם מהעבירה לעתיד. יש להם לברך ברכת חתנים כדין.

*

בברכת שבת שלום, הרב אליעזר דוידזון

לתגובות, שאלות, פירוט הלכות אלו, ומראה מקומות לדינים אלו. וייעוץ בענייני ממונות.
ניתן לפנות טל' 0527624694 פקס 077-4707070 דוא"ל: 7470107@gmail.com

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחת יעקב - לקחים ותובנות / מתי מוכיחין? / כיצד מוכיחין?

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וְגו' רְאוּבֵן בְּכָרִי אֶתָּה (מט, א-ג)

תוכחה נכונה והתוצאה הרצויה / התוכחה לראובן

איתא בילקוט שמעוני, תחילת ספר דברים: "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה", מְלַמֵּד שְׁלֵא הוֹכִיחֵן אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה. מִמֵּי לְמַד. מִיַּעֲקֹב, שְׁלֵא הוֹכִיחַ לְבָנָיו אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה שְׁנֵאמַר (בראשית מט, א-ג) "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וְגו' רְאוּבֵן בְּכָרִי אֶתָּה". אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ. כִּדֵּי שְׁלֵא תִנְיַחְנִי וְתִלְךָ וְתִדְבַק בְּעֵשׂוֹ אָחִי. וּמִפְּנֵי אַרְבַּעַה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִים אֶת הָאָדָם אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה, (א) כִּדֵּי שְׁלֵא יְהִי מוֹכִיחוֹ וְחוּזֵר וּמוֹכִיחוֹ, (ב) וְשְׁלֵא יְהִי חֶבְרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ, (ג) וְשְׁלֵא יְהִי בְּלָבוֹ עָלָיו (ד) וְשְׁלֵא יְהִי הַמוֹכִיחִים מִתּוֹכְחִין, שֶׁהַתּוֹכְחָה מְבִיאָה לִידֵי שְׁלוֹם וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר (בראשית כא, כה) "וְהוֹכִיחַ אֲבָרָהָם אֶת אַבְיִמֶלֶךְ", וּמָהוּ אוֹמֵר, "וַיִּכְרַתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּיִצְחָק (שם כו, כז) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מִדוּעַ בְּאַתֶּם אֵלָי", וּמָהוּ אוֹמֵר, "וַיִּשְׁלַח יִצְחָק וַיִּלְכוּ מֵאֲתוֹ בְּשְׁלוֹם". וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בִּיהוֹשֻׁעַ שְׁלֵא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה, שְׁנֵאמַר (יהושע כד, טו) "וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת ה' בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי וְגו' (שם, כא) "וַיֹּאמֶר(ו) הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֹא כִי אֶת ה' נַעֲבֹד". וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בְּשִׁמוּאֵל שְׁלֵא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה, שְׁנֵאמַר "הֲנִנִּי עָנּוּ בִי נִגְדַּת ה' וְנִגְדַּת מְשִׁיחוֹ וְגו' וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂקְתָּנוּ וְגו' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עַד ה' בְּכֶם וְגו' וַיֹּאמֶר(ו) עַד". וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בְּדוֹד שְׁלֵא הוֹכִיחַ אֶת שְׁלֵמָה אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָה, שְׁנֵאמַר (מ"א ב, א) "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוֹת וַיִּצֹו אֶת שְׁלֵמָה בְּנֹו לֵאמֹר".

נמצאנולמדים שגם כאשר יש מקום לתוכחה ויש בה צורך, חובה על המוכיח לדאוג לכך שהיא תתקבל ברוח טובה ולא תפיק תוצאות הרות אסון.

ועוד - חכמינו מדגישים איזו תוצאה צריכה התוכחה להפיק: שֶׁהַתּוֹכְחָה מְבִיאָה לִידֵי שְׁלוֹם!!!

כך נראית תוכחה בדרך התורה!

***

ארור אפם - ולא הם!!! / נהג בו כבוד! / התוכחה לשמעון ולוי

כאשר יעקב מוכיח את שמעון ולוי על מעשיהם, הוא מסיים: "ארור אפם כי עז"

כותב על כך רש"י: אפילו בשעת תוכחה, לא קילל אלא את אפם!

אבן עזרא מתבטא: דרך נבואה או דרך תפלה, שיחסר אפם וטוב להם.

העולה מדברי שניהם, שהמוכיח צריך להדגיש בפני השומע שיש כאן שני דברים: השומע עצמו. תכונותיו ומידותיו.

הבעיה איננה באיש. הבעיה היא בתכונות. הן צריכות להיות שונות...
להמחשה, אע"פ על מעשה בו הייתי נוכח:

בכיתה ג' בבית ספר בירושלים, היה תלמיד שעל כל משפט שרבו הוציא מהפה - מיד הגיב. פעם לענין ופעם לא לענין. פעם הערה במקומה ופעם הערה שלא במקומה. כמה שניסה רבו להסביר לו שלא זו הדרך ולא זו ההנהגה הנכונה לתלמיד, לא עלה בידו. ניסה בכה וניסה בכה, והעלה חרס בידו...

כאשר עברה הכיתה למורה חדש, שהיה מחנך ותיק משך שנים רבות, הסתקרן המורה הקודם לראות איך מתמודד המורה החדש עם התופעה...

הוא הציץ דרך החלון, וראה... המחנך החדש פתח את החומש והתחיל לקרא. עוד לפני שסיים את הפסוק, פרץ התלמיד מיודענו בקריאת ביניים... המחנך המתין, שתק רגע ומיד המשיך להקריא את הפסוק, ללא תגובה. אחרי שתי מילים נוספות שוב פרץ התלמיד בקריאת ביניים...

הפעם פנה אליו המחנך ואמר בקול רם: מאיר! וכי כזה חלשלוש אתה! היצר הרע בא אליך ומנצח אותך בקלות פעם אחר פעם! [הטיל את האשמה ביצר הרע! לא בתלמיד!...] מאיר שמע. האדים כסלק, והשתתק. עד סוף השיעור לא פצה פיו! וכך עברה עליו שנת לימודים פוריה ומועילה.
"ארור אפם" - לא הם.

אומר להם יעקב: הבעיה אינה בכם באופן אישי! אפכם הוא הבעייתי! אם הוא יתמעט, אתם בסדר גמור!

***

ולסיום: במה פותחין?

גם אצל ראובן וגם אצל שמעון ולוי, פותח יעקב בדברי שבח: "ראובן בכורי אתה כוחי וראית אוני יתר שאת ויתר עז".

"שמעון ולוי אחים" - כותב הספורנו: והיה הכבוד הראוי לראובן, ראוי להם.

הרמב"ן כותב: יאמר בעלי אחוה, כי יחם לבם על אחותם. ילמד עליהם זכות כי בקנאתם על האחווה עשו מה שעשו.

אור החיים הק' כותב: כי ישנם באחוה בטבעם ודעת אחת שוה כדעת אחים, ודבר זה לא ישוה בכל אחים.

*

מטרת תוכחת יעקב

להלן ציטוט מתוך ספר שיעורי הפרשה [דרוק]:

בפרשתנו מסופר שיעקב ברך את בניו לפני מותו. יוצאים מן הכלל הם ראובן, שמעון ולוי, להם אומר יעקב דברי תוכחה, לכאורה.

לראובן, הוא אומר: "פָּחַז כַּמִּים אֶל תּוֹתֵר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אֲזַ חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה" (מ"ט ד'). ולשמעון ולוי אומר: "כְּלִי חָמֶס מְכַרְתִּיהֶם" (מ"ט ה').

לא היתה כאן הטלת דופי. שעותיו האחרונות הן לא העיתוי המתאים לכך. בדבריו ביקש יעקב אבינו רק לברך את בניו ולהעמידם על תכונותיהם ועל הכוחות הגנוזים בהם, כדי שידעו לנצלם לטוב וישכילו להטותם לכיוון הנכון והישר. השימוש הנכון בכוחות הנפש הינו יסוד בריאת האדם.

וכך כותב הגר"א בספרו אבן שלמה, פרק א' אות ז':

אף מי שטבעו רע לא ילך נגד הטבע לגמרי כי לא יתקיים בידו. רק צריך להתחנך לילך בדרך הישר על פי טבעו. למשל, מי שנולד במזל מאדים שהוא מוכרח להיות שופך דם, אז יש בידו להתחנך להיות שוחט שהוא בינוני, או מוהל שהוא צדיק, ולא להיות ליסטים. וזהו שנאמר "חֲנֹךְ לַנֶּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה" (משלי כ"ב ו').

כוונתו לדברי הגמרא (שבת קנ"ו ע"א):

מאן דבמאדים [מי שנולד במזל מאדים] יהי גבר אשיד דמא [יהיה שופך דמים].

כאשר יש לפנינו חניך או תלמיד עם תכונות שליליות, קשה מאוד יהיה לעקור אותן ממנו. הגר"א מְנַחֵה אותנו בדרך אחרת - להטות את אותן תכונות לשימושים חיוביים ולטוב.

המו"ל [של ספר אבן שלמה] רבי שאול מאלצאן מסלוצק, מביא שם בהערותיו דוגמא לדבר:

דוד היה במזל מאדים, כמו שנאמר "וְהוּא אֲדָמוֹנִי" (שמואל א' ט"ז י"ב), על כן טעה בו שמואל כשראה קלסתר פניו.

ונראה לי שעל כן נתחנך דוד להלחם תמיד מלחמת מצוה, כי נולד במזל מאדים.

אם כן טבעו של דוד להיות שופך דמים. הוא ניצל זאת למלחמות מצוה.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: Blu.israel@gmail.com

פתחי הלכה - בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

בענין בחורי ישיבות בהדלקת נר שבת

כתב הרמב"ם פ"ה מהל' שבת הלכה א', 'הדלקת נר בשבת ... חובה ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת ... שזה בכלל עונג שבת', ובהלכה ג' כתב דנשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, 'לפי שהן מצויות בבתים והן העסוקות במלאכת הבית', ומקור הדברים במשנה בשבת פרק במה מדליקין, 'על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר'. בטור או"ח סי' רס"ג, הביא טעם נוסף, והוא 'כדאיתא במדרש מפני שכבתה נרו של עולם פירוש גרמה מיתה לאדם הראשון',^מ ומ"מ כתב המגן אברהם ס"ק ז' בשם הכתבים, דהבעל יסייע בתיקון הנרות ובהכנתם.^{מז}

ועי' במשנת יעקב (זמנים א) ע"ד הרמב"ם הללו אות י"א, דהביא כמה מקורות בגמ' דהאמוראים היו מדליקים נר של שבת - יחד עם נשותיהם, ומבואר דיש ענין שגם הבעל ידליק נרות שבת. ובאות י"ב כתב, 'והנה הרבה שנים הייתי מורה שהאשה תדליק עם הדלקת נרות שבת - גם מנורות האחרות שבבית, מאחר שמצות הדלקת הנרות הוא על האשה, וכל המנורות שבבית הם המביאים את כבוד ועונג שבת ושלוים הבית מחמת האור המרובה בהם, והן דולקות גם אחר שנרות השבת כבו כבר, אבל לאור האמור לעיל, אולי מן הראוי שהבעל ידליק בעצמו כל המנורות שבבית, והאשה תדליק רק נרות השבת המיוחדות, ואז גם האשה וגם הבעל מדליקים נרות שבת, וצ"ע'.

ואחר שכתב שם אות י"ג, דמדינא יוצאים יד"ח הדלקת הנר - אף במנורות חשמליות, אלא שאין לנשים לשנות ממנהג אבותינו בזה, אבל לגבי שאר החדרים שבבית וכן לגבי חדר המדרגות - ודאי יוצאים בזה ע"י אור החשמל שמדליקים שם. שוב הוסיף באות ט"ו, 'ואני התחלתי כעת לנהוג שבחדר המדרגות - אני בעצמי מדליק נר אחד למטה בכניסה לחדר המדרגות, ונר אחד ליד הכניסה לבית, ויתר המנורות שבבית האשה מדליקה יחד עם הנרות המיוחדות לשבת, וחלק גדול מהם משמן זית, ומתכוונת בברכה על כל האור

---

^מ במדרש רבה בראשית פרשה י"ז אות ח', 'ומפני מה ניתן לה מצות נר שבת אמר להן על ידי שכבתה נשמתו של אדם הראשון לפיכך ניתן לה מצות נר שבת'. וכ"ה במדרש תנחומא ריש פרשת נח, וסוף פרשת מצורע. כע"ז גם בירושלמי בשבת פ"ב סוף הל' ו' (דף כ' ע"א), 'ובהדלקת הנר. אדם הראשון נרו של עולם היה שנאמר (משלי כ - כ"ז) 'נר ה' נשמת אדם, וגרמה לו חוה מיתה, לפיכך מסרו מצות הנר לאשה'.
^{מז} וכן כתב הגרעק"א על המשניות לדקדק בשם השושנים לדוד, מדתנן 'ובהדלקת' הנר, מבואר דמצותה של האשה היא ההדלקה, ועל הבעל מוטל לתקן הנרות.

שבבית. שו"ר שבספר מקור חיים בסי' רס"ג כתב הגון וראוי שתניח האשה לאיש שני פיות בפמוט שידליק הוא, אבל לא יברך.^{מח}

והנה מדברי הרמב"ם הנ"ל מבואר, דחובת הדלקת נר שבת אינה חובת האשה בלבד, אלא חיוב על כל יהודי - בין איש בין אשה, בין נשוי ובין רווק, ובדברי הערוך השלחן סעי' ה', מבואר שגדר הדין דומה להא דמבואר בנר חנוכה, דהוא מצות 'נר איש וביתו', היינו דהדלקה של אחד מבני הבית פוטרת את כל בני הבית, ומצוה זו מסורה לאשה - מהטעמים הנ"ל, (ואילו מצות נר חנוכה - מסורה לאיש, ובדאיכא להו נר אחד בלבד - מצותה של האשה קודמת למצותו של האיש, משום 'שלום בית'.^{מט}) ואכן אדם שאינו נשוי (אלמן, גרוש וכדו'), חייב מדינא בהדלקת הנר.^י

ופשוט הדבר, דכיון שטעם מצות הדלקת הנר היא כדי שלא יכשל בעץ ואבן, א"כ חובה עליו להדליק נר בכל חדר שעתיד להכנס אליו בליל שבת, מיהו כבר הביא הרמ"א בסעי' י', את דברי האור זרוע הלכות ערב שבת סי' י"א, דעיקר ההדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השולחן שאוכל עליו, ומ"מ אי"ז פוטר מלהדליק נר גם בשאר חדרי הבית.

והנה איתא בגמ' בשבת דף כ"ג ע"א, גבי הדלקת נר חנוכה, 'אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי', דהיינו דקודם שהיה נשוי היה יוצא יד"ח נר חנוכה במה שמתתף עם בעל האכסניא שלו, אולם משנשא אשה - שוב אי"צ להשתתף עם בעל האכסניא, דהרי יוצא יד"ח נר חנוכה - בהדלקת אשתו. ומשמעות הגמ' דאף דלא היה עם אשתו באותו בית, מ"מ נפטר הוא בהדלקת אשתו.

וכתב בהגהות מרדכי שבת סי' תנ"ו, דדעת הראב"ה (שבת סי' קצ"ט) דהו"ה לכל נר מצוה, נר שבת ונר יו"ט, דמהני להשתתף בפריטי עם בעל האכסניא.

אולם כבר כתב הבית יוסף על דבריו, 'ונראה דהיינו למי שאין לו חדר מיוחד שמדליק בו', ודהיינו כפי מה שהביא הב"י לעיל מיניה, מדברי המרדכי שבת סי' רצ"ד, 'אומר מהר"ם דבחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכין להדליק נר של שבת בחדרם ולברך עליו,

---

^{מח} כ"כ גם בשו"ע הגר"ז סעי' ה', שטוב שהבעל ידליק בשאר החדרים שאין האשה מדלקת שם, וכ"ה במנהגי חת"ס אות י"ד, דלכבוד שבת גם הבהב כל הפתילות לפני הדלקתם, וגם הדליק בעצמו כל הנרות שבבית - חוץ מאותן שהרבנית מדליקה בברכה.

^{מט} בדברי רש"י דף כ"ג ע"ב, מבואר ד'שלום בית' - היינו שלא ישבו בני ביתו בחושך, אולם עי' במשנת יעקב (שם), שדייק מדברי הרמב"ם דס"ל כפי' השני המובא במאירי שם, 'ויש מפרשים מצד אשתו - שהמצוה מסורה לה', ודהיינו מאחר דנר חנוכה מדליק הבעל, ונר שבת המצוה מסורה לאשה להדליק, א"כ זהו השלום בית, שלא יריבו ביניהם מדוע הבעל מקיים מצותו - ולא היא את מצותה, וכן מדויק בלשון הרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה הי"ד, שכתב 'נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו', ואם היה מפרש כפי' של רש"י, מה זה עניין בין איש לאשתו.

^י ועיי"ש דלפ"ז איכא נפק"מ רבתא בין שיטת רש"י לשיטת הרמב"ם, בכה"ג שאין לו אשה, דלהסברו של רש"י - אכתי עליו להקדים את נר השבת, כדי שהוא יאכל סעודת שבת במקום מואר, אך להסברו של הרמב"ם - בכה"ג אין סברא להקדים את נר השבת, כיון שלא שייך בזה 'שלום בית' בין איש לאשתו.

^י וכבר נתבאר בסימן הקודם, שנחלקו הפוסקים אי יברך קודם ההדלקה או אחריה, ומשמעות הביאור"ל סעי' ה' ד"ה אחר ההדלקה, לפסוק שיברך קודם ההדלקה.

משום דהדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית - שלא יכשל בעץ או באבן, אבל מי שהוא אצל אשתו, אי"צ להדליק בחדרו ולברך עליו, לפי שאשתו מברכת עליו בשבילו.

עפ"י פסק השלחן ערוך בסעי' ו', ז', (ו) 'בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו, אבל מי שהוא אצל אשתו אי"צ להדליק בחדרו ולברך עליו, לפי שאשתו מברכת בשבילו. (ז) אורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו, צריך להשתתף בפרוטה'.

ועי' במשנה ברורה ס"ק כ"ח, שהביא דשיטת רוב האחרונים, דהאי בחורים - היינו אנשים נשואים, אלא שהולכים חוץ לביתם, וכ"כ גם בביאור ד"ה בחורים, דכ"ה דעת הרבה אחרונים, וכן מדויק בדברי התשב"ץ קטן בשם המהר"ם. ומתבאר בזה, דגם בחובת נר של שבת - יוצא אדם ידי חובת בהדלקת אשתו, אף שאינו שובת עמה באותו בית.

ובביאור"ל שם האריך להסביר, דמשני סעיפים עולה, דבנר שבת ישנם שני חיובים, א חובת הגוף על כל אדם להדליק נר של שבת, ב חובת המקום משום שלום בית, שהמקומות שמסתובב בהם בשבת יהיו מוארים - כדי שלא יכשל בעץ ואבן, אלא דהברכה שמברכים במקום האכילה, פוטרת את שאר ההדלקות בשאר חדרי הבית.^{נא}

אולם אדם נשוי השובת לבדו חוץ לביתו, אף שיוצא ידי חובת הגוף - בהדלקת אשתו, אכתי נשאר עליו חובת המקום שלא יכשל בעץ ואבן, וע"כ אם יש לו חדר מיוחד - חייב הוא בהדלקת הנר, אך באין לו חדר מיוחד - אין עליו חובת המקום. ומבואר במשנה ברורה ס"ק ל"ב, דמברכים אף על חובת המקום בלבד, דהיינו דאורח שיש לו חדר מיוחד - מדליק בברכה, אף שיוצא ידי חובת הגוף בהדלקת אשתו (שאינה שובתת עמו).

ומאחר שנתבאר לעיל שחיובם של הבעל והאשה שוה, (אלא שניתנה קדימה לאשה לזכות במצוה), ע"כ כשם שיוצא הבעל בהדלקת אשתו - אף שאינו שובת עמה בבית אחד, הו"ה שיוצאת האשה יד"ח בהדלקת הבעל, וע"כ אשה שנמצאת במקום שאינה יכולה להדליק, (כגון שמאושפזת בבית חולים, ולא נותנים לה להדליק ליד מטתה), מדינא יוצאת היא בהדלקה שמדליק בעלה בביתם.

כמו"כ כיון שנתבאר שגדר הדלקת נר שבת - הינו 'נר איש וביתו', ע"כ הדלקה של אחד מההורים, פוטרת אף את ילדיהם שאינם שובתים עמהם בביתם.^{נב}

אלא דמדברי העולת שבת (סי' רס"ג) ס"ק ג' עולה חידוש נוסף, דלא רק שהבעל והאשה פוטרים זה את זה בהדלקה, אלא דאף אחד מבניהם או בנותיהם המדליק בביתם - פוטר

^{נא} דכיון דגדר ההדלקה הוא 'מצות נר איש וביתו', ע"כ מצטרפות כל ההדלקות למצוה אחת, והרי ברכתה עולה על כולן.

^{נב} אלא שאם המקום מואר ע"י תאורת רחוב וכדו', או ע"י תאורה מהמסדרון - אין עליו חובת הדלקה, אך כשהמקום חשוך - חייב בהדלקת נרות בברכה, וכבר דנו הפוסקים במקרה שעבור כן מדליק תאורה חשמלית, האם אפשר לברך על הדלקה זו.

^{נב} אולם עי' בתשובות והנהגות ח"ב סי' קנ"ז, דדוקא שני בני זוג - יוצא האחד יד"ח בהדלקת בן זוגו, אך ילדיהם (שאינם שובתים עמהם בביתם) אינם יוצאים יד"ח בהדלקה שמדליקים הורים בבית.

אותם מחובת (הגוף של) ההדלקה,^י שכן כתב 'זמשמע אפילו יש לו אשה ובני בית שמברכין בביתו',^{יג} וכעין מש"כ בספר התרומה (במפתחות סי' רכ"ט) בענין נר חנוכה, 'כגון תלמידים הבאים ללמוד חוץ לביתם או אורח, אין צריך ליתן בנר - אם יודע שאשתו או בניו או אביו ואמו **מדליקין בשבילו במקומו**, כדאמר רבי זירא מרישא וכו'.^{יז}

אלא דבספר שבות יצחק פרק י"ג אות א' אות ג', כתב בשם הגרי"ש אלישיב, דמשמעות השלחן ערוך והאחרונים דיוצא ידי חובה - דוקא בהדלקה שמדליקים עליו **בביתו**, אך אינו יוצא יד"ח בהדלקת אחד מבני ביתו - אם ההדלקה לא נעשית בביתו, וע"כ איש ואשה שנמצאים חוץ לביתם - כל אחד בנפרד, אין הדלקת אחד פוטרת את השני. וכתב לדייק כן מדברי הלקט יושר בדרש לחנוכה (עמ' 152), שכתב 'ופעמים שאיש ואשתו חייבים בנר חנוכה, כגון שאין להם בית מיוחד, ואין שניהם יחד'. וכ"כ גם בחוט שני פרק פ"ג אות ח'.^{יז} והנה מהא דנפטר אדם בהדלקת בני ביתו - אעפ"י שאינו נמצא במקום הנר, היה מקום לומר דאף דהמדליק נמצא במדינה אחרת, ובני ביתו נמצאים במדינה אחרת, ובזמן שמדליק את הנרות - לא הגיע זמן ההדלקה במקום שבני ביתו נמצאים, או שכבר עבר זמן ההדלקה, מ"מ יוצאים הם ידי חובת הגוף בהדלקתו, ואכן כן כתב הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ו אות ב' - בענין הדלקת נר חנוכה, ומשמע מדבריו דהו"ה לענין נר שבת, וכך מפורש בדברי החוט שני שבת שם - לענין נר שבת, אולם בשבות יצחק שם אות ד', כתב דדעת הגרי"ש אלישיב דבכה"ג אינו יוצא יד"ח, וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ב פרק י"ח תשו' ד' - לענין נר חנוכה.

השתא דאתינן להכי, נבוא לדון בדינו של בחור ישיבה, האם יש עליו חובה עצמית של הדלקת הנר, ונידון זה תלוי האם נחשב הוא כסמוך על שולחן הוריו, שדעת הערוך השלחן שם, דבחור ישיבה אינו נחשב כסמוך על שולחן הוריו, ויש עליו חובת הגוף להדליק נר שבת, וז"ל שם: 'ואם אין לו אשה והוא באכסניא כמו בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם ... צריכים להדליק נר של שבת בחדרם ולברך עליו ואפילו יש לו במקום אחר **אב ואם המדליקין** כיון שהוא גדול הוא כבעה"ב בפ"ע וחלה עליו מצות נר של שבת ואינו דומה לכשהוא בבית אביו ואמו שהוא נכלל בכלל המשפחה ... ותמיהני שלא נהגו כן', וכן מובא

---

^{יז} אלא דיש לעיין בכה"ג שאותו אחד מבני הבית שמדליק בבית - מדליק רק כדי שלא להכשל בעץ ואבן, האם פוטר הוא את שאר בני הבית שאינם בבית - מחובת הגוף של ההדלקה.

^{יח} אעפ"י כחייב להדליק - כדי שלא יכשל בעץ ואבן, ומינה דבלא"ה אי"צ להדליק, כיון שיוצא בהדלקת אשתו או בני ביתו.

^{יט} ומ"מ המנהג שנשים נשואות מדליקות נרות אף כשבעליהן או בני ביתן מדליקין בביתם, ואף דמדינא פטורה היא וכנ"ל, מ"מ יכולה היא לכיין שאינה רוצה לצאת בהדלקתם, וממילא תוכל להדליק בברכה, וכעין מש"כ בשו"ת רבי עקיבא איגר תניינא סי' י"ג, ליישב הא דיכולים בני ביתו של אדם להיות מן 'המהדרין', ולהדליק נר חנוכה בברכה, אעפ"י שמדינא בעה"ב מוציא את כל בני ביתו בעיקר מצות ההדלקה, וזאת משום שכונתם שלא לצאת בהדלקתו.

^{יז} עי' בספר ארחות שבת (ח"ד) פרק ל"ג הע' רפ"ב, שכתב לדייק כן גם מדברי המשנה ברורה סי' תרע"ז ס"ק ט"ז, דבעל שנמצא חוץ לביתו, ורוצה להדר ולהדליק בעצמו - ולא לצאת בהדלקת אשתו, ישער להדליק קודם שעה שהיא מדליקה. מבואר בזה דאין אשתו יוצאת בהדלקה שמדליק קודם לה, דאם לא כן - נמצא שגורם שברכת אשתו תהא לבטלה, מוכח מיניה שהדלקה שלא בביתם שלהם - לא פוטרת את שאר בני הבית.

בענין בחורי ישיבות בהדלקת נר שבת

בשם החזו"א בספר תשובות וכתבים סי' מ"ו, וכ"כ בשבות יצחק (שם) פרק ט"ו בשם הגרי"ש אלישיב, דודאי שאינם יוצאים יד"ח בהדלקת הוריהם.^{נח}

אולם דעת הגר"נ קרליץ בחוט שני (שם), דכל שהוריו מספקים לו את כל צרכו - גם בהיותו בישיבה, נחשב הוא סמוך על שולחנם, וכ"כ בשו"ת אור לציון (שם), שכיון שבחגים וכדו' חוזר הוא לביתו, הרי זה מוכיח שאכתי סמוך הוא על שולחנם, וט"ע"כ הדלקת הוריו בביתם - פוטר אותם מחובת הגוף של ההדלקה, ונשאר עליו רק חובת הדלקה שלא יכשל בעץ ואבן, אולם כל שחדרו מואר מעט מבפנים או מבחוץ, שוב אין עליו חובת הדלקה.

ואפשר שדברי הפוסקים הנ"ל - אינם חלוקים זה עם זה, דאכן בימים קדומים שהיו הבחורים יוצאים לשהות בישיבה זמן ממושך, לפעמים חצי שנה ולפעמים אף ליותר מכך, יש מקום לומר שאינם חשובים לסמוכים על שולחן הוריהם, בפרט שהתשלום לישיבות (אם היה) היה זעום - באופן שלא מספק את צרכיהם, אולם לפי הנוהג שבשנים היותר מאוחרות, בד"כ בחורים אינם יוצאים מבית הוריהם לזמן ממושך, גם תשלום שכר הלימוד הינו גבוה, וע"כ יש יותר סברא לראות אותם כסמוכים על שולחן הוריהם, ביחוד במציאות של השנים האחרונות, שרגילים הבחורים לחזור לביתם לביקורים יותר תכופים, ואינם מתנתקים כ"כ מבית הוריהם. ורק בחורי ישיבות הגולים מביתם שבחוץ לארץ, יש מקום מסוים לראותם כעצמאיים.^ס

אלא שבאופנים שאינם חשובים כסמוכים על שולחן אביהם, ויש לכל אחד מהם חובת הגוף להדליק נר שבת, (בנוסף לחובה שלא יכשל בעץ ואבן), כבר מבואר ברמ"א דעיקר הדלקת הנר הינה במקום האכילה, וע"כ ידליק אחד מהם נר בחדר האוכל, ויהא הנר משותף לכל בני הישיבה, (או ע"י שיקנהו לכל בני הישיבה, או שנקנה הוא מכספי הישיבה), ואכתי נשאר להם חובה להדליק נר גם בחדרי המגורים, אלא שמי שכיון לצאת יד"ח בהדלקה שבחדר האוכל - אינו מברך על ההדלקה בחדר המגורים, אולם יכולים הם לכיון שלא לצאת יד"ח בנרות שבחדר האוכל, ובכה"ג ידליקו את הנר בחדר המגורים עם ברכה.^{סא}

והעולה עד כה: דלפי רגילות בני הישיבות כהיום,^{סב} נראה שחשובים הם כסמוכים על שולחן הוריהם, ויצאים הם ידי חובת הגוף בהדלקת הוריהם, ורק נשאר עלייהו חובה

---

^{נח} ועיי"ש דאינם נפטרים בהדלקה שהודלקה בישיבה - מדין אכסנאי, וע"כ צריכים כולם להשתתף בנר. ^{נט} בנוסף לכך שהוריו משלמים את עלות שכר הלימוד של הישיבה, ובפרט שבימי בין הזמנים - חוזר הוא לדור בביתם, ואף במשך הזמן' - פעמים שהוא חש בטוב וכדו', ואז הוא חוזר לבית הוריו, מכל זה מוכח דאכתי הוא סמוך על שולחנם,

^ס ביחוד שזמן ההדלקה במקום מגורי הוריו - שונה מזמן ההדלקה שבו הוא נמצא, וכפי שנתבאר לעיל, יש מהפוסקים דס"ל דבכה"ג אינו יוצא יד"ח בהדלקת הוריו.

^{סא} אלא די ש לזון האם נחשבים הם כמשפחה אחת, ודי שאחד מהם ידליק עבור כולם נר השייך להם בשותפות, או"ד דנחשבים ככמה בעלי בתים (שאינם נשואים) השובתים יחד באכסניא, דמבואר במשנה ברורה ס"ק ל', (ובסי' תרע"ז ס"ק ד'), שצריכים להיות נוכחים בשעת הדלקת אחד מהם.

^{סב} באופן שהוריו גרים באותה ארץ, וכנ"ל.

בענין בחורי ישיבות בהדלקת נר שבת

לדאוג שחדרי המגורים יהיו מוארים מעט - באופן שלא יכשל בעץ ואבן, אך אין להם לברך על הדלקה זו.

אולם בשבת שהוריו אינם שובתים בביתם, כגון שנסעו להתארח או שנסעו לשמחה, בכה"ג כו"ע מודו דחזר עליו חובת הגוף של ההדלקה, וכפי שנתבאר לעיל, שהדלקת אחד מבני הבית פוטרת את כל בני הבית - דוקא בהדלקה שנעשית בביתם, אך באופן שהמדליק אינו בביתם הקובע - אין שאר בני הבית נפטרים בהדלקתו, וא"כ חייב הוא בעצמו בהדלקת הנר, וכפי שנתבאר יוצא הוא יד"ח בהדלקה הנעשית בישיבה.

אלא דלפי"ז יש לדון, בכה"ג שיש עליו חובת הגוף להדליק הנר, ואחד מהבחורים מדליק נר בחדר האוכל בהשתתפות כולם, אולם הוא הולך להתארח בסעודת ליל שבת אצל משפחה וכדו', דבכה"ג לא שייך לומר שאינו יוצא יד"ח בהדלקה בחדר האוכל - כיון שהוא לא אוכל שם, וא"כ לכאו' חוזר עליו חיוב להדליק בחדרו בברכה.

אלא ששיטת הגר"ז סעי' ט', דהא דאכסנאי אינו נפטר בהדלקת בעה"ב, היינו דוקא באוכל מלחמו שלו, אך אם אוכל מפתו של בעה"ב, הרי הוא חשוב כבני ביתו - ונפטר בהדלקת בעה"ב, ולפי"ז בחור ההולך להתארח בסעודת ליל שבת, נחשב כבני ביתו של בעה"ב, ואין עליו חובת גברא להדליק נר בישיבה, אלא שנשאר עליו רק החובה שיהא חדרו מואר - באופן שלא יכשל בעץ ואבן.

העולה מהדברים: שממ"נ אין צריך להדליק נר שבת בעצמו, או משום שבחורי ישיבות נחשבים כסמוכים על שולחן הוריהם, ויוצאים יד"ח בהדלקת הוריהם, או שאכן יש עליהם חובת הדלקת הנר, ומשתתפים כולם בהדלקת אחד מהבחורים בחדר האוכל. וממילא אף כשהוריו אינם בביתו - יוצא הוא יד"ח בהשתתפותו בחדר האוכל, ואף כשהולך לסעוד בליל שבת אצל אחר, יוצא יד"ח בהדלקת המארח.

לתגובות: YR4295@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

לאחל שנה טובה בראשון לינואר, והמלחמה בארץ ישראל

בספר אהלי יעקב (ח"א פר' שמות תש"ג) מהרה"ק ר' יעקב מהוסיאטין זי"ע מביא שהיה מנהגו של הרה"ק מאפטא זי"ע כשהגיע יום ראש השנה של אומות העולם היה אומר "יתן ה' שמהיום תחל שנה טובה לישראל".

ובאהלי יעקב שם נתן הסבר לזה כי בראש השנה שלנו כלל ישראל צועקים לה' חדש עלינו שנה טובה אך לא תמיד הצעקה מתקבלת בגלל ריבוי הקטרוגים, כי מכלל ישראל נדרש יותר מאשר נדרש משאר אומות, אך בבוא ראש השנה של אומות העולם וההבדל שביניהם מתבלט, כלל ישראל בליל ר"ה שלהם משמיעים ביראה יחד בקול "לה' הארץ ומלואה", ואומות העולם מבלים ליל ר"ה שלהם בהוללות ומילוי תאותם, אז מן הראוי שתבטל כל הקטרוגים ותפילתם וצעקתם של ישראל בר"ה שלהם תקובל למצער עכשיו וכמ"ש "את צעקתם שמעתי מפני נוגשיו" וזאת היתה כונת הרב מאפטא זצ"ל באמרו תחל מהיום שנה טובה.

ובספר תפארת יוחנן (עמ' שי"ב) מהרה"ק ר' יוחנן מטאלנא זי"ע ביאר כוונת הרה"ק מאפטא על דרך שאמר הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע בראש השנה בעת קריאת התורה בפסוק (בראשית כא, יג) "וגם את בן האמה לגוי אשימנה כי זרעך הוא" ואמר המגיד מקאזניץ בלשון תימה "רבונו של עולם און אינז נישט"! היינו שבאם בני ישמעאל ראויים לברכה מפני שהם זרע אברהם אבינו, כל שכן אנו שהולכים בדרכי אבותינו שראויה הברכה לחול בנו. וכן הוא ביום הזה, כי באם לפי טעות האומות היום הוא התחדשות השנה ומברכים בו שנה טובה, מכל שכן שאנו עושי רצון השי"ת יש לנו להתברך בכפליים. ע"כ מדברי הרבי מטאלנא זצ"ל.

*

מהנהגת הגוים בולטת טהרת ישראל וצדקתם

ויסוד זה מובא במדרש הגדול ריש ספר שמות עה"פ (שה"ש ו, נו) "אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה לילדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופלגשים ויהללוה", וז"ל הנפלא של המדרש:

"אמר הקב"ה ראויין היו ישראל שיבראו לבדן ולא יבראו אומות העולם עמהם אם כך למה נבראו, לשבחן של ישראל. היה רבי יוחנן מושלו משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה לו חלוק והוציאו לשוק למכרו ולא היה ניכר אם נאה הוא אם לאו, מה עשה אותו האיש, הוציא חלוק אחר שהוא פחות ממנו ונתנו בצדו והשביח אותו חלוק הראשון. כך אמר הקב"ה אם אני בורא את ישראל לבדן בעולם הזה מי מכיר גדלן ושבחן ומעשיהן, אלא מתוך שאני בורא אומות העולם ומכעיסים לפני ניכרים ישראל במעשיהם הטובים, ויהיו

הכל משבחין אותן ומקלסין אותן ואומרים אשרי אומה זו אשרי אלהיה אשרי תורתה כדכתיב (תהלים קמד ע) אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו לכך נאמר ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופלגשים ויהללוה".

*

אראך בני ישמעאל ועשו שהשפעת להן טובה והן כפרו בך

ובגמ' עירובין (כא:): איתא "דרש רבא מאי דכתיב (שה"ז ז, יב-יג) לכה דודי נצא השדה אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר, נצא השדה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק, נלינה בכפרים אל תקרי בכפרים אלא בכופרים בא ואראך בני ישמעאל ועשו שהשפעת להן טובה והן כפרו בך, (כך היא גירסת רבינו בחיי בכד הקמח ערך תורה, ס"א, וברוב הגמרות נשמט ע"י הצנזור) נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו' שם אתן את דודי לך אראך כבודי וגודלי שבח בני ובנותי".

ובזה נבין מה שביקש דוד המלך בספר תהלים (פר' מג) "שפטני אלקים וריבה ריבי מגוי לא חסיד מאיש מרמה ועולה תפלטני" וכתב שם רש"י "מגוי לא חסיד הוא ישמעאל, שגר בין שני צדיקים (אברהם ויצחק) ולא למד ממעשיהם". הרי שאם יש טענה על כלל ישראל שאין אנו מתנהגים כמו שצריך, אנו מבקשים שידמה השי"ת אותנו למעשי בני ישמעאל ולמעשי בני עשו ואז נראה שכולך יפה רעיתי, וכמו שהביא רש"י עה"פ (בראשית כט, לב) "ותקרא שמו ראובן, רבותינו פירשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי, שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו אלא שביקש להוציאו מן הבור".

ובמדרש שוחר טוב (תהלים ריש פר' כו) איתא "כתוב אחד אומר (תהלים קמג, ב) אל תבא במשפט את עבדך, וכתוב אחד אומר, לדוד שפטני ה' וריבה ריבי. אלא בשעה שאתה דן את הצדיקים אל תבא במשפט עמי. ובשעה שאתה דן את הרשעים, שפטני ה'".

*

למה עשו הרשע נולד ביחד עם יעקב אבינו

ובספר גנזי ישראל (פר' תולדות ופר' ויצא) ביאר אדמו"ר מטשארטקוב זי"ע הוסיף עוד על יסוד זה וז"ל "לפעמים לא ימצא בנו זכות שעל ידה ישפיע לנו, מה עושה ה' הלא דרכו להיטיב עמנו, אלא כאשר יביט אל האומות ובמאזנים שקול ישקול אותנו עמהם יחד, אז יראה כי לעומתם אנחנו צדיקים, וכאשר יכעוס עליהם, ע"י זה יכמרו רחמיו עלינו ויתן לנו כל טוב.

וזאת היתה כוונת הקב"ה שנולדו תאומים, יעקב ועשו, למען שבכל פעם יתייצבו זה כנגד זה, ואז יראה לעין כל החילוק בין יעקב התמים במעשיו הטובים, ובין עשו במעשיו המכוערים. וזהו מה שאמר הנביא (מלאכי א, ב-ג) "אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו, הלוא אח עשו ליעקב", דבכוונה נולדו יחד, "ואת עשו שנאתי" בגלל מעשיו, ובגלל

זה "ואהב את יעקב", כי אז גם אם לא תזכו לפרקים, אלא בשביל ש"את עשו שנאתי" אז ע"י זה "אהבתי אתכם" ואשפיע לכם כל טוב".

*

עבודת ההקפות להכניע כוחו של ישמעאל

והנה מלחמה זו התחילה ביום שמיני עצרת ושמחת תורה, היום שבו אנו מקיפים את הבימה עם הספרי תורה, וכמה נפלאים הם דברי הספר בני יששכר (תשרי מאמר יב, ד) המביא יסוד הנ"ל של צדקת כלל ישראל לעומת בני ישמעאל ומקשר את זה בכוונת ההקפות שזהו עבודת ההקפות שישקול השי"ת את מעשינו לעומת מעשי בני ישמעאל וז"ל שם:

"הנה מרן האריז"ל כתב בכוונות כל ההקפות לכיון שם א"ל במילואו כזה אל"ף למ"ד בגימטריא הק"ף (פרע"ח שער הלולב פ"ו), ואבאר לך את אשר עם לבבי. הנה הבטיח השי"ת לאברהם אבינו אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקימותי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחרי ולישמעאל שמעתך הנה ברכתי אותו וכו' ונתתיו לגוי גדול, ואת בריתי אקים את יצחק וכו' (בראשית יז ט), ובדרשות חז"ל (ב"ר פר' מ"ז ה) והביא זה ג"כ רש"י בפירושו) אמר ר' אבא מכאן למד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה, כתיב הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל וקל וחומר ואת בריתי אקים את יצחק, עכ"ל.

הנה על כרחך דרשת ר' אבא הוא משום דהוקשה לו דהרי כבר נאמר והקימותי את בריתי אתו לברית עולם וכו' למה ליה למימר שוב ואת ברית אקים את יצחק, על כן פירש דהכי קאמר, תוכל ללמוד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה, אבל אכתי לא נדע למה לן הקל וחומר כיון שכבר מפורש הדבר הבטחת אלקינו ית"ש ומה יתן ומה יוסיף שוב הקל וחומר:

ונ"ל שזהו הבטחה גדולה מאלקינו ית"ש אלקינו מרחם אשר הבטיח לאבינו לאברהם איך יתנהג עם זרעו של יצחק, דהנה ההבטחה הקודמת שאמר לו השי"ת והקימותי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחרי, היינו זרעו המיוחס אחרי יתנהגו אחרי בתורה ומצות ומעשים טובים, והנה אם ח"ו באיזה זמן לא יתנהגו אחרי לילך בדרכיו בתורה ומצות, הנה יש חשש ח"ו להפרת הברית ועכ"פ לעונשים ח"ו כמבואר בתורה אם בחקותי תלכו וכו' ואם לא תשמעו וכו', הנה היוצר כל הוא אלקינו המרחם על בניו העמוסים מני בטן שוב הבטיח הבטחה שנית ולישמעאל שמעתך הנה ברכתי והפריתי והרביתי, קל וחומר ואת בריתי אקים את יצחק, היינו אפילו אם ח"ו אם לא יהיה בניו עמוסים בתורה ומצות, הנה נלמד קל וחומר מישמעאל שהוא בן האמה ואינו בן תורה ומצות, קל וחומר מעתה לבן הגבירה, וקל וחומר ניתן לדרוש על פי התורה:

ובזה תבין, המלאך אמר להגר וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל ענייך (בראשית טז, יא), הנה לפי הטעם הוי ליה לקרותו שמעאל שכבר שמע, לא ישמעאל, אבל לפי הנ"ל יתכן שנקרא ישמע א"ל, שעל ידו ישמע אל בכל זמן ועידן צעקת ישראל אפילו אם ח"ו

לא יהיו ראויים לכך, ובעת לריב ומשפט יגשו הנה יקטרגו המקטריגים באיזה זכות יושעו, הנה יושעו ע"י הקל וחומר מן ישמעאל, באמרם, רבש"ע אם לישמעאל שהוא בן האמה ואינו מבני תורה ומצות ואדרבא וכו' הנה שמעת צעקתו הגם שלא היה ראוי וגם זרעו אחריו הנה הרבית להם טובות גדולות ויושבים בכבודו של עולם, קל וחומר לישראל עמך אשר ריקנין שבהם מלאים מצות כרימון (ברכות נז). והם מבני הגבירה על אחת כמה וכמה שתשמע צעקתם ותעורר עליהם רחמיך הרבים להושיעם ולגאלם גאולת עולם" עכ"ל הבני יששכר.

ועוד ביאר שם הבני יששכר שלפי תורת הקבלה הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם הן המה מפתחות מכוונים לעורר ולפתוח הי"ג מדות של רחמים, וכך איתא בזוהר הק' (ח"ג רכח) "תליסר מכילין דרחמי דאורייתא דאתמר בהון בשלוש עשרה מידות התורה נדרשת". וכן כתב הרוקח בפירושו על ברייתא דר' ישמעאל "אלו יג מדות הן כנגד יג מדות הה' א-ל רחום וכו' "ומידת קל וחומר מעורר מדת א-ל של הי"ג מדות הרחמים", דמה שיושיע ה' את ישראל הוא גם כן כעין מדת קל וחומר, "מה אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" (מכות כד:).

והוסיף הבני יששכר שלכן כתב מרן האריז"ל כתב בכוונות כל ההקפות לכיון שם א"ל במילואו כזה אל"ף למ"ד בגימטריא הק"ף (פרע"ח שער הלולב פ"ו), שע"י הקל וחומר מעוררים מדת א"ל שהיא החסד עליון ויסכר פי המקטריגים כיון שנתעוררים הרחמים העליונים זקן מלא רחמים, על כן שם א"ל במילואו וטובו בגימ' הק"ף, שהוא הקף ושמירה מן כל המקטריגים ומן כל שונאי ישראל עכ"ל.

ובספר תפארת ישראל (עמ' קצו) מאדמו"ר מטשארטקוב כתב שלכן כתיב (תהלים צד, א) "א-ל נקמות ה' א-ל נקמות הופיע" דר"ל "דגם מידת א-ל מדת חסד לישראל הוא, על ידי נקמות הופיע, שרוצה השי"ת לנקום מהאומות לשלם גמול טוב לשונאיהם, היינו לישראל, שעל ידי הגבורות שמתעוררים על עשו לשנוא אותו, על ידי זה מתעורר אהבה וחסד לישראל".

ואכן היום אנו כבר יודעים שכוונת המחבלים הרוצחים ימ"ש היה להגיע עד לשערי ירושלים ולעוד ערי ארץ ישראל, וגם היה בדעתם שהמחבלים בלבנון ובעוד מקומות יצטרפו עמהם, ויתקפו את ארץ ישראל מהצפון ומהדרום בבת אחת, ורק בחמלת השי"ת עלינו לא הצליחו בזממתם הזידונית, ולולא ה' שהיה לנו אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו.

*

מעשה שהיא סגולה לספרה לרפואת החולה

ועל דרך זה סיפר אדמו"ר הזקן מבאיאן זי"ע (הובא בספר סיפורי נפלאות מגדולי ישראל סיפור ע"ז) שהרה"ק ר' זושא מאניפולי זי"ע נפל פעם למשכב והרגיש מזה הסבא קדישא השפאלע זיידע זי"ע ועשה עבורו פדיון נפש ואמר בזה"ל "רבש"ע אם אומר שהרבי ר' זושא הוא יהודי כשר וצדיק, יבא איזה מלאך בעל מום ויאמר שזה שקר, אך זאת אוכל לומר לך, רבש"ע ראה נא איך שבכפר פלוני דרים בו אלפיים גוים ערלים, האם זושא אינו יפה ומשובח

יותר מהם והם הולכים בבריאות הגוף בשלימות, ומדוע לא יהיה זושא בבריאות הגוף בשלימות ג"כ, הלא הוא צריך בודאי להיות בבריאות השלימות". וה' עזר שהרבי ר' זושא נתרפא תיכף ועמד מחליו. ואמר האדמו"ר מבאיאן "שיש סגולה גדולה לספר את הסיפור הזה אצל חולה כדי שהחולה יתרפא".

ויסוד זה מביא הרה"ק הרה"ק מקאזניץ זי"ע בספרו דעת משה (פר' עקב) וז"ל "הרב הקדוש מורי ורבי מו"ה זושא זצלה"ה היה מרגלא בפומא לברך כל בר ישראל בלשון הזה תהיה בריא וחזק כמו גוי ואמר ז"ל הפירוש שרצ"ל הגם שהאדם אינו כדאי לזה, מכל מקום ראוי הישראלי להיות בריא וחזק, כי הלא הגוי שאינו עושה שום מצוה והוא בריא כאולם ומכל שכן הבר ישראל". וכן אני זוכר איך שפעם אחת בירך אדמו"ר מבוהוש זי"ע לחסיד זקן אחד "דו זאלסט זיין געזונט אזוי ווי א גראבער גוי!"

*

טעם שבגדי כהן גדול ביוה"כ עלו הון תועפות

ובזה נוכל להבין מה שמספר לנו חז"ל בגמרא יומא (לה:): אודות בגדי הכהן גדול שביום הכיפורים שמחירים עלו הון תועפות וז"ל הגמרא שם: "אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומסרה לציבור, אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא".

ומתוס' (לה. ד.ה. הנדווין) מבואר שמנה הוא מאה זוז ככל מנה סתם שבש"ס, אבל בגבורת ארי כתב שבגמ' בכורות (ה.) אמרו "מנה של קודש כפול היה" וכל מנה שוה מאתיים זוז.

והנה לכאורה יש להפליא הדבר, הלא שנינן במשנה פאה (פר' ח, ח) "מי שיש לו מאתיים זוז לא יטול לקט שכחה פאה ומעשר עני" וכתב שם הרע"ב "מאתים זוז, קים להו לרבנן שאלו מספיקים לשנה אחת לכסות ולמזונות", וכן ביאר בערוך השולחן (יו"ד ס' רנג ס'ב) "דכך שיערו חכמים דמאתיים זוז מספיקים לשנה אחת לכסות ולמזונות לו ולבני ביתו, ולכן לא יוטל בשנה זו שום צדקה".

ולפי זה נמצא שהסכום של שלושים מנה היה שלש אלף זוז לפי תוס' שהוא מספיק לכלכל משפחה אחת עם הוצאות כסות ומזונות למשך חמש עשרה שנה, ולפי הגבורת ארי היה זה שש אלף זוז שהוא מספיק לכלכל משפחה אחת למשך שלושים שנה. וסכום זה היה רק מה שהיה בא משל ציבור אבל משל עצמו היו יכולים להוסיף וכן עשו וכמובא בגמ' שעשו כתונת ששוה מאה מנה ושתי רבוא.

והדבר אומר דרשני, דהלא בגדי כהן גדול היו צריכים לעשותם מחדש בכל שנה, וצריכים להבין מה היה הענין הזה, לעשותם יקרים כל כך, וכשרבן גמליאל קנה לולב באלף זוז, שאלו חז"ל (סוכה מא.) "למה לי למימר שלקחו באלף זוז, להודיעך כמה מצות חביבות עליהם", וזה היה מחמת שהיו באים בספינה ולא היה לולב אחר בנמצא לקיים המצוה, או שרצה לקיים המצוה כתיקונה בלולב מהודרת, ולקיום מצות עשה עוברת צריך להוציא עד חומש מנכסיו, כדנפסק ברמ"א (ס' תרנ"ו ס' א) או לכל הפחות עישור מנכסיו, כדהביא

המשנה ברורה שם בשם הבית יוסף, אבל כאן היו יכולים לתפור כתונת יפה ונהדרת מפתן אחרת שלא עלה הון תועפות, ואיזה ענין היה דוקא לתפור כתונת כה יקרה. ובספר עקידת יצחק (עמ' קעא) מהרה"ק מאלכנסדר הי"ד ביאר שלכן הכהן גדול היה לובש מלבושים יקרים מאוד ביוה"כ "משום שהיה מופשט לגמרי מכל עניני עולם הזה ומכל הדברים הגשמיים כלשון הכתוב 'וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו', והיינו שגם הכהן גדול לא היה בו שום ענין אדם גשמי, **לכן הלבישו אותו בבגדים יקרים אלו כדי שיזכירו אותו שצריכים פרנסה ושפע בעוה"ז**" עכ"ל.

ויש להוסיף על דבריו, שבמשנה שם מבואר דבגדים אלו נעשו מפתן שהביאו מחוץ לארץ, שבשחר היה לובש פלוסין שהוא בד פשתן חשוב ומעולה הבא מארץ מצרים וכפירוש הרע"ב (פ"ג מ"ז) דתירגם התרגום ירושלמי עה"פ (שמות א, יא) ואת רעמסס וית פילוסין, ובין הערבים לבש הנדויין, וכתב רש"י שהיא ארץ כוש ובמאירי הביא דעה שהיא ארץ הודו וכן כתב הרע"ב.

והנה צריכים להבין האם לא היה יותר נכון והגון שביום הקדוש והנורא ילבש הכהן גדול דוקא בגדים שנעשו מפתן שגדלה בארץ ישראל ולא להביא פשתן מחוץ לארץ. ונראה לומר שביוה"כ בא השטן לקטרג על ישראל שאינם ראויים לכל הטובות ולכל ההשפעות, וכדי להמשיך רחמים צריכים לפתוח בקל וחומר כנ"ל, ולכן בדוקא הביאו פשתן יקר מאוד שנתגדל רק בחוץ לארץ להמליץ טוב על ישראל "מה אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה", דפשתן כזה לא היה בנמצא בארץ ישראל, דאע"פ שעל ארץ ישראל כתיב "לא תחסר כל בה" אבל כלל ישראל מסתפקים במועט ואינם מחפשים ולהוטים אחרי תאוות עולם הזה ולכן לא היה בנמצא פשתן יקר כזה בארץ ישראל דאין לה קונים, אבל בחוץ לארץ כן היה מצוי, ולכן הביאו פשתן זה ממצרים ומהודו כקל וחומר להראות איך שמתנהגים אומות העולם ובאיזה מלבושים יקרים הם לבושים, וזה גופא מעורר רחמים וחסדים על כלל ישראל "מה אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה".

*

כי היינו לעג וקלס בגוים

אמנם לפי כל זה נשאלת השאלה, איך זה שאנו רואים בעוה"ר "כי היינו לעג וקלס בגוים, כצאן לטבח יובל להרג ולאבד ולמכה ולחרפה וכו' ואיפה היא סגולה הגדולה הזאת שדנים קל וחומר שאם ישמעאל שהוא בן האמה ואינו בן תורה ומצות ועכ"ז קיבל ברכה, קל וחומר לישראל שאנו בן הגבירה שיהא לישראל אך טוב וחסד.

ונראה לומר שמצינו שגם בעת יציאת מצרים ששלח השי"ת את משה רבינו להוציא בני ישראל ממצרים, ותמה משה רבינו (שמות ה, כג) "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך. ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו". הרי שתמה משה רבינו שכלל ישראל סובלים כל כך אם השי"ת הבטיח להוציאם ממצרים. והשיב לו השי"ת "עתה תראה" וכו'.

וביאר שם הכלי יקר דבר נפלא וז"ל: "והשיב לו הקב"ה עתה תראה וגו', כי מהידוע שכך

היא המדה שבכל יום סמוך לעלות השחר החושך מחשיך ביותר מן חשכת הלילה ואח"כ אור השחר בוקע ועולה, וכן רוב החולים סמוך למיתתם הם מתחזקים ויושבים על המטה ומבקשים לאכול ואח"כ המוות גובר, וכן בימות החורף סמוך לעלית השמש הקור הולך וגובר ולסוף הוא מנוצח מן השמש, וזה דבר טבעי כי כל דבר טבעי המרגיש שבא כנגדו איזו דבר הפכי לו הרוצה לבטל מציאותו אז הוא מתחזק ביותר כנגד מתנגדו וימאן לענות מפניו ופועל בטבעו כל אשר ימצא בכחו לפעול ולסוף היא מנוצח כי גבר עליו ההפך, כך הוא בכל הדברים שהזכרנו.

כמו כן מה שהרע פרעה לישראל עכשיו יותר ממה שעשה לשעבר זה מופת חותך שקרב קצו, ושזמן הגאולה קרובה לבטל כל פעולותיו של פרעה על כן הוא רוצה להתחזק בפעולותיו, זה"ש עתה תראה במלת עתה תירץ לו על מה ששאלו למה הרעות וגו', לפי שעתה הגיע הזמן שיהיה מוכרח לשלחם ולגרשם ע"כ הוא רוצה להתקומם עליהם ביד חזקה, וזה מופת כי קרוב ישועתי לבא וצדקתי להגלות": הרי שזה שאתם רואים שהצרות נתרבו רח"ל, היא גופא ראייה שהגיע זמן גאולתכם כמו שתראה עתה.

*

למרות אריכות הגלות לא נתייאש מן הגאולה

ובדרשות חתם סופר (ח"ב עמ' רסט.) גם הביא יסוד זה וכתב שאין הדברים אמורים רק בגלות מצרים אלא ה"ה בגלות האחרונה כאשר הגלות מתחזקת והולכת זה סימן שבא זמן הגאולה וז"ל בקיצור:

"ויתכן לומר שזה היה צורך גדול לחיזוק האמונה בלב ישראל לדורות כי כמה פעמים בזמן שאדם רואה שדרך רשעים צלחה למאוד וגדולתו הוא לאורך הזמן אז האדם מתייאש וסובר שא"א שהקב"ה יאריך אפו זמן רב על רשע שהוא אם לא ח"ו שהסיר השגחתו מבני אדם כדעת האפיקורסים או שמעשיו הרעים אהובים לפני ה', ובאמת כך דרכו של הקב"ה שמאריך אפו זמן רב וסופו שיגיע עת פרעון למעשיו כמו שאמרו חז"ל (גיטין ז.) השכם והערב עליהן לבית המדרש והם כלין מאליהם.

והנה ישראל שראו מעשה פרעה ורשעתו שארכו לו זמן ר"י שנים, ובפרט סוף ימים שעשה מעשי רשע שלא נשמע ולא נראה כמוהו בעולם, והקב"ה הושיעם אח"כ מידיהם ומצרים נאבדו כולם, ועל ידי כך כשיראו ישראל בגלות אחרות אריכות הזמן לא יתיאשו מן הגאולה ויקוו לה' שיגאלו וינקום נקמתם כמו שעשה למצרים וכו' וזהו עיקר האמונה".

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

מתי מפרש אונקלוס ב' וג' פירושים שונים בפסוק אחד

אֶסְרֵי לִגְפָן (עירה) עִירוּ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנוּ כַּפֵּס בַּיּוֹן לְבָשׁוּ וּבָדָם עֲנָבִים (סוטה) סוּתוּ.
חֲכִילֵי עֵינַיִם מִיּוֹן וּלְבָן שְׁנַיִם מִחֶלֶב (מט, יא-יב)

ובאונקלוס: "יסחר ישראל לקרתיה, עמא יבנון היכליה, יהון צדיקיא סחור סחור ליה ועבדי אוריתא באלפן עימיה, יהי ארגוון טב לבושיה, וכסותיה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין. יסמקון טורוהי בכרמוהי, יטופן נעוהי בחמר, יחורן בקעתיה בעבור ובעדרי עניה".

א. רש"י ביאר את פירוש אונקלוס בב' פסוקים אלו. וז"ל:

ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב כא) ואנכי נטעתך שורק, בני אתונו - יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ טו). ועוד תרגמו בפנים אחרים: גפן אלו צדיקים, בני אתונו - עבדי אורייתא באולפן, על שם (שופטים ה י) רוכבי אתונות צחורות. [כבס ביין, יהא] ארגוון טב לבושוהי, דומה לייין, וצבעונין הוא לשון סוטה וכו'.

חכילי - לשון אודם כתרנו וכו' ולפי תרגומו עינים לשון הרים, שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרות לשון מעינות וקילוח היקבים. נעוהי, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא וכו'".

והנה ברש"י מצינו רק בב' פסוקים אלו שאונקלוס ביאר בב' אופנים מקרא אחד. אמנם בפירוש הנפלא על תרגום אונקלוס "מעט צרי" (מהרה"ג ר' יעקב זאב לב זצ"ל), כתב בעוד תשעה מקומות נוספים בפרשה זו, שאונקלוס ביאר פסוק אחד בב' או ג' אופנים (ע"פ מפרשי אונקלוס, ובחלק מהמקומות מדיליהסג). ואלו הם:

פ"ד - "פחו כמים אל תותר" - "לא אהנתא, חולק יתיר לא תסב" - פירש בב' אופנים: הא' שהפחזות לא הביאה לידי תועלת, ועוד, שלא יקבל חלק נוסף (מכוח הבכורה).

פ"ו - "ברצונם עקרו שור" - "וברעותהון תרעו תור סנאה". פירש שור בחולם כשור בשורוק. ופירש עפי"ז בב' אופנים: הא' מלשון שונא, כמו "ותבט עיני בשורי", והב' מלשון חומה.

פ"ח - "ידך בעורף אויביך" - "ידך תתקף על בעלי דבבך, יתבדרון סנאך, יהון מחזרין קדל קדמך". ופירש בג' אופנים: לשון התחזקות, לשון התפזרות (כנראה ע"ד "יערף כמטר לקחי"), ולשון החזרת עורף.

³⁰ ובחלק מהמקומות פירש כן בדרך 'אפשר' (והסתפק אם אונקלוס פירש המקרא בב' פנים, או שהוסיף על לשון הכתוב)

פ"ט - "עד כי יבא שילה" - "עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא". יתכן שפירש באופן א' ש"שילה" הוא שמו של המשיח, וכן "שהמלוכה שלו" (כמ"ש רש"י מהתרגום).

פי"ג - "והוא לחוף אניות" - "יכבש מחוזין בספינן, וטוב ימא ייכול". פירש "חוף" גם כירושת חוף האויבים וגם כנחלת חופי מחוזותיו.

פי"ז - "הנושך עקבי סוס" - "יקטל גברי משרית פלשתאי, פרשין עם רגלאין, יעקר סוסון ורתיכין". פירש בג' פירושים: לפי הא' "סוס" הוא משל לגיבור (כמו "לא בגבורת הסוס"), לפי הב' "סוס" הוא הפרש ו"עקבי" הוא הולך הרגל ההולך על עקביו, ולפירוש הג' הכוונה לסוס ומרכבתו, הנוסעת בעקבותיו.

פי"ט - "יגוד עקב" - "ובנכסין סגיאין יתובון לארעהון" - פירש בפי' א' "עקב" כשכר (כמו "בשמרם עקב רב"), ופירוש הב' מלשון "חוזר על עקבותיו".

פכ"א - "אילה שלוחה" - בארע טבא יתרמי עדביה, ואחסנתה תהי מעבדא פירין". לפי א' "שלוחה" הוא הגורל הנשלח מן השמים, ונפל גורלו של נפתלי בארץ טובה וחזקה. ולפי הב' "שלוחה" הוא לשון מהירות, שארץ ממהרת לבשל פירותיה.

פכ"ג - "וישטמהו בעלי חיצים" - "ואעיקו ליה גברין גברין, בעלי פלגותא". לפי הא' "בעלי חיצים הם הגיבורים" ("כחיצים ביד גיבור"), ולפירוש הב' "חיצים" מלשון חציה וחלוקה (כמו בריש מס' ב"ב "מאי מחיצה פלגותא").

ב. ואף בברכות משה מצינו בפירוש אונקלוס בג' מקומות שנראה שפירש את הפסוק בב' אופנים (כפי שכתב ב"מעט צרי" שם)סד.

וצ"ע איך פירש האונקלוס פסוק אחד מב' פנים, הלא לכאור' התרגום אמור לפרש את הפירוש הברור, כפי שניתן מסיני.

ומצאתי שהרמב"ן (שמות טז, יד) כתב "ואונקלוס תרגם במלת כפור בשני פנים וכו', וכן יתרגם אונקלוס בשני פנים בכתובים רבים". אמנם בפירוש רש"י כמדומני לא מצאנו כלל זה בשום מקום חוץ מפרשתנו (ואף בפרשת הזמן לא פירש רש"י כרמב"ן בביאור דברי האונקלוס). ואף לרמב"ן כמדומני שאין פרשיות שבהן מתגלה כלל זה כ"כ הרבה פעמים, **כי"א הפעמים** בפרשתנו, בהן פירש אונקלוס פסוק אחד בב' וג' אופנים, וכג' המקומות בברכת משה.

ג. ונראה שבאמת צ"ע בפשט הפסוק, שאם ברכת יעקב היא שיבנו ישראל את היכלו של ה' מדוע נקט לשון שאינה ברורה, כ"אתונו" שרומזת ל"שער האיתון"סה. וכן בשאר

^{סד} ואציין בקצרה: "ומגד תבואות שמש" - פירש מלשון תבואה, ומלשון יכול השמש. "שכני סנה" - "סנה" מתפרש מלשון שמים, ומלשון צמח הסנה, "ים ודרום ירשה" - פירש "ים" כים גינזור וגם כצד מערב.

^{סה} ויש לציין שבאמת האבן עזרא (בסוף הקדמתו לפירוש התורה) הביא פסוק זה כדוגמא לכך שאונקלוס תרגם לפעמים ע"פ דרש. וז"ל: ומתרגם התורה ארמית תרגם אמת, ובאר לנו כל נעלמת. ואם דלק במקומות אחרי מדרשים, ידענו כי יותר ממנו ידע השרשים, רק חפץ להוסיף טעמים אחרים, כי פשוטו יבינוהו אפילו הבורחים, כמו עירה (בראשית מט, יא) שלא תרגמו כבן אתון, ותרגום בני יבנון, ואתונו שער האיתון. ובעבור הדרש דרך הפשט איננה סרה, כי שבעים פנים לתורה".

הפסוקים יש לתמוה מדוע נתכנו "הרים" כעיניים, ואף שמהם צופים למרחוק, הלא לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש.

ונראה ברור לענ"ד שכן היא דרך מליצת השיר, לנקוט לשון אחד המתפרשת לב' או ג' כוונות. ועל כן הלשון אינה מפורשת וברורה, כדי שתוכל להתפרש לב' וג' פנים.

וא"כ יש לומר שאכן לא פירש אונקלוס ב' פירושים שונים כמסתפק, או משום שע' פנים לתורה, אלא בא לומר שפירושו של הפסוק הוא שנקטה לשון המתפרשת לב' או ג' פנים כדי שנבין מתוכה כמה כוונות.

ד. ומצינו בדברי הרמב"ן (דברים פרק ד פסוק כה) כעין משנ"ת¹⁰, שנכתב פסוק בלשון המשתמעת לב' פנים, כדי שנבין מתוכה את ב' הכוונות. וז"ל "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם - ענין הכתוב הזה, שיזכיר ויאמר כי תוליד בנים ובני בנים ובעבור היותכם ישנים בארץ ותשבו לבטח אולי תשכחו את השם, והעידותי בכם היום שתאבדו מהר כי לא יאריך לכם מאחר שתעבדו ע"ז. והפרשה הזו אף על פי שהיא אזהרה לא נאמרה בלשון "אם", והטעם כי הוא כמתנבא על עניינם, וידבר בלשון ישמש בשני פנים בלשון אזהרה ובלשון עתיד לבא, יאמר שיעשו ויהיה להם ככה, ולא יגזור עליהם".

וכעין זה מצינו בפירוש אבי עזר לראב"ע, בתחילת פרשת תולדות, עה"פ "ורב יעבד צעיר". וכתב שם האבן עזרא ש"רב" הוא הפועל. וביאר האבי עזר את דבריו, וז"ל: "הנה חסר "את" המורה על הפועל, ולא ידענו אם הרב יהיה עבד לצעיר או צעיר לרב, אבל פתרונו לפי ענינו וכו', ומה נעמו דברי המדרש בפרשה זו (ב"ר סג ז) וז"ל זכה יעבוד, לא זכה יעבד ע"ש, כיון שחסר "את" דרשינן ברבות הפשע חלילה הפעל צעיר".

ה. והנה בפרשתנו ביקש יעקב לגלות את הקץ. ובספר דניאל (פרק ח) נתגלה הקץ בצורה סתומה עד מאד. וז"ל:

(יג) וְאֶשְׁמְעָה אֶחָד־קְדוֹשׁ מִדְּבַר וַיֹּאמֶר אֶחָד קְדוֹשׁ לְפִלְמוֹנִי הַמְדַבֵּר עַד־מֵת הַחֲזוֹן הַתְּמִיד וְהַפֶּשַׁע שִׁמְם תֵּת וְקִדְשׁ וְצָבָא מְרָמָס:

(יד) וַיֹּאמֶר אֵלַי עַד עָרַב בְּקֶר אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּנְצַדֵּק קִדְשׁ:

(טו) וַיְהִי בְּרֵאשִׁיתִי אֲנִי דְנִיָּאל אֶת־הַחֲזוֹן וְאֶבְקֶשְׁהָ בֵּינָהּ וְהִנֵּה עִמָּדִי לְגִגְדִי כְּמֵרְאֵה־גִבּוֹר:

(טז) וְאֶשְׁמַע קוֹל־אָדָם בֵּין אוֹלָי וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר גְּבִרְיָאֵל הֲבֵן לְהֵלֵן אֶת־הַמְּרָאָה:

(יז) וַיָּבֵא אֶצְלַי עֲמָדִי וּבְבִאוֹ נִבְעָתִי וְאֶפְלָה עַל־פָּנָי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲבֵן בְּנֵי־אָדָם פִּי לְעֵת־קֶץ הַחֲזוֹן:

ועמדו גדולי עולם בפירוש פסוקים סתומים אלו. ופירשו כאו"א ע"פ דרכו.

¹⁰ (שמעתי מאחי, הרב חנוך נריה)

ואולי יש לומר שנכתבו פסוקים אלו בלשון סתומה כ"כ, כדי שיתפרשו לכמה וכמה פנים. וכ"א מהאופנים שפירשו המפרשים בהם אכן הוא עת רצון הראוי לגאולה. ורק בביאת הגואל נדע מהו הפירוש שבו התממשה שעת הרצון, ובאה הגאולה. במהרה בימינו אמן.

לתגובות: c053312259@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

'החרש' חכם מכולם...

מלחמה מביאה בכנפיה מושגים חדשים. ילד שאל "כתוב בעיתון שהמלחמה היא בגלל 'קונספציה'. הכתב הצבאי טוען 'היינו שבויים בקונספציה'. היכן קונספציה מסוכנת זו? היא סוג 'מנהרת חמאס', או טיל חדש? מי היה השבוי?"

קונספציה היא השקפה 'קבועה', מבט מחשבתי צר, 'תפיסה'. כשאדם או אנשים מקבצים בחשיבה כלשהי, הם כלואים בדעותיהם, שבויים בהשקפתם. הם ב'תפיסה'. בידיש מְכַנֵּה בית-מאסר 'תפיסה'. פְּלֵא אינו 'תפיסה' פיזית בלבד, אלא גם **כליאה תודעתית**. אדם הכלוא פיזית יכול לקיים ולחשוב דעה משוחררת ולהיות 'בן חורין' במוחו. 'התפיסה', ה'קונספציה', חמורה מאוד. מתהלכים אנשים כאילו והם בני חורין, אך בתודעתם כלואים וקפואים, שבויי קונספציה.

בפרשתנו לומדים שיעקב אבינו נישא לקבורה במערת המכפלה. הגמרא (סוטה י"ג) משלימה בתיאור האירוע. 'דוד עשיו' מופיע וטוען לבעלות על החלקה האחרונה במערה. מתחילים להידבר, 'הרי מְכַרְתָּ, אבא סיפר לנו שקנה ממך!', 'הָרָאו שטר!' נפתלי רץ מצרימה, קל כאילה שלוחה... בתוך הַדְרָמָה, שואל חושים בן דן - "מאי האי", שתי מילים, מי זה - מה זה? חושים הַמְסַפֵּן חרש, מנותק מסביבתו. הוא חש במהומה 'משהו לא בסדר'. אינו מבין, 'חרש דומיה דשוטה'... מישוהו טוב-לב הסביר לו בקיצור: האיש מעכב קבורת סבא. 'שְקֵל קוּלְפָא מְחִייה אַרְיִישִייה'. נטל אֵלָה, מקל, והכהו בראשו. נשמת יעקב אבינו שבעה רצון מכך, כדברי הגמ' בהמשך. חושים פעל נכון! והרי השאלה זועקת, חושים חכם משבטי י-ה? יוסף שניהל את פרעה ומצרים, משתתק מול עשיו? היכן יהודה הגיבור? ומה עם 'שמעון ולוי אחים'?

הסביר הג"ר חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר, בני יעקב היו שבויים בקונספציה! בתודעתם: 'עשיו גיבור מסוכן'. הם ראו אותו פעם אחת בחיים בשובם מחרן בילדותם. זכרו את הפחד והתפילות של יעקב אביהם, נחצו לשתי מחנות, דורון תפילה ומלחמה, ההשתחויות הרבות, הנשיקות, סוף סוף נפרדו 'בשלום'... אירועי 'הימים ההם' נקבעו בקרבם כ'טראומה'. כעת קפאו מול עשיו. קפאה חשיבתם, כלואים בקונספציה. 'אין מה לעשות'. חושים הַחֲרָשׁ לא הכיר את ההיסטוריה המשפחתית. נכדי יעקב אבינו קיבלו מהוריהם 'מעשה אבות', שמעו על דוד רחוק, אך חושים חי בעולמו הדומם. כעת הוא היחיד שמצליח לחשוב ישר! "מאי האי?", הוא פוגע בכבוד סבא? הרי דמו בראשו! חושים צדק!

'קונספציה' אינה רק בצבא. כולנו כלואים בקונספציות. מלמד מיואש 'אין מה לעשות עם ילד זה'. מנהל מהרהר איך להביא לשינוי במוסד? הם אינם מזהים פתרונות ועצות

מתוך שבועים הם ב'קונספציות'! התרגלו לְדַמְיוֹן 'זה לא ניתן לשינוי', או 'אני לא יכול להביא את השינוי. הקונספציה משכנעת כי 'זה המצב - וככה זה': הילד, הוריו, המלמד... נוח להיות בכליאה תודעתית. רגילים לתפיסה זו, היא 'אזור נוחות' מְפָר ומרגיע. צריך אומץ לחולל חשיבה מחודשת. כדי להשתחרר מקונספציות נעזרים בייעוץ חיצוני. יועץ מעניק ביטחון ל'חשוב מחדש'. יטענו: אדם 'זר' ישיא לי עצה הגונה? הרי אינו מונח בכל פְּרָטִי העניין! או, 'המפקח' מבקר בת"ת, וכעבור שעתיים מציע... חושב לו המנהל 'אתיחס אליו בנימוס, אהנהן בראשי, אך מה הוא מבין? הרי אני כאן 24/7 בגוף וברוח, ואילו המפקח 'אורח לרגע'! הוא ילְמֵד אותי?...' אדרבא! היא הנותנת! 'אורח באירוע', כיועץ ומפקח, רואה את האור כי אינו מורגל בחשיבה קבועה, כמוך! אתה חושב בכיוון מסוים מתוך דעה כלואה! 'אורח לזמן קצר - חושף את האוצר'! המפקח רואה מפני שאינו 'תפוס' בשגרה שלך, אינו כבול למוסכמות. ה'אורח לרגע' זוכה לראייה נקיה ומשוחררת. הוא עומד 'מחוץ לבור' ומושיט יד!

יש 'דלתות' בחיינו שנפתחות רק מבחוץ. צריך עזרה מאדם 'חיצוני'. התייעצות אינה 'תעודת עניות' המעידה שאינך יודע ומבין בעצמך. ראיתי פירוש מעניין על 'בן חמישים לעצה' (אבות פ"ה): רק בגיל מתקדם זה מְבִין אדם שהוא זקוק לעצה מאחרים! שמעתם על המלמד החדש ש'הצליח' והפך תלמיד קשה ובעייתי - למצטיין? מה הסוד שלו? בהיותו 'חדש' טרם נשבה בקונספציית 'הוא ילד בעייתי'. אינו מְטָה בדעתו ש'זו משפחה מורכבת', ולא 'התרגל' לייאוש שְפָלָא את יתר המחנכים. 'החדש' פעל, והצליח! קבלת 'דעה אחרת' מסלקת הַרְגֵל שוחק ומייאש, ומביאה להצלחות חדשות!

צא מהקופסא! אל תיכנע למחשבת ייאוש אודות תלמיד, למרות שכבר ניסו... 'שמעתי עליו שאין סיכוי'... חלילה! יעקב אבינו מבטיח 'פקד יפקוד', ואחרי שנים רבות בחשכת מצרים, חשכה רוחנית וגופנית, מ"ט שערי ט', - זה קרה! 'חזק חזק ונתחזק' ביאר הרזה"ק רבי בן ציון מבאבוב הי"ד: אני פונה אליך חֲזַק! אתה משיב לי חֲזַק! יחד נתחזק!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

אחת מארבע האמהות

נפטרה בין פסח לשבועות

אין גשמים באותם הימים

אלא רק כדי שיבקשו רחמים

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: קבורת רחל אמנו

רש"י [מח, ז] רחל אמנו נקברה בתחילת הקיץ בזמן שאין גשם, והסיבה היחידה שלא נקברה במערת המכפלה הוא כדי שיבקשו רחמים על קברה בזמן שייצאו לגלות. רש"י חוזר על התאריך של פטירתה גם בפ' וישלח [לה, טז].

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף נז: גמרא לימא רב לטעמיה. פרש"י שהוא בדרך בתמיה, עי' בשיטה מקובצת שהקשה שא"כ אימת יהא שן חייב, ותי' ששם חייב מצד שפשע ויש כאן ושלח שזהו המחייב אבל כאן הנפילה היתה באונס וגם אכילה ואין כאן ושלח וממילא פטור, והנה הגמ' סברה שהטעם למה פטור הוא משום שנחשב לאנוס, וצ"ע דהא גם בנחבטה הוי אנוס וחייב משום שעל ההנאה אין פטור של אנוס וא"כ מאי שנא ועי' ברעק"א שתמה בזה, ואולי שהגמ' למדה שלא שייך פטור אנוס אלא על מעשה אכילה, וכמו שמבואר בחמדת שלמה שהפטור אנוס הוא במעשה דאין המעשה נתייחס אליו [ועי' במקור חיים ריש הל' חמץ לענין בל יראה דמה"ט לא שייך פטור דמתעסק מכיון שאין כאן מעשה] וממילא בנחבטה כיון שנעשה ממילא לא שייך פטור אנוס, וע"ז מדחה הגמ' שאין טעמו של רב מצד אנוס אלא כמ"ש התוס' לעיל שהטעם הוא שלא נחשב למזיק כיון שהוא גרם לעצמו ההיזק, אבל צ"ב מה שייך בכלל פטור של אנוס לענין חיוב של נהנה דהא למעשה נהנה ממון חבירו ואם נימא דגולן באנוס פטור אז אולי ניחא.

רש"י ד"ה מה לשומר שכר, ומי שאינו בא לגנוב את הקרן לא ישלם כפל. משמע שהחיוב הוא מצד גניבה, ואילו להלן (ד"ה קרנא) כתב שהחיוב הוא מצד השבועה ובודאי גם אם הקנס הוא מצד השבועה היינו שגוב עד כדי כך שנשבע לשקר וצ"ב.

דף נח. גמרא לא שנו אלא באותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה משלמת מה שהזיקה. פרש"י דהוי אנוס על אכילתה, ולכאורה כוונתו דהוי כמו שור האיציטדין שפטור מצד כי יגח ולא שיגחוהו אחרים כמבואר לעיל (לט.), אבל ברא"ש (סימן ז) כתב שלענין שן ורגל בעינן ושלח וביער וכאן חסר בשילח כיון שנפלה שם ע"י אנוס והגם שאיירי שהיה יכול להוציא הבהמה, אבל לענין ערוגה אחרת מיקרי ושלח כיון שידע ופשע בזה, וכן משמע מדברי התוס' (ד"ה לא) ובזה נחלקו אם כל ערוגה נחשב לשדה אחרת או לא, ולדברי רש"י צ"ב דאם היה יכול להוציא למה יהא פטור ואי לא היה יכול מ"ט דמ"ד שמחייב ועי' ברשב"א שכתב עוד מהלך בזה.

דף נח: גמרא א"כ לכתביה רחמנא גבי תשלומין. משמע שהפטור של שן ורגל ברה"ר הוא במעשה המזיק, שאין לו שם מזיק ברה"ר ולא פטור של תשלומין [ועי' בברכת שמואל] ודין של שמין הוי דין בתשלומין, ועי' בגרי"ז במכתבים.

גמרא היכי שיימינן. הנה לשי' רש"י השומא במשנה הוא ששמין ערוגה אגב בית סאה כמה נפחת הבית סאה עי"ז, וקושית הגמ' הוא היאך לקבוע המחיר של בית סאה כיון שתלוי כמה ששילם ע"ז, וע"ז אמרינן שמשערים בשדה שיש בה ס' סאה, ולר' ינאי חצי תרקב מל' סאה ואח"כ כופלים אותו לידע המחיר של כל סאה, ועי' בתוס' רבינו פרץ ומהרש"א והנה בעצם כוונת הגמ' שמשערים מל' סאה ומה שנקט תרקב עי' במהר"ם שיף שכולם נקטו שיעור של ס' ומש"ה נקט כה"ג. והנה לשי' חזקיה משערים בקרקע שהוא ס'

פעמים כנגד אותו מקום שאכלה ואח"כ משערים כמה שוה אותו מקום עם פירות ובלא פירות, ועי' במהר"ם שיף.

גמרא אם אמרו בנזקי ממונו יאמרו בנזקי גופו. מבואר בגמ' שרק דין ששים אין בנזקי גופו אבל ששמין אגב קרקע אמור גם בקרקע, וכן מבואר לעיל (מז). לענין קוטע יד עבדו של חבירו [ועי' בתורת חיים] ועי' ברש"ש שם שכתב החילוק דשמין אגב קרקע ילפינן לה מג"ש [והגם שלא נתקבל רק לענין תשלומין אם נימא כמ"ש לעיל שהוי דין בתשלומין נוחא] אבל דין ששים שזהו דין הלכה או דין דרבנן זהו דוקא בנזקי ממונו.

גמרא נטיעה בת שנתה שתי כסף. עי' תוס' רבינו פרץ שזהו קנס שאפילו אם שוה פחות צריך לשלם סכום זה, אבל ודאי אם שווה יותר צריך לשלם כפי השומא, אבל כאן לכו"ע אין משערים כמו אילן גדול וכמו שמבואר בתוס' לעיל דף לד. בשור קטן והחילוק הוא דדבר שעושה פירות בכל שנה אז אפשר לדון שהפסיד אותו פירות של אותו שנה וביותר לפי מה שמבואר ברש"י לקמן נט: שהאדם מסתכל ועושה חשבון אם יהיה לו פירות של שנה זו או לא.

דף נט: גמרא הוה סיים מסאני אוכמי. כתב בחידושי וביאורי הגר"א שעשו זכרון בנעלים ע"ש הכתוב 'מה יפו פעמיך בנעלים' (שיר השירים ז, ב) ועי' בתורת חיים ובחת"ס דברים נפלאים על זה.

גמרא סבור יוהרא הוה. עי' מהרש"א, ועי' במהר"ץ חיות שכתב שכל דבר שאינו קשה ואין בו צער אסור מצד יוהרא.

גמרא גברא רבה אנא. ועי' בדבר שאול שכתב שהיה עדיין צעיר לימים ולא היה נראה עוד כגברא רבה ומש"ה אמר להם הדין של כופרא שדנים כמו שיהיה לעתיד וכמו כן מכיון שעתיד לגדלות אז יש לו כבר שם של גברא רבה ועי' בתוס' כתובות דף סג.

גמרא האי מאן דקץ כופרא מאי משלם. הנה משמע שקץ רק הפירות, ועי' בחי' הגרי"ז במכתבים שהיכא שקץ הפירות לכאורה הוי גולן ומשמע שגם בגולן יש הדין ששמין אגב השדה, וע"ע בחזו"א (סימן ו' אות ג) שהקשה למה במזיק בית אין אומרים ששמין אגב הבית, וכתב שכיון שבית אינו עומד למכירה אלא לתקן הקלקול א"כ מחשבים עצם התיקון וזהו כעין שכתבנו לעיל בפירות העומדים לתלישה שכיון שאין ההיזק כלפיה הקרקע אז לא נתחדש הדין של שמין.

גמרא ר"ש אומר וכו' מ"ט. הנה אם נימא שר"ש אזיל לשיטתו שכל העומד וכמבואר בתוס' [ועי' ברש"ש] א"כ מאי מקשה הגמ' מ"ט, ועי' בחי' ר' שלמה שהוכיח מדברי הרא"ש (סימן ח) שאינו תלוי בדין כל העומד אלא הוי דין בשמין שאם אינו צריך לקרקע שמין בפני עצמו, עיי"ש וצ"ב.

משנה ליבתה הרוח כולן פטורין. הגם שכל אש בא ע"י רוח מצויה, מ"מ זהו דוקא אם הוא עשה כל מעשה ההבערה והרוח אינו אלא מוליך את האש אבל כאן שכל האש נעשה רק ע"י הרוח דליבה את האש אז פטור עי' בר"פ ודלא כמ"ש התוס' וע"ע לעיל בנחלת דוד

דף יט: שכתב שזהו גם שי' רש"י, ועי' בשטמ"ק בשם הרא"ה ג"כ באריכות ועיי"ש שכתב לבאר למה אבנו וסכיננו שאני.

דף ס. גמרא ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. פרש"י דנתקיימה מחשבתו, ועי' ברא"ש (סימן יא) שהגם שגרמא בשבת פטור אבל אסור מ"מ כאן כיון שזהו צורת המלאכה חייב גם ע"י גרמא וכמו לענין מלאכת אפיה ועי' במג"א ובהגהות חת"ס (או"ח ס"ס רנ"ב) וצ"ב שא"כ למה הוצרך לטעם של מלאכת מחשבת.

דף ס: גמרא מפקיד שם כליו. וראיתי בשם הספר גן המלך שכתב דאם מדברים בבית הכנסת בשעת התפלה אז זה מביא דבר בעולם [ואולי הוא מלשון דיבור] וזהו דאיתא בשו"ע הלשון גדול עונו מנשוא דכתיב בקין שהרג את אחיו וכמו כן אותן אנשים שמדברים בבית הכנסת ומש"ה יכול להפקיד שם כליו.

גמרא ואני עתיד לבנותה באש. משמע שהבנין השלישי ירד באש, וכן כתב רש"י בסוכה (מא. ד"ה אי נמי), אבל הרמב"ם (מלכים פי"א ה"א) כתב שמלך המשיח יבנה אותו, ובערוך לנר בסוכה שם כתב ששניהם אמת כי יש בחינת גוף ונשמה, ואיתא ממהרי"ל דסקין על מה שאומרים והראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו, שהראנו זהו הבנין שירד משמים, ושמחנו בתיקונו קאי על העמדת דלתות שהשערים נטבעו והעמדת דלתות הוי קנין חזקה על כל הבית כמבואר בב"ב דף נד. וזהו שמבקשים ששמחנו בתיקונו בתיקון דלתות שזה יהיה החלק שלנו בבנין המקדש.

גמרא וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו. הנה מרש"י (ד"ה ויצילה) נראה שאסור ויהרג ואל יעבור, והאחרונים פירשו שזה כמבואר בשיטה מקובצת בכתובות (יח:): שאין אומרים פקוח נפש דוחה על חשבון של חבירו, ועי' בחידושי הגר"ש שקופ, אבל תוס' פירשו שודאי מותר, רק הספק היה אם צריך לשלם, ולכאורה הספק הוא אם חיוב תשלומין במזיק הוא מכח האיסור דעשה שלא ברשות או שזהו חיוב בפני עצמו, ועי' באהלי ישועה (סי' מ"ט). ולפי דברי התוס' מה שמבואר בגמ' שאסור להציל עצמו, כתב הרא"ש (סימן יב) דהיינו שאם אינו בדעתו לשלם אסור ומשמע שתלוי בכוונתו וצ"ב.

גמרא וקא מיביעא ליה מהו ליטול גדישין של שעורין. עי' ביד דוד שהקשה דהא מבואר בב"מ (סא:) שאסור לגנוב ע"מ לשלם ועיי"ש שכתב שזהו דוקא אם לא ידע הנגזל מזה, ועי' מ"ש שם בב"מ שיש חילוק בין גניבה לגזילה דהאיסור דאורייתא הוי רק על גניבה אבל בגזילה מכיון שיסודו הוא חסרון ממון אינו אסור אלא מצד דברי קבלה.

דף סא. גמרא כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו וכו' דאמרינהו משמא דגמרא. עי' מהרש"א מ"ש בזה, ועי' בצפנת פענח שכתב שנפק"מ שא"א לבטל אפילו בבי"ד גדול ממנו, ועי' בחי' הרי"ם (פרשת כי תשא) ביאור נפלא על זה שאין זה עונש אלא אדרבה מכיון שמסר עצמו תורה אז נעשה כגוף התורה ומש"ה אומרים משמיה גמרא ועפ"ז ביאר דמה שלא נזכר שמו של משה בפרשת תצוה הוא על דרך זה שכיון שמסר עצמו בעד כלל ישראל זכה שייאמר מפי גמרא ותורה גופיה.

דף סא: גמרא אלא שאם הזיק פטור מלשלם. והנה בגמ' בב"מ דף קיח: מבואר דר"ש אזיל בשיטת כל הנך תנאי שכל דבר שיש רשות מבי"ד אם הזיק פטור מלשלם ולפ"ז צ"ב קושית הגמ' דשם היה רשות מבי"ד לעשות בהך שיעור וצ"ל דת"ק שמחייב היינו שהגם שיש רשות מבי"ד אבל לא הפקיעו ממנו חיוב שמירה לענין זה שאם יוזק יהא פטור מלשלם ועי' מ"ש לעיל בדף ו. ואלו שפוטרים היינו משום שסוברים שכיון שלא חייבו אותו בחיוב שמירה אז לא שייך חיוב תשלומין באופן שאין עליו חיוב שמירה [וכן מבואר בר"מ הל' נזק"מ פי"ד הל' יג' לענין נר חנוכה שהזיק שנחלקו בזה] וזהו דמקשה הגמ' דהגם שר"ש סובר שצריך לשלם בכל ענין אבל בודאי ליכא עליו חיוב שמירה לשמור על דבר דלא שכיח שיזיק וע"כ שר"ש סובר שחיוב תשלומין אינו תלוי בחיוב שמירה וע"ז מקשה הגמ' דמשם מוכח דהיכא דליכא עליו חיוב שמירה ליכא חיוב תשלומין.

מתני' וחכ"א אינו משלם אלא גדיש. וזהו מצד הפטור של טמון, ועי' בסוגיא לעיל דלמ"ד דאשו משום חציו אז ליכא פטור אלא בציור שכלו לו חציו דאז חייב מצד ממונו ולפ"ז מה דאיתא בסיפא דחכמים מודה במדליק בתוך של חבירו והיינו מטעם אדם המזיק [לש"י התוס'] איירי לכאורה ג"כ בהך ציור וכן הוא בפנ"י לקמן וצ"ב דא"כ היאך שייך שיתחייב מצד אדם המזיק ועי' בחזו"א וצ"ב עוד בזה.

דף סב: מתני' בנר חנוכה פטור. ופרש"י בשבת דף כא: החנוני ולכאורה גם בעל הגמל פטור וכן הוא ברבינו יונתן שכיון שהוא לא פשע ולא שינה בשום דבר פטור וצ"ב קצת דהיה צריך לידע שבחנוכה מדליקים מבחוץ, ועי' בסוגיא לעיל דף ל. שר"י פטור מצד רשות מצוה וכל שיש לו רשות פטור משלם ועי' בר"מ פי"ד נזק"מ הל' יג' שכתב שטעמו של רבנן שהגם שיש לו רשות אבל היה לו לשמור ע"ז, ומבואר מדברי הר"מ כמו שכתבנו לעיל שהמ"ח אם ברשות חייב לשלם או לא תלוי אם הטילו עליו דין שמירה או לא, ולפ"ז ניחא דהא דאיתא לעיל דף לב. דברץ ע"ש פטור ולכאורה יהא תלוי בהך מ"ח ולפ"ז ניחא דשם בודאי לא שייך ריצה עם שמירה שו"מ בתפארת ישראל שכתב כעין זה, וצ"ב לענין פותקין ביבותיהן לעיל דף ו. למה לא יהא חייב דהא שם לכאורה בודאי אין עליו חיוב להיות שם כל היום לשמור ועי' מ"ש לעיל.

גמרא מצוה להניחו בתוך עשרה. ועי' ברא"ש שאז ניכר שהדליקו לשם מצוה ולא להאיר ועי' בר"פ שכתב שזהו דוקא בזמן שהדליקו בחוץ אבל אנן שמדליקים מבפנים ליכא דין של תוך עשרה מכיון שאינו עשוי לפרסם הנס אבל הפוסקים חולקים ע"ז ותלוי אם יש דין פרסום הנס גם לדידן לבני ביתו ואכמ"ל.

גמרא כיון דבמצוה קא עסיק. ולפ"ז ניחא מה שהקשו לעיל דלמה הוצרך ר"י לרשות מצוה דהא פוטר גם ברשות בי"ד, ועי' ברשב"א בשם הירושלמי בעשה סוכה מבחוץ אם פטור ובאמת אינו דומה לכאן שהכא יש מצוה להניח מבחוץ משא"כ בסוכה ועי' בחת"ס לענין מי שרץ לקידוש לבנה, והנה מבואר כאן שיש חיוב לבעל חנוני להדליק בחנות וצ"ב דהא החיוב הוא בביתו של אכילה או שינה ואולי הוי מעין הדלקת נרות בבית הכנסת במקום שמתקבצין אנשים שיש חיוב לפרסם הנס ובפוסקים דנו בזה אם בכל מקום של קיבוץ אנשים ולכאורה מוכח מסוגין וצ"ב בזה.

דף סג. גמ' אמרי בכל כלל כל ריבויא הוא. והנה רש"י פירש בכמה מ"ח שזהו מחלוקות כללי אם דרשי' בכה"ת כולה בכלל ופרט או ברבוי ומיעוט וכאן נתחדש בגמ' דגם להך מ"ד דדריש בכלל ופרט אבל היכן דכתיב כל מודה דדרשי' באופן של רבוי ומיעוט וצ"ב.

דף סג: גמ' מתנא דבי חזקיה. והנה לפרש"י כוונת תנא דבי חזקיה להוכיח דאין הכלל ופרט מגניבה וחיים, דא"כ קשה אם המצא תמצא למה לי, דמחיים לחוד כבר ידענין כל בעלי חיים, והכלל ופרט ע"כ לרבות שאר דברים, וע"כ דהכלל ופרט הוא מאם המצא תמצא, אלא דהגמ' מקשה דשה למה לי וע"כ דדרשי' באופן של רבוי ומיעוט ומה דכתיב גניבה וחיים היינו לדינא דרב אחייה לקרן כעין שגנב, ועי' ברשב"א ובראב"ד דחזקיה רק התחיל דבריו דאין לומר דהכלל ופרט הוא מגניבה וחיים דא"כ קשה אם המצא תמצא ולא סיים דע"כ שלומדים מאם המצא תמצא.

רש"י ד"ה הודה מעצמו. בסה"ד וחומש נמי אינו בלא אשם. וצ"ב למה הוצרך לזה ולמה לא כתב דהתוודו קאי על כל הפרשה, גם מה שכתב דליכא חומש בלי אשם עי' לקמן דף קד: דיתומים מביאים קרן וחומש ולא אשם וצ"ל דזהו דוקא דבעצם יש חיוב אשם אלא שאין יכולים להביא דאין כפרה למתים אבל אם ליכא בכלל חיוב אשם כגון דלא הודה אז ליכא חיוב חומש, ולפ"ז תמוהים דברי האבנ"ז חו"מ פד' ב' שכתב לבאר דברי הרא"ש בפ"ט דליכא חומש בזמן הזה וכתב עפ"י דברי רש"י דכיון שאין מביאים אשם ליכא חומש ולכאו' בזמן הזה יש חיוב אלא דא"א להקריבו וא"כ הוי כיתומים.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ל"ח "זממו אל תפק"

תמצית קצרצרה מהאירועים האחרונים:

צילה חוננה במבט חריף ביותר, היא ידעה לזהות אנשים גם בלי לדבר עמם דבר. מרגע שראתה בפעם הראשונה את מומי קופרשטיין לא מצא חן בעיניה, היא הבחינה בדקותה שהוא מתרפס הרבה לסבה יוסי אבני ומנסה לעשות עמו עסקים. למרות שהייתה צעירה למדי ידעה להבחין מי הוא אמיתי ומי הוא מזויף. כשראתה אותו בפעם הראשונה ידעה לומר בוודאות שהוא נוכל ומושחת אמיתי.

היא הזהירה את סבה יוסי שלא יעשה עמו עסקים, אבל אחרה את הרכבת, יוסי כבר היה לפות בידי החובקות של מומי שפרס את מצודתו עליו, יוסי לא התחשב בדברי צילה נכדתו שנראתה לו פעוטה מדי מלהבין בבני אדם, הוא קשר עמו עסקים מסועפים ולא שם לב שמומי משתלט בצעדים ערמומיים לא מורגשים על חלק גדול מנכסיו.

מומי לא הסתפק בכיבוש יוסי אבני, הוא החליט להשתלט על נכסי בתו הילה, הוא ניצל את מצבה האישי כאלמנה צעירה שנותרה עם ארבע בנות בביתה והחל לשלוח שליחים אל הילה עם הצעת שידוך, הילה שהכירה את מומי מהעסקים של אביה התרשמה מאד ממוחו החריף והידע שלו בפיננסים, לאחר מחשבות ולבטים משך תקופה החליטה שמומי יכול להיות בעל ואבא טוב לילדיה, לפני שהוציאה את מחשבה לאור הודיעה לצילה בכורתה על השידוך.

צילה הזדעזעה על הרעיון הנואל להשתדך עם נוכל ומושחת, היא הזהירה את אמה מהדמות השלילית של מומי שאינו חושב על אף אדם בעולם זולת עצמו, הוא לא מתכוון להביא לנו אושר הזהירה את האמא המסונוורת, הוא רוצה את הנכסים שלנו, הוא יעשוק אותנו כליל, כפי שכל העת מנסה הוא להשתלט על נכסי סבא.

אבל הילה לא קראה את המפה נכון, היא לא יכולה הייתה להאמין כי מומי מציע לה שידוך כדי להשתלט על כל נכסיה. בפרקים האחרונים אנו קוראים כי צילה צדקה באזהרות, זו הייתה תוכניתו של מומי, שנים הוא מחכה לרגע המתאים בו יוכל לעשוק את צילה ולאחר מיכן כן יתגרש ממנה כשהוא מותיר אותה כמעט בלי שום נכס משמעותי.

עוד פרק מטלטל בניסיון של מומי להצליח במשימה השפילה שלו.

*

אם חשב מומי שיקבל את המסמך בקלי קלות, לא ידע עם מי יש לו עסק.

כשהגיע למעבדה של חוזליטו, נתן לו חוזליטו את המסמך ביד ולחץ את ידו בחביבות כביכול מאשרר הוא את העסקה, הוא לא דיבר מילה אחת על מקדמה, כנראה השלים עם זה שמומי הוא אדם עוצמתי מאד וצריכים לעבוד לפי התנאים שלו.

מומי שמח מאד, הוא הצליח להערים על חוזליטו, מעתה המסמך ביד שלו והוא ישלם לו רק כשיסיים את המשפט, גם אז הוא ימשוך אותו עד כמה שיוכל. כשהגיע לבית הוציא שמפניה ולגם ממנה כמעט לשוכרה.

הוא לא השתהה במקום ובמטוס הראשון יצא לארץ, יש לו הרבה עבודה עד שיניח את ידיו על האוצר.

הוא רצה לגשת לעבודה בלי להשתהות, הוא קיבל המלצות חמות מאד על עו"ד סעיד חורי נוצרי ארמני שהתגורר בעיר העתיקה, הלה נודע כמשפטן עם ראש מזהיר ומספר לא מבוטל של הצלחות נרשמו לזכותו בבתי המשפט השונים. הוא הרים טלפון וקבע פגישה עם המזכירה לסוף אותו שבוע.

כשהגיע אל העו"ד נכונה לו הפתעה, העו"ד ביקש לראות את המסמך לנגד עיניו, הוא רצה לדעת אם יש לו קייס משפטי שיוכל לייצג. מומי פותח את המסמך ולנגד עיניו הנדהמות התגלה מסמך ריק לחלוטין, פתקת אזהרה בלורד אדום הייתה כתובה בתוכו.

"היות ולא כיבדת עדיין את חלקך בתשלום, קיבלת מסמך שאינו שווה אפילו פרוטה אחת, אם ברצונך לקבל מסמך בר קיימא, עליך להפקיד לחשבוני בבנק "פי מורגן" במנהטן על סך חצי מיליון דולר שווק ערך ארה"ב, כל עוד לא יופקד לחשבוני הסכום המלא שנקבתי, לא תקבל את המסמך האמיתי, ברגע שאקבל אישור הבנק אעביר עם בלדר מיוחד את המסמך לשירותך המלא.

עו"ד סעיד חורי כמעט אחז את בטנו מרוב צחוק, הוא אהב את העבודה של חוזליטו, נראה שהאינדיאני הזה הוא חכם ושווה לעבוד איתו. הוא צריך להכיר אותו אולי יעשה איתו כמה עסקאות מוצלחות.

מומי יצא מבויש ממשרד העו"ד, אם היה ביכולתו לצאת לארה"ב ולעשות בחוזליטו שפטים היה עושה זאת כבר כעת, אבל אם הוא רוצה לקבל את האוצר עליו לעבוד בחוכמה, כעת אין זמן לאגרופים, בחכמה תעשה מלחמה. אבל כשירכב על הסוס הוא ילמד את חוזליטו כמה פרקי חכמה מיוחדים שלא ידע.

לאחר שפעל לפי ההנחיות של חוזליטו קיבל לאחר שלושה ימים מסמך תקין לחלוטין, הפעם בדק אותו מספר פעמים לראות שהמסמך לא מושמד ברגע שיצטרכו לו.

***

מומי לא השתהה יותר לרגע, הוא הגיש תביעה בבית המשפט המחוזי בירושלים כנגד הילה וחברתה לקיום ההסכם, הוא הסתייע עם סוללה של שלושה עורכי דינים שהעמיד לרשותו עו"ד סעיד חורי, הם לא עשו עבודתם חינם, מומי למד בדרך הקשה, כי כדי

להצליח צריכים למרוח הרבה כסף, בעתירה נתבקשה הילה לקיים את ההסכם שנחתם שנה קודם לכן, בינה למומי קופרשטיין בעלה לשעבר.

כשקיבלה הילה את ההזמנה חשבה שלבה עומד לפקוע מרוב זעם, היא הסתכלה במסמך הראשון שנמצא בידיה, התאריך שלו היה ממש לפני הגירושין, אבל לא שנה קודם לכן, ואילו הממסך שהציג מומי היה הממסך שנה קודם לכן. מה הולך כאן? מתי הכין מומי את תוכנית העושק, כעת או שנה לפני לכן?

היא בודקת היטב את הממסך שבידיה, היא רואה שוב ושוב את התאריך, מדובר על עכשיו ולא שנה קודם לכן, ער איז משוגע צודרייט-הוא מתנהג בטירוף מוחלט, מתי ביצע את תוכניתו, השנה או שנה קודם לכן?

גם אם כן, איפה היה מומי קודם לכן? למה שתק במשך שנה שלימה? היא מכירה אותו כאדם מחושבן מאד, איך הוא עושה טעויות של ילד?

אך לאחר מחשבות רבות הבינה שאי אפשר לבטל את הנושא כבלתי שפוט, אי אפשר לדעת אם טענה זו תתקבל בבית המשפט, יש תקדימים רבים שלא ניגשים לבית משפט, רק לאחר מיצוי כל הדרכים הרגילות, איש אינו אוהב להתכתש בבית המשפט, בפרט אם הם בני זוג, באופן רגיל מקיימים חוזים אצל עו"ד, די בחתימה נוטריונית, רק אם יש אלו בעיות מבקשים את אישור בית המשפט לחתימה סופית, אבל איש אינו ניגש לתבוע את זולתו, לפני שהשני מכחיש את חלקו בעסקה ומתנער ממנה כליל.

היא ניגשה למשרדו של עו"ד שפטיה פרידליך, היא הכירה אותו כבר מספר שנים, האיש הצנום חבוש הקסקט היה חריף מאד ובעל כושר ניתוח מושלם, כדאי להתייעץ עמו על הסיפור. היא ניגשה אל משרדו וסיפרה לו את כל הסיפור המשונה ושאלה בעצתו, העו"ד ישב עמה על כל צדדי העניין והמליץ לה להכין את עצמה היטב, הוא בטוח שמומי יבוא עם סוללה כבידה של עו"ד מומחים ביותר, לא כדאי לבוא בלתי מוכן, היא ביקשה את הגנתו והלה נעתר למבוקשה.

לאחר שבועיים נערך הדיון הראשון בבית המשפט, הילה כפרה בכל ההסכם, היא טענה שכולו מזויף מתחילתו ועד סופו, מעולם לא התקשרה עם בעלה לשעבר בקשרי מסחר, היא הביאה עדויות רבות שלא היו לה כל קשרי מסחר עמו, אף נכס לא רשמה על שם שניהם, הם התגוררו קרוב לעשרים שנה עם הסדר זה, כשלמומי דירה משלו ולה דירה משלה, רק בשבתות ובחגים התגוררו בדירתה.

את ילדיה גידלה בכוחות עצמה בלי כל עזרה, היא חיתנה אותם במשך השנים, כשכל העול נופל רק עליה, מומי לא היה שותף קולגיאלי בשום תחום, עם כל הכאב שהיה לה שתקה כל השנים, קשרים מסחריים כמעט ולא היו לה עם איש, אפילו עם אביה יוסי אבני, להיפך הוא זה ששיתף אותה בחברה שלו כיועצת ראשית ונתן לה כ-40% ממניות החברה, אבל היא לא שיתפה אותו בחברה שלה אפילו בפסיק קטן למרות תרעומותיו.

"אבא יקר, אני דוגלת בעצמאיות מוחלטת, אני מאד מעריכה את כל מה שאתה נוהג כלפי, אבל אני מפרידה את עסקי מעסקיך, חד משמעית!" הצהירה בפניו מספר פעמים.

איך יתכן שכעת כשהיא בשיא פריחתה תעשה את שטות חייה ותמכור למומי שאינו נוהג כמתקבל ולא היה שותפה לביזנס 95% מנכסיה, הלא לשוטה גמורה תיחשב!
מי מוכר את כל נכסיו ולא מותיר לעצמו רק חלק זעיר ביותר, אמנם גם חלק זה אינו פצפון, אבל עסק כזה לוקה בחוסר סבירות בעליל, רק שוטה גמור יעשה עסק כזה בו הוא לא חושב על עצמו כלל.

סוללת עו"ד לא נבהלה מהטיעונים החזקים שהביאה, הם המציאו מסמך אוטנטי למדי, בו קיבלה הילה מאת מומי סך של 15 מיליוני דולרים, עסקה זו נערכה בטורונטו לפני שנה, היא אושררה על ידי עו"ד אחמד נטיף, עו"ד בעל שם עולמי, העסקה הייתה סבוכה ומורכבת ונבנתה לפרטי פרטים, הכל היה מאושרר על ידי נוטריון מוכר בשם סטיב שווב ושות', אי אפשר להתכחש למסמכים משפטיים כאלו, בכל בית משפט הם יוכרו כחוק.

עו"ד שפטיה שייצגה לא נבהל, הוא התגלה כאשף כשפים, לפתע הוציא מתיקו מסמך זהה להפליא למסמך שלהם, אך עם תאריך שונה לחלוטין, הוא לקח סיכון בהמציאו את המסמך שהיה בידי הילה שנתן איזו שהיא יציבות לטיעון של מומי שהייתה עסקה של שהיא ביניהם, אך הצגת התאריכים השונים העמיד את המסמך הראשון כמזויף, שהרי אם המסמך השני נערך שנה לאחר מיכן, מה פשר המסמך שבידיהם?

השופט שלום קמרמן חש בלבול עצום, איך מתייחסים לנידון האם יש הזה הודאת בע"ד שהייתה עסקה מאוחרת יותר? אם כן, עליה לקיים את המסמך השני, אבל הרי יש כאן זיוף ברור אז איפה האמת?

עו"ד שפטיה פרידליך הסנגור תבע מהשופט שיערוך חקירת שתי וערב להילה כדי לדעת מהיכן הביאה את המסמך, השופט הסכים עם הסנגור, הוא חקר את הילה חקירה לעומק, לדעת את פשר המסמך השני.

הילה הוציאה את גרסתה המלאה בבית המשפט:

היא סיפרה על מפגש עסקי שהיה לה במשרדה לפני כמה שבועות, עם איש עסקים מארה"ב בשם אדרוארד ג'קסון מבופאלו שבצפון ארה"ב, הלה ביקר בארץ לצורך עסקים ועניין אותה בהשקעה בחברת בניית מנועי מטוסים עבור ג'מבו, הלה רצה שתשקיע את מרבית הונה בעסקה שתניב 20%, אך היא לא הייתה מוכנה לעשות עסקה חפוזה כזו, בלי לברר את כל האופציות האפשריות, אם זו עסקה כדאית, היא דחתה את ההכרעה לשבועיים.

לאחר שיצא איש העסקים ממשרדה הבחינה במסמך מסוים שהיה מונח ליד כסאו של האורח, היא הסתקרנה וקראה את התוכן וזה הקפיץ אותה מעורה, היא גילתה שבעלה מנסה להשתלט כמעט על כל נכסיה, גם בלי לדעת מי עומד מאחורי כן החליטה לנתק את כל קשריה עם בעלה, זו הסיבה שהיא תבעה גט זריז והרחקה מכל הנכסים, כדי להגן על עצמה ממזימת השתלטות, היא נתנה את כתובתו של אותו איש עסקים בבופאלו, וסיימה בדברים, אפשר לבקשו להגיע לארץ למסור עדות על המסמך.

ראשו של השופט קדח מרוב מחשבות, הסיפור היה נשמע מוזר ביותר, אי אפשר לדעת עם מי הצדק, נראה שיש לו משפט עם אנשי עולם התחתון, השאלה מי שייך לקטגוריה זו, אשת העסקים, או מומי בעלה לשעבר.

אבל יש להילה יש טיעון חזק על בעלה לשעבר, למה שתק שנה שלימה ולא עשה כלום, הוא נזכר רק עתה אחרי שהם התגרשו?!

השאלה שהציקה לו, למה באמת התגרשה הילה? האם כפי שהיא טוענת, על המסמך שנפל בידיה שגרם לה לזעזוע ואכן סמוך לתאריך המסמך היא התגרשה וניתקה כל קשר, יש בעובדה זו ראייה שהייתה באמת מזועזעת מהידיעה המרעישה שקיבלה בפתאומיות.

או כפי טעמת מומי, כדי לחמוק מקיום ההסכם, אבל דבריו נראים מוזרים ביותר, אם היא קיבלה את כל הכסף כפי טענתו והיא רק רצתה לחמוק מקיום ההסכם, היה עליה להתגרש כבר אז, למה נזכרה להתגרש רק כעת?!

בית המשפט דחה את ההכרעה בשל הסיבוך בטיעונים, למס' שבועות.

***

עו"ד שפטיה פרידליך שייצג את הילה השתדל לא להיות בטלן, היה לו ראש של "ישיבה בחור" בבחרותו למד בישיבת "עץ חיים" והשקיע במרץ רב את ראשו בלימוד, אף שאחרי כן סטה לא מעט מהדרך [מסיבות שונות] והלך ללמוד משפטים באוניברסיטה, השתדל ללמוד גמ' בכל יום עם חברותא, הלימוד היה אמנם לא לשמה, מגמתו הייתה לשייף את מוחו שלא יחליד, אבל זה שמר עליו שלא יתרחק מהמסורת.

הסיפור עם שני המסמכים הדליק אצלו הרבה נורות אדומות, הוא דרש את שני המסמכים לבדיקה, עו"ד סעיד חורי ניסה להתנגד, אבל השופט שלום קמרמן הכריע שתביעתו של עו"ד פרידליך מוצדקת ויש לו זכות כזו לתבוע את שני המסמכים לבדיקה.

מיד לאחר מיכן מסר העו"ד את המסמכים למעבדה וביקש לעבור על המסמכים בכל דרך שהיא, בשל התאריכים השונים. לאחר בדיקה יסודית התגלה שהמסמך שהביא מומי עבר שכתוב, הזיוף התגלה על ידי חומרים כימיים מיוחדים שחשפו את התאריך שהיה מתחת, התאריך היה מאוחר מהתאריך שהיה במסמך שהביאה הילה, נעשה כאן ניסיון להקדים את התאריך לשנה קודם לכן. חוץ מזה היו המסמכים זהים לחלוטין, אין ספק שמבטן אחד יצאו שניהם.

התיזה שלו הייתה שהם נעשו על ידי אדם מוכשר מאד שהכין במקביל שני מסמכים זהים אבל שינה את התאריכים, המסמך שהותיר אחריו אדרוארד ג'קסון היה מוקדם יותר, מסיבה כל שהיא, ואילו המסמך שהביא מומי הוכן בתאריך יותר מאוחר אך חופף לתאריך שהגישה הילה את התביעה לגט ולהרחקה מהבית, לאחר מיכן החליט הזייפן לשנות את התאריך כדי שמומי יזכה במשפט.

שפטיה פרידליך צירף נתון לנתון, ראשו המחודד קלט היטב את הסיפור, הזייפן הכין שני מסמכים, מסמך אחד הייתה לו מגמה שיגיע לידי הילה, כדי שתוכל להתכונן למערכה,

נראה שהזייפן לא היה מעוניין שמומי יצליח במשימה שלו, הוא דאג דרך איש קשר להיפגש עם הילה וכביכול הציע לה עסקה מטורפת שהבין שלא תסכים לו, כאשר דחתה את הצעתו הותיר את המסמך במשרד כדי שתעלה על המזימה.

במסמך שני שתל שני תאריכים, כאן הזייפן רקד על שתי חתונות, מצד אחד עזר לו להגיש תביעה נגד הילה, אבל סמך על זה שהילה תגיש את המסמך השני כדי לעורר את הזיוף, כך ניתן יהיה על ידי בדיקת מעבדה לעלות על המזימה, התאריך שמתחת מראה שמעולם לא נעשתה עסקה בין מומי לאשתו לשעבר, הכל היה בנוי על סמך התאריך שמלמעלה שמעיד על עסקה שנעשתה ביניהם הרבה קודם לגט, כדי לתת כביכול את היכולת למומי לחדש תביעה.

מה רצה הזייפן? לחלוב ממומי את הכסף שהתחייב עבור זיוף המסמך ומאידך לא רצה שיעשוק את הילה, הזייפן בעל לב זהב, יש לו רגישות למעשה עוול נפשע ביותר, לפי מה שנראה מומי הוא יצור מושחת ביותר שלא בוש לעשוק את אשתו ולהציגה ערום ועריה.

יתכן שהתכוונן לתת לה לאחר מיכן גט זריז, אחרי שישלים את הפשיעה, אלא שהילה הקדימה אותו לאחר שגילתה את המזימה והתגרשה ממנו, כדי שלא יוכל לנצל את המסמך, יתכן גם שמומי לחץ את הזייפן אל הקיר וחייב אותו לעשות מסמך מוקדם למסמך הראשון, כדי שיוכל לתבוע את הילה שהחליטה לבטל את העסקה ולכן התגרשה ממנו.

***

בישיבה הבאה הציג העו"ד את כל הנתונים לפני השופט, הוא הסביר את כל המהלך של מומי שהסתייע עם סוללה שלימה של זייפנים שארגנו את המכירה הפיקטיבית של נכסי הילה למומי, הוא הקשה איך יתכן שהילה שמוכנה הייתה למכור את כל נכסיה לבעלה תתגרש ממנה שנה אחרי כן בפתאומיות, מה הייתה מטרתה בזה?

התמיהה השניה שמציקה לו, איך מומי שנראה זריז בכל עסקיו, השתהה שנה שלימה ולא תבע את ביצוע המכירה? לאחר מיכן הראה את התאריך של המסמך לאחר שגילחו את השכבה העליונה של הדיו בזהירות, מתחת לזה התגלה שהתאריך היה מאוחר מאד ונעשה סמוך לגירושו, הוא גם היה מאוחר לתאריך של המסמך שהביאה צילה מה שמדליק נורות אדומות רבות.

עו"ד סעיד הודיע מידיית שאין לו יותר חומר לייצג את מומי. לאור זאת פסק השופט שכל הבסיס של המכירה נשמט לחלוטין, הילה זוכתה לחלוטין, מומי יצא מבויש לחלוטין, והוא חויב בכל הוצאות המשפט.

***

מומי קלט את הצחוק שעשה לו חוזליטו שהציג אותו כטיפש מוחלט קבל עם ועדה, הוא גרר אותו למערכה משפטית שלא היה לה סיכוי, הרי ברור שהמסמך השני הוכן על ידו ונשלח עם שליח אליה, בזה ריסק את המסמך שהכין.

הוא החליט לנקום בחוזליטו, הוא יצא בדחיפות למקסיקו לאתר את הפשוע אבל חוזליטו הקדים אותו בצעד, הוא נעלם לפתע, אי אפשר היה להשיגו בשום מקום. למומי לא נותר רק לשמוח על כך שחוזליטו לא גבה ממנו את כל הכסף, הוא נותר עם חצי מיליון בכיסו אבל הוא גרם לו להפסדים רבים הוא נאלץ לשלם מכיסו רבבות דולרים לכל צוות העו"ד ולבית המשפט, הוא גם נאלץ לשלם לזייפן השני אחמד נטיף שהכין את מסמכי המכירה, אבל יצר הנקמה פיעם בקרבו, כל התוכניות שלו התנפצו אלי סלע, חוזליטו בגד בו בצורה מחפירה והוא הטיפש אפילו לא שם לב לכך, הוא נשבע לחפש אותו בכל העולם, הוא לא ישקוט עד שישפוך את העפר על גבי התלולית שתכסה את גווייתו.

***

ר' שלמה שרפשטיין הגיע לבית משפחת סטוויצקי לאחר מסע הרצאות שכבשו את העיר, הוא לא ויתר על אף קהילה, כל מקום בו הוזמן נשא הרצאה מרתקת באנגלית ובאידיש ובמספר מקומות אף בעברית, דודי התלווה אליו לכמה מקומות והציג אותו בפני הקהל. עתה הגיע לביתם כאילו לביקור מסכם. צילה שמחה מאד עם הביקור, היא חשה שהיא צריכה דמות קרובה אליו תוכל לשפוך את כל המעיק עליה משך הטיפולים הקשים.

ר' שלמה שמע את הסיפור המטלטל של צילה בו סיפרה לו את כל העובר עליהם במשך שהותם במקום, על התקוות הגדולות ועל האכזבות הנוראות שלאחריהן, היא גם ייסרה את עצמה שנהגה בתקיפות רבה כלפי דודי על שנטל לעצמו חירויות במספר דברים, הוא לא הפנים שלא עושים שום דבר מאחורי האשה, צריכים לשתפה בכל תחום, גם אם הוא סבור שתהיה לה ביקורת קשה על ההחלטה שלו, אבל עצם השיתוף דבר חשוב הוא.

אך משום מה דודי קצת מדי עצמאי, יש לו דברים שהוא מתייעץ רק עם עצמו ובדיעבד נודע לה אחרי כן, זה גורם לה למתחים לא קלים, היא משתדלת לכבוש את ההסתייגויות שלה, אבל עם כל זאת יש ביניהם מתח לא מעט, בפרט אחרי שהחליטה ללמד אותו לקח על כך שלמד מאחורי גבה אנגלית ואין לה ספק שעשה זאת עוד לפני שהגיעו ליוהנסבורג.

עתה מצפונה מייסר אותה שאולי לכן היא כל כך הרבה נענשת בתקוות שמתנפצות אלי סלע, היא שואלת את ר' שלמה מה עליה לעשות ואיך להתנהג להבא.

***

ר' שלמה נזהר מאד בדבריו, הוא יודע שצילה מאד מקשיבה לדבריו, אבל הוא יודע את גודל האחריות בכל דיבור שהוא אומר, הוא מסביר לה שיש לכל אדם את הניסיונות שלו ואת ההתמודדויות שלו בחיים, כל אחד זה סיפור בפני עצמו ואי אפשר להקיש מסיפור אחד על משנהו, אנו לא נביאים ואף לא בני נביאים, קשה לעמוד בעומק כבשונו של הבורא, אבל אין ספק שצריכים לתת לבעל קרדיט הרבה יותר גבוה, כל זה אמור בכל בעל, על אחת כמה וכמה כשהמדובר הוא בדודי, כבר נוכחנו לדעת שהוא אדם נפלא וגם לו יש הניסיונות שלו ואת ההתמודדויות שלו, לכל אחד יש העבודה שלו.

העבודה של האשה בבית, לתת את הכבוד הראוי לבעל ולהשים אותו עטרה לראשה, כשיש את הכללים הנכונים החיים זורמים אחרת וגם הכוח להתמודד כזוג קל יותר, כי הרי הכל זורם יחד וטובים השניים מן האחד בכל פרט בחיים.

זה למעשה עיקר שיש לכל זוג לדעת כדי שההבנה הדדית תהיה מושלמת, כל אחד צריך ללמוד איך לנהוג כלפי זולתו, הוא את החובות שלו כלפיה והיא את חובותיה כלפיו, אין בזה ויתור אלא פשוט כלל בסיסי איך מניעים את המנוע, לאחר מיכן הם רואים את הסייעתא דשמיא שמלווה אותם בכל צעד ושעל, החיים הם בית הספר עצמו בו לומדים איך להתמודד עם הקשיים ואין אפשרות לכתוב ספר שיתן מענה לכל.

רב שלמה עודד את צילה מאד לגשת לטיפול הבא בלי פחדים, הוא בירך אותה בכל הברכות הכתובות שהפעם יצליח הטיפול ובעזרת ה' תיפקד במהרה בילד בריא ושלם.

ר' שלמה עמד עמם בכל יום בקשר והתעניין בכל מה שניתן איך אפשר לעזור ולסייע, העידוד שלו חולל פלאות, צילה חזרה אל עצמה היא התחזקה מאד מדבריו וגם החלה לנהוג כבוד גדול בדודי, היא חזרה לשוחח עמו בשפה העברית, רק מפעם לפעם הגניבה משפטים באנגלית, היא עצמה לא ידעה להסביר מה כל כך חשוב לה להגניב מדי כמה משפטים משפט באנגלית, אולי בשל יצר הנצחנות שעדיין פועם בקרבה.

***

חזליטו ידע היטב עם מי יש לו עסק הוא כבר עבד עמו מספר שנים ולמד אותו בעל פה, הוא הכיר את הסכנה הגדולה להתעסק עם מומי האכזר והשפל, הוא הכין לעצמו כתובת אלטרנטיבית במונטריאול שבקנדה שם היו לו מכרים רבים, הוא שינה את שמו למריאן דה פונקו, הוא עשה לעצמו ניתוח פלסטי ששינה את זהותו לחלוטין, גם אשתו הסכימה לעבור את כל התהליך ובלבד שלא ליפול בידי מומי שהוא עלול להרע בצורה שאי אפשר אפילו לצפות מראש.

את כל הקשרים שהיו לו בעבר טשטש לחלוטין, את הכל עשה בזהירות כשאיש שאינו מחבר אנשי שלומו יודע פרט אחד עליו.

מומי חרש את כל האזור בו התגורר חזליטו ועשה עבודת מחקר רצינית להיכן נעלם הברנש, אך איש לא ידע לומר לו דבר. הוא נעלם ביום בהיר אחד כאילו נבלע במעבה האדמה, כשהוא משמיד כל נתון שיכול היה להביא לזיהויו.

הכאב והחרון שתקפו את מומי לא היו ניתנים לתיאור, זו לו הפעם הראשונה שהוא נכשל כליל בכל מה שהוא עושה, הוא לא רגיל למצב כזה, תמיד היה אדם מוצלח, כל מה שביקש להשיג השיג, הפעם למד בדרך הקשה שלא תמיד משתלמת הרמאות.

אבל מומי עדיין לא מוותר, אמנם הוא הותיר את הפעילות שלו על אש נמוכה, הוא חייב לחזור לחיי השגרה, עוד החיים לפניו, הוא צריך לכסות את כל ההפסדים שנגרמו לו מההשקעה הלא מוצלחת שעשה, אבל הוא אינו מרים ידיים, הוא צריך לשקם את עצמו,

לתפוס כמה נשימות אויר כדי להתאושש, בעתיד הוא יפרע את החוב מכל אלו שהרעו לו, כולל את הילה רעייתו שלעבר.

הוא לא יתן לה לנוח עם כל הכסף שבידה, היא לא תוליך את זה איתה אלי קבר. הוא יכין תכנית מגירה חדשה איך להשתלט על כל נכסיה, אם לא בדרך המשפטית עדיין יש את הדרך החתרנית.

כל עוד נשמתו באפו התוכניות בפעולה, שינן לעצמו חזור ושינן וצוחק מי שצוחק האחרון.

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחי

כך ניצול ר' חיים ממשפט הנאצים

יש להביא מעשה נפלא שמורה דלעולם יש תקוה אפילו חרב חדה כבר מונחת על צוארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים.

סיפר הרב מנחם שטיין מעשה שסיפר לו אחד מניצולי השואה בשם הרב חיים קייזברנג זצ"ל:

מגיל שבע עשרה הייתי עובד על היסוד באמונה "שאינ עוד מלבדו", ומי שמשריש בעצמו את האמונה שהכל בהשגחה פרטית, בכל מצב שיהיה הבורא מושיע אותו.

בגיל עשרים ושתיים הגיע הזמן לקיים בעצמי את העניין. הנאצים ימש"ו הגיעו לעיירה, אספו את כולנו אל הגבעה והאשימונו באשמת ריגול. עמדנו בתור וה"שופטים" עשו הצגה כאילו הם דנים, ומצאונו חייבים במיתה, וכיתה של שבעה יורים היתה יורה בכל נאשם לפי תורו, וזורקים אותו בבור.

אני עמדתי למעלה וראיתי איך חבריי אחד אחרי השני נופלים בבור, והתור הולך ומתקרב.

וכשהגיע תורי, אמר לי ה"שופט" אתה מואשם באשמת ריגול, יש לך מה לומר? ידעתי שאין עם מי לדבר, עניתי לא, אמר לי העונש שלך מוות בירייה, אמרתי לשופט בסדר תעשו מה שאתם רוצים, אך אפשר לבקש בקשה אחרונה לפני שאתם יורים בי? אמר לי השופט תבקש.

אמרתי לו אני רוצה לבקש בקשה אחרונה, תנו לי רק חמש דקות שקט, אני יכול לקבלם? אמר לי כן. אז הלכתי אל הצד השני ומבלי להתחשב באף אחד שמסתכל עליי, פרצתי בבכי והתחלתי לדבר עם הבורא בזו הלשון:

"ריבונו של עולם אני לא מפחד מהנאצים האלה, לא מתפעל מהם כלום, אני לא מתלהב מהם כלל "אין עוד מלבדו", "אין עוד מלבדו", אתה מנהל את העולם, אף אחד בעולם לא יכול לעשות נגד רצונך, הנאצים האלה לא נחשבים כלום נגד הכוחות שלך".

"הקב"ה אני רוצה חיים, רוצה חיים, חיים... תושיע אותי, "אין עוד מלבדו"... הייתי בוכה וצועק מכל הלב לבורא שיושיע אותי".

השופט אמר טוב נגמר הזמן, פנים לקיר.

פתאום המפקד הסתכל עלי, התבונן בי כמה פעמים ואמר לי, איך אתה דומה לבן שלי, ממש שתי טיפות מים, אני לא יכול לראות שעוד דקה יזרקו אותך לבור, תראה אני אומר לחיילים שיירו לקיר ואתה תברח!! אמרתי לו איך אני אברח?! יש כאן הרבה חיילים

ו"שופטים"! הוא אמר לי לא לדאוג הם לא רואים כלום, הם כולם שיכורים וזה בשבילם כמו סרט נע, כמו משחק ילדים, הם לא ירגישו כלום.

וכך היה, החיילים לקחו כלי ירייה וירו לכוון הקיר ואני ברחתי משם וקבלתי עוד ששים ושתיים שנות חיים נוספות מהבורא, וכל זאת רק בזכות האמונה "שאינ עוד מלבדו".

אמר הרב מנחם שטיין, פעם סיפרתי את הסיפור הזה בכנס נשים, ואז קמה אישה אחת ואמרה, הרב חיים, זה אבא שלי! והיא אמרה שאבא זצ"ל, בכל חג סוכות היה מספר לנו זאת בהתלהבות, איך שעל ידי אמונה חזקה בהשגחה פרטית ש"אין עוד מלבדו" ניצל ממוות. ע"כ.

היסוד הזה מאוד עזר לי בשלבי חיים ובמיוחד באחד מהשלבים הכי קשים שעברתי בחיים. [ספר אהללה ה' בחיי אזמרה לאלקי בעודי עמ' שי"ט]